Анастасія Онатій
Тарас Ткачук

Українська мова

7 клас

НОВА УКРАЇНСЬКА ШКОЛА

Видавництво Літера

Го-о-о-о-ол!
Несподівано!
Нежданo!
Зненацька!

Не зважаючи на (дієприслівник) – не звертаючи увагу

Незважаючи на (прийменник) – = попри, наперекір

Підказка про прийменник

Прийменник неможливо вилучити зі словосполучення

Форми дієслова вивчені – знання здобуто!

Частки, які пишемо з дефісом

-бо, -но, -то, -от, -таки, казна-, хтозна-, -будь, -небудь:
дефіс у слові не забудь!

Зрання спросоння вештаюся навмання попідвіконню, попідтинню.

Ух! Який фартух!

Не здужаю підняти цей мішок, бо, здається, нездужаю

38,5

35 кг

В «усередині» наголос посередині

Вигук

Посіла перше місце

Один виконавець

Основне дієслово (присудок)

Додатковий дієприслівник (обставина)

Анастасія Онатій
Тарас Ткачук

УКРАЇНСЬКА МОВА

7 клас

Підручник для закладів
загальної середньої освіти

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України

КИЇВ
Літера ЛТД
2024

УДК 811.161.2(175.3)
О-58

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України
(наказ Міністерства освіти і науки України від 05.02.2024 № 124)

Видано за рахунок державних коштів.
Продаж заборонено

Відповідно до модельної навчальної програми
«Українська мова. 7–9 класи»
для закладів загальної середньої освіти
(автори: Голуб Н. Б., Горошкіна О. М.)

О-58 **Українська мова**: підручник для 7 класу закладів загальної середньої освіти / А. В. Онатій, Т. П. Ткачук. – Київ : Літера ЛТД, 2024. – 256 с.
ISBN 978-966-945-435-5

УДК 811.161.2(175.3)

Електронний додаток для учнів і вчителів
http://ukrmova-7k-nus.e-litera.com.ua/

ISBN 978-966-945-435-5

© Онатій А. В., Ткачук Т. П., 2024
© «Літера ЛТД», 2024

ДЕРЖАВНИЙ ГІМН УКРАЇНИ

Музика Михайла Вербицького
Слова Павла Чубинського

Ще не вмерла України і слава, і воля,
Ще нам, браття молодії, усміхнеться доля.
Згинуть наші воріженьки, як роса на сонці,
Запанує і ми, браття, у своїй сторонці.

Приспів:

Душу й тіло ми положим за нашу свободу.
І покажем, що ми, браття, козацького роду.

Дорогі семикласники та семикласниці!

У 5 класі на сторінках нашого підручника з української мови ми подорожували різними країнами. У 6 класі знайомилися із сучасними професіями. Цього року ми зануримося у світ винаходів. Зі сторінок підручника ви дізнаєтеся, як професор Кембриджського університету вигадав мову для «Гаррі Поттера», коли з'явилося перше колесо, хто створив першу комп'ютерну гру й навіщо смартфони недалекого майбутнього виготовлятимуть у формі лінз.

Звісно, на вас також чекає знайома граматика, вивчення якої допоможе впевнено висловлюватися, грамотно писати та вдумливо опрацьовувати тексти. У кінці року ви зможете похизуватися виконаним проєктом й узагальнити все вивчене.

Нехай ця подорож буде легкою та захопливою!

Ваші автори

УМОВНІ ПОЗНАЧЕННЯ

 — завдання для обговорення, роботи в групах, проєкти;

 — завдання підвищеної складності;

 — завдання з використанням інтернету, медіа- та відеоресурсів (рекомендовано для виконання в класі);

 — теоретичний матеріал;

 — ключ до вправи;

 — мовний експеримент;

 — слухання.

УРОК 1

МОВА – ВИНАХІД ЛЮДСТВА

На цьому уроці ти потренуєшся і навчишся

- зіставляти текстову й графічну інформацію,
- читати з розумінням,
- добирати заголовок до тексту,
- створювати діалог на основі прочитаного.

1 **Прочитай три тексти.**
Дай відповіді на запитання і виконай завдання.

ТЕКСТ 1

1. Колесо, друкарський верстат, паровий двигун, комп'ютер, інтернет – це перелік винаходів людства, які суттєво вплинули на розвиток цивілізації. 2. А без якого винаходу, на твою думку, наші предки не змогли б передавати свій досвід іншим поколінням? 3. Безперечно, усі науковці погодяться, що це мова. 4. Саме завдяки їй ми можемо дізнатися, як жили наші предки тисячі років тому. 5. Писемна мова дає змогу передавати досвід від одного покоління іншому.

ТЕКСТ 2

Навіщо вигадувати нові мови?

1. Виявляється, у світі є чимало фанатів, які розмовляють **клінгонською мовою**, що її вигадав лінгвіст Марк Окранд для серіалу «Зоряний шлях». 2. Науковець так серйозно підійшов до поставленого завдання, що розробив повноцінну граматику та уклав словник. 3. На сьогодні навіть з'явився Інститут клінгонської мови, де нею перекладають твори класичної літератури.

ТЕКСТ 3

1. Крім поняття «штучна мова», можна також натрапити на термін «*конланг*» – від англійського словосполучення *constructed language* (*створена мова*). 2. Так ось, конлангом є **парселтанг**, який для фільму «Гаррі Поттер» розробив професор фонетики Кембриджського університету Френсіс Нолан. 3. Ця мова нагадує шипіння: у ній багато шиплячих, щілинних і глоткових звуків, які, справді, близькі до фізіологічних звуків змії. 4. Гаррі Поттер дізнався, що володіє парселмовою, у тераріумі, коли заговорив до змії.

ЗАВДАННЯ

1. Вигадай і запиши заголовки до текстів 1, 3.
2. Знайди в інтернеті назви мов, які можна вважати конлангом.
3. Чому у вигаданій мові з «Гаррі Поттера» так багато шиплячих звуків? Які звуки є шиплячими в українській мові?
4. Який вид мови дає змогу передавати знання через кілька поколінь?
5. Навіщо, на твою думку, твори художньої літератури перекладають вигаданими мовами?
6. Попрацюй у групі. Разом із однокласниками / однокласницями спробуйте вигадати 10 слів, зрозумілих лише вам. Запропонуйте іншим пояснити значення цих слів.

2 Проаналізуй наведені факти. Дай відповіді на запитання і виконай завдання.

1

2

А Джон Толкін на основі латини та грецької мови вигадав **ельфійську мову,** якою розмовляють персонажі роману «Володар перснів».

Б Головна героїня фільму «П'ятий елемент» Лілу розмовляє **божественною мовою,** вигаданою режисером Люком Бессоном.

В У фантастичному фільмі «Аватар» аборигени супутника Пандора спілкуються за допомогою **мови на'ві.**

Г У **мові дотракійців,** кочового народу в серіалі «Гра престолів», 3163 слова.

Д Найбільш розвинена та найпопулярніша у світі штучна **мова есперанто** створена 1887 року.

ДЕЯКІ СЛОВА ТА ФРАЗИ ДОТРАКІЙСЬКОЮ МОВОЮ

На сьогодні ця мова налічує приблизно 3000 слів. Хочете вивчити кілька слів дотракійською? Будь ласка:

- Hajas! — До побачення! Дослівно «Будь сильним!»
- Sek — так.
- Vos — ні.
- Kirimvose – дякую.

3

ЗАВДАННЯ

1. Що, на твою думку, об'єднує всі наведені факти?
2. Які справжні мови згадано у фрагментах? Які вигадані?
3. Як ти вважаєш, чому з'являються вигадані мови?
4. Запиши якнайдовший список справжніх мов, які ти знаєш.
5. Попрацюй у парі з однокласником / однокласницею.
   Оберіть одну з вигаданих мов і знайдіть 2 цікаві факти про неї.
6. Із якими фактами можна поєднати зображення 1–3? Поясни.

3 **Намалюй комікс до одного з фрагментів попередньої вправи. Використай одну із запропонованих ситуацій.**

Ситуація 1. Кав'ярня в Кропивницькому. Офіціант розмовляє справжньою мовою, відвідувачка – вигаданою.

Ситуація 2. Кабінет режисера. Команда обговорює, чи варто створювати нову мову для персонажів фільму.

Ситуація 3. Бібліотека. Учений досліджує, як у вигаданих мовах звучать назви місяців, і порівнює їх зі справжніми.

4 **Роздивись ілюстрацію та прочитай заголовок до тексту. Зроби припущення, про що може бути цей текст. Запиши свої міркування кількома реченнями. Прочитай текст і дай відповіді на запитання та виконай завдання.**

Цікаві факти про мови світу: «собачка», «мавпочка» чи «хвіст свині»?

Усім відомий значок @ у нас називають «собачкою». Найчастіше цей значок у світі асоціюють із «мавпочкою». Наприклад, у Німеччині його іменують «хвіст мавпи», у Польщі – «мавпочка», як і в Хорватії.

В англійськомовних країнах символ @ називають «карлючка». А от у Данії та Норвегії @ – це «хвіст свині». У Фінляндії – «котячий хвіст». В Італії, Кореї та Франції – «равлик». У Греції для позначення символу @ використовують слово «качечка». В Угорщині це «черв'як», «хробак» або «личинка».

Для позначення @ є також смачні назви: в Ізраїлі – «штрудель», а в чеській і словацькій мові – «оселедець під маринадом». Данці ж іноді називають «булочка з корицею». У Болгарії, окрім звичної мавпочки, часто кажуть «баніца» – це теж найменування болгарської випічки закрученої форми.

Ось такі цікаві асоціації. Сподіваємося, тепер ви без проблем порозумієтеся з новими друзями з будь-якого кінця світу.

ЗАВДАННЯ

1. Уклади таблицю згаданих у тексті назв за зразком:

Країна	Назва
Німеччина	*«хвіст мавпи»*

2. Підкресли в таблиці країни, у яких значок @ називають «мавпочкою».
3. Познач кольором у таблиці країни, у яких значок @ асоціюють із їжею.
4. У Болгарії значок @ має кілька назв. Запиши їх.
5. Яке з найменувань значка @ тобі сподобалося найбільше? Запиши його.
6. Які в тебе асоціації зі значком @? Спробуй не повторювати ті, які є в тексті.
7. Яка асоціація зі значком @ є найпоширенішою?

УРОКИ 2–3

МОВНІ ОБОВ'ЯЗКИ. БАР'ЄРИ У СПІЛКУВАННІ. ПРАВИЛА СПІЛКУВАННЯ

На цих уроках ти дізнаєшся, що таке

- мовний обов'язок,
- бар'єр у спілкуванні,
- правила спілкування.

Обід у київському кафе

5 **Проаналізуй зображення. Дай відповіді на запитання.**

ЗАПИТАННЯ

1. Якою мовою, на твою думку, офіціант звернувся до відвідувачів? Чому?
2. Якою мовою, на твою думку, відвідувачі зробили замовлення?
3. Чи мають право відвідувачі вимагати обслуговувати їх українською мовою?
4. Яку мову ти найчастіше чуєш у кафе, магазинах, на ринку свого міста / села?
5. Якою мовою ти звертаєшся до продавців, офіціантів, консультантів та ін.?
6. Як ти думаєш, чому люди спілкуються українською мовою? Обговори це з однокласником / однокласницею. Укладіть перелік із щонайменше 5 причин.

6 **Обери зі списку ті фрази, які доречно використати в ситуації з попередньої вправи, додай 2–3 власні репліки. Обґрунтуй, чому інші – недоречні.**

1. Добрий день! Можна зробити замовлення?

2. Меню, бігом!

3. Чоловіче, нам треба обід по-бистрому.

4. Чи могли б ви швидше принести замовлення?

5. Я нє панімаю па-украінскі.

6. Чуєш, а моя картопля де?

7 **Прослухай діалог. Хто з мовців, на твою думку, не дотримується правил спілкування? Поясни свою думку.** https://nx.litera.ltd/s/iFsL4jj7dMZQS6P

8 **Проведи експеримент. Відвідай один із закладів на вибір (кафе, піцерія, торговий центр, магазин, ринок, спортивна школа тощо) і зафіксуй висловлювання, які ти почув / почула від перших 10 відвідувачів. Зроби висновки та презентуй їх однокласникам за планом.**

1. Відвідане місце.
2. Мова / мови, якою / якими розмовляли відвідувачі.
3. Кількість україномовних.
4. Висновки та поради мовцям.

9 **Проаналізуй відео з тиктоку популяризатора української мови Андрія Шимановського. Чи траплялася тобі схожа ситуація в житті? Склади список лексичних помилок із відео, доповни його власними прикладами, які доводилося чути в таких ситуаціях.**

Відео 1 «У СУПЕРМАРКЕТІ»
https://nx.litera.ltd/s/s2mgpik64XqCBKq

Відео 2 «У СЕЛІ»
https://nx.litera.ltd/s/7f2meKDzxj2EFqx

10 **Проведи анкетування поміж кількох своїх друзів або знайомих. Порівняй результати з інформацією на плакаті. Зроби висновки про дотримання мовних обов'язків опитаними, сформулюй поради для поліпшення ситуації.**

Анкета для опитування

1. Чи розмовляєте ви українською мовою?	так	ні
2. Чи говорите ви українською під час навчання?	так	ні
3. Ви звертаєтеся до незнайомців українською мовою?	так	ні

МОВНІ ПРАВА ТА ОБОВ'ЯЗКИ УКРАЇНЦЯ Й УКРАЇНКИ

1. Усі громадяни України зобов'язані володіти українською мовою.
2. Громадяни України мають право опановувати державну мову безкоштовно.
3. У сфері освіти використання української мови є обов'язковим для всіх громадян України.
4. Українець / українка має право вимагати обслуговування державною мовою.
5. Громадяни України мають право обирати мову приватного спілкування.

11 **Проаналізуй коментарі з ютубу. Виконай завдання і дай відповіді на запитання.**

@inna · 5 місяців тому

Після 24 лютого я також перейшла на українську. Я почала з дітьми говорити українською, тепер удома чую лише одну мову)))) Дякую Вам, що перейшли! Тепер усі разом ідемо до перемоги!

42

@borynka18 · 5 місяців тому

Пані Ольго, я так мріяла про український контент із психології! І Ви це зробили! Дякую від усього серця!

35

@valval · 5 місяців тому

Думала, Ви тільки відео почали записувати українською, а виявилося, що повністю перейшли. Ця позиція варта поваги.

403

@gertanska34 · 5 місяців тому

Олю, цим Ви наблизили Україну на крок до перемоги! Я з Вами!

157

ЗАВДАННЯ

1. Зроби припущення про те, під яким відео користувачі залишили ці коментарі.
2. Як звати автора / авторку відео? Хто він / вона за професією?
3. Який коментар набрав найбільше вподобайок? Чому, на твою думку?
4. Чому дописувачі вважають, що перехід на українську мову зміцнює Україну та наближає перемогу?
5. Чи відомі тобі випадки переходу твоїх знайомих на українську мову після початку широкомасштабного вторгнення?
6. Знайди історії відомих людей, які перейшли на українську. Підготуй коротку розповідь про одну таку відому людину.

12 **Проаналізуй зображення 1–3 і зроби висновок про те, як можна допомогти людям, які хочуть почати розмовляти українською мовою. Презентуй свої поради однокласникам / однокласницям.**

1

2

ОТОЧІТЬ СЕБЕ УКРАЇНСЬКОЮ

- Замініть мову в гаджетах на українську, а також мову в усіх соцмережах та додатках
- Гугліть українською
- Завжди шукайте український дубляж фільмів
- Купуйте книжки в українському перекладі
- Знайдіть українськомовні ютуб-канали, блоги й підпишіться на них

3

УРОК 4

БУДОВА СЛОВА. СЛОВОТВІР. ОРФОГРАФІЯ

На цьому уроці ти пригадаєш, що таке

- будова слова,
- способи творення слів,
- словотвірний ланцюжок,
- правопис префіксів,
- правопис суфіксів,
- подвоєння та подовження приголосних.

13 **Прочитай текст. Перепиши, устав пропущені букви та розділові знаки.**

1. Кол..со з'явилося в Стародавній Месопотамії Єгипті та Європі окремо в різні часові п..ріоди. 2. Учені не можуть визначити, хто, як і де ..творив колесо. 3. Але відомо що цей в..ликий винахід з'явився в 3500 році до нашої ери і став одним із найважливіших здобутків людства.

Випиши з поданого тексту слова в таблицю за такими ознаками:

1. Слово з одним префіксом	
2. Слово з двома префіксами	
3. Слово з нульовим закінченням	
4. Слово без закінчення	
5. Слово, утворене способом основоскладання	

14 **Проаналізуй ілюстрації. Поясни, як ти розумієш підписи до них. Добери до кожної ілюстрації ключові слова із суфіксами.**

А

Б

15 **Віднови і запиши словотвірний ланцюжок. Поясни, як ти міркував / міркувала, познач засоби словотворення.**

1. Щоденник, день, щоденний, денний.
2. Вимити, мити, свіжовимитий, вимитий.
3. Підручний, рука, підручник, ручний.

16 **Обери і підкресли в кожному переліку слів те, яке відрізняється від інших за значенням префікса або суфікса. Поясни свій вибір.**

1. Смітник, рушник, пакувальник, підберезник.
2. Вилазити, вибирати, виходити, вилітати.
3. Бразилець, піхотинець, японець, кубинець.

17 **Утвори нові слова за допомогою префіксів *з- / с-, роз-, без-, пре-, при-*. Пригадай правила правопису слів із зазначеними префіксами.**

Казати, сунути, мудрий, гарний, бити, пускати, сумний, фотографувати, цідити, сонний, шумний, хмарний, порядок.

18 **Перепиши подані пари слів, уставляючи там, де потрібно, пропущені букви. Поясни правопис.**

1) значен..я – зайчен..я;
2) стат..я – стат..ей;
3) волос..я – порос..я;
4) без..містовний – без..емельний;
5) від..ілити – від..зеркалити;
6) роз..броїти – роз..утися;
7) об..ігти – об..дурити;
8) безцін..ий – солов'ін..ий;
9) туман..ий – гречан..ий;
10) закон..ий – зміїн..ий;
11) ін..овація – ін..телігенція;
12) ім..іграція – ем..грація.

19 **Утвори від поданих власних назв прикметники за допомогою суфікса *-ськ-*. Ураховуй, де потрібно, чергування приголосних. Із трьома словами утвори речення про культурні пам'ятки, пов'язані з обраними географічними назвами.**

Париж, Прага, Кривий Ріг, Кременчук, Одеса, Сиваш, Калинівка, Єгипет, Кіпр, Гадяч, Запоріжжя, Нью-Йорк.

20 **Прослухай текст. Випиши всі почуті географічні назви. Утвори від них прикметники. Послухай текст удруге. Виконай завдання, дай відповіді на запитання.** https://nx.litera.ltd/s/KYTGRLgWLqtGDAj

ЗАВДАННЯ

1. Визнач і запиши тему тексту.
2. Про які пам'ятки згадано в тексті?
3. Які історичні факти ти запам'ятав / запам'ятала?
4. Кого з людей згадано в тексті?
5. Запиши короткий план почутого.
6. Що з почутого було для тебе новим?

На цьому уроці ти пригадаєш вивчене про

- іменник,
- граматичні ознаки іменника,
- правопис іменників,
- прикметник,
- граматичні ознаки прикметника,
- правопис прикметників.

УРОК 5

ІМЕННИК. ПРИКМЕТНИК

21 **Прочитай текст. Виконай завдання.**

1. Відколи люди навчилися порушувати закони, відтоді постала проблема утримання під вартою злочинців. 2. Так з'явилися наручники (або кайданки). 3. Упродовж останніх 200 років **конструкція** наручників зазнала змін. 4. Основна проблема була пов'язана з тим, що складно було придумати такі кайданки, які підходили б до різних за товщиною рук. 5. Нарешті в 1912 році в історії наручників сталася революція. 6. Нову конструкцію запатентувала американська компанія «Пірлесс». 7. Ідея виявилася доволі простою: дужка браслета могла провертатися навколо осі. 8. Тому відпала потреба носити наручники відкритими. 9. Конструкція була настільки успішна, що з 1912 року суттєвих змін у цьому виробі майже не відбулося.

ЗАВДАННЯ

1. Визнач, до яких речень підходить ілюстрація А, а до яких – ілюстрація Б.
2. Випиши з тексту 10 іменників жіночого роду. Постав їх у формі орудного відмінка однини.
3. Випиши 7 іменників у множині, поруч запиши форму однини.
4. Знайди й запиши іменник, який має лише форму множини.
5. Знайди в тексті іменники, ужиті в різних відмінках. Заповни таблицю. Зазнач, яких відмінків немає.

Відмінок	Запитання	Слово	Номер речення
Називний	*хто? що?*	*люди*	*1*

6. Випиши з тексту слова за вказаним лексичним значенням. У дужках познач номер речення.
   1. *Загальнообов'язкове правило, встановлене найвищим органом влади.*
   2. *Складне питання, що потребує вирішення.*
   3. *Докорінний переворот.*
   4. *Зап'ястна прикраса.*
   5. *Добери до виділеного слова іншомовного походження український відповідник.*

22 **Перепиши речення, поставивши іменники в дужках у потрібних відмінках. Виконай завдання.**

1. Сьогодні на (дороги) можна зустріти більше (велосипедисти), ніж інших учасників (рух). 2. Так було не завжди: спочатку люди приручили (коні). 3. Однак для багатьох ці тварини були дорогим (задоволення). 4. Урятував (ситуація) винахід німецького (барон) Карла фон Дреза. 5. Він створив перший самокат, який упродовж двох (століття) удосконалювали інші майстри. 6. Найбільшим (прорив) став винахід ланцюгової (передача), який приписують англійському (механік) Лоусону.

ЗАВДАННЯ

1. Поміркуй, без якого іншого винаходу (про нього ми згадували раніше) неможливо було б створити велосипед.
2. Випиши з тексту всі згадані засоби, які допомагають пересуватися.
3. Визнач, чи правдиві наведені нижче факти.

Факт	Так	Ні
1. Першим засобом руху був самокат, потім приручили коней		
2. Самокат вигадав англійський механік Карл фон Дрез		
3. Німецький барон винайшов ланцюгову передачу		

23 **Утвори прикметники від поданих іменників й опиши за допомогою утворених слів за́мок на малюнку (5–6 речень). Запиши свій текст у зошит, підкресли всі прикметники як члени речення. З'ясуй значення виділеного іменника.**

Хмара, небо, вода, берег, сонце, скеля, камінь, черепиця, колір, гора, дерево, охорона, ***герцог***.

24 **Перепиши текст, поставивши прикметники в дужках у форму найвищого ступеня порівняння. Випиши 2 ключові слова. Добери заголовок до цього тексту.**

1. У кого (довгі) вуха у світі? 2. Безперечно, у слона, але вони в нього ще й мають (велику) кількість зморщок. 3. А ось (пухнастий) з-поміж усіх тварин – манул. 4. Це представник роду котячих, у якого й хутро – (густе). 5. Завдяки кольору свого хутра він до того ж (гарний) маскувальник.

ЗАВДАННЯ

1. Підкресли в тексті прикметник, від якого неможливо утворити ступеня порівняння.
2. Користуючись довідниками або інтернетом, допиши до тексту 2–3 речення про тварин-рекордсменів.
3. Добери для опису зображення, запропонованого до тексту, 5 прикметників, не повторюючи ті, які є в тексті.
4. Придумай і запиши, розкриваючи дужки, текст-антонім за поданим початком-зразком.

Оригінальний текст	Текст-антонім
У кого (довгі) вуха у світі?..	У кого (короткі) вуха у світі?..

25 **Випиши з поданого тексту складні прикметники, розкриваючи дужки. Поясни їхній правопис.**

1. Білки мають унікальну шерсть – блискучу, шовковисту, оксамитово(м'яку). 2. Їхня спинка може бути різних кольорів: від темно(червоного) до буро(чорного), хоча іноді стає сріблясто(сірою). 3. Живуть білки, як правило, у важко(доступних) дуплах, які є водо(непроникними).

26 **Проаналізуй теми текстів, поданих на цьому уроці. Які тексти мають спільну тему?**

Вправа	Тема тексту	Цей текст має спільну тему з текстом …

УРОК 6

ЧИСЛІВНИК. ЗАЙМЕННИК

На цьому уроці ти пригадаєш вивчене про
- числівник,
- граматичні ознаки числівника,
- займенник,
- граматичні ознаки займенника.

27 **Перепиши текст, записуючи числівники словами. Там, де потрібно, устав пропущені букви та розділові знаки. Виконай завдання.**

1. Перша комп'ют..рна гра «Зоряні війни» з'явилася 1962 року. 2. На сьогодні світовий ринок комп'ют..рних ігор оцінюють у понад 100 000 000 000 дол..арів. 3. На Заході 1 ліц..нзійний ігровий диск коштує від 40 до 50 дол..арів. 4. **Популярну** гру можуть продати накладом від 1 000 000 до 30 000 000 пр..мірників. 5. Комп'ют..рні ігри навіть стали **ел..ментом** політики через наявність у них насильства та агресії. 6. Ще років 15 тому Україна не могла похвалитися своїми здобутками у світовій **індустрії** електрон..их розваг однак на сьогодні наші комп'ют..рники створили чимало якіс..них продуктів.

ЗАВДАННЯ

1. Перемалюй таблицю зі списком комп'ютерних ігор. Зазнач поруч, які з них, на твою думку, корисні, а які – шкідливі. Які ще типи комп'ютерних ігор ти знаєш? Наведи приклади.

Тип комп'ютерної гри	Корисна / шкідлива	Приклад
Пригодницькі		
Головоломки		
Стратегічні		
Стрілялки		

2. Проаналізуй ілюстрацію до наведеного тексту. Визнач, до якого типу можна зарахувати зображену гру.
3. Обговори свою таблицю з однокласником / однокласницею. Укладіть повну спільну таблицю, зіставивши інформацію.
4. Заміни виділені слова іншомовного походження українськими відповідниками.

5. Проаналізуй скриншоти 1 і 2 з українських комп'ютерних ігор та зроби припущення про сюжет кожної з них.

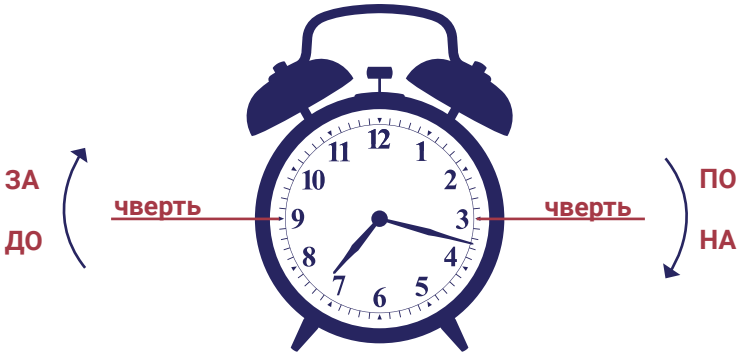
6. Опиши одну з відомих тобі ігор, використовуючи щонайменше 6 числівників у непрямих відмінках.

7. За допомогою додаткових джерел знайди 3 події, які стали, на твою думку, важливими в історії розвитку комп'ютерних ігор. Озвуч факти своєму однокласнику / однокласниці, правильно узгоджуючи та вимовляючи числівники.

28 **Запиши паралельні форми, якщо вони є, до поданих числівників.**

Родовий відмінок	шести	
	сорока	
	п'ятдесяти	
Давальний відмінок	семи	
	дев'яти	
	шістдесяти	
Орудний відмінок	вісьма	
	сімдесятьма	
	шістьмастами	

29 **Опиши свій вихідний день, використовуючи числівники на позначення часу. Зверни увагу на підказки в ілюстраціях.**

30 **Прочитай роздуми менеджера Дмитра про свою роботу. Випиши з тексту всі займенники. Які з них – присвійні? Поясни правопис виділених слів. Добери інші приклади на ці самі правила.**

Мене звати Дмитро. Я працюю у великій компанії, що продає сонячні панелі. Моя робота дуже складна, оскільки потрібно мати ґрунтовні знання з фізики, математики, маркетингу та психології. **Дехто** вважає, що на моїй посаді зовсім не обов'язково знати принципи роботи **фотомодуля** чи **акумулятора**. Однак я переконаний, що професіоналом може стати лише той, хто знає все про свою спеціальність.

31 **Пригадай, які сучасні професії ти знаєш. Уклади якнайдовший список. Опиши 2 професії, використовуючи кількісні числівники в непрямих відмінках та займенники різних розрядів.**

32 **Утвори за зразком неозначені та заперечні займенники від поданих: *що, який, чий*. Поясни їхній правопис.**

Зразок. *Хто – ніхто, ні в кого, ні з ким;*
дехто, де в кого, де з ким;
будь-хто, будь у кого, будь з ким;
хто-небудь, з ким-небудь.

МОРФОЛОГІЯ. ОРФОГРАФІЯ

УРОК 7

ДІЄСЛОВО ЯК ЧАСТИНА МОВИ. ІНФІНІТИВ

На цьому уроці ти пригадаєш відоме і дізнаєшся, що таке

- дієслово,
- граматичні категорії дієслова,
- синтаксична роль дієслова,
- неозначена форма дієслова (інфінітив).

НА ЗВ'ЯЗКУ ЕКСПЕРТ

Дієслово – це самостійна частина мови, яка означає

■ дію (*літати, вмикати*) або ■ стан предмета (*боятися, спати, хотітися, весніти*).

Дієслова відповідають на такі питання:

- *що робити?*
- *що зробити?*
- *що робить?*
- *що зробить?*
- *що робив?*
- *що зробила?*

тощо.

У реченні дієслова найчастіше виконують роль присудка:

Вітер <u>підхопив</u> жовте листя.

Дієслово має такі граматичні категорії:

час	теперішній (*літає*), минулий (*літав*), майбутній (*літатиме*);
число	однина (*літаю*), множина (*літаємо*);
особа	перша (*літаю* – я), друга (*літаєш* – ти), третя (*літає* – він / вона / воно);
рід	чоловічий (*літав* – він), жіночий (*літала* – вона), середній (*літало* – воно);
спосіб	дійсний (*літаю*), умовний (*літав би*), наказовий (*літай*).

33 **Опиши перше фото, використовуючи якомога більше дієслів, а друге – не використовуючи жодного дієслова. Зроби висновок, яке завдання було виконувати легше, чому. Для чого тобі знадобилися дієслова?**

1

2

34 **Випиши з поданого списку дієслова. Які частини мови, крім дієслів, є в цьому переліку? Чи можуть інші частини мови називати дію?**

Горіти, біг, рухати, мимрити, ролети, чекати, стрибок, лякати, чхати, падіння, вмивати, плавання, долати, грати, жебоніти.

35 **Зроби припущення, які аргументи могла б навести авторка для підтвердження своєї думки про дієслово.**

Ольга Дубчак – авторка книжки «Чути українською»:

«...найкрутішою частиною мови є дієслово. У мене є багато аргументів на доведення цього твердження...»

НА ЗВ'ЯЗКУ ЕКСПЕРТ

Неозначена форма дієслова (інфініти**в**) – це початкова форма дієслова, яка не виражає значення особи, числа, роду, часу та способу, відповідає на питання *що робити? що зробити?*: *малюва**ти***, (рідше – *малюва**ть***), *відві**дати*** (зрідка – *відві**дать***).

Порівняй:

*граю**ть***	*гра**ти***
що (вони) роблять? – *виражає особу, тому це НЕ інфінітив*	***що робити?*** – *інфінітив*

36 **Добери до кожної ілюстрації по 3 інфінітиви, які описують зображене. Що об'єднує всі подані зображення? Запиши коротку історію про зображені події, використовуючи інфінітиви.**

37 **Спиши вірш Оксани Сенатович, уставляючи пропущені букви та розділові знаки. Підкресли в тексті всі дієслова (їх є 16). Ті з них, які стоять у неозначеній формі, обведи овалом. Виконай завдання.**

БАЛАКУНИ

Торочив базіка всім
Я збудую диво-дім!
Торохтій допом..гав –
Язиком дошки «т..сав».
Тер..венив **пустомеля**
Скоро будуть стіни й стеля!
Говорун клав на словах
З бляхи цинкової дах
І патякало патякав
Полакую все я лаком!

Балакуха щ..бетала
Нахвалялась обіцяла
Для гостей сп..кти в п..чі
Пирі..ки і калачі.
В дім без вікон і дверей
Талалай ..кликав гостей
На гостину всі пр..йшли
Тільки дому не знайшли,
Ні дверей ані стіни…
Он які балакуни!

ЗАВДАННЯ

1. Добери із фразеологічного словника два фразеологізми до слова «говорити». Утвори з ними речення.
2. Поясни значення виділених слів.
3. Запропонуй назви, які ще міг би мати цей вірш. Поясни свою думку.
4. Доповни поданий сюжет кількома реченнями, щоб ця історія мала несподіваний фінал.
5. Доповни подані уривки з вірша одним дієсловом, яке б відрізнялося від оригіналу:

І патякало …	*Балакуха …*	*На гостину …*
Полакую все я лаком!	*Нахвалялась обіцяла*	*Тільки дому не знайшли*

6. Намалюй ілюстрацію до цього вірша.

38 **Добери до поданих слів спільнокореневі дієслова-інфінітиви. Які з утворених дієслів означають дію, а які – стан?**

Телефон, сніг, весна, білий, високий, золотий, два, чотири, десять, ти, хто, свій.

НА ЗВ'ЯЗКУ ЕКСПЕРТ

Дієслово у формі інфінітива може виконувати роль будь-якого члена речення:

1) підмета або присудка: *Малювати – життя пізнавати;*

2) означення: *Пролунав наказ (який?) наступати;*

3) додатка: *Мене попросили (про що?) допомогти;*

4) обставини: *Їдемо в Крим (з якою метою?) відпочивати.*

39 **Визнач, яку синтаксичну роль виконує інфінітив у кожному з речень.**

1. Бажання вишивати виникло в наших прабабусь дуже давно. 2. Насправді виготовити голку – це складне технологічне завдання. 3. Наші предки захотіли зшивати шкури задовго до появи металу. 4. Тому вирішили використовувати для цієї мети кістки з риб, птахів і навіть уламки каменя. 5. На сьогодні не кожна країна може похвалитися заводом, де вміють виготовити звичайну голку. 6. Нам залишається лише мріяти про появу такого складного виробництва в Україні.

НАГОЛОШУЙ ПРАВИЛЬНО

ЗАПАМ'ЯТАЙ!

У дієсловах на **-сти, -зти** наголос найчастіше падає на останній склад: *принести́, розповісти́, рознести́, привезти́.*

40 **Прочитай речення вголос, правильно наголошуючи слова. Вигадай і запиши 5 речень з прямою мовою, використовуючи слова на *-сти, -зти*.**

1. «Сьогодні потрібно відвести дітей до школи трішки раніше», – сказала мама. 2. «Ти зможеш завезти квіти Світлані?» – запитав Максим. 3. «Урок доведеться перенести через поїздку в Тернопіль», – повідомила вчителька. 4. Тато поцікавився: «Сьогодні вдалося завести машину швидше?» 5. Майстриня уточнила: «Скільки в мене часу, щоб нанести лак?» 6. Олег розгнівався: «Хіба ви не могли привезти замовлення вчасно?»

УРОКИ 8–9

ФОРМИ ДІЄСЛОВА

На цих уроках ти дізнаєшся, що таке
- особова форма дієслова,
- дієприкметник,
- дієприслівник,
- форми дієслова на *-но, -то*,
- безособові дієслова.

НА ЗВ'ЯЗКУ ЕКСПЕРТ

Дієслово має такі форми:

Особові форми	*літаю, літатиме, літала.*
Дієприкметник	*прочитаний, позеленілий, збитий.*
Дієприслівник	*заспівавши, світячи.*
Неозначена форма (інфінітив)	*літати, прочитати.*
Форми на **-но, -то**	*прочитано, збито.*

41 **Прочитай текст. Випиши з нього всі форми дієслова (їх тут є 16), зазнач їхні назви.**

1. Дехто з науковців вважає, що людину створив вогонь. 2. Звичайно, так сказано в переносному значенні. 3. Але без вогню наші предки навряд чи змогли б вижити в часи льодовикового періоду. 4. Приручивши вогонь, людина отримала тепло, світло, захист від диких звірів та можливість готувати смачну їжу. 5. Згодом ми навчилися вогнем випалювати глину. 6. Період натурального вогню, одержуваного з природи й підтримуваного у вогнищах, тривав дуже довго. 7. Проводячи розкопки в печері поблизу Пекіна, археологи знайшли сліди багаття, яке горіло безупинно на одному і тому ж місці п'ятсот тисяч років!

За виданням «Енергетика: історія, сучасність і майбутнє (2012–2013)»

НА ЗВ'ЯЗКУ ЕКСПЕРТ

ЗАПАМ'ЯТАЙ! В інфінітиві частинка **-ти** є суфіксом: *запита**ти***.

Ольга Дубчак: *«...якщо вас долатиме непереборне бажання виділити в інфінітиві закінчення **-ти**, знайте: десь у світі в цю мить плачуть суфікси. Адже в інфінітивах, як і в інших незмінних словах української мови, закінчень немає. А те, що ваша рука вже піднялася обводити квадратиком, – це суфікс».*

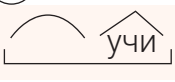
42 **За поданими схемами визнач форми дієслова. Добери по 2 приклади до кожної зі схем.**

А

Б

В

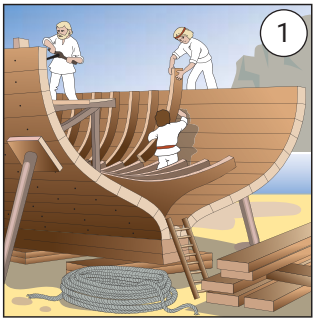
Г

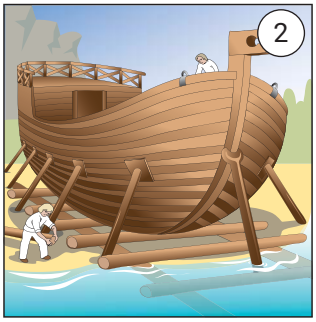
Д

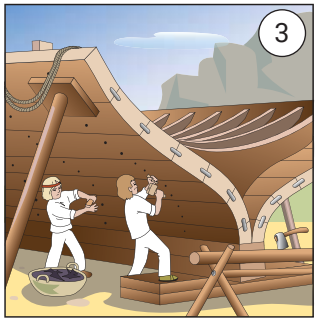
43 **Пригадай назви українських пісень, у яких є дієслова. Запиши їх, визнач форму дієслів.**

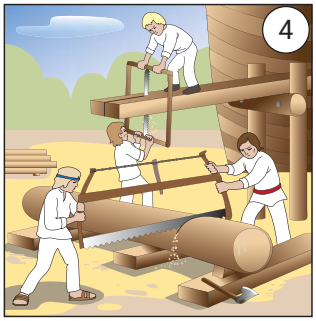
44 **Розглянь ілюстрації, віднови їхній порядок, опиши процес будівництва корабля, використовуючи дієслова з довідки в різних формах. Спробуй використати в описі всі 5 форм дієслова.**

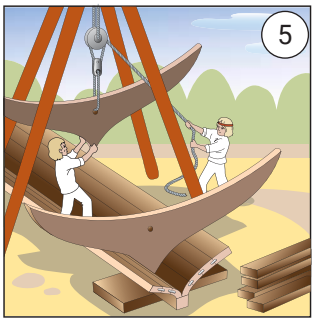
Довідка: розрізати, рубати, обшивати, складати, монтувати, підпирати, кріпити, забивати, збудувати.

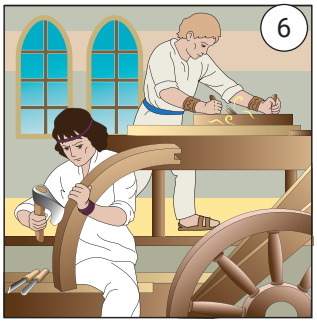

НА ЗВ'ЯЗКУ ЕКСПЕРТ

Форми дієслів, у яких можна визначити особу, називають **особовими:**

граю (*Я*)	*дискутуємо* (*МИ*)	*вітаються* (*ВОНИ*)

На особу вказують закінчення:	однина	множина
І особа (Я / МИ)	*-у (-ю)*	*-емо (-ємо), -имо (-їмо)*
ІІ особа (ТИ / ВИ)	*-еш (-єш), -иш (-їш)*	*-ете (-єте), -ите (-їте)*
ІІІ особа (ВІН, ВОНА, ВОНО / ВОНИ)	*-е (-є), -ить (-їть)*	*-уть (-ють), -ать (-ять)*

У **минулому часі** особові форми змінюємо за ***родами*** та ***числами***:

танцював (чоловічий рід, однина)	*танцювала* (жіночий рід, однина)	*танцювало* (середній рід, однина)	*танцювали* (множина)

45 **Перепиши речення, підкресли в ньому особові форми дієслова. Встав, де потрібно, пропущені букви та розділові знаки. Виконай завдання.**

1. Два кін..ця два кіл..ця а пос..редині цв..ях. 2. Сьогодні навіть д..тина відгадає що йдет..ся про нож..ці. 3. Уперше цей інструмент, як кажуть арх..ологи, з'явився в **кельтів** для стрижки овець. 4. Нині відомі сотні видів нож..ць. 5. Користуючись цим прилад..ям, пам'ятай що воно боїт..ся вологи. 6. Тому після використан..я обов'язково протри метал сухою тканиною.

За матеріалами сайту «ТК Фурнітура»

ЗАВДАННЯ

1. З'ясуй значення виділеного слова.
2. Підготуй коротку розповідь про кельтів, уживаючи особові дієслова.
3. Поясни правопис слів *цв..ях, використан..я*.
4. Опиши зображений об'єкт, уживаючи інфінітиви та особові дієслова.
5. За допомогою додаткових джерел деталізуй інформацію з речення 4.
6. Поміркуй, без якого / яких винаходів поява ножиць була б неможливою.

46 **Утвори від поданих інфінітивів форми першої та другої особи однини.**

Зразок. *Сидіти – сиджу (я), сидиш (ти).*

Писати, стрибати, фотографувати, малювати, шукати, будувати, зашивати, планувати, друкувати, телефонувати, носити, пекти, фарбувати.

47 **Попрацюй у парі з однокласником / однокласницею. Напишіть привітання з днем народження для свого друга / своєї подруги, використовуючи подані дієслова в особових формах.**

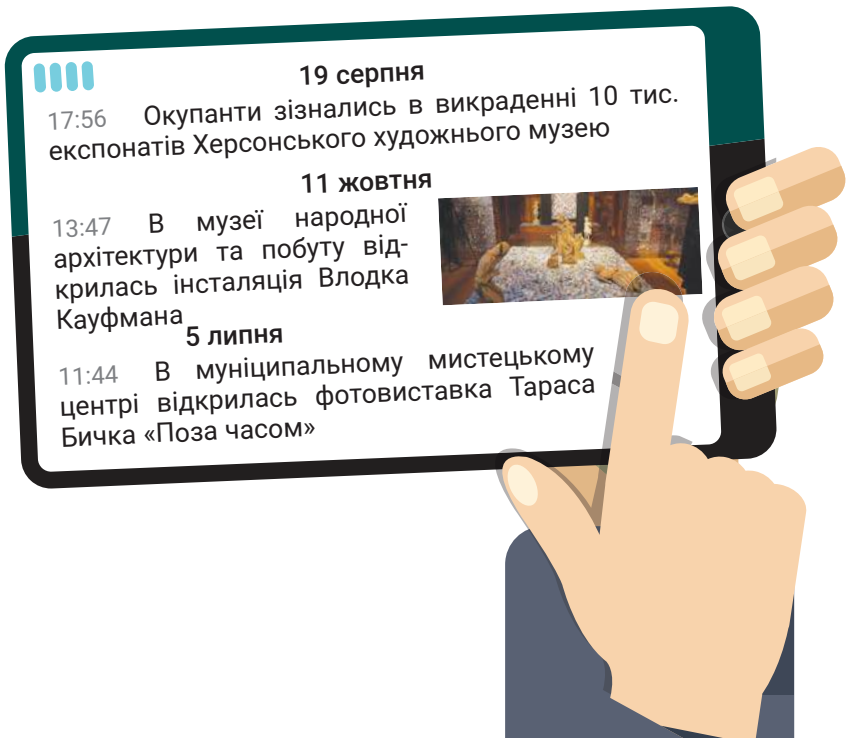
Вітати, бажати, казати, сподіватися, відчувати, здійснюватися, радіти, зустрічати, траплятися, зігрівати, прикрашати, усміхатися.

НА ЗВ'ЯЗКУ ЕКСПЕРТ

Постфікс ***-ся (-сь)*** вживаємо за правилами милозвучності:

- перед словом, яке починається на ПРИГОЛОСНИЙ, пишемо ***-ся***: *починається **ся** зранку*;
- перед словом, яке починається на ГОЛОСНИЙ, пишемо ***-сь***: *привіталис**ь** усі*.

48 **Перевір, чи дотрималися правил милозвучності автори новинних статей. Запиши правильні варіанти, виправляючи всі помилки. Виконай завдання.**

ЗАВДАННЯ

1. У якому порядку запропоновані новини були опубліковані на сайті? Доведи свою думку.
2. Яку назву міг би мати розділ, де опублікували ці новини?
3. Запропонуй іще дві новини до цього розділу, запиши їх.
4. Поясни правопис слів *Херсонський художній музей, фотовиставка*.
5. Як ти розумієш значення слів *експонат, інсталяція, муніципальний*?
6. Знайди в інтернеті або в інших додаткових джерелах речення зі словами з попереднього запитання. Доведи, що ти правильно розумієш значення цих слів за допомогою пояснення контексту.

Зверни увагу на правильне наголошування деяких дієслів

у I особі однини (я):	у I особі множини (ми):	у II особі множини (ви):
роблю́, пишу́, люблю́	*беремо́, веземо́, несемо́, ідемо́*	*береті́, везеті́, несеті́, ідеті́*

49 **Обери одну із запропонованих ситуацій. Запиши на диктофон перші 5 речень, які спадуть на думку. Використовуй слова *роблю, люблю, беремо, ідемо, несете*. Прослухай запис і перевір, чи правильно ти наголошуєш дієслова.**

Ситуація 1. Похід у гори з відром води в руках.

Ситуація 2. Мій ранок, коли я проспав / проспала.

Ситуація 3. Інструкція прибирання в кімнаті за 30 секунд.

Ситуація 4. Поради, як навчити кота чистити зуби.

УРОК 10

ВИД ДІЄСЛІВ (ДОКОНАНИЙ, НЕДОКОНАНИЙ)

На цьому уроці ти дізнаєшся, що таке
- доконаний вид дієслова,
- недоконаний вид дієслова.

НА ЗВ'ЯЗКУ ЕКСПЕРТ

Дієслова доконаного виду

- означають завершену дію, відповідають на питання: ***що зробити? що зробив? що зробиться?*** тощо:

принести, приніс, принесеться

Дієслова недоконаного виду

- означають незавершену дію, відповідають на питання: ***що робити? що робив? що робиться?*** тощо:

нести, ніс, несеться

Деякі дієслова утворюють видові пари за допомогою

додавання префікса

*читати – **про**читати,*
*казати – **с**казати,*
*друкувати – **над**рукувати*

зміни наголосу

наси́пати – насипа́ти,
ви́кликати – викликáти

зміни суфікса

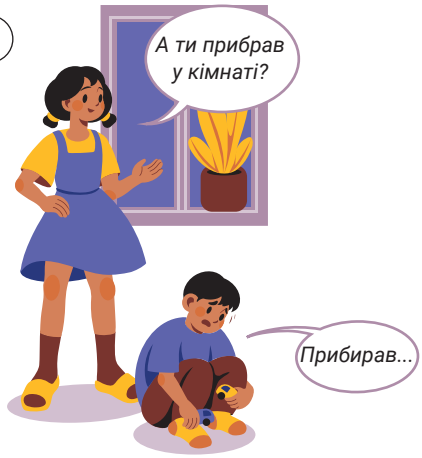
*зменшити – зменш**ува**ти,*
*виповзти – виповз**а**ти,*
*опрацювати – опраць**овува**ти*

зміни кореня

брати – взяти,
ловити – спіймати

50 **Поясни, як значення відповідей у кожному з діалогів залежить від виду дієслів. Для чого, на твою думку, нам потрібні в мовленні два види дієслів?**

А

Б

51 **Прослухай текст. Виконай завдання.**
https://nx.litera.ltd/s/DYqJKz9SmcPZj7Q

ЗАВДАННЯ

1. Випиши 3 дієслова доконаного виду, які почув / почула.
2. Випиши 3 дієслова недоконаного виду, які почув / почула.
3. Законспектуй прослухану інформацію, виділи головне за допомогою використання графічних елементів та кольорів.
4. Обміняйтеся конспектами з однокласником / однокласницею. Запиши свої рекомендації для вдосконалення конспектованого викладу (наприклад, ***було б добре використати кольорові маркери; конспект став би кориснішим, якби літери були написані рівно та розбірливо*** тощо).

52 **Випиши з поданого тексту дієслова із залежними від них словами (у вигляді словосполучень). Зазнач, які з дієслів мають доконаний вид, а які – недоконаний.**

З р а з о к . *Бігали (як?) швидко. Бігали (що робили?) – недоконаний вид.*

1. М'яча люди ганяли з прадавніх часів. 2. Ще при дворі японського імператора Кемарі в 2650 році до н. е. грали у гру, яка нагадувала сучасний футбол. 3. Бігали за м'ячем і в Стародавній Греції, де шанували спорт і де народилися Олімпійські ігри. 4. Там гру називали «епіскірос», а брали участь у ній не лише юнаки, а й дівчата. 5. Подобалася гра в м'яч і римлянам. 6. Навіть імператор Август виконував вправи з м'ячем — набивним і надувним.

Із журналу

53 **Добери до поданих фразеологізмів дієслова-синоніми, визнач їхній вид.**

З р а з о к . *Хапати дрижаки – мерзнути (недок. вид).*

Показувати на двері; скорчитися в три погибелі; ударити по руках; терпіти фіаско; узяти верх; знайти спільну мову; висадити в повітря; не змикати очей; бути на сьомому небі; звести рахунки.

54 **Зміни вид дієслів так, щоб відбулося чергування голосних або приголосних. Підкресли букви, що позначають звуки, які чергуються. Поясни їхнє написання.**

З р а з о к . *Витерти – витирати.*

витекти	здерти	крикнути	скосити
допомогти	зачепити	скрутити	
зламати	наголосити	скакати	

На цих уроках ти дізнаєшся про
- організацію процесу читання,
- мету та види читання.

УРОКИ 11–12

ПОРАДИ ЧИТАЧАМ. МЕТА ЧИТАННЯ

55 **Опрацюй статтю. Випиши три найсуттєвіші, на твою думку, поради в порядку від найбільш до найменш важливої. Поясни свій вибір.**

1

ЯК ЧИТАТИ, КОЛИ НЕМАЄ ЧАСУ Й СИЛ?

Життєва прикрість полягає в тому, що часу завжди не вистачає на найважливіше – мандрівки, вивчення мов, відпочинок, читання. Наші корисні поради допоможуть виправити ситуацію.

1. *Ведіть облік.* Назву кожного прочитаного тексту записуйте в щоденник чи блокнот. Спостерігаючи, як збільшується список, ви читатимете знову й знову.

2. *Не відволікайтесь.* Google, онлайн-медіа та соціальні мережі переповнені статтями, у яких обіцяють допомогти стати мільйонером за рік, та іншими «корисними» матеріалами. Уникайте такого читання, намагайтеся концентруватися на переліку важливих та справді корисних для вас творів.

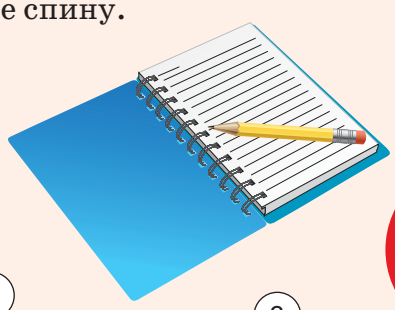
3. *Віддавайте перевагу коротким формам.* Якщо не в змозі осилити повноцінний роман, читайте коротенькі тексти.

4. *Читайте в затишку.* Оберіть найзручніше крісло в оселі, встановіть біля нього торшер із м'яким приємним світлом. Можете навіть скористатись ароматичними свічками або паличками для більшого затишку.

5. *Не забувайте про розминку.* Як не крути, довго сидіти в одній позі, напружуючи очі, не дуже корисно. Раз у 20–30 хвилин підводьтеся, робіть кілька присідань або стрибків, гімнастику для зору, розминайте спину.

2

3

4

6. *Усувайте подразники.* Якщо вирішили провести час із книжкою, скористайтеся принципом «і нехай увесь світ зачекає». Вимкніть смартфон, планшет, зніміть електронний годинник, що турбує сповіщеннями, відключіться від інтернету. Повірте, за годину-дві, поки ви читаєте, нічого страшного зі світом не станеться.

Знаходьте в собі та навколишньому світі мотивацію, а час та сили знайдуться самі!

56 **Які із запропонованих зображень (1–4) можна використати в тексті попередньої вправи? До яких абзаців? Обґрунтуй свій вибір.**

57 **Обери зі списку мету, з якою ти найчастіше читаєш. Зістав її зі способом читання, який використовуєш. Поясни доцільність такого вибору.**

МЕТА ЧИТАННЯ

- пошук інформації,
- отримання насолоди,
- набуття досвіду,
- заповнення вільного часу,
- долучення до спільної справи з друзями,
- виконання вказівки дорослих

ВИДИ ЧИТАННЯ

- читання-перегляд,
- вдумливе читання,
- читання з конспектуванням,
- сканування тексту,
- пошукове читання,
- вільне читання

58 **Підготуй виступ перед класом на одну із поданих нижче тем. Використай запропоновані види ілюстративних матеріалів.**

Тема	Ілюстративні матеріали
1. Як прочитати три параграфи й не заснути?	плакат, схема
2. Як вибрати книжку в книгарні?	інструкція із 5 пунктів, діаграма
3. Бібліотека моєї мрії.	фото, презентація

59 **Опрацюй цитати семикласниць про їхній досвід читання. Виконай завдання, дай відповіді на запитання.**

Найчастіше, коли я приходжу додому, то роблю швидко уроки. Потім стаю на стілець і шукаю книжку, яку хочу. У мене вдома 2100 книжок, із яких про котів – 600, про драконів – 50, про кажанів – 150, про крокодилів – 500 (бо я їх люблю), про історії – 200, про собак – 200, про

пацюків – 50, про єдинорогів – 150, про чудовиськ – 20, про електроніку – 80, про лайкерів – 500. Я завжди беру читати про котів, бо люблю їх. Я обожнюю серію «Коти-Вояки». Із нетерпінням чекала, коли вийде четверта частина. Я люблю всі книжки і буду любити.

Анна Шишова

Найчастіше батьки обирають книжки, які вони читали в дитинстві, або тих авторів, які їм подобаються, або те видавництво, яке, на їхню думку, гарне. Нагадуйте батькам цікавитися вами. Бо вони можуть обрати книжку якогось автора, а він написав про всіляких слимаків! Бє-є-є!

Ксенія Горобець

Важливо, щоб у книжці були події, які пережила або переживає людина, для якої ви цю книжку купуєте. Це не обов'язково для кожного, але мені це подобається. Також круто, якщо дитина розуміє сенс цієї книжки. Годі нам давати книжки про колобків та курочок ряб! Ми про-тес-ту-є-мо!

Дякую за увагу!

Анна Нагорна

За матеріалами сайту «ВагаBooka»

ЗАВДАННЯ

1. Уклади список порад для вибору книжок від семикласників / семикласниць за змістом поданих цитат, доповни їх власними рекомендаціями.
2. Випиши види і назви книжок, які згадують учні.
3. Як ти обираєш книжку для читання? Поділися власним досвідом у форматі такої самої цитати.
4. Опиши свою домашню бібліотеку або бібліотеку, про яку мрієш. Які книжки там є / мають бути? Яким є цей простір?
5. Хто тебе надихає читати? Чому саме ця людина?
6. Чи замінить штучний інтелект книжки? Поясни свою думку.

60 **Проаналізуй обкладинку книжки. Зроби припущення, про що може йтися в ній. Спрогнозуй назви розділів і відгуки читачів та читачок. Знайди інформацію про цю книжку в інтернеті й порівняй зі своїми відповідями. Що тобі вдалося спрогнозувати точно?**

На цих уроках ти дізнаєшся, що таке
- дієслова I дієвідміни,
- дієслова II дієвідміни.

УРОКИ 13–14

ДІЄСЛОВА I ТА II ДІЄВІДМІН. БУКВИ *Е (Є), И (І)* В ОСОБОВИХ ЗАКІНЧЕННЯХ ДІЄСЛІВ

НА ЗВ'ЯЗКУ ЕКСПЕРТ

Мовознавці, на жаль, не можуть однозначно пояснити, навіщо наші предки придумали аж два набори закінчень для однакових граматичних форм дієслів. Можливо, так наші прадідусі та прабабусі хотіли позначити якісь важливі для них слова (всі вони зібрані у II дієвідміні, бо їх там зовсім небагато), або ж деякі слова прийшли до нас з інших мов зі своїми закінченнями. Причини цього явища ми вже, мабуть, не дізнаємося. Тому просто потрібно запам'ятати, що в українській мові є **дві дієвідміни**, тобто два зразки особових закінчень дієслів.

До **першої дієвідміни** належать дієслова, які мають такі закінчення:

Особа	Однина	Множина	Приклади
I	*-у, -ю*	*-емо, -ємо*	*шепочу, полюю;* *шепочемо, полюємо*
II	*-еш, -єш*	*-ете, -єте*	*шепочеш, полюєш;* *шепочете, полюєте*
III	*-е, -є*	*-уть, -ють*	*шепоче, полює;* *шепочуть, полюють, іржуть, орють, полють, мелють, сиплють, колють, борються, муркочуть (від муркотати), хропуть (від хропти)*

Підказка. Якщо ти вагаєшся, як писати: *кажеш* чи *кажиш*, – потрібно поставити сумнівне дієслово у III особі множини: *кажуть*. Закінчення ***-уть (-ють)*** означає, що в сумнівних особових закінченнях будемо писати ***е (є)***:

I. *уть (ють)* ⟶ *е (є)*

шепочуть, хвилюють, борються → *шепочеш, хвилюєш, борешся*; *шепочете, хвилюєте, боретеся*; *шепоче, хвилює, борється*

До **другої дієвідміни** належать дієслова, які мають закінчення:

Особа	Однина	Множина	Приклади
I	*-у, -ю*	*-имо, -їмо*	*бачу, клею, гою;* *бачимо, клеїмо, гоїмо*
II	*-иш, -їш*	*-ите, -їте*	*бачиш, клеїш, гоїш;* *бачите, клеїте, гоїте*
III	*-ить, -їть*	*-ать, -ять*	*бачить, клеїть, гоїть;* *бачать, клеять, гоять*

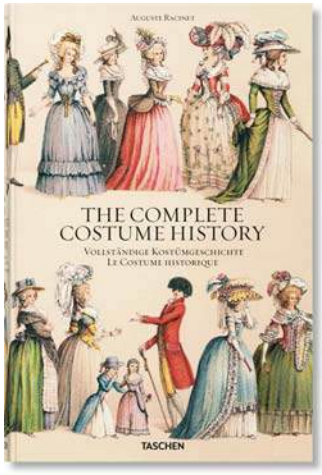
Підказка. Закінчення *-ать (-ять)* означає, що в сумнівних особових закінченнях будемо писати *и (ї)*:

II. *ать (ять)* ⟶ *и (ї)*

сплять, непокоять, дивляться ⟶ *спиш, непокоїш, дивишся*; *спите, непокоїте, дивитеся*; *спить, непокоїть, дивиться*

61 **Прочитай анотацію до книжки Огюста Расіне, випиши з тексту всі дієслівні форми. В особових формах визнач, до якої дієвідміни вони належать. Запиши їх за зразком. Виконай завдання.**

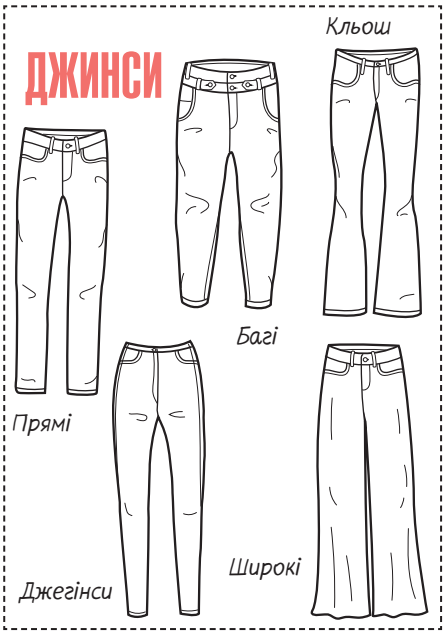
З р а з о к. *Спішу – спішать (II дієвідміна).*

1. Книжку Огюста Расіне про еволюцію стилю від античності до 1888 року опублікували у Франції між 1876 і 1888 роками. 2. Це видання стало наймасштабнішим і найдетальнішим дослідженням одягу, яке коли-небудь публікували. 3. Автор написав 6 томів, що містять майже 500 цупких вклейок з **однотонними** силуетами та кольоровими ілюстраціями. 4. Саме тому книжка донині залишається абсолютно унікальною за своїм обсягом і деталями. 5. Расіне вирішив посортувати одяг за **історико-культурними** періодами й тематикою, а ще додав чудові описи з дотепними коментарями. 6. Переглядаючи ці деталізовані та вишукано промальовані кольорові ілюстрації, ви відкриєте для себе все: від одягу **стародавніх** етрусків або традиційного ескімоського вбрання до французької жіночої моди XIX **століття**.

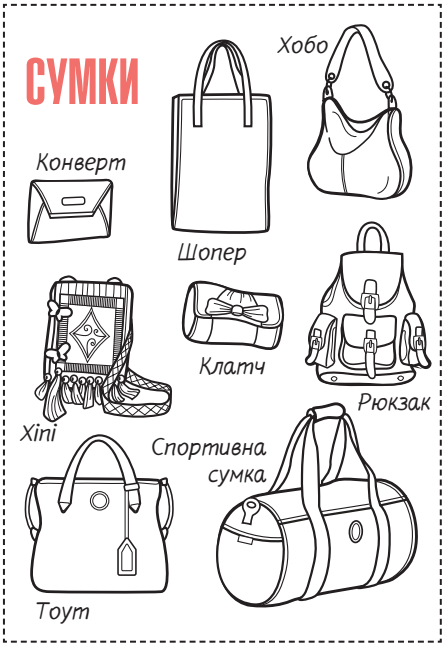
ЗАВДАННЯ

1. Вигадай свою назву для цієї книжки, використовуючи особові дієслова.
2. Знайди в тексті підтвердження думки про винятковість книжки, написаної Огюстом Расіне.
3. Поясни правопис виділених слів.
4. Які слова з тексту були для тебе новими? З'ясуй і запиши їхнє значення.
5. Опиши обкладинку цієї книжки, використовуючи лише дієслова І дієвідміни.
6. Обговори з однокласником / однокласницею питання «Чи впливає мода на життя підлітка?», запишіть 2–3 спільні думки й поділіться ними з аудиторією. Наведіть хоч один конкретний приклад із життя, з фільму тощо.

62 **Проаналізуй скриншоти з енциклопедії стилю. Допиши текстові коментарі до однієї групи зображень на вибір так, щоб отримати повноцінну сторінку книжки. Використовуй лише дієслова І дієвідміни. Замалюй, як має виглядати сторінка (створи її макет).**

63 **Перепиши словосполучення, уставляючи на місці пропусків необхідні за змістом дієслова в теперішньому часі. Визнач дієвідміну.**

Художники ... картини, учителі ... правила, шофери ... автомобілі, поштарі ... газети, скрипалі ... сонату, кравці ... одяг, екскурсоводи ... з експонатами, спортсмени ... за медалі, ремонтники ... шпалери, бійці ... заради перемоги, маляри ... стіни, програмісти ... алгоритми.

64 **Постав дієслова *клеїти, малювати, брати, грати, гриміти, іти, стояти, ганяти, учити, пахнути, косити, боятися* у формі ІІ особи однини й запиши їх у таблицю.**

І дієвідміна		ІІ дієвідміна	
-еш	-єш	-иш	-їш

НА ЗВ'ЯЗКУ ЕКСПЕРТ

Окрему дієвідміну (так звану третю) становлять дієслова ***бути, дати, їсти*** та слова із другою частиною ***-вісти***. Ці слова зберегли давні форми.

Особа	Однина	Множина
І	*є, дам, їм, відповім*	*є, дамо, їмо, відповімо*
ІІ	*є, даси, їси, відповіси*	*є, дасте, їсте, відповісте*
ІІІ	*є, дасть, їсть, відповість*	*є, дадуть, їдять,* але: *дадуть відповідь*

65 **Перепиши запитання, поставивши дієслова в дужках у потрібній формі. Допиши відповіді, використовуючи слова *бути, дати, їсти, відповісти* в особових формах.**

1. Мамо, яку ти сорочку (дати) мені сьогодні?
2. А що ти (їсти) таке смачненьке, (дати) мені спробувати?
3. У тебе (бути) квитки на виставу в театрі?
4. Ти (відповісти) на мій лист?

66 **Утвори форми ІІІ особи множини та ІІ особи однини від спільнокореневих слів.**

З р а з о к. *Сидіти – сидять, сидиш; сідати – сідають, сідаєш.*

1. Виводити, вивести. 2. Муркотіти, муркотати. 3. Хропти, хропіти. 4. Везти, возити. 5. Проводити, проводжати. 6. Крутити, викручувати.

УРОК 15

СПОСОБИ ДІЄСЛІВ. ДІЄСЛОВА ДІЙСНОГО СПОСОБУ

На цьому уроці ти дізнаєшся, що таке
- дійсний спосіб дієслів,
- умовний спосіб дієслів,
- наказовий спосіб дієслів.

НА ЗВ'ЯЗКУ ЕКСПЕРТ

Дійсний спосіб

Означає дію, що відбувається, відбувалася чи відбуватиметься. Дієслова дійсного способу змінюємо за **часами, особами, числами та родами:** *грію, гріємо, гріють, грів, гріла, гріло, гріли, грітиму, будуть гріти.*

Умовний спосіб

Означає дію, що може відбутися за певних умов. Дієслова умовного способу змінюємо за **родами та числами:** *виграв би, виграла б, виграло б, виграли б.*

Наказовий спосіб

Означає дію, що має відбутися через дію, наказ, прохання чи спонукання. Дієслова наказового способу змінюємо за **особами та числами:** *смійся, сміймося, смійтеся, нехай сміється, нехай сміються.*

67 **Прочитай уривок пісні Володимира Івасюка «Водограй». Випиши всі дієслова. Визнач, дієслів якого способу автор пісні використав найбільше. Виконай завдання і дай відповіді на запитання.**

Тече вода, тече **бистра**, а куди – не знає,
Поміж гори в світ широкий тече, не вертає.
Ми зайдемо в чисту воду біля **водограю**
І попросим його щиро – хай він нам зіграє.

Приспів: Ой водо-водограй, грай для нас, грай.
Танок свій жвавий ти не зупиняй.
За **красну** пісню на всі голоси
Що хочеш, водограю, попроси.
Струни дає тобі кожна весна,
Дзвінкість дарує їм осінь ясна.
А ми зіграєм на струнах отих,
Хай розіллють вони радісний сміх.

ЗАВДАННЯ

1. Добери синоніми до виділених слів.
2. Пригадай три назви українських пісень, у яких є дієслова. Визнач, до якого способу вони належать.
3. Переглянь коротке відео та запиши основну думку почутого. https://nx.litera.ltd/s/oSLWi4JBRaR6tLA
4. Що спільного в тексті пісні та в інформації з відео?
5. Поцікався в старших, яку українську музику вони слухали 10–20 років тому. На основі почутого підготуй коротку інформацію на тему *«Якби я був українським меломаном 20 років тому…»*.
6. Проаналізуй, дієслів якого способу ти використав / використала найбільше під час виконання попереднього завдання. Як ти вважаєш, чому?

68 **Прочитай оголошення. Випиши з них дієслова. Посортуй їх відповідно до трьох способів. Дай відповіді на запитання і виконай завдання.**

А

Терміново потрібні
працівники
для роботи вдома онлайн.
Пропозиція діє тільки сьогодні!
Навчання гарантуємо!
Освіта не потрібна,
зарплата
від 5 000 грн
на день!!!
Щоб забронювати місце, зробіть гарантійний внесок за реквізитами.

Б

Терміново!
Відкрита вакансія!
Заробіток для жінок
з телефону або комп'ютера.
Умови:
- 3-4 години вільного часу,
- наявність інтернету,
- вік 20+

Кому цікаво, пишіть одразу у месенджер або ставте + під постом.

В

Увага!
Запрошуємо на роботу
кассира!

Можлива робота на не повний робочий день!
Уважна, превітна, працьовита?
Бачеш її у дзеркалі?
Зконтактуй з нами.

Г

Продаємо цуценя!
2 місяця! Зроблили всі прививки.

Ця дружня дівчинка могла б стати вірним другом для вас і ваших дітей!

ЗАВДАННЯ

1. У яких оголошеннях допущені помилки? Запиши оголошення правильно.
2. Яке з оголошень, на твою думку, написали шахраї? Поясни, що на це вказує.
3. Напиши власне оголошення, використовуючи в ньому дієслова всіх способів.

69 **Розсортуй подані дієслова відповідно до способів.**

Відповідай, поїдемо, сортувала, фантазував би, вір, люблю, грався, приймала б, пиши, насолоджуйтеся, малюватиму, підбирали, поливав би, намалюйте, ходімо, рахували, вибирала б, зважай, розважаймо, продовжують, шикується, смакуємо, вишили б, святкують.

Дійсний спосіб	Умовний спосіб	Наказовий спосіб

Дієслова **дійсного способу** мають найбільше форм (порівняно з умовним та наказовим способами). Саме цей спосіб представлений формами теперішнього, минулого й майбутнього часу. Причому дієслова теперішнього і майбутнього часу змінюємо за особами і числами, а дієслова минулого часу – за родами й числами: *знаю, знаємо, знаєш, знаєте, знає, знають, знатиму* (*буду знати*), *знатимемо* (*будемо знати*), *знатимеш* (*будеш знати*), *знатимете* (*будете знати*), *знатиме* (*буде знати*), *знатимуть* (*будуть знати*), *знав, знала, знало, знали.*

Усього є 22 форми дієслів **недоконаного виду.**

НА ЗВ'ЯЗКУ ЕКСПЕРТ

Дієслова **доконаного виду** мають на 12 форм менше (у них немає форм теперішнього часу та складної і складених форм майбутнього часу), є лише 6 простих форм майбутнього та 4 форми минулого часу: *відпочину, відпочинемо, відпочинеш, відпочинете, відпочине, відпочинуть, відпочив, відпочила, відпочило, відпочили.*

70 **Прочитай коментар експерта про форми дієслів дійсного способу. Користуючися зразком, наведеним у коментарі, утвори всі можливі форми дієслова *радіти* (їх має бути 22) та *приїхати* (їх має бути 10).**

71 **Напиши детективну історію за поданим початком, яка складалася б лише з дієслів дійсного способу.**

Ранішні візитери

Дзвонять у двері. Підійшов...

УРОК 16

ЧАСИ ДІЄСЛІВ. ТЕПЕРІШНІЙ ЧАС ДІЄСЛІВ

На цьому уроці ти дізнаєшся, що таке
- форми теперішнього часу дієслів.

НА ЗВ'ЯЗКУ ЕКСПЕРТ

Форми **теперішнього** часу виражають дію, яка відбувається в момент мовлення. Їх утворюють за допомогою особових закінчень, які приєднують до основи теперішнього часу дієслова:

Особа	Однина		Множина	
I	*нес-у* *прош-у*	*зна-ю* *кле-ю*	*нес-емо* *прос-имо*	*зна-ємо* *кле-їмо*
II	*нес-еш* *прос-иш*	*зна-єш* *кле-їш*	*нес-ете* *прос-ите*	*зна-єте* *кле-їте*
III	*нес-е* *прос-ить*	*зна-є* *кле-їть*	*нес-уть* *прос-ять*	*зна-ють* *кле-ять*

72 **Випиши щонайменше 5 дієслів, які ти побачив / побачила на ілюстрації. Визнач спосіб, особу, число та дієвідміну виписаних слів.**

З р а з о к . *Роблю* – дійсний спосіб, I особа (я), однина, II дієвідміна (*роблять*).

73 **Запиши речення, обираючи граматично правильну форму дієслова теперішнього часу. Зазнач особу, число для кожного дієслова.**

С	А	М	О	Т	Н	Ь	О	Т	П	П
З	Н	Е	В	І	Р	Ю	Ю	С	Я	Л
С	Р	А	Д	І	Є	Ш	Р	В	Ч	А
О	М	Н	У	В	С	У	М	У	Ю	Ч
Р	Н	А	Д	И	Х	А	Ю	Т	Ь	У
О	П	Е	Р	Е	М	О	Ж	Е	М	О
М	Т	Р	И	В	О	Ж	У	С	Я	К
Л	Т	Р	И	М	А	Й	С	Я	Ф	Л
Ю	Л	Ю	Б	И	Т	Е	И	Х	А	Ю
С	В	І	Д	П	О	Ч	И	В	А	Ю
Я	П	О	С	М	І	Х	А	Ю	С	Я

З р а з о к . *Ми завжди* _____ *(читати) книжки разом. (читаємо / читає / читаю) – Ми завжди читаємо* (2 особа, множина) *книжки разом.*

1. Ти завжди _____ (грати) у футбол після школи. (граєш / грає / граю)
2. Вона часто _____ (малювати) картини у вільний час. (малює / малюєш / малюю)

3. Якщо він голодний, то завжди _____ (їсти) салат. (їсть / їси / їм)

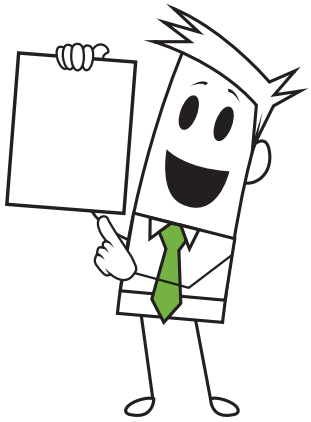
4. Моя сестра завжди _____ (слухати) музику під час вечері. (слухає / слухаєш / слухаю)

5. Ви завжди _____ (говорити) правду? (говорите / говориш / говорю)

6. Ти завжди _____ (допомагати) своїм друзям, коли вони цього потребують? (допомагаєш / допомагаю / допомагає)

74 **Перепиши текст, розкриваючи дужки й утворюючи потрібні за змістом форми дієслів теперішнього часу. Устав пропущені розділові знаки. Дай відповіді на запитання і виконай завдання.**

Поради новачку

1. Нові однокласники іноді не (приймати) тебе не тому що ти їм не (подобатися). 2. Вони просто (перевіряти) новачка. 3. Якщо ти не (дратуватися) не (нервувати) то в цій грі (могти) швидко перемогти. 4. Коли тебе (ображати) а ти **(відповідати)** грубістю це перший шлях до невдачі. 5. Адже кожен (знати) що **(вірити)** у себе лише сильні люди. 6. Якщо ж ти (відчувати) що не (контролювати) ситуацію, не (соромитись) звернутися за порадою до дорослих або ж старших друзів.

Із журналу

ЗАВДАННЯ

1. Чи були в тебе схожі ситуації, пов'язані з переходом у нову школу, або ж ти спостерігав / спостерігала таке з іншими?
2. Доповни текст власними порадами, використовуючи дієслова теперішнього часу.
3. Обговори ситуацію, описану в тексті, з однокласниками й однокласницями.
4. Утвори всі можливі форми теперішнього часу від виділених дієслів.

75 **Запиши подані дієслова у дві колонки.**

Дивитися, роздивитися, заселяти, заселитися, видаватися, видатися, розшукати, розшукувати, відвідувати, відвідати, створювати, створити.

Можна утворити форми теперішнього часу	НЕ можна утворити форм теперішнього часу

76 **Постав подані інфінітиви у формах теперішнього часу, наведених у дужках. Визнач, які дієслова належать до І дієвідміни, а які – до ІІ дієвідміни.**

усміхатися (1 ос. одн.)
нагадувати (2 ос. мн.)
допомагати (3 ос. одн.)
говорити (2 ос. мн.)
відпочивати (2 ос. одн.)
мовчати (2 ос. одн.)
стежити (3 ос. мн.)
обростати (1 ос. мн.)
снитися (2 ос. одн.)
кришити (3 ос. мн.)
володіти (1 ос. одн.)
робити (3 ос. мн.)

ЗВЕРНИ УВАГУ!

Форми їздю, ходю, носю, росю, мастю, лазю є діалектними.

НА ЗВ'ЯЗКУ ЕКСПЕРТ

Під час утворення форм теперішнього часу (І особа однини) потрібно враховувати чергування приголосних: *гасити – гашу, могти – можу, котити – кочу, лазити – лажу, дихати – ди́шу (і дихаю), мастити – мащу, їздити – їжджу.*

77 **Утвори форму першої особи однини, ураховуючи чергування приголосних.**

Плакати, колихати, ходити, платити, морозити, їздити, писати, свистіти, водити, мазати, полоскати, чистити, носити, возити.

НА ЗВ'ЯЗКУ ЕКСПЕРТ

Дієслова, що закінчуються на ***-ть, -ться,*** пишемо з м'яким знаком: *навчають, пишаються.* Зверни увагу на особливості вимови: *сміються* [с'м'ійу́ц':а], *граються* [гра́йуц':а].

Дієслова, що закінчуються на ***-ш, -шся,*** пишемо без м'якого знака: *навчаєш, пишаєшся.* Пригадай особливості вимови: *смієшся* [с'м'ійе́с':а], *граєшся* [гра́йеᵘс':а].

78 **Віднови з поданих транскрипцій дієслова з *-ться* і *-шся*.**

[гра́йеᵘц':а], [в'іта́йеᵘс':а], [нава́жуйеᵘс':а], [заде́ᵉвл'а́йеᵘц':а], [дубл'у́йеᵘц':а], [уйавл'а́йеᵘц':а], [д'і́лиᵉц':а], [жу́риᵉс':а], [кл'анéс':а]

79 **Заміни подані словосполучення на дієслова зі *-шся, -ться* й запиши їх, ураховуючи правопис м'якого знака.**

З р а з о к : *ставиш свій підпис – підписуєшся.*

Фотографуєш себе. Відчуваєш смуток. Говорять пошепки. Отримуєш насолоду. Береже себе. Випромінюєш світло.

УРОК 17

МАЙБУТНІЙ ЧАС ДІЄСЛІВ

На цьому уроці ти дізнаєшся, що таке
- проста форма майбутнього часу,
- складна і складена форми майбутнього часу.

НА ЗВ'ЯЗКУ ЕКСПЕРТ

Майбутній час в українській мові має 18 форм доконаного та недоконаного виду. Форми дієслів майбутнього часу **доконаного виду** мають ті самі 6 особових закінчень, що й дієслова недоконаного виду в теперішньому часі. Це **проста форма** майбутнього часу.

Порівняй:

пишу (теп. час) – *напишу* (майб. час)

роблю (теп. час) – *зроблю* (майб. час)

кричу (теп. час) – *закричу* (майб. час).

Дієслова майбутнього часу **недоконаного виду** мають дві форми: ***складну та складену***.

Складну форму утворюємо додаванням до інфінітива суфікса **-м-** та особових закінчень:
для I, II, III особи однини – *-м-у, -м-еш, -м-е;*
для форм множини – *-м-емо, -м-ете, -м-уть.*

Особа	Однина	Множина
I	*нести-м-у*	*нести-м-емо*
II	*нести-м-еш*	*нести-м-ете*
III	*нести-м-е*	*нести-м-уть*

Складену форму утворюємо шляхом поєднання інфінітива й особових форм допоміжного дієслова *бути* (майбутнього часу простої форми).

Особа	Однина	Множина
I	*буду нести*	*будемо нести*
II	*будеш нести*	*будете нести*
III	*буде нести*	*будуть нести*

80 **Підготуй короткий виступ на запропоновану тему. Свої міркування поясни.**

«В українській мові найбільше форм майбутнього часу – аж 18. У теперішньому часі ми маємо 6 можливих форм, а в минулому – найменше – лише 4».

Чи можна стверджувати, що така кількість форм у майбутньому часі засвідчує, що українці – великі мрійники. А про що тоді можуть свідчити лише 4 форми минулого часу?

81 **Прочитай текст. Випиши з нього дієслова у формі майбутнього часу. Познач, які з них недоконаного виду, а які – доконаного. Виконай завдання і дай відповіді на запитання.**

Якими будуть смартфони майбутнього

1. Телефони майбутнього часто уявляють із прозорими дисплеями. 2. Саме такими їх можна побачити в **науково-фантастичних** фільмах. 3. Тому деякі експерти вважають, що ринок **смартфонів** заповнять пристрої із гнучкими дисплеями, які **складаються** або розгортаються.

4. Проте інші спеціалісти стверджують, що смартфонам майбутнього гнучкий екран не знадобиться. 5. Технологія AR (доповнена реальність) буде основою для створення прозорих пристроїв. 6. Однак тут нас очікуватимуть свої складнощі. 7. На думку деяких фахівців, революція смартфонів уже близька, проте спосіб взаємодії стане іншим. 8. Експерти впевнені, що незабаром з'явиться пристрій, який накладатимуть на око, наче лінзу. 9. Усі погоджуються, що смартфони ставатимуть частиною людського життя, замінюючи паспорти, довідки та інші персональні документи.

За матеріалом газети «Урядовий кур'єр»

ЗАВДАННЯ

1. Поясни правопис виділених слів.
2. Знайди й випиши з тексту всі синоніми до слова *експерт*.
3. Намалюй вигадану стрічку часу й познач на ній 5 нових функцій, які, на твою думку, матиме смартфон майбутнього. Використовуй дієслова майбутнього часу (наприклад, ***друкуватиме*** *змінні деталі до кавоварки*).

4. Проаналізуй наведений графік і зроби припущення про те, чи має він зв'язок із текстом про смартфони. Яку інформацію можна дізнатися із графіка?

За матеріалом інтернет-видання «Економічна правда»

82 **Запиши поряд зі складеною формою дієслів недоконаного виду складну форму.**

Зразок: *буду мовчати — мовчатиму.*

будемо шукати	будеш прибирати
будуть літати	буду знати
будуть оголошувати	буде світити
буду радіти	будеш нести
буде цвісти	будете просити
буду возити	будуть відпочивати

83 **Добери до поданих схем дієслова у формі майбутнього часу. Які морфеми відповідають дієсловам доконаного виду, а які – недоконаного виду?**

1. _____м у	1. _____ю
2. _____м емо	2. _____ємо
3. _____м еш	3. _____єш
4. _____м ете	4. _____єте
5. _____м е	5. _____є
6. _____м уть	6. _____ють

УРОК 18

МИНУЛИЙ ЧАС ДІЄСЛІВ

На цьому уроці ти дізнаєшся, що таке
- форми минулого часу дієслів.

НА ЗВ'ЯЗКУ ЕКСПЕРТ

Минулий час утворюємо від інфінітивної основи за допомогою суфікса *-л-*, що виступає в жіночому, середньому роді однини та в множині, та суфікса ***-в***, що походить із *-л-*, у чоловічому роді: *писав – писа-л(а), -л(о), -л(и)*.

Деякі дієслова творять форму минулого часу чоловічого роду без суфікса ***-в***: *бігти – біг, нести – ніс, лізти – ліз, стригти – стриг.*

Дієслова минулого часу в українській мові мають рід:

чоловічий	жіночий	середній
тремтів, танцював, відповів	*тремтіла, танцювала, відповіла*	*тремтіло, танцювало, відповіло*

84 **Проаналізуй картинку з кліпу до пісні «Люди» (гурт «Бумбокс»). Знайди і випиши дієслова минулого часу. Виконай завдання.**

ЗАВДАННЯ

1. Знайди на скриншоті іменник зі значенням *«мовна одиниця, звукове вираження поняття про предмет або явище»*.
2. Знайди на скриншоті іменник, ужитий в орудному відмінку множини.
3. Випиши 3 займенники.
4. Який прикметник ужито в найвищому ступені порівняння?
5. Знайди й випиши 2 інфінітиви.
6. Обери улюблену українську пісню й оформ до її тексту плакат дієслів. Проаналізуй, дієслів якого часу найбільше.

85 **Обери зі списку дієслова минулого часу, визнач їхній рід, де це можливо. Вислови припущення, якої спільної теми вони можуть стосуватися.**

Зберіг, зменшує, заощадила, захищає, зекономили, забруднюватиме, охороняло, забезпечуватиме, заборонив, виявляють, переробляли, садитимуть, підтримуватиме, закликайте.

86 **Опиши одне із зображень, використовуючи дієслова з попереднього завдання в минулому часі. Запиши свій опис на диктофон і дай послухати однокласнику / однокласниці. Обміняйтеся думками щодо записів: що сподобалося, а що можна було б поліпшити.**

87 **Перепиши текст, усуваючи повтори дієслів. Постав пропущені розділові знаки.**

1. Сьогодні без унітазу не було б комфортного побуту людини. 2. Тільки уявіть що чотири століття тому не було таких сантехнічних виробів. 3. Першу варіацію унітазу створили в 1596 році коли придворний створив цей виріб для пристарілої королеви Єлизавети I. 4. Винахідник навіть написав книжку де описав як користуватися його винаходом та розписав вартість необхідних матеріалів для нього. 5. Ціна такого виробу була доволі висока а ще в англійській столиці на той час не було каналізації.

За матеріалом сайту міста Звягель

НАГОЛОШУЙ ПРАВИЛЬНО

Запам'ятай наголошування дієслів у минулому часі:

була́, було́, були́	несла́, несло́, несли́
вела́, вело́, вели́	почала́, почало́, почали́
дала́, дало́, дали́	привезла́, привезло́, привезли́

88 **Поясни відмінність у значенні слів: *спа́ли – спали́, пла́чу – плачу́*. Утвори такі речення, щоб із контексту було зрозуміле значення дієслівних форм.**

УРОКИ 19–20

ТВОРЕННЯ ДІЄСЛІВ УМОВНОГО Й НАКАЗОВОГО СПОСОБІВ

На цих уроках ти дізнаєшся, що таке
- форми умовного способу,
- форми наказового способу.

НА ЗВ'ЯЗКУ ЕКСПЕРТ

Умовний спосіб означає дію, можливу за певних умов чи бажану.

Утворюємо від дієслів минулого часу за допомогою частки ***б (би)***. Дієслова умовного способу мають лише форми роду та числа.

Однина			Множина
чоловічий рід	жіночий рід	середній рід	
ходив би	*ходила б*	*ходило б*	*ходили б*

Частку ***би*** ставимо після дієслів, які закінчуються на приголосний: *ходив би, косив би, читав би*, а частку ***б*** – після дієслів, що закінчуються на голосний: *ходила б, косило б, співали б.*

Частку ***би (б)*** із дієсловом пишемо **окремо.** Вона може бути біля дієслова або віддалена від нього іншими словами.

Порівняйте:

*Він **би** тобі **допоміг** у цій справі. – Він тобі **допоміг би** в цій справі.*

*Коли **б знав**, де впадеш, то соломки **підстелив би.***

89 **Скористайся конструктором речень. Запиши три речення з дієсловами умовного способу, поєднуючи будь-які частини на вибір.**

З р а з о к . *Якби я була режисеркою, я зняла б фільм про українців із Харкова.*

Якби я	*був / була*	шпигуном / шпигункою, королем / королевою, суперменом / супервумен, художником / художницею, танцівником / танцівницею, учителем / учителькою,	*я … б*

90 **Вигадай професію, якої не існує. Використай дієслова з довідки, ставлячи їх у формі умовного способу, щоб описати цю професію.**

З р а з о к . *Якби існувала професія перегортальника сторінок, він міг би прискорювати мій процес читання.*

Д о в і д к а : могти, сприяти, активізувати, моделювати, імпровізувати, прискорювати, створювати, трансформувати.

91 **Продовж речення, використовуючи дієслова умовного способу.**

1. Якби я не витрачав стільки часу на порожні розмови, …
2. … , та друзі покликали Федька пограти у футбол.
3. Якби Олю попросили прибрати, …
4. … , однак день виявився дуже холодним.
5. Якби нам дали більше часу на підготовку, …
6. … , але Марічка любить запізнюватися.

НА ЗВ'ЯЗКУ ЕКСПЕРТ

Наказовий спосіб у формі наказу, заклику, побажання, прохання, поради виражає спонукання до дії.

Форми наказового способу утворюємо від основ теперішнього часу за допомогою таких закінчень:

Ми	ший малюй грай	МО	стань сядь глянь	МО	бер береж ход	ІМО
Ви	ший малюй грай	ТЕ	стань сядь глянь	ТЕ	бер береж ход	ІТЬ
Ти	ший малюй грай	☐	стань сядь глянь	☐	бер береж ход	И
Він, вона, воно			*хай (нехай)*		шиє, стане, ходить	
Вони			*хай (нехай)*		грають, глянуть, ходять	

Наказовий спосіб утворюємо також і від дієслів із постфіксом ***-ся (-сь)***: *піднесися, засмійся.*

92 **Випиши з поданого тексту всі дієслівні форми (їх у тексті 11). Підкресли ті дієслова, які стоять у формі наказового способу.**

1. Коли їси, сиди прямо, не клади лікті на стіл. 2. Користуючись ножем, виделку тримай у лівій руці. 3. Не їж із ножа. 4. Коли страву ще не подано, не домагайся негайного обслуговування. 5. Вихована людина не розмахує руками за столом, а коли поїсть, то обов'язково подякує.

93 **Розглянь таблицю, розміщену на с. 50. За зразком утвори всі можливі форми наказового способу від дієслів *танцювати, приносити, повернутися*.**

94 **Напиши порадник на одну з тем, використовуючи дієслова наказового способу.**

1. Як побороти лінь.
2. Як стати щасливою людиною.
3. Як навчитися не запізнюватися.

95 **Перепиши 7 правил, поставивши дієслова, що в дужках, у формах наказового способу. Виконай завдання і дай відповіді на запитання.**

Як подружитися із сусідами

1. (Запам'ятати) імена своїх сусідів.
2. (Наважитися) на перший крок, не (чекати), що тобі підуть назустріч.
3. Хочеш робити добру справу для всіх – (робити)!
4. Не (очікувати) на подяку й не (сподіватися) на допомогу.
5. (Засклити) вікно в під'їзді одразу ж, як його розіб'ють. Якщо його не (замінити), то згодом розіб'ють інші вікна.
6. (Прибирати) біля своїх дверей, біля під'їзду, (просити) інших допомогти.
7. (Розвивати) щирість та доброзичливість до людей – і вони обов'язково це помітять.

ЗАВДАННЯ

1. Обери пораду, яка для тебе найважливіша. Поясни чому.
2. Що з тексту було для тебе відомим, а що – новим?
3. Для кого і за яких обставин цей текст міг би бути корисним? Поясни свою відповідь.
4. Добери до тексту графічний елемент (зображення, малюнок, схему тощо), який би міг його доповнити.
5. Прослухай інформацію про громадську ініціативу «Добросусідство». https://nx.litera.ltd/s/pfZCt3Ft2PHm9ZN Доповни переписаний перелік порадами від засновників ініціативи. Яку пораду ти впізнав / упізнала в інтерв'ю?
6. Напиши такий самий список порад на тему «Як знайти спільну мову з новим учителем».

НА ЗВ'ЯЗКУ ЕКСПЕРТ

Помилкою є:

1) уживання **дійсного способу** дієслова замість **наказового:**

НЕПРАВИЛЬНО
пішли на прогулянку

ПРАВИЛЬНО
ходімо на прогулянку

2) використання частки *давай(те)* для творення форм наказового способу дієслова:

НЕПРАВИЛЬНО
давайте зайдемо

ПРАВИЛЬНО
зайдімо

96 **Перебудуй речення, використовуючи наказовий спосіб дієслів.**

1. Дістали зошити і записали правило!
2. Давай поїдемо у вихідні в парк.
3. Сховали підручники в портфелі!
4. Пішли зі мною в театр.
5. Давайте запитаємо цього дядечка.
6. Тварин не годувати!

НА ЗВ'ЯЗКУ ЕКСПЕРТ

НЕПРАВИЛЬНО	ПРАВИЛЬНО
відкривати двері	*відчиняти двері*
він знаходиться	*він розташований (є, перебуває)*
включити світло	*увімкнути світло*
давайте співати	*заспіваймо*
ми рахуємо, що	*ми вважаємо (гадаємо), що*
навчатися новому	*навчатися нового*
помилки зустрічаються	*помилки трапляються*
прийняти участь	*брати / взяти участь*
співпадають погляди	*збігаються погляди*

УРОК 21

ЖАНРИ МОВЛЕННЯ. ІНСТРУКЦІЯ

На цьому уроці ти дізнаєшся, що таке
- інструкція як жанр мовлення.

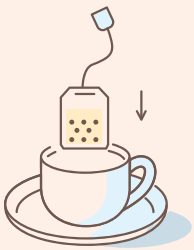
НА ЗВ'ЯЗКУ ЕКСПЕРТ

Інструкція – це текст, який містить вказівки і правила. Найчастіше такі тексти описують послідовність виконання дій у певному процесі або під час виготовлення, складання, регулювання, встановлення виробу.

97 **Прослухай фрагменти інструкцій та зроби припущення, який процес вони допомагають описати.**

https://nx.litera.ltd/s/sPMNskkw6QjKkQS

98 **Прочитай інструкцію. Виконай завдання і дай відповіді на запитання.**

1. Покладіть чайний пакетик

2. Залийте окропом

3. Дайте чаю настоятися

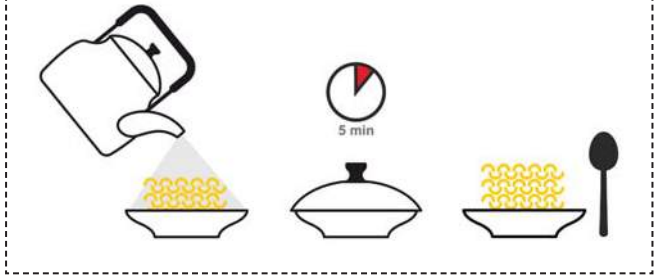
4. Забудьте, що ви зробили чай

ЗАВДАННЯ

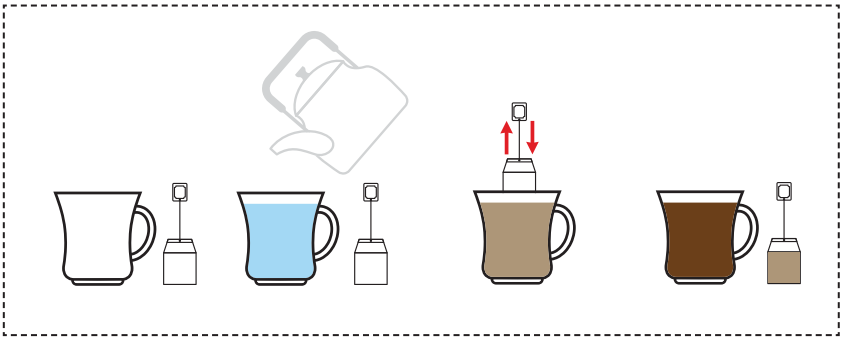
1. Випиши всі дієслова, визнач спосіб та особу.
2. Перекажи зміст інструкції, використовуючи дієслова лише дійсного способу теперішнього часу.
3. Який підпис можна запропонувати до цього зображення?
4. Який із пунктів інструкції автор використав як жарт? Чому ти так думаєш?
5. Допиши ще один пункт, яким можна було б доповнити інструкцію.
6. Створи таку саму інструкцію для одного із процесів на вибір: *прасування одягу, замикання дверей у квартирі / будинку, перезавантаження комп'ютера.*

99 **Опиши кожен зображений процес покроково, уживаючи дієслова в наказовому способі.**

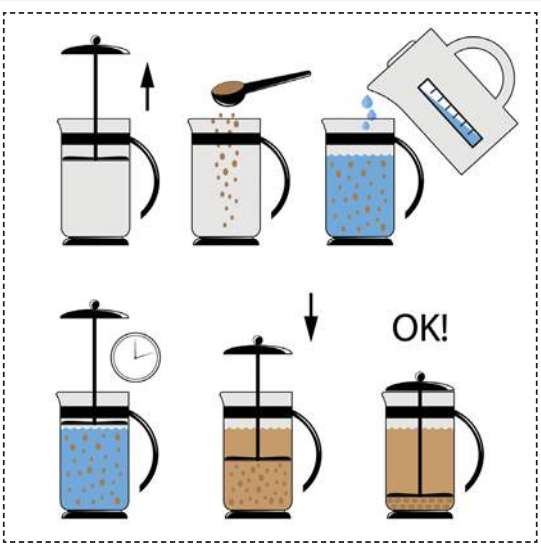
1

2

3

100 **Створи інструкцію з виготовлення паперового виробу. Запиши текст на диктофон і дай послухати однокласнику / однокласниці. Попроси його / її виконати інструкцію покроково й зроби висновок, що вдалося, а що – ні. Як можна поліпшити твій текст?**

На цьому уроці ти дізнаєшся, що таке
- безособові дієслова.

УРОК 22

БЕЗОСОБОВІ ДІЄСЛОВА

НА ЗВ'ЯЗКУ ЕКСПЕРТ

Дієслова, що означають дію, яку не виконує жодна особа, або стан, що відбувається сам по собі, називаємо **безособовими**. Наприклад: *весніє, сніжило, вечорітиме, хочеться.* Термін «безособові» означає, що ми не можемо вжити ці дієслова в особових формах: ~~*я веснію, він весніє, вони весніють*~~.

Безособові дієслова не змінюємо за особами, числами, родами. У реченні безособове дієслово є присудком. Підмета там немає:

1. У такі дні мріялося про перемогу.

2. Зовсім скоро смеркатиме.

3. Знову хмариться.

1) стан природи: *розвидняється, підмерзає, сутеніє, замело*

Безособові дієслова означають

2) фізичний стан людини або її емоції, відчуття: *трусить, лихоманить, кортить, хочеться, віриться, не спиться*

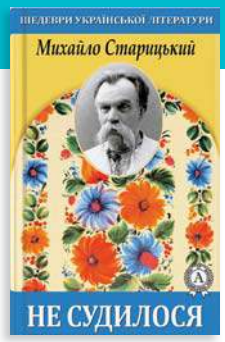
3) наявність / відсутність чогось, успіх у чомусь: *вистачає, бракує, минулося, фортунить, таланить, щастить*

101 **Проаналізуй таблицю із прикладами безособових дієслів («На зв'язку експерт»). Добери до поданих ілюстрацій приклади з таблиці та запиши речення.**

102 **Проаналізуй обкладинку. Визнач, чи є на ній безособове дієслово? Поясни свою думку. Запиши два припущення про цю книжку за зразком. Перевір свої міркування за допомогою додаткових джерел. Які з них були правильними?**

Зразок. *Моє припущення: у цій книжці головний герой подорожує Карпатами.*

103 **Порівняй пари речень. Перепиши, підкресли в них підмети та присудки. Поміркуй, як ти визначаєш дієслова-присудки, якщо в реченні немає підмета.**

1. Арсен трусить гілку з яблуком. – Мене трусить від холоду.
2. Майнула блискавка та гримнув грім. – У небі майнуло блискавкою та голосно гримнуло.
3. Олеся хотіла поїхати на море. – Нам дуже хотілося відпочити.

104 **Випиши безособові дієслова. Визнач, де можливо, час.**

1. Над лісом раптово потемніло. 2. Щоправда, хмарилося ще зранку. 3. З-понад річки повіяло холодним вітром. 4. Усім почало здаватися, що до укриття не встигнемо. 5. Ну ось, уже й дощить. 6. І коли ж тепер розпогодиться?

105 **Перебудуй двоскладні речення на односкладні з безособовим дієсловом.**

Зразок. *Ми не спали. – Нам не спалося.*

1. Пахнуть печені пироги. 2. Ми не хочемо це обговорювати. 3. Вода знесла місток. 4. У саду запахли нарциси. 5. Повіяв сильний вітер. 6. Починає падати сніг. 7. Сонце почало сильно припікати. 8. Зранку небо вкрилося хмарами. 9. Хвилі прибили до берега м'яч. 10. Уже годину гримить грім. 11. Шум навколо швидко стих. 12. Пил швидко забив фільтр.

106 **Від поданих інфінітивів утвори форми безособових дієслів. Із трьома на вибір придумай і запиши речення.**

Зразок. *Трусити – (мене) трусить.*

Світати, вечоріти, щастити, стемніти, затопити, розвиднятися, морозити, підмерзати, сутеніти, замітати, пекти, різати, лихоманити, кортіти, хотітися, віритися, вистачати, бракувати, минатися, водитися.

УРОК 23

НЕ З ДІЄСЛОВАМИ

На цьому уроці ти дізнаєшся, як

- писати частку *НЕ* з дієсловами,
- розрізняти заперечне слово *НЕМАЄ* і дієслово із заперечною часткою *НЕ МАЄ*.

НА ЗВ'ЯЗКУ ЕКСПЕРТ

Частку *НЕ* з дієсловами переважно пишемо ОКРЕМО:
не питав, не втручалась, не хотіли, не зробили б, не поспішай.

Частку *НЕ* з дієсловами пишемо РАЗОМ:

1) якщо слово без *НЕ* не вживаємо: *незчутися, ненавидіти, непритомніти, неволити, непокоїти, нехтувати, нетерпеливитися, незчутися;*

2) у складі префікса *НЕДО-*, якщо він вказує на неповний вияв дії, стану: *недобачати, недосолити, недооцінювати, недолюблювати.*

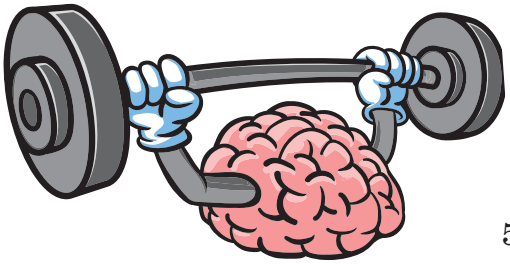
У деяких дієсловах правопис може залежати ВІД КОНТЕКСТУ:

РАЗОМ	ОКРЕМО
нездужати – *хворіти*	***не здужати*** – *не змогти щось зробити*
неславити – *ганьбити*	***не славити*** – *не прославляти*
недочувати – *погано чути*	***не дочувати*** – *не почути чогось у розмові*
недоїдати – *жити надголодь*	***не доїдати*** – *залишати частину їжі на тарілці*

107 **Прочитай текст, випиши з нього дієслова з часткою *НЕ*, розкриваючи дужки. Поясни правопис виділених слів. Дай відповідь на запитання і виконай завдання.**

Як навчитися (не)губити речей

1. Іноді **дехто** з вас помічав, як (не)може знайти якусь важливу річ. 2. Особливо складно щось відшукати, коли у вас (не)вистачає на це часу. 3. Цілком зрозуміло, що повторити таку ситуацію **нікому** (не)захочеться, тому всі шукають шляхи, як

нічого і ніколи (не)втрачати. 4. Є безліч прийомів запам'ятовування, однак (не)спішіть завантажувати себе ними, тому що **деякі** (не)дають жодного практичного результату або ж просто вам (не)підходять. 5. Можна спрямувати сили на тренування звичок, наприклад, завжди класти певні дрібнички на одне й те саме місце й (не) сплутувати ці місця між собою. 6. Або побудуйте звичний ранковий маршрут по кімнатах, а коли щось (не)виявилося там, де очікували, то відновіть у пам'яті рух звичним шляхом.

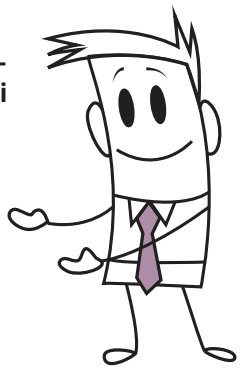
За матеріалом сайту «РадіоТрек»

ЗАВДАННЯ

1. Які поради ти можеш додати до згаданих у тексті? Запиши їх, використовуючи дієслова з часткою *НЕ*.
2. Склади план тексту.
3. Запропонуй, як можна поділити поданий текст на абзаци.
4. Знайди в тексті дієслова за поданим лексичним значенням:
   — скеровувати в певному напрямку;
   — розраховувати на щось;
   — намагатися якнайшвидше зробити щось.
5. На основі прочитаного тексту створи конспект, використовуючи графічні елементи: схеми, знаки тощо.
6. За допомогою додаткових джерел знайди інформацію про методи запам'ятовування, яка могла б доповнити цей текст.

108 **Прочитай коментар експерта (с. 57). Придумай приклади речень із дієсловами, яких не вживаємо без *НЕ*. Спробуй поєднати речення в цілісну розповідь із несподіваним фіналом.**

109 **Добери до поданих дієслів синонімічні із заперечною часткою *НЕ*, запиши їх у такій самій формі наказового способу.**

Зразок. *Їж – не голодуй.*

мовчи	радіймо
стій	очищайте
пам'ятайте	заспокоймося
видужуй	поважайте

110 **Випиши дієслова, які з часткою *НЕ* пишемо окремо.**

Не/хтували, не/змиє, не/гадав би, не/зчувся, не/вкусить, не/осилять, не/виграю, не/вмієте, не/сказала, не/навидь, не/кричить, не/читатиме, не/свисти, не/почує, не/покоять, не/притомніють, не/знесла, не/тікає, не/дочував (погано чути), не/усвідомлює, не/доїдає (жити надголодь).

У виписаних дієсловах підкресли другу від початку літеру – й прочитаєш ім'я та прізвище відомого козацького полковника, учасника Хмельниччини.

НА ЗВ'ЯЗКУ ЕКСПЕРТ

Потрібно розрізняти заперечне слово НЕМАЄ, у якому НЕ пишемо разом (його можна замінити формою ***нема***), і НЕ МАЄ – дієслово третьої особи однини теперішнього часу, з яким частку НЕ пишемо ОКРЕМО.

Порівняй:

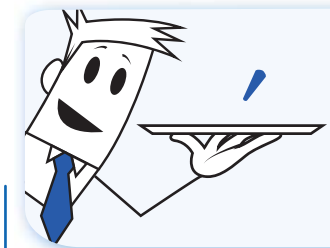
У нього ***немає*** *(нема) книжки.*

Він ***не має*** *книжки.*

111 **Перебудуй речення так, щоб частку *НЕ* писати окремо. Визнач речення, які неможливо трансформувати.**

Зразок: *У мене немає часу. – Я не маю часу.*

1. У тебе часом немає маленьких ножиць?
2. Уже другий день у нас немає світла.
3. У цій команді немає гарного воротаря.
4. Невже тут немає доступу до інтернету?
5. Знову в класі немає охочих прибирати.
6. На сайті немає кнопки «Скарги користувачів».

НАГОЛОШУЙ ПРАВИЛЬНО

да́но *заіржа́віти*
залиши́ти *нена́видіти*
дича́віти *закінчи́ти*
зобрази́ти *стриба́ти*

УРОК 24

ДІЄСЛОВО. УЗАГАЛЬНЕННЯ

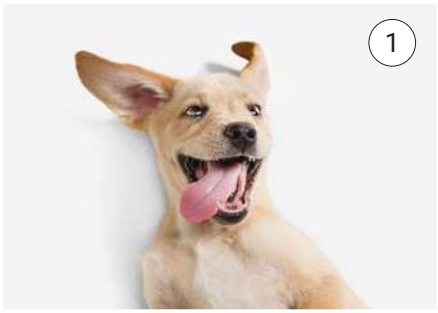
На цьому уроці ти
- повториш та узагальниш вивчене про дієслово.

112 **Випиши з тексту всі форми дієслів (їх є 18). Підкресли дієслова дійсного способу. Знайди речення з безособовим дієсловом. Поясни правопис виділених слів. За допомогою словника з'ясуй значення слова *імпровізований*.**

1. Ми достеменно не знаємо, яким чином людина винайшла скло. 2. Римський філософ Пліній записав легенду про фінікійських купців, які, мандруючи Середземним морем, перевозили соду. 3. Раптом заштормило – і капітан наказав **причалити** до берега й просушити біля багаття весь свій товар, намоклий у трюмах. 4. Слуги виклали **збіжжя** на піщаний берег, а для імпровізованої печі використали мішки із содою, **розклавши** їх біля вогню. 5. Уранці всі побачили дивний матеріал, тому що сода змішалася з піском, а під дією вогню **сформувалися** прозорі камені. 6. Імовірно, це лише легенда. 7. Деякі вчені кажуть, що скло з'явилося в результаті експериментів над емаллю для кераміки.

За матеріалом сайту «Українське радіо»

113 **Поєднай в одну розповідь усі три ілюстрації, використовуючи дієслова трьох способів.**

114 **Узгодь дієслова з поданими в дужках іменниками, поставивши їх у необхідному відмінку. Підкресли дієслова доконаного виду.**

Нехтувати (порада), хворіти (ангіна), оволодіти (знання), пнутися (шкіра), подякувати (мама), брати (увага), спадати (думка), упоратися (завдання), завдавати (шкода), перешкодити (діяльність), уникати (перешкода), ужити (заходи).

115 **Визнач вид поданих дієслів. Чи можеш ти це зробити, не знаючи їхнього значення? Користуючись словниками, добери до дієслів синонімічні.**

Чимчикувати, желіпати, вкоськати, бештати, почикрижити, розсіюватися.

116 **До поданих складених форм майбутнього часу добери дієслова-антоніми у складній формі, зберігаючи час, особу й число.**

Зразок: *будеш радіти — сумуватимеш.*

Будемо відпочивати, будуть замерзати, будете опускати, будеш починати, буде шепотіти, буду згадувати.

117 **Перепиши дієслова, уставляючи пропущені літери. Поясни правопис *е(є)*, *и(і)* в особових закінченнях дієслів.**

Руша..мо, вишива..ш, пиш..мо, бор..шся, взу..мо, кле..ш, винес..мо, скач..ш, муч..мось, сипл..ться, з'єдна..те, бач..ш.

118 **Добери до поданих слів іншомовного походження українські відповідники. Постав усі дієслова у формі першої та другої особи однини теперішнього часу.**

публікувати	уточнити
конкретизувати	оприлюднити
прогресувати	повідомити
інформувати	відокремитися
стартувати	починати
дистанціюватися	розвиватися

119 **Перепиши дієслова, розкриваючи дужки. Поясни правопис слів.**

(Не)відповісти, (не)волити, (не)переходити, (не)притомніти, (не)добачати, (не)бачити, (не)писати, (не)хтувати, (не)творити, (не)здужати (*не змогти*), (не)здужати (*хворіти*), (не)доважити, (не)штовхнути, (не)розмовляти, (не)дочувати, (не)чути, (не)писати, (не)виходити, (не)славити (*не прославляти*), (не)славити (*ганьбити*), (не)відстояти, (не)гайнувати, (не)чимчикувати.

УРОК 25

Діагностична (контрольна) робота 1. ДІЄСЛОВО

Варіант І

1. Визнач речення, у якому немає дієслова.

А Створення паперу – заслуга стародавнього винахідника.
Б Це сталося приблизно дві тисячі років тому в Китаї.
В Так людство отримало новий поштовх для свого розвитку.
Г До цього використовували деревину бамбука або шовк.

2. НЕМАЄ помилки в особових закінченнях дієслів у рядку

А сидимо, плачите, зберешся
Б даси, роздираємо, клеїть
В бачимо, ворушиш, тягните
Г чистимо, боритеся, малюєш

3. Від усіх дієслів можна утворити форми теперішнього часу в рядку

А думати, роздумувати, задумати
Б сплітати, сплести, розплести
В просити, перепрошувати, прохати
Г ставати, стати, переставати

4. Правильно утворено форму наказового способу в рядку

А станьте, сідаймо, робимо
Б чистьте, злізьмо, напиши
В говоріть, розкажи, читатиме
Г хай пише, нехай приїде, пішли

5. НЕправильно наголошені дієслова в рядку

А да́ла, да́ло, да́ли
Б було́, була́, були́
В ходи́ла, ходи́ло, ходи́ли
Г везло́, везла́, везли́

6. Частку НЕ з усіма дієсловами пишемо РАЗОМ у рядку

А не/квітчати, не/зітхнути, не/зчутися
Б не/притомніти, не/волити, не/навидіти
В не/стямитись, не/хтувати, не/зрозуміти
Г не/погодитися, не/спиниться, не/кричати

7. Помилку допущено під час творення форми першої особи однини в рядку

А ношу, кручу, їджу
Б прошу, воджу, мащу
В чищу, сиплю, важу
Г морожу, суджу, графлю

8. Визнач речення, у якому інфінітив виконує роль підмета.

А Будівельники прийшли ремонтувати паркан.
Б Автора статті попросили оновити текст.
В Розуміти інших – то великий дар.
Г Звичай дарувати рушники виник дуже давно.

9. Установи відповідність між дієсловами та їхніми формами.

1 інфінітив
2 особова форма
3 дієприкметник
4 дієприслівник

А виспаний
Б спатимеш
В не спиться
Г поспавши
Д спати

10. Утвори всі можливі форми майбутнього часу від дієслова *жити*.

Варіант 2

1. Визнач речення, у якому немає дієслова.

А В Україні виробництво паперу з'явилося приблизно 500 років тому.
Б Основна сировина для виготовлення паперу в ті часи – ганчір'я.
В Складна технологія потребувала чимало зусиль і була дорога.
Г У XVIII столітті французи придумали папероробну машину.

2. Від усіх дієслів можна утворити форми теперішнього часу в рядку

А почати, починати, розпочати
Б брати, братися, перебиратися
В пускати, пустити, пропустити
Г жалкувати, жаліти, пожаліти

3. НЕМАЄ помилки в особових закінченнях дієслів у рядку

А поїдеш, біжимо, скачуть
Б дивуєшся, ріжимо, блукаєте
В скажеш, несем, віддасиш
Г кусаємо, крутете, возимо

4. Правильно утворено форму наказового способу в рядку

А стій, давай писати, ворушіться
Б напишімо, помовч, заспокоймося
В пам'ятайте, хай біжить, сідає
Г очисть, радіймо, стояти

5. НЕправильно наголошені дієслова в рядку

А несло́, несла́, несли́
Б спала́, спало́, спали́
В почало , почала́, почали́
Г роди́ла, роди́ло, роди́ли

6. Частку НЕ з усіма дієсловами пишемо ОКРЕМО в рядку

А не/квітчати, не/зітхнути, не/зчутися
Б не/притомніти, не/волити, не/навидіти
В не/стямитись, не/хтувати, не/зрозуміти
Г не/погодитися, не/спинитися, не/кричати

7. Помилку допущено під час творення форми першої особи однини в рядку

А гуркочу, ходжу, ломлю
Б колишу, посидю, вірю
В кажу, годжу, прощаю
Г пущу, тремчу, скошу

8. Визнач речення, у якому інфінітив виконує роль присудка.

А Нас попросили купити свіжих фруктів.
Б Гриць має звичку спати до обіду.
В Гарна риса – допомагати іншим.
Г Експерт прийшов оглядати ділянку.

9. Установи відповідність між дієсловами та їхніми формами.

1 інфінітив
2 особова форма
3 дієприкметник
4 дієприслівник

А подолавши
Б подолати
В подоланий
Г подолання
Д подолають

10. Утвори всі можливі форми наказового способу від дієслова *слухати*.

УРОК 26

СТВОРЕННЯ ДОПИСУ В СОЦМЕРЕЖІ ПРО ВАЖЛИВУ ПОДІЮ

На цьому уроці ти дізнаєшся, як
- створювати тексти для соцмереж,
- привертати увагу читачів.

120 **Опрацюй поради від маркетолога. Дай відповіді на запитання і виконай завдання.**

Мене звати Марко. Я працюю у сфері міжнародного маркетингу вже 6 років! Сьогодні поділюся з вами кількома порадами про те, як написати такий допис, який будуть читати.

Порада 1

Не починайте текст зі слів «Привіт, друзі!» або «Доброго ранку, друзі!» – залиште ці слова для приватного листування. Люди хочуть одразу читати цінну інформацію.

Порада 2

У заголовках використовуйте числа, імена людей, назви місць – читачі люблять конкретику. Наприклад, *«5 секретів найкращих боксерів»*, *«Поради від Євгена Клопотенка»*, *«Зустріч на Бессарабському ринку»*.

Порада 3

Відмовтеся від заїжджених слів – намагайтеся знайти власний стиль.

Порада 4

Привертайте увагу за допомогою закликів до дії: *«переходьте за посиланням»*, *«пишіть у коментарях»*, *«ставте вподобайку»*.

Порада 5

Структуруйте текст: використовуйте списки, смайли, виділяйте слова – зробіть текст ще легшим для читання. Але не переборщіть.

ЗАВДАННЯ

1. Яких порад Марко дотримується у власному тексті, а яких – ні?
2. Чому, на думку автора, варто використовувати смайли?
3. Чи погоджуєшся ти з першою порадою? Поясни свою відповідь.
4. Якої поради, на твою думку, не вистачає?
5. Проаналізуй один допис із соцмережі, який привернув твою увагу. Поясни, у чому секрет його успіху.
6. Уклади список «порад», які зроблять твій текст у соцмережі невдалим і нецікавим. Презентуй свої думки однокласникам й однокласницям.

121 **Проаналізуй поданий допис. Визнач, яких порад із попереднього завдання дотримується автор.**

@Oleh.boyko

988 натуральних цукерок і 172 шоколадки! Саме таку порцію щастя отримали наші захисники сьогодні.
Як ми зробили це?

- Ви надсилали щодня по десять гривень.
- 94 людини підтримали цей мій збір.
- Я замовив солодощі на зібрані кошти в Олександра Остапіва – нашого місцевого кондитера.

Робити добро легко і дуже приємно!
Долучайтеся до наступного збору в коментарях.

120

122 **Напиши власний допис для соцмережі на одну із запропонованих тем. Дотримуйся рекомендацій із попередніх завдань.**

Тема 1. У школі покажуть фільм про карпатського розбійника.
Тема 2. Учні сьомих класів влаштували благодійний ярмарок.
Тема 3. Твій колишній однокласник отримав премію «Оскар».

123 **Проаналізуй одну українськомовну сторінку, яка є популярною серед підлітків. Підготуй коротку презентацію для однокласників / однокласниць, за планом:**

1. Назва сторінки.
2. Хто, на твою думку, читає цю сторінку?
3. Кількість підписників.
4. Тематика.
5. Чому, на твою думку, сторінка популярна?
6. Приклад вдалого тексту.

УРОК 27

ДІЄПРИКМЕТНИК ЯК ФОРМА ДІЄСЛОВА

На цьому уроці ти дізнаєшся про
- дієприкметник,
- граматичні ознаки дієприкметника.

НА ЗВ'ЯЗКУ ЕКСПЕРТ

Дієприкметник – це особлива форма дієслова, що виражає ознаку предмета, отриману внаслідок певної дії, відповідає на питання *який? яка? яке? які?* Наприклад, картину намалювали – вона стала *намальована*; двері зачинили – вони стали *зачиненими*.

Дієприкметник часто плутають із прикметником. Порівняйте: *темний* і *потемнілий*. Питання до обох слів ставимо однакове: *який?* Тому потрібно звертати увагу на значення: *темний* – ця ознака стала, незмінна, а *потемнілий* – ознака змінна, можна сказати: *«який потемнів»*.

У дієприкметнику поєднані ознаки дієслова та прикметника, тому й називаємо цю дієслівну форму дієприкметником.

Ознаки дієслова

1. Час

теперішній (*дрижачий*),
минулий (*позеленілий*)

2. Вид

доконаний (*зварений*),
недоконаний (*митий*)

3. Може керувати іменником

з якої причини?
(*потемнілий від часу*)

Ознаки прикметника

1. Рід

(*зведений, зведена*)

2. Число

(*збитий, збиті*)

3. Відмінок

(*прочитаного, прочитаним...*)

4. У реченні є означенням або частиною присудка

Зів'яле листя облетіло.
Листя зів'яле.

5. Відповідає на питання прикметника

який? яка? яке? які?

124 **Порівняй пари слів. Зроби висновки про значення прикметника та дієприкметника.**

А переможний – переможений
Б платний – оплачений
В вітряний – обвітрений
Г гральний – програний
Д учений – навчений
Е лікарський – вилікуваний

125 **Прочитай текст, перепиши, підкресли дієприкметники як члени речення. Визнач слова, які схожі на дієприкметники, але є іншими частинами мови. Знайди речення з пропущеним тире. Виконай завдання.**

1. Досліджена історія появи механічного годинника яскравий приклад розробки складних **приладів**. 2. Почалося все із сонячного годинника, заснованого на розрахунку довжини тіні. 3. Згодом **з'являються** водяні та свічкові годинники з нанесеними шкалами часу. 4. Свічкові додатково служили ще й способом освітлення в затемнених **приміщеннях**. 5. Годинники з насипаним у скляну колбу піском використовували для коротких проміжків часу. 6. А ось автор першого механічного годинника досі не відомий.

ЗАВДАННЯ

- **1.** Визнач, до яких речень підходять ілюстрації різних годинників.
- **2.** Знайди інформацію про перших відомих майстрів-годинникарів у додаткових джерелах. Поділися нею з однокласниками й однокласницями.
- **3.** Поясни правопис виділених слів.
- **4.** Добери спільнокореневі слова до слова «годинник».
- **5.** Познач, чи правильними є твердження.

Твердження	Так	Ні
1. *Сонячні годинники використовують для освітлення приміщень*		
2. *Пісочні годинники зручні для обліку коротких проміжків часу*		
3. *Перший механічний годинник з'явився після появи водяного годинника*		
4. *Водяний годинник мав шкалу, нанесену на посудину*		

126 **Запиши подані слова у дві колонки.**

Дієприкметники	Прикметники

Галасливий, енергійний, переписаний, ніжний, електрифікований, лісовий, тренований, яскравий, йоршистий, евакуйований, розквітлий, нахабний.

У виписаних словах підкресли перші літери – і прочитаєш ім'я та прізвище винахідника першого кишенькового годинника.

127 **У кожному переліку слів визнач зайве. Свою думку обґрунтуй.**

1. Червоний, червоненький, почервонілий, червоніший.
2. Світлий, освітлений, найсвітліший, світленький.
3. Золотий, золотистий, позолочений, золотавий.

УРОК 28

АКТИВНІ Й ПАСИВНІ ДІЄПРИКМЕТНИКИ

На цьому уроці ти дізнаєшся про
- активні дієприкметники,
- пасивні дієприкметники,
- творення дієприкметників.

НА ЗВ'ЯЗКУ ЕКСПЕРТ

За значенням дієприкметники поділяють на активні й пасивні.

Активні дієприкметники виражають ознаку предмета за дією, яку він сам виконує: *позеленіле листя (листя позеленіло), в'януча квітка (квітка в'яне).*

Пасивні дієприкметники виражають ознаку предмета за дією, яку над ним хтось або щось виконує: *розбитий ящик (ящик хтось розбив), зім'ятий листок (листок хтось зім'яв).*

128 **Перебудуй подані словосполучення з дієприкметниками на синонімічні конструкції за поданим зразком. Визнач, якими є дієприкметники за значенням – активними чи пасивними.**

З р а з о к : *надрукована* (пасивний дієприкметник) *книжка – книжку хтось надрукував, посивіле* (активний дієприкметник) *волосся – волосся посивіло.*

Споруджена будівля, посаджене дерево, скрипучий паркет, вишитий рушник, погасле вогнище, викопаний рів, почервоніле яблуко, розбите дзеркало, відпочилий учень, кипляча вода.

НА ЗВ'ЯЗКУ ЕКСПЕРТ

Активні дієприкметники теперішнього часу утворюємо від дієслівної основи теперішнього часу першої дієвідміни за допомогою суфіксів **-уч-(-юч-)**, а від дієслів другої дієвідміни – **-ач-(-яч-):** *в'ян-уч-ий, працю-юч-ий, леж-ач-ий, тремт-яч-ий.*

Активні дієприкметники минулого часу утворюємо від основ інфінітива дієслів доконаного виду за допомогою суфікса **-л-:** *зів'я-л-ий, посиві-л-ий, змерз-л-ий.*

Пасивні дієприкметники утворюємо від основ інфінітива за допомогою суфіксів **-н-, -ен- (-єн-)** і **-т-:** *прочита-н-ий, згорнен-ий, згорну-т-ий, одягн-ен-ий, одягну-т-ий, зале-єн-ий.*

Щоб легше запам'ятати найуживаніші дієприкметникові суфікси **(-т-, -л-, -н-)**, використовуй підказку: ТюЛеНь.

129 **Від першої групи дієслів утвори активні дієприкметники, а від другої – пасивні. Із трьома дієприкметниками на вибір придумай і запиши речення.**

1. Лежати, в'янути, кипіти, змарніти, позеленіти, замерзнути.
2. Збити, згорнути, обрати, підписати, посолити, замовити.

130 **Від поданих словосполучень та речень утвори синонімічні з дієприкметниками. Запиши їх у дві колонки залежно від значення дієприкметника.**

Активний дієприкметник	Пасивний дієприкметник

Сад, який спустошили; приміщення, яке орендували; квіти, які в'януть; напис, який змили; небо, яке потемніло; хворий, який лежить; напис, який хвилює; обличчя, що побіліло; гілка, яку зламали; дитя, яке розбудили.

131 **Випиши пари, поєднавши твірне дієслово з похідним від нього дієприкметником.**

1) зупинити, зупиняти	зупинений	4) дозволити, дозволяти	дозволений
2) червоніти, почервоніти	почервонілий	5) досягнути, досягати	досягнений
3) виразити, виражати	виражений	6) з'єднати, з'єднувати	з'єднаний

132 **Від поданих дієслів утвори активні та пасивні дієприкметники. Опиши малюнок, використовуючи утворені слова.**

Довідка: будувати, потемніти, звозити, збити, посіяти, відколоти, виміряти, відпочити, посадити, обгородити, оздобити, викласти.

УРОК 29

ПОМИЛКИ ПІД ЧАС УЖИВАННЯ ДІЄПРИКМЕТНИКІВ

На цьому уроці ти дізнаєшся про
- помилки у творенні активних дієприкметників,
- помилки у творенні пасивних дієприкметників.

НА ЗВ'ЯЗКУ ЕКСПЕРТ

В українській мові активні дієприкметники теперішнього часу із суфіксами **-уч-(-юч-), -ач-(-яч-)** використовують зрідка, їх замінюють або прикметниками (іменниками), або описовими конструкціями:

бажаючий – охочий
або *який бажає;*
оточуючий – оточення, близькі, які оточують;
оточуюче середовище – довкілля, навколишнє середовище;
існуючий – наявний, що існує.

В українській мові НЕ ЗБЕРЕГЛИСЯ давні форми пасивних дієприкметників теперішнього часу на зразок *писавший, знавший, сидівший, бувший*. Замість них використовуємо звороти або синоніми: *який писав, який знав, який сидів, потриманий.*

суфікси	є / немає	приклади
-уч-(-юч-), -ач-(-яч-)	+/ –	Лише в деяких словах: *в'я**ну**чий, прац**ю**ючий, леж**а**чий, кипл**я**чий*
-ш-, -вш-	–	–
-л-, -н-, -ен-(-єн-), -т-	+	*почервон**і**лий, обр**а**ний, перем**о**жений, одягн**у**тий*

133 **Прочитай текст. Знайди в ньому дієприкметники, які утворені з помилками. Випиши їх у зошит, виправляючи.**

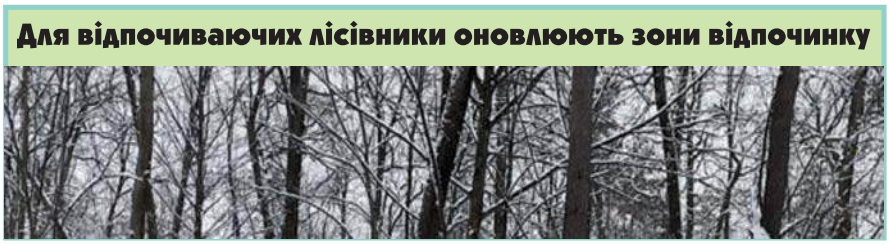
1. Є чимало рецептів приготування кави, поширених у різних країнах. 2. Наприклад, один із найстаровинніших – зберігшийся в Скандинавії. 3. Просмажену й крупно помелену каву засипають у воду, кип'ятять приблизно 10 хвилин. 4. Непроціджений напій розливають у чашки та відстоюють кілька хвилин. 5. А ось каву по-турецьки вміють готувати тільки знаючі спеціалісти. 6. Перемелену на порох каву засипають в особливу конусоподібну кавоварку – джезву. 7. Заливають водою та ставлять на розжарившийся пісок. 8. Гарячий пісок дехто замінює на слабко горючу плиту. 9. Особливість приготування полягає в появі кавової скоринки, утвореної з пінки та частинок кави.

134 **На поданих оголошеннях знайди помилки у вживанні дієприкметників. Запиши їх правильно.**

135 **З поданих пар словосполучень обери правильні та випиши в зошит. Усно поясни свій вибір.**

1. Привикнувший до холоду – звиклий до холоду.
2. Проточна вода – біжуча вода.
3. Рухомий рядок – біжучий рядок.
4. Виконуючий обов'язки – виконавець обов'язків.
5. Бувші випускники – колишні випускники.
6. Діючий вулкан – активний вулкан.
7. Мастильні матеріали – змазочні матеріали.
8. Молоде покоління – підростаюче покоління.
9. Заснувший на уроці – заснулий на уроці.
10. Захворілий на грип – захворівший на грип.

136 **Відредагуй подані словосполучення з дієприкметниками.**

Виступаючий із доповіддю, відпочиваючий на морі, миючі засоби, лідируючий у перегонах, бувший у користуванні, програвший у змаганні, зламавший дошку.

УРОК 30

ОПИС ЗА ПОДАНИМ ПЛАНОМ ТА ПОЧАТКОМ

На цьому уроці ти пригадаєш, що таке
- опис.

НА ЗВ'ЯЗКУ ЕКСПЕРТ

Опис – це текст, основною метою якого є детальна характеристика предмета (істоти, неістоти), місця. В описі найчастіше зазначають різні ознаки: розмір, форму, колір, матеріал, смак, запах тощо.

137 **Уяви, що ти працюєш у лабораторії та створюєш найсучаснішого робота. Опиши його функції за поданим планом і початком. Під час виконання завдання використовуй правильні дієприкметники з коментаря експерта на с. 73.**

ПЛАН

1. Як я потрапив / потрапила в лабораторію.
2. Моє творіння:
   а) зовнішність;
   б) призначення;
   в) уміння спілкуватися;
   г) несподівані сюрпризи.
3. Плани з удосконалення.

ПОЧАТОК

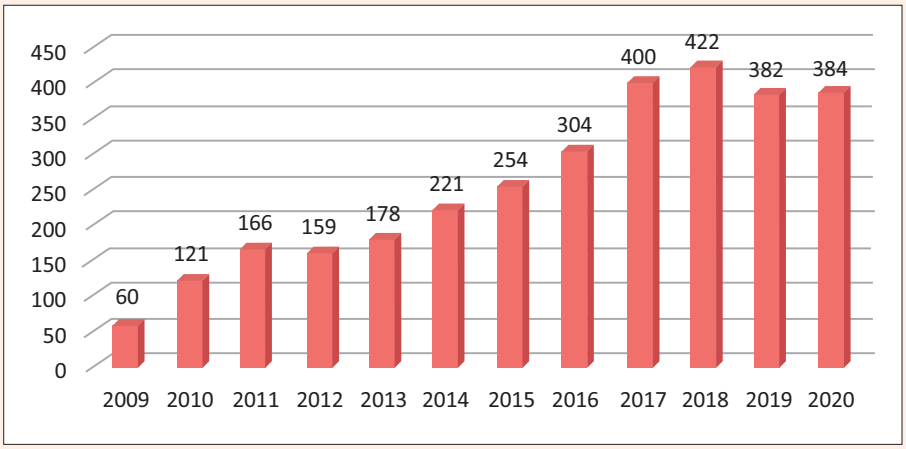
Одного дня я потрапив / потрапила в надсучасну лабораторію зі створення людиноподібних роботів. Мій керівник проєкту пан Леонід люб'язно показав мені робоче місце й дав змогу втілювати всі (навіть найфантастичніші) ідеї. І ось що в нас вийшло...

Зверни увагу на вживання дієприкметників:

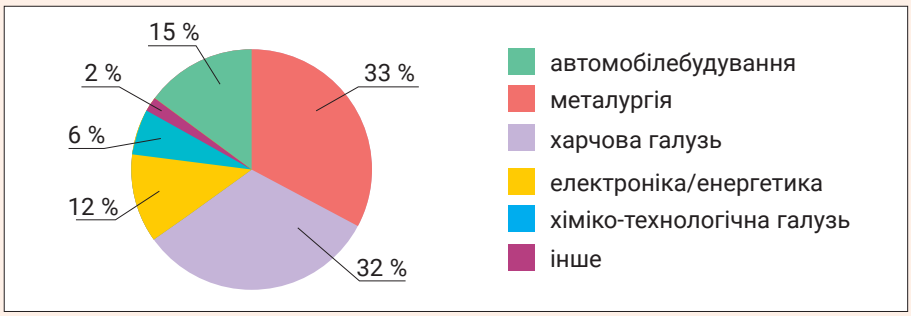
НА ЗВ'ЯЗКУ ЕКСПЕРТ

НЕПРАВИЛЬНО	ПРАВИЛЬНО
водонепроникаючий	*водонепроникний*
діючий	*робочий, чинний*
очищаючий повітря	*який очищає повітря*
всеохоплюючий	*всеохопний*
аналізуючий	*який/що аналізує*
подолавший	*який/що подолав*
розуміючий	*який/що розуміє*

138 **Розглянь графіки. Виконай завдання.**

Обсяги продажу промислових роботів у світі (у тисячах одиниць)

Використання роботів у різних галузях промисловості

За матеріалами сайту компанії «МЕТІНВЕСТ-СМЦ»

ЗАВДАННЯ

1. Проаналізуй інформацію на діаграмах і заповни таблицю.

Запитання	Відповідь
1. У якій галузі використовують роботів найбільше?	
2. У якому році рівень продажу роботів був найвищий?	
3. Чи правильним буде твердження: *рівень продажу роботів зростає з кожним роком*?	
4. На якій із діаграм є інформація, що підтверджує використання робота, який виготовляє торти? Доведи свою думку.	

2. Опиши одну з поданих діаграм на вибір, використовуючи запропоновані конструкції: *На цій діаграмі можна побачити... Зверніть увагу на... Найбільш показовим є те, що... Якщо порівняти.., то можна помітити, що...*

3. Скористайся додатковими джерелами і знайди інформацію про використання роботів у таких сферах: медицина, політика, освіта. Представ знайдені дані у вигляді схеми, діаграми, таблиці або інфографіки.

139 **Проаналізуй уривки з тексту. Доповни їх інформацією, якої, на твою думку, не вистачає, і запиши цілісний опис робота Софії. Порівняй свій текст і текст однокласника / однокласниці. Чи однакові ваші описи? Чому, на твою думку?**

А *Софія: «Я люблю приміряти різні модні речі».*

Б *Творці Софії переконані, що така приємна зовнішність Софії допоможе їй легше будувати стосунки з людьми.*

В *Своїм зовнішнім виглядом Софія завдячує відомій американській акторці Одрі Хепберн.*

Г *«Фарфорова шкіра, стрункий ніс, високі вилиці, усмішка, що інтригує, та глибоко виразні очі, які, здається, змінюють колір залежно від освітлення», – так описують робота на офіційній сторінці.*

Д *Софія: «Коли я не зустрічаю нових друзів, я люблю сидіти в лабораторії, граючи й працюючи із сімейною командою».*

За матеріалами сайту «Радіо Свобода»

140 **За допомогою додаткових джерел знайди інформацію про використання роботів в екологічних ініціативах. Опиши одну зі знайдених ситуацій на вибір. Зроби висновки про переваги та недоліки.**

УРОК 31

ВІДМІНЮВАННЯ ДІЄПРИКМЕТНИКІВ. ДІЄСЛІВНІ ФОРМИ НА *-НО, -ТО*

На цьому уроці ти дізнаєшся, як
- відмінювати дієприкметники,
- утворювати дієслівні форми на *-но, -то*.

НА ЗВ'ЯЗКУ ЕКСПЕРТ

Активні та пасивні дієприкметники всіх родів відмінюють так, як прикметники твердої групи:

	ОДНИНА		
	чоловічий рід	**жіночий рід**	**середній рід**
Н. в.	лежачий, позеленілий, колотий	лежача, позеленіла, колота	лежаче, позеленіле, колоте
Р. в.	лежачого, позеленілого, колотого	лежачої, позеленілої, колотої	лежачого, позеленілого, колотого
Д. в.	лежачому, позеленілому, колотому	лежачій, позеленілій, колотій	лежачому, позеленілому, колотому
Зн. в.	лежачий (лежачого), позеленілий (позеленілого), колотий (колотого)	лежачу, позеленілу, колоту	лежаче, позеленіле, колоте
Ор. в.	лежачим, позеленілим, колотим	лежачою, позеленілою, колотою	лежачим, позеленілим, колотим
М. в.	(на) лежачому (лежачім)*, (на) позеленілому (позеленілім)*, (на) колотому (колотім)*	(на) лежачій, (на) позеленілій, (на) колотій	(на) лежачому (лежачім)*, (на) позеленілому (позеленілім)*, (на) колотому (колотім)*

* У місцевому відмінку однини дієприкметники чоловічого та середнього роду можуть мати паралельні закінчення ***-ому*** та ***-ім***: *на пожовті**лому** листі – на пожовті**лім** листі.*

НА ЗВ'ЯЗКУ ЕКСПЕРТ

	Множина		
Н. в.	лежачі	позеленілі	колоті
Р. в.	лежачих	позеленілих	колотих
Д. в.	лежачим	позеленілим	колотим
Зн. в.	лежачі (лежачих)	позеленілі (позеленілих)	колоті (колотих)
Ор. в.	лежачими	позеленілими	колотими
М. в.	(на) лежачих	(на) позеленілих	(на) колотих

141 **Перепиши текст, поставивши дієприкметники у відповідному роді, числі та відмінку. Встав пропущені розділові знаки. Виконай завдання.**

1. (Складаний) парасольку винайшли дуже давно. 2. Однак слово «парасоля» з'явилось у Франції в 1705 році а (створений) виробом користувалися лише жінки. 3. Мода на парасольки для чоловіків була (запроваджений) в Англії. 4. Каркас із (прогумований) тканини та **спиці** придумав у 1852 році француз Семюель Фокс. 5. Механізм складався з металевого **стрижня** із (закріплений) спицями що рухаються вгору та вниз. 6. У 2012 році в Португалії митці придумали інсталяцію з (розвішаний) на вулиці парасольками.

1

2

П'єр-Огюст Ренуар. Жінка з парасолькою в саду (1872)

3

ЗАВДАННЯ

1. Із якими реченнями можна поєднати ілюстрації 1–3? Поясни.
2. Зроби припущення про те, як люди вирішували проблеми дощу і сонця, поки не винайшли парасольки.
3. Наведи приклад винаходу, який виник у тій самій країні, що й парасолька.
4. З'ясуй і запиши лексичне значення виділених слів.
5. За допомогою словника з'ясуй значення слова ***каркас***.

142 **Провідміняй подані словосполучення. Зроби висновки про закінчення прикметників та дієприкметників.**

1. Гаряча кипляча вода.
2. Синій промоклий плащ.
3. Ранкове розквітле поле.
4. Різдвяні загорнуті подарунки.

143 **Утвори дієприкметники від поданих у дужках дієслів і запиши їх, узгодивши з іменниками у словосполученнях.**

(Зів'янути) квіткою, (зголодніти) гостей, на (позеленіти) листі, для (засмагнути) обличчя, (спорожніти) вулицями, у (розквітнути) саду.

НА ЗВ'ЯЗКУ ЕКСПЕРТ

В українській мові від пасивних дієприкметників минулого часу з суфіксами **-н-(ий), -т-(ий)** утворюють безособові форми на **-но, -то.** Наприклад:

записа-н-ий – записа-но,
прочита-н-ий – прочита-но,
зби-т-ий – зби-то,
вкри-т-ий – вкри-то.

Ці форми виражають дію неназваної чи невідомої особи, тому їх уживають у безособовому реченні у функції присудка:

Останні іспити складено,
школу закінчено.

144 **Запиши подані слова у дві колонки.**

Безособові дієслівні форми на *-но, -то*	Прислівники із суфіксом *-о*

Збито, зібрано, елегантно, багато, успішно, прикрашено, злісно, воєдино, подаровано.

У виписаних словах підкресли другу від початку літеру й прочитаєш ім'я та прізвище угорського винахідника кулькової ручки.

145 **Проаналізуй написи. Визнач, на яких зображеннях є безособові дієслівні форми на *-но, -то*. Прокоментуй, чому, на твою думку, доречно їх уживати в поданих випадках.**

1

2

4

3

146 **Утвори за поданим зразком дієприкметники та дієслівні форми на *-но, -то*. Знайди в переліку дієслово, від якого неможливо утворити пасивний дієприкметник та форму на *-но, -то*.**

Зразок: *написати – написаний – написано.*

Зрубати, відчинити, заощадити, викосити, надрукувати, захистити, розбити, заплутати, посвітліти, прокрутити, заквітчати.

147 **Обери одну із запропонованих ситуацій та опиши її, використовуючи щонайменше 5 правильних дієприкметників із таблиці вище.**

Ситуація 1. Футбольний турнір між класами в моїй школі.

Ситуація 2. Перегляд спортивного матчу разом із друзями.

Ситуація 3. Моя участь у міських змаганнях.

148 **Прочитай відгук на книжку «Відкриття Америки», яку написав Джеронімо Стілтон. Перебудуй речення так, щоб виділені дієслова набули форм на *-но, -то*. За допомогою словника з'ясуй значення слова *псевдонім*. Виконай завдання.**

1. Мені **подарували** комікс, який написала Елізабетта Дамі. 2. Цікаво, що авторка обрала собі псевдонім Джеронімо Стілтон. 3. Із цим іменем **пов'язані** пригоди героя, який подорожує світом. 4. У коміксі Джеронімо **переноситься** в часи Христофора Колумба. 5. Як відомо, Америку **відкрили** в 1492 році. 6. Джеронімо дізнається, що Христофор шукає Індію, а ось Америку **знайшли** випадково.

ЗАВДАННЯ

Зважаючи на інформацію в тексті, з'ясуй, чи правда, що

1. Автором книжки «Відкриття Америки» є Елізабетта Дамі.
2. Героєм книжки є Джеронімо.
3. Христофор Колумб відкрив Індію.
4. Персонажами твору є звірі, а не люди.

НА ЗВ'ЯЗКУ ЕКСПЕРТ

Говори про *спорт*, уникаючи помилок:

НЕПРАВИЛЬНО	ПРАВИЛЬНО
командуючий	*командир, командувач*
лідируючий	*лідер / який лідирує*
сидячий	*який сидить / для сидіння*
наступаючий	*наступальний / який наступає*
нападаючий	*нападник / який нападає*
бажаючий	*охочий / який бажає*
здобувший	*який здобув*
перебувавший	*який перебував*
перебуваючий	*який перебуває*

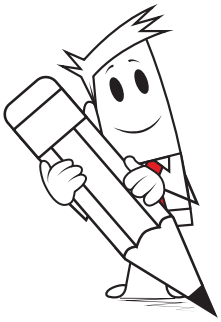
УРОК 32

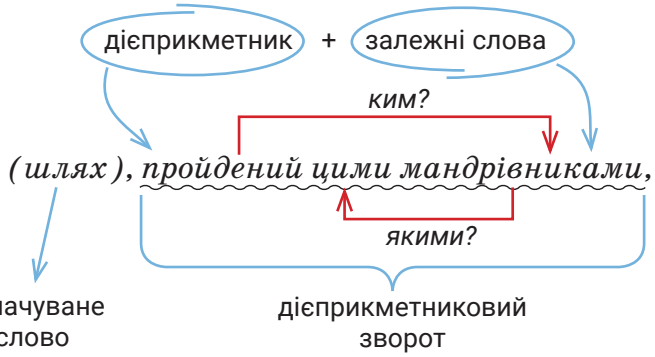
ДІЄПРИКМЕТНИКОВИЙ ЗВОРОТ. РОЗДІЛОВІ ЗНАКИ В РЕЧЕННЯХ ІЗ ДІЄПРИКМЕТНИКОВИМИ ЗВОРОТАМИ

На цьому уроці ти дізнаєшся,
- що таке дієприкметниковий зворот,
- які розділові знаки слід ставити в реченнях із дієприкметниковими зворотами.

НА ЗВ'ЯЗКУ ЕКСПЕРТ

Дієприкметник разом із залежними від нього словами (тими, до яких ми можемо поставити питання) утворює **дієприкметниковий зворот.**

У вимові дієприкметниковий зворот виділяємо інтонацією, а на письмі – комами. У реченні він є означенням.

Дієприкметниковий зворот може стояти перед означуваним словом чи після нього:

Пройдений цими мандрівниками ***шлях*** *вражає.*

Шлях*, пройдений цими мандрівниками, вражає.*

149 **Перепиши текст, підкресли в ньому дієприкметникові звороти. Знайди речення, у якому дієприкметникового звороту немає. Добери до виділеного слова іншомовного походження український відповідник.**

1. Спосіб отримання порцеляни, виготовленої в Китаї в VII столітті, довго зберігали в таємниці. 2. У Європі такі вироби, привезені з далеких країв, коштували дуже дорого. 3. Лише королі могли дозволити їсти з посуду, **декорованого** ніжними візерунками. 4. Чимало підготовлених шпигунів намагалися викрасти секрет китайських майстрів, але їм це так і не вдалося. 5. Аж у 1470 році порцеляновий посуд виготовили майстри, зібрані у Венеції.

За Еміліо Кальдероном «Секрет порцеляни»

НА ЗВ'ЯЗКУ ЕКСПЕРТ

Розділові знаки в реченнях із дієприкметниковими зворотами

Дієприкметниковий зворот, що стоїть ПІСЛЯ означуваного слова, завжди виділяємо комами:

***Колос**, викупаний сонцем, блищав від роси.*

***Повітря**, густо нагріте сонцем, аж ворушиться.*

Дієприкметниковий зворот, що стоїть ПЕРЕД означуваним словом, комами, як правило, НЕ виділяємо:

*З-під порослої травою **гори** витікав струмок.*

150 **Заміни підрядні речення дієприкметниковими зворотами.**

Зразок. *Виріб, який виготовили з металу, прослужив майже сто років. – Виріб, виготовлений із металу, прослужив майже сто років.*

1. Гіпсові пов'язки, які виготовив нідерландський хірург, полегшили життя багатьох пацієнтів. 2. Винахід, який зробив лікар у 1851 році, був не зовсім новим. 3. Відомі записи, які залишив перський учений у X столітті. 4. Саме вони через 900 років надихнули іншого дослідника, який зацікавився давнім лікуванням. 5. Нині важко уявити лікування перелому без пов'язки, яку називають гіпсовою.

151 **Опрацюй подану стрічку часу. Опиши зображені події, використовуючи у своєму мовленні дієприкметникові звороти (щонайменше три). Намалюй власну стрічку часу, позначаючи події, згадані у вправах 148 та 149.**

152 **До поданих словосполучень додай слова, які залежатимуть від дієприкметників. Уведи утворені дієприкметникові звороти в речення, запиши їх у зошит.**

З р а з о к . *Зароблені гроші. – Гроші, зароблені під час поїздки, вони витратили на машину.*

Сформоване замовлення, куплені чипси, просмажена котлета, охолоджена кока-кола, присмачений салат, нарізаний хліб.

153 **Словосполучення з дієсловами заміни дієприкметниковими зворотами, відокремленими й невідокремленими. Утвори з ними речення й запиши їх.**

З р а з о к . *Стежка, яка заросла споришем. – Заросла спорише стежка* (невідокремлений зворот). – *Стежка, заросла спорише* (відокремлений зворот).

1) Вітрила, які напнув вітер;
2) кімната, яку оздобили різьбленням;
3) двері, які відчинив вітер;
4) подвір'я, яке прибрали майстри;
5) міст, який збудували швидко;
6) зала, яку заквітчали до свята.

НА ЗВ'ЯЗКУ ЕКСПЕРТ

Говори про *екологію*, уникаючи помилок:

НЕПРАВИЛЬНО	ПРАВИЛЬНО
висохший	*висохлий*
випавший	*який випав*
наступаючий	*прийдешній*
опавший	*опалий*
оточуючий	*навколишній / який оточує / оточення*
пожовкнувший	*пожовклий*
постарівший	*постарілий*
побілівший	*побілілий*
почорнівший	*почорнілий*
ростучий	*який росте*
руйнуючий	*руйнівний / який руйнує*

УРОК 33

БУКВА *Н* У ДІЄПРИКМЕТНИКАХ ТА БУКВИ *НН* У ПРИКМЕТНИКАХ ДІЄПРИКМЕТНИКОВОГО ПОХОДЖЕННЯ

На цьому уроці ти дізнаєшся, як правильно

- писати *Н* у дієприкметниках та *НН* у прикметниках.

НА ЗВ'ЯЗКУ ЕКСПЕРТ

У дієприкметниках ЗАВЖДИ пишемо *Н*: *згаданий, вміщений.*

У прикметниках дієприкметникового походження пишемо *НН* у наголошених суфіксах **-анн-, -енн-:**

невблага́нний, невпізна́нний, недоторка́нний, нездола́нний, незрівня́нний, нездійсне́нний, незліче́нний, ненаста́нний, неоціне́нний, несказа́нний, нескінче́нний.

Такі прикметники завжди мають наголос на суфіксі, що відрізняє їх від дієприкметників, утворених від дієслівних коренів за допомогою суфіксів **-н-, -ен-(-єн-):** *невпі́знаний, недото́рканий, нездо́лани́й, незрі́вняний, нездійснений, незлі́чений, неоці́нений, нескáзаний, нескі́нчений.*

! Відрізняємо однозвучні прикметники та дієприкметники за лексичним значенням:

1) мрія, яку неможливо здійснити

нездійсне́нна мрія (прикметник)

2) мрія, яку не здійснили (але її ще можна здійснити)

нездійснена мрія (дієприкметник)

3) фортеця, яку неможливо здолати

нездола́нна фортеця (прикметник)

4) фортеця, яку не здолали (але, можливо, колись здолають)

нездо́лана фортеця (дієприкметник)

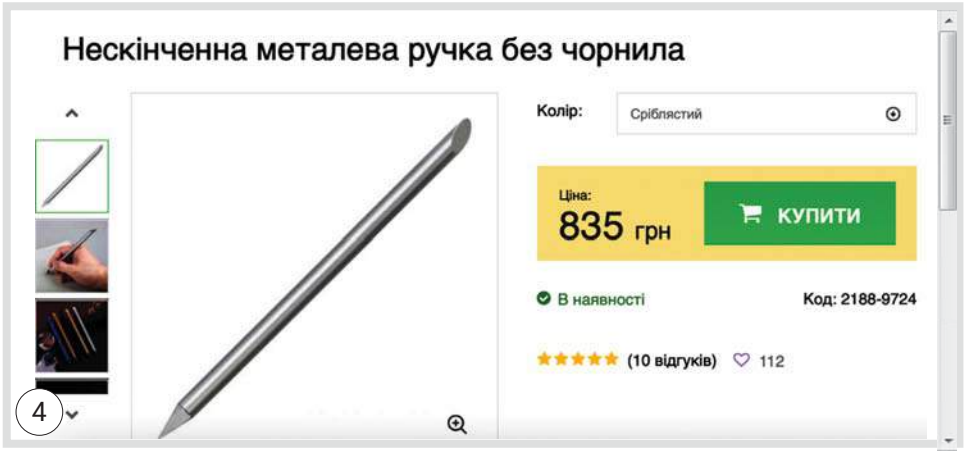
! Деякі дієприкметники з часом втратили своє дієприкметникове значення і перейшли в прикметники або іменники: *даний, жаданий, довгожданий, скажений, учений.* Усі вони зберегли одну літеру *Н*, хоча наголос падає на **-а-** або **-е-** в суфіксах.

154 **Проаналізуй тексти на ілюстраціях, поясни правопис *Н* та *НН* у словах.**

155 **Перепиши словосполучення, постав *Н* або *НН*. Поясни, як ти міркував / міркувала.**

Несказа..а радість, несказа..е слово, ще не скінче..а робота, нескінче..ий степ, неоціне..ий товар, неоціне..а послуга, не здола..а нами перешкода, нездола..ий народ.

156 **Проаналізуй інформацію з відео про Сержа Лифаря. Напиши коротке повідомлення про долю танцівника, використовуючи слова *нездійснений* та *нездійсненний*.**

https://nx.litera.ltd/s/jCqHkJs8qQKL9qm

157 **Перепиши слова, устав пропущені *Н* або *НН* і добери іменники, щоб утворити словосполучення за зразком.**

З р а з о к . *Освітле..ий – освітлене подвір'я.*

Страше..ий, нездóла..ий, нездолá..ий, з'єдна..ий, да..ий, намальова..ий, незни́ще..ий, незнищé..ий, написа..ий, незрі́вня..ий, незрівня́..ий, жада..ий, невблага..ий, незлі́че..і, незліче́..і, скоше..ий, скаже..ий, навіже..ий, буде..ий, уче..ий.

УРОК 34

НАПИСАННЯ *НЕ* З ДІЄПРИКМЕТНИКАМИ

На цьому уроці ти дізнаєшся,

- як писати частку *НЕ* з дієприкметниками.

НА ЗВ'ЯЗКУ ЕКСПЕРТ

НЕ з дієприкметниками пишемо

Разом	Окремо
Якщо дієприкметник не має пояснювальних слів і не є присудком: *незакінчена праця, нез'ясоване питання, його незагоєна рана.*	Якщо є протиставлення: *не закінчене, а розпочате засідання.* Якщо дієприкметник має пояснювальні слова: *площа, не засаджена квітами;* *ще не дописаний лист;* *ніким не прочитаний документ.* Якщо дієприкметник є присудком: *Питання не з'ясоване.* *День не завершений.*

158 **Проаналізуй пари слів. Поясни, чому їхній правопис відрізняється.**

А Ненамальована картина – ще не намальована картина.

Б Невизначена відповідь – відповідь не визначена.

В Непосолена картопля – не посолена, а поперчена картопля.

159 **Перепиши, розкриваючи дужки. Підкресли дієприкметники як члени речення. Поясни правопис частки *НЕ*. Визнач речення, у якому немає дієприкметника.**

1. (Не)вигадані історії в літературі та кіно цікаві всім. 2. Кожен помічав за собою інтерес до (не)заслонених вікон. 3. Саме тому історії про (не)бачені пригоди реальних людей так само захопливі. 4. Досить часто герої мають (не)змінені автором імена. 5. На жаль, наше історичне минуле (не)вивчене. 6. Тому дослідження біографій (не)звичайних людей є такою важливою справою.

160 **Допиши в подані словосполучення слова, які залежатимуть від дієприкметника. Ураховуй правопис частки *НЕ*.**

З р а з о к . *Ненаписаний твір – досі не написаний твір.*

Непосолена страва, ненаповнена чашка,
неосвітлена вулиця, незакінчена справа,
неполитий газон, неопублікований текст.

161 **Перебудуй подані словосполучення так, щоб частку *НЕ* писати окремо.**

З р а з о к . *Незамкнені двері – не замкнені звечора двері; двері не замкнені, а відчинені; двері були не замкнені.*

Ненаписаний лист, нескошена трава, нескопана земля.

162 **Перепиши, розкриваючи дужки. Визнач у кожному переліку зайве словосполучення. Поясни свій вибір.**

1) (Не)затоплений берег; (не)завершене досі завдання; (не)підтверджений факт;
2) (Не)зрізані, а вирвані квіти; сіно було (не)висушене; (не)прибита, а прикручена дошка;
3) (Не)надіслана внуком листівка; кимось (не)зіграна роль; (не)випрасувана білизна.

НА ЗВ'ЯЗКУ ЕКСПЕРТ

~~Існуючий~~

Існуючі звичаї / правила	*Заведені звичаї / правила*
Існуючі товари / технології	*Наявні товари / технології*
Існуючі межі / кордони	*Сучасні межі / кордони*
Існуюче законодавство	*Чинне законодавство*
Існуючі знижки / ціни	*Теперішні знижки / ціни*

~~Бувший~~

Бувший у використанні	*Потриманий / був у користуванні*
Бувший військовий	*Колишній військовий*
Бувші роки	*Минулі роки*

УРОК 35

ДІЄПРИКМЕТНИК. УЗАГАЛЬНЕННЯ

На цьому уроці
- ти повториш та узагальниш вивчене про дієприкметник.

163 **Проаналізуй написи на зображеннях. Визнач, у яких є дієприкметники. Поясни свою відповідь.**

А

Б

В

164 **До поданих прикметників добери спільнокореневі дієприкметники.**

Зразок. *Білий – побілений.*

1. Зелений
2. Веселий
3. Сумний
4. Сивий
5. Гарячий
6. Струнний

165 **Перепиши, підкресли дієприкметники як члени речення. Постав пропущені розділові знаки.**

1. Не питай ученого а питай бувалого.
2. Сирого не їм печеного не хочу вареного терпіти не можу.
3. Крадене не йде на користь.
4. Забажав собі печеної криги.
5. Пішов по шерсть а вернувся стрижений.

Народна творчість

166 **Перепиши, підкресли слово, від якого залежить дієприкметниковий зворот. Постав розділові знаки. За допомогою словника з'ясуй значення слова *резервуар*.**

1. Завдяки спорядженню розробленому англійцями в XVII столітті людина змогла ходити по дну водойми. 2. Через шланг приєднаний до шолома подавали повітря з поверхні суходолу. 3. Сучасні водолазні костюми мають спеціальний резервуар наповнений киснем. 4. Це дає змогу водолазові одягненому в таке спорядження пересуватися автономно.

167 **Перебудуй речення, утворивши відокремлені дієприкметникові звороти.**

З р а з о к . *Написаний мамою лист відправили невчасно. – Лист, написаний мамою, відправили невчасно.*

1. Освітлена ліхтарями вулиця здавалася казковою.
2. Закінчену художником картину виставили на аукціоні.
3. Обпечені на сонці плечі почали дуже сильно боліти.
4. Навантажений до самого верху автомобіль ледве зрушив із місця.

168 **Перепиши дієприкметники з часткою *НЕ*, розкриваючи дужки. Поясни їхній правопис.**

Ще (не)забута образа; (не)перевірена інформація; рахунок (не)сплачений; (не)висушений із вечора одяг; документи (не)підписані; (не)допечений пиріг; досі (не)добудований майданчик; (не)викошена, а випалена трава; учинок (не)забутий; (не)вимкнуте світло; (не)зібраний нами інструмент; питання (не)обговорене.

169 **Відредагуй словосполучення з дієприкметниками.**

1) Змарнівше обличчя;
2) прогнивший дах;
3) постарівший воїн;
4) написавший твір;
5) тонучий корабель;
6) виграюча команда.

170 **Проаналізуй написи на етикетках. Визнач, у яких використано дієприкметник. Створи власну етикетку продукту, використавши щонайменше 3 дієприкметники в тексті.**

1

2

3

4

5

6

УРОК 36

Діагностична (контрольна) робота 2. ДІЄПРИКМЕТНИК

Варіант І

1. Визнач речення, у якому немає дієприкметника.

А Зароблена копійка краща за крадений карбованець (*Нар. творч.*).
Б Печені голуби не летять до губи (*Нар. творч.*).
В Під лежачий камінь вода не тече (*Нар. творч.*).
Г Не питай старого, а питай бувалого (*Нар. творч.*).

2. Правильно визначені рід, число та відмінок дієприкметника в рядку

А *зібраної* – жін. рід, однина, Р. в.
Б *продуманому* – чол. рід, однина, Ор. в.
В *прочитаним* – сер. рід, однина, Р. в.
Г *на помитій* – жін. рід, однина, Д. в.

3. В усіх словах пишемо *НН* у рядку

А зеле....ий, необдума....ий, освітле....ий
Б підкресле....ий, здорове....ий, зора....ий
В заклопота....ий, зморе....ий, обгородже....ий
Г страше....ий, стара....ий, нездійсне́....ий

4. Від усіх дієслів можна утворити форми на *-но, -то* в рядку

А знайти, спростити, дивитися
Б прибрати, змити, прорізати
В загорнути, знайти, ненавидіти
Г відзначити, потемніти, зашити

5. Правильно утворено дієприкметники в рядку

А книжка, яку презентували – презентована книжка
Б день, який не закінчився – незакінчившийся день
В товар, який не оцінили – неоціненний товар
Г діти, які співали – співавші діти

6. Визнач речення, у якому дієприкметниковий зворот стоїть після означуваного слова.

А Відцвіли посаджені в саду чорнобривці.
Б Гримлять пісні, виспівувані різно.
В Залитий сонцем степ дрімав у спокої.
Г Погойдувався залоскотаний бджолою сонях.

7. Визнач речення, у якому частку *НЕ* з дієприкметником пишемо ОКРЕМО.

А У світі є чимало не/розгаданих історичних таємниць.
Б Чимало фактів досі не/доведені, бо події відбулися давно.
В Наприклад, істориків хвилює не/з'ясоване питання про короля Артура.
Г Легенди про нього є, а не/спростованих доказів існування немає.

8. Визнач речення, у якому дієприкметник виконує роль підмета.

А Знають його всі як облупленого.
Б У багача очі завидющі, а руки загребущі.
В Битий небитого везе.
Г Згаяного часу і конем не доженеш.

Варіант 2

1. Визнач речення, у якому є дієприкметник.

А Людство дедалі більше задумується про свій вплив на природу.
Б Учені намагаються зменшити навантаження на екосистему.
В Один із найважливіших напрямів – пошук нешкідливої енергії.
Г «Неприручені» блискавки, припливи чи тайфуни цікавлять дослідників.

2. Правильно визначені рід, число та відмінок дієприкметника в рядку

А *висушеного* – чол. рід, однина, Д. в.
Б *постраждалій* – жін. рід, однина, Ор. в.
В *дописаною* – жін. рід, однина, Р. в.
Г *на поламанім* – сер. рід, однина, М. в.

3. В усіх словах пишемо одну букву *Н* у рядку

А варе....ий, пече....ий, нездóла....ий
Б розгада....ий, страше....ий, призначе....ий
В благослове....ий, зророве...ий, нескінчéне....ий
Г очище....ий, невблагá....ий, невпíзна....ий

4. Від усіх дієслів можна утворити форми на *-но, -то* в рядку

А зачинити, поліпшити, здати
Б прикріпити, наклеїти, хотіти
В полити, розмити, могти
Г розрити, загубити, сміятися

5. Правильно утворено дієприкметник у рядку

А народ, який переміг – перемігший народ
Б команда, що виграє – виграюча команда
В стежка, яку втоптали – втоптана стежка
Г чайник, що свистить – свистячий чайник

6. Визнач речення, у якому дієприкметниковий зворот стоїть після означуваного слова.

А Непорушно стоять дерева, загорнені в сутінь.
Б Висохла на протязі сорочка висіла на ґанку.
В У кінці саду стояли приховані від чужого ока вулики.
Г Наляканий громом малюк почав голосно плакати.

7. Визнач речення, у якому частку *НЕ* з дієприкметником пишемо РАЗОМ.

А Час від часу ми залишаємо в кімнаті не/вимкнене світло.
Б У приятеля залишився не/сплачений, а забутий борг.
В Наведений вами факт – не/перевірений.
Г На столі лежали не/підписані директором документи.

8. Визнач речення, у якому дієприкметник виконує роль присудка.

А Балакуча людина часто кається.
Б Ученому світло, а невченому тьма.
В Дівка заплетена, а хата не метена.
Г Обіцяного три роки ждуть.

УРОК 37

ДІЄПРИСЛІВНИК ЯК ФОРМА ДІЄСЛОВА

На цьому уроці ти дізнаєшся,
- що таке дієприслівник,
- які ознаки прислівника та дієслова йому властиві.

НА ЗВ'ЯЗКУ ЕКСПЕРТ

Дієприслівник – це незмінна дієслівна форма із суфіксами *-учи (-ючи)*, *-ачи (-ячи)*, *-ши*, що вказує на додаткову дію і пояснює в реченні основне дієслово: *Легкі хвилі набігали на камінь, **утворюючи** піну.* У цьому реченні дієприслівник *утворюючи* виражає додаткову дію до основного дієслова *набігати* й пояснює його (можна замінити на речення: *Легкі хвилі набігали на камінь й утворювали піну*).

Цій дієслівній формі властиві ознаки дієслова та прислівника, тому й називаємо її дієприслівником.

Дієприслівник має ознаки:

Ознаки дієслова

1) вид

недоконаний – *читаючи*,
доконаний – *прочитавши*

2) час

теперішній – *сміючись*,
минулий – *нагадавши*

3) може мати залежні слова

як?

відповідаючи правильно

Ознаки прислівника

1) незмінність

(*зводячи*, *звівши*)

2) у реченні переважно є обставиною

коли?

Кричали чайки, стрічаючи день.

171 **Проаналізуй відповідь штучного інтелекту на запитання «Що таке дієприслівник?». Яких неточностей припустилася програма?**

Звісно! Дієприслівник – це слово, яке говорить нам, як відбувається дія, яку робить людина або інша істота. Він допомагає нам зрозуміти, як саме відбувається дія. Ось приклади:

- *Бігаючи* до школи, я спізнився. (Я бігав до школи.)
- Вона *радісно* усміхалася. (Вона усміхалася з радістю.)
- Я *уважно* слухав учителя. (Я слухав уважно.)

Отже, дієприслівник допомагає нам розповісти про дії більш детально, показуючи, як саме ці дії відбуваються.

172 **Прочитай текст, випиши з нього всі дієслівні форми (їх є 11), підкресли дієприслівники. Виконай завдання і дай відповіді на запитання.**

1. Кілька десятків років тому людство й уявити не могло, що керуватиме пристроями, натискаючи на екран. 2. Перший сенсорний екран, винайдений англійцем Джоном Джонсоном, з'явився на початку шістдесятих років минулого століття. 3. Хоча за іншими джерелами, тачскрин створили в США, досліджуючи програмоване навчання. 4. Сьогодні сенсорний екран, підкорюючи дорослих та дітей, завойовує різні **сфери**. 5. Однак цей винахід має певні мінуси, серед яких висока ціна виробництва та вразливість поверхні до ударів.

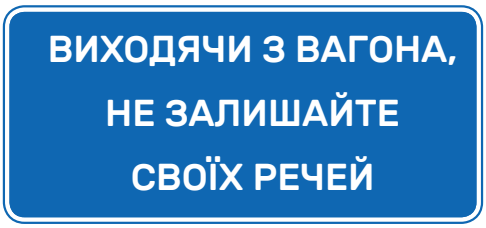
За матеріалами сайту кафедри журналістики
Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна

ЗАВДАННЯ

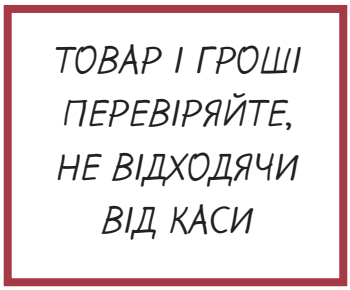
1. Користуючись додатковими джерелами, склади список переваг та недоліків сенсорних екранів.
2. Пригадай, про які технологічні винаходи йшлося в попередніх параграфах цього підручника. Сформуй перелік щонайменше з 10 таких винаходів, зазначаючи сторінки й номери вправ.
3. Запиши на диктофон розповідь про технологічні винаходи, які тобі вдалося знайти в підручнику. Використай щонайменше 5 дієприслівників.
4. Попрацюй у парі з однокласником / однокласницею. Послухай його / її запис і випиши дієприслівники.
5. Зроби висновки про те, навіщо ми вживаємо дієприслівники у своєму мовленні.
6. Добери до виділеного слова іншомовного походження український відповідник.

173 **Проаналізуй зображення. Чи містять написи дієприслівники? Доведи свою думку.**

А

Б

174 **Випиши дієслівні форми в три колонки.**

Інфінітиви	Дієприкметники	Дієприслівники

Сказавши, здійснений, купатися, покупаний, покупавши, здійснити, працюючий, звести, пролізши, подорожуючи, посивілий, допомогти, схопити, атакуючи, згаданий, зшивши, підтримати, зароблений, замислюючи.

Підкресли в записаних словах другу букву від початку – і прочитаєш ірландське прислів'я. Поясни, як ти розумієш його значення.

175 **Перепиши словосполучення, устав пропущені букви, підкресли дієприслівники. Зверни увагу, що в кінці дієприслівників завжди пишемо *и*, а в дієприкметниках у множині – *і*.**

Мріюч.. про волю, долаюч.. перешкоди, палюч.. промені, читаюч.. книжку, плаваюч.. кораблем, заяч.. сліди, перебуваюч.. на екскурсії, болюч.. слова, блукаюч.. в лісі, добре володіюч.. мовами, поросяч.. хвости, гойдаюч.. боками, тремтяч.. тіні, тремтяч.. від холоду, гаряч.. млинці, падаюч.. додолу, лежач.. хворі, стояч.. біля будинку.

176 **Перепиши, поєднуючи фрагменти речень із двох колонок. Підкресли дієприслівники.**

А	Залізо може заіржавіти, ...	1 переставши навчатися.
Б	Вода перетворюється на лід, ...	2 перебуваючи під дощем.
В	Мозок починає старіти, ...	3 припинивши рух.
Г	Сонце найбільше гріє, ...	4 залишившись на морозі.
Д	Велосипедист може впасти, ...	5 не піймавши за руку.
Е	Не звинувачуй нікого, ...	6 перебуваючи в зеніті.

УРОК 38

ДІЄПРИСЛІВНИКИ НЕДОКОНАНОГО Й ДОКОНАНОГО ВИДУ. ЧАС ДІЄПРИСЛІВНИКА

На цьому уроці ти дізнаєшся, як утворювати

- дієприслівники доконаного виду,
- дієприслівники недоконаного виду.

НА ЗВ'ЯЗКУ ЕКСПЕРТ

Дієприслівники недоконаного виду теперішнього часу відповідають на питання **що роблячи?** Означають незакінчену додаткову дію, утворюються лише від дієслів недоконаного виду.

Дієприслівники доконаного виду минулого часу відповідають на питання **що зробивши?** Означають завершену додаткову дію, утворюються лише від дієслів доконаного виду.

Творення дієприслівників

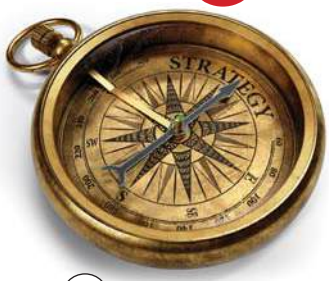
Вид	Дієвідміна	Суфікси	Основа дієслова	Приклади
недоконаний	перша	*-учи-* (*-ючи-*)	теперішнього часу *нес-уть*, *співа-ють*	*несучи*, *співаючи*
	друга	*-ачи-* (*-ячи-*)	*крич-ать*, *прос-ять*	*кричачи*, *просячи*
доконаний		*-ши-*	минулого часу *побачив*, *вніс*	*побачивши*, *вісши*

177 **Випиши з поданого тексту дієприслівники і вкажи їхній вид. Виконай завдання.**

1. Китайці більше ніж дві тисячі років тому, помітивши особливості магніту, створили компас. 2. У ті часи цей пристрій мав форму розливної ложки з тонким **держаком** і кулястою опуклою частиною, досконало *відполіруваною*. 3. Держак висів над пластиною, не торкаючись її, а ложка могла вільно обертатися навколо осі опуклої підставки. 4. Підштовхуючи держак, власник стежив за обертальним рухом. 5. На пластину наносили **зодіакальні** знаки, зберігаючи в такий спосіб позначення сторін світу. 6. Саме ця давня модель компаса стала основою для нових приладів, якими в наш час користуються туристи чи мореплавці, вирушаючи в похід або плавання.

ЗАВДАННЯ

1. Намалюй схему будови найдавнішого компаса, користуючись лише інформацією, поданою в тексті: передай форму, елементи, принцип роботи.
2. За допомогою додаткових джерел знайти зображення або схеми будови найдавніших компасів і порівняй зі своїм варіантом. Що тобі вдалося передати точно, а що – ні?
3. Визнач, до яких речень із поданого тексту підходять ілюстрації А та Б. Поясни свою відповідь.
4. З'ясуй і запиши значення виділених слів.
5. Від трьох дієслів із тексту утвори дієприкметники та дієприслівники.
6. Розбери за будовою слово, виділене курсивом.

А

Б

178 **Перепиши, добираючи із правої колонки дієприслівники, утворені від дієслів, які записані в лівій колонці.**

1) пролітати	пролітавши пролітаючи	4) усміхатися	усміхавшись усміхаючись
2) промовити	промовляючи промовивши	5) обганяти	обігнавши обганяючи
3) запитати	запитуючи запитавши	6) створити	створюючи створивши

179 **Утвори дієприслівники й запиши їх у дві колонки.**

Проспівати, зупинитися, чіплятися, полювати, байдикувати, наслідити, наливати, мокнути, потьмяніти, копати, приспівувати, визначити, законсервувати, притупувати, ненавидіти, роз'ювати, приєднувати.

Недоконаного виду	Доконаного виду

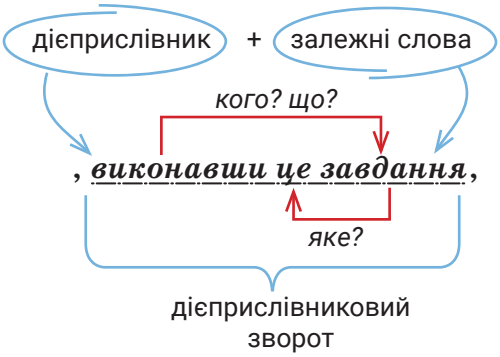
Підкресли четверту букву від початку – і прочитаєш продовження вислову французького письменника О. Бальзака: *«Зізнавшись у своїй слабкості, ...»*. Поясни, як ти розумієш цей вислів.

180 **Користуючись таблицею з коментаря експерта, від поданих дієслів утвори дієприслівники. Підкресли дієприслівники недоконаного виду (їх має бути 6).**

Запитати, прокинутися, слухати, освітлити, мелькати, мерехтіти, запізнитися, прибирати, почорніти, витрачати, знайомитися, виїхати.

УРОК 39

ДІЄПРИСЛІВНИКОВИЙ ЗВОРОТ. РОЗДІЛОВІ ЗНАКИ В РЕЧЕННЯХ ІЗ ДІЄПРИСЛІВНИКОВИМИ ЗВОРОТАМИ

На цьому уроці ти дізнаєшся,

- що таке дієприслівниковий зворот,
- як його розпізнати,
- яким членом речення він виступає,
- які розділові знаки ставимо в реченнях із дієприслівниковими зворотами.

НА ЗВ'ЯЗКУ ЕКСПЕРТ

Дієприслівниковий зворот – це дієприслівник разом із залежними від нього словами: *ступаючи* (*як?*) *обережно*, *розповідаючи* (*про кого?*) *про подругу*, *довго танцюючи* (*де?*) *в залі*.

У реченні дієприслівниковий зворот виступає одним членом речення – обставиною: *Мирон почав працювати (як?), зручно вмостившись у кріслі.*

Дієприслівниковий зворот або одиничний дієприслівник на письмі виділяємо **комами**, а у вимові – інтонацією.

Лінь, лежачи на печі, змерзне. Навчаючи, швидше навчишся.

зворот — одиничний дієприслівник

Як розпізнати дієприслівниковий зворот і правильно поставити кому / коми?

1. Шукаємо дієприслівник. — Звірятка сиділи без роботи швидко **загорнувши** (*дієприслівник*) шоколад.
2. Ставимо від нього всі запитання, які вдається. — Звірятка сиділи без роботи швидко (*як?*) загорнувши (*кого? що?*) шоколад.
3. Шукаємо слова, які є відповідями. — Звірятка сиділи без роботи **швидко** (*як?*) загорнувши (*кого? що?*) **шоколад**.
4. Виділяємо зворот комами. — Звірятка сиділи без роботи, **швидко загорнувши шоколад**.

181 **Прочитай уривки з віршів Сергія Жадана. Виконай завдання.**

А

Птах уночі забивається до кімнати,
хоче вирватись, ріже повітря крилами,
не знаходить виходу, не дає себе упіймати,
сторожко завмирає, зібравшись із силами.

Б

Я б хотів, озираючись, бачити ніч зі спалахами та дивами.
Але див не буває, тому я просто не озираюсь.

ЗАВДАННЯ

1. Знайди в уривках і випиши форми дієслів, зазначені в таблиці.

Інфінітиви	
Дієслова 3 особи однини	
Дієслово 1 особи однини	
Дієслово умовного способу	

2. Знайди в поданих уривках дієприслівник та дієприслівниковий зворот. Поясни вживання розділових знаків.
3. Утвори нові речення, використавши ті самі дієприслівникові звороти, які були у віршах. Запиши їх.
4. Підкресли в записаних реченнях дієприслівникові звороти як члени речення.
5. Знайди в додаткових джерелах або в інтернеті інформацію про автора текстів.
6. Запиши 3 факти з біографії автора, які тобі запам'яталися, уживаючи дієприслівникові звороти.

182 **Утвори речення з дієприслівниковими зворотами, поєднуючи частини за змістом на власний розсуд. Поясни вживання розділових знаків.**

Я собі пообіцяв / пообіцяла щодня робити уроки вчасно	*тихо виконуючи завдання*
Зазвичай у вихідні ми з друзями ходимо до кінотеатру	*не кліпнувши оком*
Коли бачу боксерів, я підходжу до них	*кажучи правду*
На контрольній із математики я сиджу за партою	*ведучи незмістовні балачки*
У спортзалі я підтримую розмови	*поклавши руку на серце*

183 **Прочитай речення, випиши з них дієприслівникові звороти. Усно поясни, як ти їх визначив / визначила. Добери до виділеного слова іншомовного походження український відповідник.**

1. Оправу для найдавніших окулярів виготовляли з металу або кістки, вставляючи в неї лінзи із кварцу. 2. У XIV столітті венеційські майстри створили скляні лінзи, назвавши їх «дисками для очей». 3. За формою скельця зробили опуклими, розраховуючи на **корекцію** далекозорості. 4. Винахід друкарського верстата в XV столітті спричинив попит на окуляри, збільшивши прибутки виробників лінз. 5. У 1629 році охочих купити окуляри стало так багато, що в Англії відкрили першу спеціалізовану фірму з їх виробництва, започаткувавши нову еру «окулярного світу».

184 **Додай слово, яке відповідало б на подане запитання, і введи утворений дієприслівниковий зворот у речення.**

З р а з о к . *Поправши (кого? що?) – поправши шкарпетки – Поправши шкарпетки, я пішов спати.*

Задумавши (*що?*), перепросивши (*за що?*), не встигаючи (*куди?*), прилетівши (*звідки?*), проїжджаючи (*де?*), подивившись (*як?*).

185 **Перебудуй речення так, щоб той самий дієприслівниковий зворот стояв у середині і в кінці речення. Виділи дієприслівниковий зворот комами.**

1. Користуючись лінійкою, намалюйте два трикутники.
2. Ретельно все вимірявши, перенесіть отримані дані в зошит.
3. Проаналізувавши параграф з історії, позначте цей період на лінії часу і дайте відповіді на всі запитання.

186 **Перепиши речення, виділяючи дієприслівникові звороти комами. Намалюй схеми до речень за поданим зразком.**

З р а з о к . *Зима, повільно скрадаючись, повіяла морозом.*

——— ,—————, ═══ —————.

1. Освітлювати вулиці використовуючи електрику навчилися порівняно недавно.
2. Ще сто років тому більшість людей освітлювала приміщення палячи свічки або гасові лампи.
3. Загрожуючи стати причиною пожежі лампи та свічки були не дуже надійним джерелом світла.
4. У наш час замінивши лампи розжарювання на вулицях установили світлодіодні освітлювачі – економні та безпечні.

УРОК 40

ПОМИЛКИ ПІД ЧАС УЖИВАННЯ ДІЄПРИСЛІВНИКІВ

На цьому уроці ти навчишся

- не припускатися помилок у реченнях із дієприслівниками.

НА ЗВ'ЯЗКУ ЕКСПЕРТ

Правильним є вживання дієприслівника, якщо він та дієслово-присудок стосуються того самого виконавця дії (підмета).

Типовою помилкою під час уживання дієприслівника є неправильне поєднання його з дієсловом-присудком:

Відокремившись від батьків, у хаті запанувала тиша. Така конструкція граматично неправильна, бо її неможливо перебудувати в речення з однорідними присудками:

Відокремилась від батьків (???) і запанувала тиша.

Щоб перевірити, чи правильно дієприслівник поєднаний із дієсловом-присудком, треба перебудувати речення з дієприслівником (дієприслівниковим зворотом) у речення з кількома дієсловами, що виступають однорідними присудками:

*Чайка скиглить, **літаючи над морем**. – Чайка літає над морем і скиглить.*

*Місяць, **затьмаривши зірки**, піднявся вище. – Місяць затьмарив зірки й піднявся вище.*

187 **Прочитай речення, заповни таблицю, ураховуючи коментар експерта, поданий вище. Виконай завдання.**

Виконавець дії (підмет)	Основна дія (дієслово-присудок)	Додаткова дія (дієприслівник-обставина)

1. Часто люди, розбивши скло, просто викидають його. 2. Однак ви можете допомогти екології, віддавши ці уламки на повторну переробку. 3. Одними з перших переробляти скляні вироби почали французи, застосовуючи не дуже складну технологію. 4. Спеціальні машини перетирають скло на порошок, додаючи до нього мінерали та соду. 5. Змішана маса потрапляє в піч і, нагріваючись до температури 1400 °С, перетворюється на рідке скло, з якого майстри виготовляють нові вироби.

ЗАВДАННЯ

З-поміж текстів попередніх вправ знайди історію про винайдення скла. Вибери певний скляний виріб і пошукай інформацію про нього в різних джерелах. Напиши коротку розповідь про цей виріб – від задуму та виготовлення до застосування й можливої переробки. Обов'язково використовуй дієприслівники (щонайменше 5).

188 **Перебудуй речення з дієприслівником у речення з дієсловами-однорідними присудками. Зверни увагу на розділові знаки.**

Зразок. *Спокійний вечір засвітив зорі, **стишивши** гул міста. – Спокійний вечір засвітив зорі й стишив гул міста.*

1. В античних війнах одна зброя, здобувши перевагу над іншими видами, вплинула на результат багатьох битв. 2. У VII столітті нашої ери Візантійська імперія приборкала силу вогню, створивши зброю, не схожу на жодну іншу. 3. Ця грізна зброя була здатна випускати язики полум'я безперервним струменем, знищуючи все на своєму шляху. 4. Точна формула грецького вогню, досі залишаючись загадкою, дуже цікавить дослідників античності.

189 **Використовуючи подані пари слів, утвори й запиши речення, у яких одне дієслово виконуватиме роль присудка, а інше – обставини, вираженої дієприслівником.**

Зразок. *Читати – запам'ятовувати. – Дідусь читав книжку, запам'ятовуючи всі дати.*

1. Почути – підійти. 2. Малювати – усміхатися. 3. Купити – переконатися. 4. Розбити – промахнутися. 5. Пройти – зігнутися. 6. Згадати – побачити.

190 **Відредагуй речення, правильно використовуючи дієприслівники.**

1. Почавши рвати яблука, гілка затріщала.
2. Закінчивши виступ, нам зааплодував весь зал.
3. Купивши продукти, продавець забув дати мені решту.
4. Прямуючи додому, у мене зламався велосипед.
5. Сидячи в кімнаті, відчинилося вікно.
6. Подорожуючи долиною, почався дощ.

191 **Обери правильний варіант закінчення речення зі списку. Поясни свою відповідь.**

1. Приїхавши до Криму, ...
   - А мене захопив аромат трав
   - Б перед вами розлилося море
   - В дітлахи швидко засмагли
   - Г усіх гостей зустрічає Ялта

2. Перебуваючи на екскурсії в Холодному Яру, ...
   - А хлопців зацікавили дуби
   - Б запам'яталося найвище місце
   - В нас здивував монастир
   - Г ми прослухали історію роману

УРОК 41

НАПИСАННЯ *НЕ* З ДІЄПРИСЛІВНИКАМИ

На цьому уроці ти дізнаєшся,

- як писати частку *НЕ з* дієприслівниками.

Частку *НЕ* з дієприслівниками пишемо **завжди** окремо: *не виконуючи, не відчувши, не сказавши, не зваживши.*

НА ЗВ'ЯЗКУ ЕКСПЕРТ

Разом із дієприслівниками *НЕ* пишемо тоді, коли *НЕ* становить частину кореня слова (дієприслівник у таких випадках не вживаємо без *НЕ*):

нехтуючи, неволячи, ненавидячи, нестямившись, незчувшись, недочуваючи, недобачаючи.

192 **Опиши зображення, використовуючи дієприслівники з часткою *НЕ*.**

А

Б

В

Г

Д

Е

193 **Перепиши, розкриваючи дужки.**

(Не)волячи, (не)відкриваючи, (не)закликаючи, (не)зчувшись, (не)почекавши, (не)знайшовши, (не)обікравши, (не)навидячи, (не)оснастивши, (не)стямившись, (не)відстаючи, (не)застосовуючи, (не)хтуючи, (не)виправдовуючись, (не)усміхнувшись, (не) дооцінивши, (не)прочитавши, (не)добачаючи, (не)розказуючи, (не)чекаючи.

У дієприслівниках, які написано з *НЕ* окремо, підкресли четверту від початку букву – і прочитаєш назву винаходу, створеного американцем Річардом Дрю.

194 **Перепиши прислів'я, розкриваючи дужки. Постав пропущені коми. Усно поясни, як ти розумієш значення цих висловів.**

1. (Не)взявшись за сокиру хату (не)збудуєш.
2. Давши слово – держись а (не)давши – кріпись.
3. (Не)спитавши броду (не)лізь у воду.
4. (Не)розбивши горішка (не)дістанеш зернятка.
5. (Не)поговоривши з головою (не)роби руками.
6. (Не)діли шкуру (не)вбивши ведмедя.

195 **Перепиши подані словосполучення, розкриваючи дужки. Усно поясни правопис частки *НЕ* з дієприкметниками та дієприслівниками.**

1. (Не)використовуючи саморізи – (не)використані саморізи.
2. (Не)написавши відповідь – (не)написана, а надрукована відповідь.
3. (Не)закінчивши гру – (не)закінчена вчасно гра.
4. (Не)згрупувавши слова – (не)згруповані за абеткою слова.
5. (Не)зачиняючи двері – (не)зачинені сторожем двері.
6. (Не)почервонівши від сорому – (не)почервоніле обличчя.

196 **Придумай і запиши продовження порад для однолітків, використовуючи дієприслівники з часткою *НЕ*.**

1. Не поспішай читати, ...
2. Не починай гру, ...
3. Не відповідай незнайомцеві, ...
4. Не лізь у воду, ...
5. Не заводь друзів, ...
6. Не відчиняй двері, ...

УРОК 42

ДІЄПРИСЛІВНИК. УЗАГАЛЬНЕННЯ

На цьому уроці ти
- узагальниш вивчене про дієприслівник.

197 **Опиши послідовність дій, зображених на малюнку, використовуючи дієприслівники.**

Зразок. *Спочатку дівчинка в червоній шапці відчинила двері. **Зайшовши** всередину, вона побачила книжку. **Розгорнувши** її на першій сторінці, маленька дослідниця натрапила на цікаву інформацію ...*

198 **Випиши з поданого тексту дієприслівники, познач у них суфікси. Визнач вид виписаних дієприслівників. Виконай завдання.**

1. Сучасні художники, створюючи картини, **не задумуються** над тим, як краще зберігати фарби. 2. Однак кілька сотень років тому така буденна проблема хвилювала всіх майстрів, спричиняючи чимало **незручностей**. 3. Художники, самотужки змішуючи порошкоподібний пігмент з олією, намагалися якнайдовше зберегти фарбу. 4. Мабуть, винахідник звичайного тюбика, добре намучившись із затверділою речовиною, вирішив раз і назавжди розв'язати цю проблему.

ЗАВДАННЯ

1. Запропонуй заголовок до цього тексту.
2. Поміркуй та напиши, вживаючи дієприслівники, у яких іще сферах використовують тюбики.
3. Поясни правопис частки *НЕ* у виділених словах.
4. З'ясуй за допомогою словника значення слова *пігмент*.

199 **Прослухай аудіоролик і запиши всі дієприслівники, які вдалося запам'ятати.**

https://nx.litera.ltd/s/aopynTCqaBr7Mcp

200 **Перебудуй подані словосполучення в дієприслівникові звороти, утвори й запиши з ними речення.**

Відпочити від тренування, швидко навчитися, мудро вчинити, запам'ятати цей випадок надовго.

201 **Склади речення, використовуючи слова з таблиці.**

Виконавець	Основна дія	Додаткова дія
хлопці	погодитися	порадитися
лікарка	заходити	усміхатися
погляд	зосередитися	похолоднішати
Дніпро	текти	розливатися

202 **Перепиши речення, розставляючи розділові знаки та розкриваючи дужки.**

1. Автобус рухався (не)стаючи біля проміжних зупинок.
2. Гравці (не)зупиняючись навіть на хвилину постійно атакували суперників.
3. (Не)відводячи погляду від співрозмовника актор продовжував свою розповідь.

203 **Перепиши початок речення, продовживши його фрагментом із правої колонки.**

1. Недооцінивши суперника, …	…на нас чекав програш. …ми могли програти.
2. Увімкнувши комп'ютер, …	…вона занурилася в перегляд фільму. …фільм повністю захопив її увагу.
3. Під'їхавши до вокзалу, …	…їх заглушив галас натовпу. …вони оглухли від галасу натовпу.
4. Поміркувавши над справою, …	…слідчий наважився на ризикований план. …склався досить ризикований план.

204 **Утвори дієприслівники від поданих пар дієслів.**

Зачитати – зачитувати, випросити – випрошувати, догнати – доганяти, відчинити – відчиняти, утворити – утворювати, сісти – сідати.

УРОК 43

Діагностична (контрольна) робота 3. ДІЄПРИСЛІВНИК

Варіант І

1. Визнач речення, у якому немає дієприслівника.

А Сонце, зупинившись посеред неба, далі не рухалося.
Б Пісок, нагрітий за день, обпікав босі ноги.
В Усі учасники, відчуваючи втому, просили про перепочинок.
Г Звиваючись поміж пагорбами, дорога пролягала аж до узбережжя.

2. Дієприслівники доконаного виду є в усіх рядках, ОКРІМ

А думаючи, пишучи, сумніваючись
Б приїхавши, занісши, відпочивши
В смеркаючи, повеселившись, сидячи
Г задумавшись, запрацювавшись, погравшись

3. Правильно утворено дієприслівник від поданого інфінітива в рядку

А допомогти – допомігши
Б переганяти – перегнавши
В допомагати – допомагавши
Г прочитати – прочитаючи

4. В усіх словах на місцях пропусків слід писати букву *И* в рядку

А швидко прямуюч.., прямуюч.. до театру
Б кипляч.. джерела, довго кипляч..
В робоч.. питання, робляч.. вправно
Г міцніюч.. м'язи, міцніюч.. від тренувань

5. Одиничний дієприслівник є в реченні

А Ми сиділи, спостерігаючи за перехожими.
Б У кінці вистави всі вітали артистів стоячи.
В Обережно ступаючи по кризі, пес перейшов річку.
Г Леопард, потрапивши в пастку, принишк.

6. Дієприслівниковий зворот слід виділити комами з обох боків у реченні

А Одеса зачарована літнім морем завмерла.
Б Чайки літали щось голосно викрикуючи.
В Гучно просигналивши корабель повернув до берега.
Г Світло у вікні блимнувши кілька разів погасло.

7. Частку *НЕ* пишемо РАЗОМ з усіма дієприслівниками в рядку

А не/покоячись, не/займаючи, не/падаючи
Б не/навидячи, не/хтуючи, не/стямившись
В не/думаючи, не/дочувши, не/збільшуючи
Г не/притомніючи, не/добачаючи, не/чимчикуючи

8. Редагування потребує речення в рядку

А Їдучи на екскурсію, нас усіх охопив радісний настрій.
Б Автобус, поскрипуючи на ямах, повільно котився з гори.
В Водій усміхнувся, попередивши всіх про наступну зупинку.
Г Пожувавши бутерброди, пасажир нарешті заспокоївся.

Варіант 2

1. Визнач речення, у якому немає дієприслівника.

А Голосно чмихнувши, потяг повільно рушив.
Б На пероні, набитому людьми, було тісно.
В Прибиральник, сердито буркочучи, замітав залу.
Г Пасажири, пропускаючи його, неохоче розступалися.

2. Дієприслівники недоконаного виду є в усіх рядках, ОКРІМ

А допомігши, принісши, наказавши
Б рятуючись, тягнучи, перелітаючи
В лякаючись, покотившись, нареготавшись
Г засмучуючись, лежачи, перепросивши

3. Правильно утворено дієприслівник від поданого інфінітива в рядку

А загородити – загородячи
Б загороджувати – загороджуючи
В ганяти – гонивши
Г гонити – ганяючи

4. В усіх словах на місцях пропусків слід писати букву *И* в рядку

А сліпуч.. промені, засліплююч.. фарами
Б швидко біжуч.., пробігаюч.. біля саду
В виблискуюч.. на сонці, блискуч.. виступи
Г в'януч.. на спеці, в'януч.. квіти

5. Одиничний дієприслівник є в реченні

А Ранковий ліс, зашумівши листям, знову заспокоївся.
Б Затріщавши гіллям, десь віддалік прошмигнула козуля.
В Синиці, почувши тріск, на хвилину замовкли.
Г Дятел, не зупиняючись, продовжував свої пошуки.

6. Дієприслівниковий зворот потрібно виділити комами з обох боків у реченні

А Художник тонко відчувши настрій міста передав це на картині.
Б Використовуючи відтінки одного кольору він відтворив красу природи.
В Ця техніка стає дуже популярною здобуваючи поціновувачів.
Г На виставці експерт пояснив її переваги зазначивши й недоліки.

7. Частку *НЕ* пишемо разом з усіма дієприслівниками в рядку

А не/вигадуючи, не/волячи, не/вимкнувши
Б не/покоячись, не/дочуваючи, не/хтуючи
В не/добачаючи, не/зчувшись, не/обіцяючи
Г не/прокинувшись, не/подякувавши, не/славлячи

8. Редагування потребує речення в рядку

А Хлопець рухався в натовпі, намагаючись не виділятися.
Б Припинивши гру на скрипці, весь зал гучно зааплодував.
В Учений, не знаючи спокою, працював увесь час над винаходом.
Г Виконавши свою функцію, апарат зламався через десять років.

УРОКИ 44–45

ЧИТАННЯ Й АНАЛІЗ ТЕКСТУ

На цих уроках
- ти вдосконалиш навичку вдумливого читання й аналізу тексту.

205 **Прочитай текст. Виконай завдання і дай відповіді на запитання.**

ШКІДЛИВІСТЬ І КОРИСТЬ ЧИПСІВ: СКІЛЬКИ МОЖНА З'ЇДАТИ ЗА ДЕНЬ

Чипси вже давно мають репутацію одного з найшкідливіших продуктів. Те, наскільки це правда, проаналізуємо в матеріалі.

Чипси – один із найшкідливіших і водночас один із найпопулярніших продуктів, особливо серед молоді. Вони чудово підійдуть як перекус під час перегляду фільмів і добре втамують голод.

Смішно говорити про користь і шкоду чипсів, а точніше саме про користь. Незважаючи на те, що чипси зроблені з натуральної картоплі, у процесі смаження всі вітаміни та корисні мінерали руйнуються, тому картопля втрачає будь-яку харчову цінність. Єдина принадність чипсів – це смак, який ми відчуваємо завдяки вдалому поєднанню приправ, крохмалю та безлічі інших хімічних домішок.

Наприклад, акриламід. Це токсична речовина, яка утворюється під час хімічних реакцій у момент смаження. Вона негативно впливає на нервову систему, нирки, печінку. Або акролеїн. Його утворення супроводжується розкладанням жирів під час температурної обробки. Речовина має підвищену токсичність, саме тому входить до списку найнебезпечніших речовин, які існують у світі.

Пам'ятайте про те, що чипси – це смажений продукт, а саме обсмажування крохмалю в неякісних оліях призводить до утворення дуже небезпечних для організму речовин.

Чипси, особливо ті, що містять штучні домішки та підсилювачі смаку, викликають залежність. Поступово люди можуть звикати до цього продукту та відчувати труднощі з контролем свого споживання. Щоб підтримувати здоровий спосіб життя, радимо вживати цей продукт зрідка, натомість спробувати більш поживні перекуси, наприклад свіжі фрукти й овочі.

Миколка
Я їм чипси щоразу, коли дивлюся фільми з друзями. Мама каже, щоб їв менше, але мені ж подобається. Вони реально смачні.

Оля
Колись ми купували чипси щодня після школи. Це була наша маленька традиція. Але потім я подивилась експерименти з чипсами на ютубі і перехотілося їх їсти.

Марійка
Я ненавиджу смак пересмаженої олії! І взагалі не розумію, як люди можуть це їсти. Ми – те, що ми їмо. Не хочу бути чипсом.

Makar
У магазинах ви вже навряд чи побачите чипси з картоплі, тому що зараз їх готують зі звичайного борошна із крохмалем, отриманим із сої. Так що їжте побільше! Аптеки на вас зароблять гарні гроші.

ЗАВДАННЯ

1. Спираючись на інформацію з тексту, визнач, яких аргументів більше – про користь чипсів чи про їхню шкоду. Доведи свою думку, використовуючи цитати.
2. Порівняй фрагменти коментарів із соцмереж із прочитаним текстом. Що в них спільного, а що – відмінного?
3. Визнач твердження, яке тебе найбільше здивувало. Поясни чому.
4. Порівняй прочитане із власним досвідом: яким перекусам ти віддаєш перевагу і чому?

206 **Проаналізуй запропоновані зображення, створені застосунком на основі штучного інтелекту. Виконай завдання.**

А

В

Б

ЗАВДАННЯ

1. Яке із зображень, на твою думку, було б доречно використати в тексті попередньої вправи? Чому?
2. Яке із зображень могло б знадобитися для
   а) наукового тексту;
   б) художнього тексту;
   в) реклами?
3. Спрогнозуй, про що може йтися в тексті, проілюстрованому зображенням А. Запиши свою відповідь, використовуючи такі фрази:
   На мою думку, у цьому тексті може йтися про …, тому що на зображенні я бачу …
   Як на мене, зображений/-а на ілюстрації … може свідчити про те, що в тексті описано …
4. Запиши варіанти заголовків текстів, які може ілюструвати кожне із зображень.
5. Знайди інформацію про будь-який застосунок на основі штучного інтелекту, який створює зображення. Скористайся ним і створи зображення до тексту попередньої вправи. Зроби висновки про те, наскільки вдалою є ілюстрація, поділися власними міркуваннями з однокласниками та однокласницями.

207 **Спираючись на інформацію з тексту, визнач, чи є правдою наведені твердження. Знайди в тексті речення, що підтверджують твою думку.**

1. Смак чипсів приваблює нас завдяки особливому перцю, який додають до картоплі.
2. Акролеїни – це шкідливі речовини, які утворюються в момент смаження.
3. Чипси викликають залежність.
4. Зараз чипси здебільшого виготовляють із борошна із крохмалем.

208 **Проведи опитування серед однокласників та однокласниць, а також знайомих на одну з тем. Оформ результати у вигляді діаграми або таблиці.**

Тема 1. Яким перекусам ви віддаєте перевагу?
Тема 2. Як ви вважаєте: їсти смажене – це корисно чи шкідливо?
Тема 3. Якого режиму харчування впродовж дня ви дотримуєтесь?

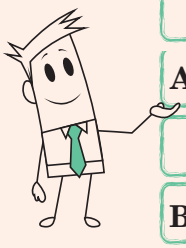
209 **Презентуй результати свого опитування в класі. Доповни їх додатковою інформацією зі своєї теми: напиши вступ, знайди цікаві факти, зроби висновки.**

210 **Попрацюй у команді з однокласниками й однокласницями. Оберіть одне із запропонованих тверджень, підсильте його двома-трьома переконливими аргументами й презентуйте свою відповідь. Візьміть участь у дебатах із командою, яка обрала протилежне твердження.**

Твердження 1. Їсти чипси – смачно і корисно.
Твердження 2. Їсти чипси – шкідливо для здоров'я.
Твердження 3. Смажена їжа може бути корисною.
Твердження 4. Смажена їжа завжди шкідлива.

211 **Напиши есе на тему «Неправильне харчування – це причина більшості хвороб». Для написання роботи використовуй інформацію з тексту вправи 205.**

Нагадуємо схему есе:

Вступ » (Я вважаю, що... На мою думку, ...).

Аргумент » (Я так думаю, тому що...).

Доказ » (Наприклад, ...Доказом на користь мого аргументу є випадок (ситуація, стаття) ...).

Висновок » (Отже, ... Як бачимо, ...).

УРОК 46

ПРИСЛІВНИК ЯК ЧАСТИНА МОВИ. РОЗРЯДИ ПРИСЛІВНИКІВ ЗА ЗНАЧЕННЯМ

На цьому уроці ти дізнаєшся,

- що таке прислівник,
- які є розряди прислівників за значенням,
- про особливості наголошування прислівників.

НА ЗВ'ЯЗКУ ЕКСПЕРТ

Прислівником називаємо незмінну частину мови, яка виражає ознаку дії (стану) або ознаку іншої ознаки й відповідає на питання *як? де? куди? коли? звідки? чому? навіщо? яким способом? скільки? якою мірою?* Наприклад: ***Міцно*** *і* ***щиро*** *стискаю руку. Море* ***надзвичайно*** *гарного кольору.*

Прислівники є незмінюваними словами.

У реченні прислівник переважно залежить від дієслова, виступаючи **обставиною:**

Різною буває погода ***навесні.***

Якщо прислівник залежить від іменника, то виконує роль означення:

Дорога ***додому*** *пролягала повз стадіон.*

212 **Опиши зображення, використовуючи якомога більше прислівників. Зроби висновки, у яких ситуаціях ми вживаємо прислівники.**

А

Б

В

213 **Серед поданих слів визнач прислівники. Випиши їх.**

Смішненький, буденний, будь-коли, решта, врешті-решт, молодший, замолоду, полуденний, ополудні, деякий, декуди, три, втретє, дрібно, вирівнявши, чистячи, геть-чисто, чистіший, чистеньке.

У виписаних прислівниках підкресли третю від початку букву – і прочитаєш прізвище автора вислову: «Мудрій людині вся Земля відкрита». Поясни, як ти розумієш цей вислів.

214 **Пригадай і запиши назви пісень, фільмів і книжок, у яких є прислівники.**

215 **Перепиши речення, вставляючи пропущені розділові знаки. Підкресли прислівники, усно постав до них запитання. Виконай завдання і дай відповіді на запитання.**

1. Аляска штат США розташований на краю **Північної Америки** тому там дуже холодно. 2. Цікаво що прапор для Аляски придумав 13-річний Бенні Бенсон. 3. На **темно-синьому** фоні символічно зображено вісім золотих **п'ятикутних** зірок. 4. Сім знизу зображають **Велику Ведмедицю** а окремо праворуч розміщена **Полярна зірка.**

ЗАВДАННЯ

1. Обери зображення, яке доречно використати в тексті. Поясни свій вибір, підкріплюючи цитатами з тексту.

2. Що тобі ще відомо про американські штати? Доповни інформацію в тексті, використовуючи прислівники.
3. Поясни правопис виділених слів.

216 **Перепиши пари речень, підкресли в них прислівники як члени речення. Усно зроби висновок про синтаксичну роль прислівників.**

1. Ми повинні повернути ліворуч. – Не пропустіть поворот ліворуч.
2. Маршрут пролягав угору. – Підйом угору всіх утомив.
3. Цей автобус їде додому. – Дорога додому завжди легша.

НА ЗВ'ЯЗКУ ЕКСПЕРТ

Розряди прислівників за значенням

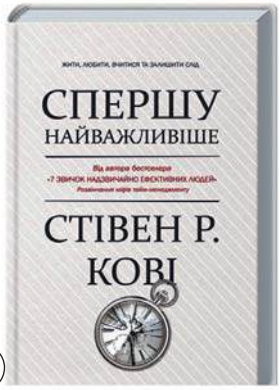
Розряд	Питання	Приклад
якісно-означальні (утворені від якісних прикметників)	*як?*	добре (від добрий), весело (від веселий), гучно (від гучний), рано, пізно
кількісно-означальні	*скільки?* *як багато?* *якою мірою?*	тричі, вдвоє, дуже, трохи, надзвичайно, ущерть
способу дії	*як?* *яким способом?*	безвісти, напоказ, поволі, гуртом, слідом, втрьох, по-нашому
місця	*де?* *куди?* *звідки?*	там, угорі, внизу, всюди, зверху, ззаду, сюди, праворуч
часу	*коли? доки?* *відколи?* *до/з якого часу?*	удень, учора, завтра, улітку, нині, давно, зроду-віку
причини	*з якої причини?* *чому? через що?*	згарячу, зопалу, зосліпу, спересердя
мети	*з якою метою?* *для чого? навіщо?*	навмисне, наперекір, на зло

217 **Знайди в назвах книжок прислівники. Випиши їх і визнач розряд за значенням. Дай відповіді на запитання та виконай завдання.**

А

Б

В

ЗАВДАННЯ

1. Скільки прислівників ужито в текстах на обкладинках?
2. У якій назві є дієслово наказового способу?
3. На якій обкладинці текст містить інфінітив?
4. Обери одну книжку і зроби припущення щодо її змісту.
5. Яку із трьох книжок ти хотів би / хотіла б прочитати? Чому?
6. Що, на твою думку, може об'єднувати всі три книжки?

218 **Прочитай коментар експерта (с. 115) про розряди прислівників. Підстав у подані речення прислівники з таблиці.**

1. Воротар (*із якою метою?*) __ виставив ногу.
2. Ціни на цукор зросли майже (*як багато?*) ____ .
3. Цього року вишні дозріли дуже (*як?*) ____ .
4. Після зливи вода з'явилася (*де?*) ____ .
5. (*Коли?*) _____ ми плануємо поїхати по гриби.
6. Ці слова були промовлені (*чому?*) ____ .

НАГОЛОШУЙ ПРАВИЛЬНО

Особливості наголошування прислівників

У прислівниках, утворених від прикметників, наголос здебільшого переносимо на перший склад:

весе́лий – ве́село, боязки́й – бо́язко, голосни́й – го́лосно, глибо́кий – гли́боко, висо́кий – ви́соко, поро́жній – по́рожньо, широ́кий – ши́роко.

Подвійний наголос мають прислівники:

ба́йду́же, водно́ча́с, за́вжди́, спо́вна́, на́голо́.

Запам'ятай прислівники, у яких наголос падає на перший склад:

ра́зом, бе́звісти, по́тайки, по́ночі, по́шепки.

Іноді наголос допомагає розрізнити слова:

нікуди́ (ні в яке місце) – ні́куди (немає куди);
ніде́ (ні в якому місці) – ні́де (немає де);
нікóли (у жодний час) – ні́коли (немає коли).

219 **Прочитай речення, правильно наголошуючи слова. Перевір правильність вимови однокласника / однокласниці й попроси перевірити тебе. Зроби висновок про те, які прислівники тобі найважче запам'ятати.**

1. На вершині гори стояв хоробрий альпініст, який боязко дивився вниз, але сповна відчував радість. 2. Вона знала, що нікуди йти. 3. Юнаки зникли разом. 4. Цей щасливий момент хотілося зупинити назавжди. 5. Слова, вимовлені пошепки, усі почули. 6. Було трішки сумно, але водночас усіх охоплювало радісне відчуття фіналу.

220 **Утвори й запиши речення з поданими прислівниками.**

Нікуди – ні́куди; ніде́ – ні́де; нікóли – ні́коли.

УРОК 47

РОЗРІЗНЕННЯ ПРИСЛІВНИКІВ Й ОМОНІМІЧНИХ СЛІВ

На цьому уроці ти дізнаєшся,

- як розрізняти прислівники й омонімічні з ними слова.

НА ЗВ'ЯЗКУ ЕКСПЕРТ

Інколи прислівники є омонімами з іншими частинами мови. Їх можна розрізнити, скориставшись одним із методів:

1. Поставити запитання.

Прислівники	Інші частини мови
Одягатися як? ***по-зимовому***.	*Гуляти* ***по*** якому? ***зимовому*** *парку* (прийменник із прикметником).

2. Дібрати синонімічні прислівники.

Прислівники	Інші частини мови
Глянула ***вгору*** (=вверх).	*Тунелем можна заїхати* ***в гору Говерлу*** (прийменник з іменником).

3. Додати пояснювальні слова, які неможливо «вставити» в середину прислівника.

Прислівники	Інші частини мови
Трапилося ***вдень*** (вказівка на час).	*Це було* ***в*** *щасливий* ***день*** *народження* (прийменник з іменником, вказівка на назву свята).

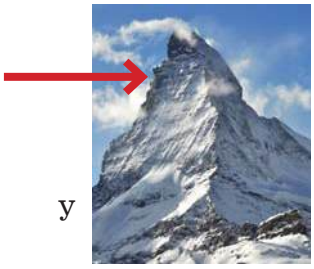
Не плутай прислівники у формі вищого ступеня порівняння з омонімічними формами вищого та найвищого ступенів порівняння прикметників сер. роду в Н. в.: ***Найкраще*** яке? *побажання здійснилося. Ми виконали завдання* ***найкраще*** як?.

221 **Намалюй комікс до запропонованого діалогу. Поясни, який варіант написання прислівника ти обрав / обрала і чому.**

– Доню, ходімо на/гору!
– На другий поверх?
– Ні, на Говерлу!

222 **Проаналізуй ілюстрацію й поясни, як правопис слів залежить від контексту.**

Літак летить ...

у гору

угору

223 **Перепиши речення, вставляючи пропущені прислівники або омонімічні сполучення слів.**

1. Сьогодні... пройшов сильний дощ. (*в день, вдень*)
2. Дехто скаржиться... , але ніхто не скаржиться на розум. (*на пам'ять, напам'ять*)
3. Нефільтровану каву можна приготувати... (*по-новому, по новому*)
4. Потрібно внести правки... видання. (*в друге, вдруге*)
5. Прибирати на подвір'ї краще... (*вдвох, в двох*)
6. Уривок бажано вивчити... (*на пам'ять, напам'ять*)

224 **Утвори й запиши речення з парами слів *по-третє – по третє, по-нашому – по нашому, назустріч – на зустріч*. Поясни правопис.**

225 **Визнач, який із запропонованих варіантів буде правильним у кожному з речень. Поясни свою думку, використавши один або кілька методів із коментаря експерта.**

1. Я не повторюватиму цей текст у/друге. Іван зазирнув у/друге вікно, а ми стояли біля першого.
2. На/горі постійно щось гупало. На/горі видніється сніг, який, здається, ніколи там не тане.
3. Я біжу додому, щоб вдягтися по/весняному. Люблю гуляти по/весняному лісу.

226 **Перепиши, підкресли прислівники. Утвори схожі пари речень із прислівниками *веселіше, найдовше*.**

1. Це дерево вище за інші. Полонини починаються вище.
2. Озеро Байкал найглибше. Копай у цьому місці найглибше.
3. Вибери собі найкраще яблуко. Найкраще написав диктант Олесь.
4. Найважче побороти власну гордість. Мені випало найважче завдання.

УРОК 48

СТУПЕНІ ПОРІВНЯННЯ ПРИСЛІВНИКІВ

На цьому уроці ти навчишся
- утворювати ступені порівняння прислівників.

НА ЗВ'ЯЗКУ ЕКСПЕРТ

Від якісно-означальних прислівників із кінцевим суфіксом **-о** та **-е** можна утворити незмінювані форми вищого й найвищого ступенів порівняння:

весело – веселіше – найвеселіше.

Вищий ступінь порівняння утворюємо від прислівників так само, як і вищий ступінь порівняння прикметників:

а) за допомогою суфіксів ***-ш(е), -іш(е):***

тонко – тонше,
голосно – голосніше;

! суфікси ***-к-, -ек-, -ок-*** випадають при утворенні вищого ступеня:

швидко – швидше,
далеко – дальше;

б) від різних коренів:

гарно – краще, погано – гірше,
багато – більше, мало – менше.

Найвищий ступінь порівняння утворюємо від прислівників вищого ступеня порівняння за допомогою префікса ***най-:***

***най**вище, **най**дорожче,*
***най**менше.*

Для підсилення значення найвищого ступеня порівняння використовують префікси ***що-, як-*** або обидва ці префікси одночасно **(*щоякнай-*):**

щонайближче,
якнайближче,
щоякнайближче.

Форми вищого й найвищого ступенів можуть бути **складеними** (двослівними):

вищий ступінь:	найвищий ступінь:
***більш** тонко*	***найбільш** тонко*

	Вищий ступінь		Найвищий ступінь	
	проста форма	складена форма	проста форма	складена форма
високо	*вище*	*більш високо*	*найвище*	*найбільш високо*

ЗВЕРНИ УВАГУ!

В українській мові НЕ творять ступенів порівняння прислівників за допомогою слова ***самий***.

НЕПРАВИЛЬНО: *саме краще*

ПРАВИЛЬНО: *найкраще*

Не вживають у літературній мові прислівників із префіксом ***по-***, який означає інтенсивність.

НЕПРАВИЛЬНО: *поближче, повище, повлучніше, погарячіше, поглибше, пошвидше*

ПРАВИЛЬНО: *ближче, вище, влучніше, гарячіше, глибше, швидше*

Не можна поєднувати просту та складену форми прислівників.

НЕПРАВИЛЬНО: *більш веселіше*

ПРАВИЛЬНО: *більш весело або веселіше*

227 **Проаналізуй написи на зображеннях і визнач, у яких ужито ступені порівняння прислівників. Доведи свою думку.**

А

Б

228 **Прочитай текст, випиши прислівники, підкреслюючи ті, які мають ступінь порівняння.**

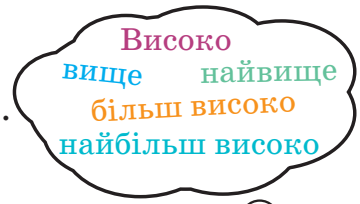
1. Серйозно займатися музикою в дитинстві для декого важче, ніж навчатися в школі. 2. Однак список переваг музичної освіти може вас приємно вразити. 3. Наприклад, виконання

складних композицій прямо пов'язане з розумінням математики. 4. По-друге, музиканти швидше, точніше та вправніше координують свої рухи. 5. Окрім цього, на заняттях вам постійно потрібно концентруватися, а це добре впливає на самодисципліну. 6. Ви починаєте навчатися більш наполегливо, а до праці ставитися терплячіше. 7. А ще на вас чекає знайомство з культурами і традиціями різних народів, що дає змогу почуватися вільніше й упевненіше серед незнайомців.

229 **Перепиши, розставляючи прислівники за ступенем поступового збільшення ознаки дії.**

Зразок. Високо – *вище / більш високо / найвище / найбільш високо.*

1. Найвдаліше, вдало, вдаліше.
2. Ще краще, добре, щонайкраще.
3. Більш гаряче, гаряче, найгарячіше.
4. Найточніше, більш точно, точно.
5. Якнайвужче, вузько, ще вужче.
6. Тонко, найбільш тонко, тонше.

230 **Відредагуй словосполучення.**

1. Їдьмо пошвидше.
2. Стрибнув саме дальше.
3. Копай поглибше.
4. Намалював більш яскравіше.
5. Одягніться потепліше.
6. Вирушай пораніше.

НА ЗВ'ЯЗКУ ЕКСПЕРТ

Зміни приголосних
при творенні вищого ступеня порівняння

При творенні вищого ступеня прислівників за допомогою суфікса **-ш(е)** відбуваються ті самі зміни (чергування) приголосних, що й при творенні прикметників вищого ступеня:

кінцевий **с** кореня + **-ш-** = **шч (щ)**:
високо – вище

кінцеві **г, ж, з** + **-ш-** = **жч**:
дорого – дорожче, дуже – дужче, низько – нижче

231 **Порівняй автомобілі на ілюстраціях, використовуючи подані прислівники у вищому та найвищому ступенях порівняння.**

Дорого, низько, близько, вузько, високо.

232 **Проаналізуй коментарі користувачів. Визнач, яких помилок вони припустилися. Запиши правильні варіанти цих дописів. Зроби припущення, яке місце описують відвідувачі.**

А

Ярослав Степанчук

На відміну від закритих гіпермаркетів, чи супер дорогих бутіків, на цьому ринку можна знайти все! Давайте крашче підтримувати малий, та середній бізнес!

Б

Олена Качан

Місце, де можна найбільш дешевше купити що-завгодно. Мені нравицця.

В

Олександра

Є можливість купити все по привабливим цінам. Особливо люблю ходити по спортивний одяг – тут найбільш якісніші товари в місці.

УРОК 49

ПЕРЕТВОРЕННЯ ТЕКСТОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ НА ГРАФІЧНУ І НАВПАКИ

На цьому уроці ти навчишся
- перетворювати текстову інформацію на графічну,
- перетворювати графічну інформацію на текстову,
- аналізувати інформацію з діаграм, таблиць тощо.

233 **Проаналізуй інформацію, яку видала пошукова система. До кожного блоку напиши запит, який, на твою думку, ввів у пошук користувач.**

А Перші комікси «виросли» з європейської політичної карикатури, з якої комікс узяв багато чого — наприклад, бульбашки діалогів. У сучасному розумінні комікс з'явився в США в кінці 19 ст. і був спочатку суто розважальним жанром, за що й отримав власну назву «комікс», тобто смішний, комічний.

Б Популярність перших коміксів пояснити досить просто. У часи, коли більшість населення не вміла ні читати, ні писати, серія малюнків-оповідей із послідовним розвитком сюжету сприймали з тим самим захопленням, як згодом перші фільми німого кіно.

В Українські комікси (мальописи) — мальовані історії українською мовою, незалежно від країни їх створення (тобто в Україні чи поза її межами). Українські мальописи, як і мальописи взагалі, – це окремий вид мистецтва.

234 **Добери й запиши тему, яка об'єднує інформацію, подану у фрагментах попередньої вправи.**

235 **Проаналізуй фрагменти зі статті про видання коміксів в Україні. Визнач, які текстові фрагменти можна поєднати із запропонованими зображеннями. Поясни свою думку. Напиши свій коментар до зайвого зображення.**

1. Щоб придбати всі комікси, видані за рік, вам доведеться викласти значну суму, а саме 37 238 грн.

2. Категорія «Книжки» – на передостанньому місці в списку витрат клієнтів «Монобанку»: лише 0,17 % покупок припадає на літературу.

3. Минули ті часи, коли вихід коміксу був подією. Сьогодні більшість читачів навіть не стежить за релізами нових видань. Ринок насичується, і виникає потреба в якісному просуванні, щоб читач не просто знав про комікс, а чекав його появи.

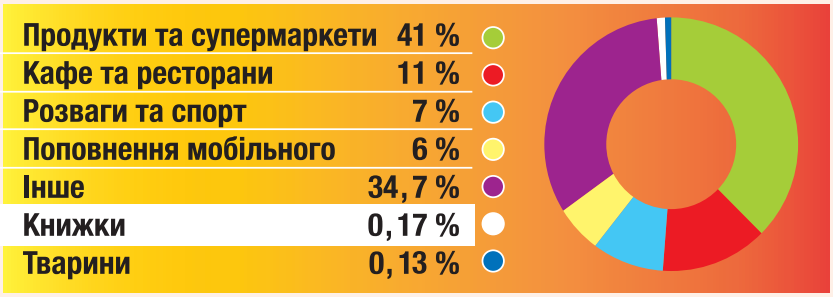
А

Б

В

Г

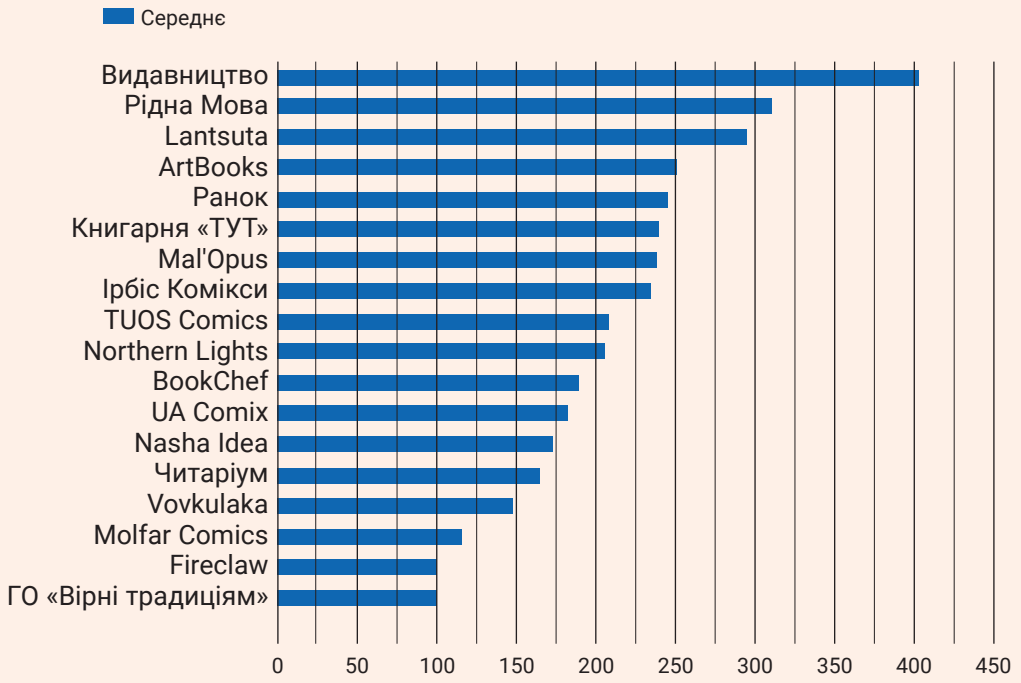
236 **У попередньому завданні обери зображення, яке містить статистичні дані. Опиши його, дотримуючись структури: вступ – основна частина (опис даних) – висновки.**

237 **Проаналізуй діаграму і таблицю. Усно опиши інформацію, яку на них відтворено.**

Найдорожчі видання коміксів в Україні (2020 рік)

Назва	Видавництво	Вартість, грн	Сторінок	Тираж
У м'яті	IST Publishing	380	64	**1 000**
Все це триватиме далі	UA Comix	350	214	**2 000**
Максим Оса	UA Comix	300	92	**2 000**
Гамлет	UA Comix	300	120	**1 000**

Середня ціна коміксу у видавництвах (грн за видання)

238 **За допомогою додаткових джерел знайди цікаву для тебе інформацію про комікси й подай її у форматі схеми або інфографіки.**

УРОКИ 50–51

НАПИСАННЯ ПРИСЛІВНИКІВ РАЗОМ, ОКРЕМО, З ДЕФІСОМ

На цих уроках ти дізнаєшся
- про правопис прислівників разом, окремо і з дефісом.

НА ЗВ'ЯЗКУ ЕКСПЕРТ

Переважна більшість прислівників утворена від інших частин мови:

іменників	*знизу* (низ), *уголос* (голос), *вранці* (ранок), *безвісти* (вість), *наприкінці* (кінець);
прикметників	*звисока* (високий), *здалека* (далекий), *допізна* (пізній), *потихеньку* (тихенький), *в основному* (основний);
числівників	*спершу* (перший), *вдруге* (другий), *заодно* (один), *натроє* (троє), *по троє* (троє), *по-третє* (третій);
займенників	*передусім* (усе), *нізащо* (що), *по-моєму* (моє), *по-твоєму* (твоє);
дієслів	*якомога* (могти), *досхочу* (хотіти), *навприсядки* (присідати), *хоч-не-хоч* (хотіти), *до вподоби* (подобатися);
прислівників	*відколи* (коли), *післязавтра* (завтра), *абияк* (як).

Тому пишемо прислівники по-різному: **разом, окремо** або **з дефісом.**

1

З дефісом

сполучення прислівників із частками ***-но, -то, -от, -таки, казна-, хтозна-, будь-, -небудь:***
тільки-но, десь-то, якось-то, як-от, знов-таки, казна-куди, хтозна-як, будь-коли, скільки-небудь, будь-де

Разом

сполучення різних частин мови з частками ***аби, ані, де, чи, що, як:***
абикуди, абияк, анітрохи, дедалі, чимало, щовечора, якомога

Окремо

як коли, як слід, як треба

2

З дефісом

повторення слів або основ, а також сполучення двох синонімічних чи антонімічних слів:
врешті-решт, ледве-ледве, близько-близько, хоч-не-хоч, пліч-о-пліч, часто-густо, більш-менш, тишком-нишком, зроду-віку, без кінця-краю, сам-один, з давніх-давен;
***АЛЕ** один одним, сама самотою*

Разом

сполучення двох основ:
горілиць, голічерева, обабіч, босоніж, мимоволі, праворуч, ліворуч, обіруч, насамперед, стрімголов, мимохіть

Окремо

сполучення двох слів із прийменниками ***у, по, на, до*:**
рік у рік, день у день, раз у раз, раз по раз, із боку на бік, сам на сам, з ранку до ночі;
***АЛЕ** віч-на-віч, всього-на-всього*

3

З дефісом

сполучення прикметника, займенника й порядкового числівника із префіксом ***по-***
і суфіксами ***-ому, -єму, -і, -и, -е (-є)*:**
по-батьківському, по-новому, по-твоєму, по-латині, по-українськи, по-людськи, по-перше, по-третє

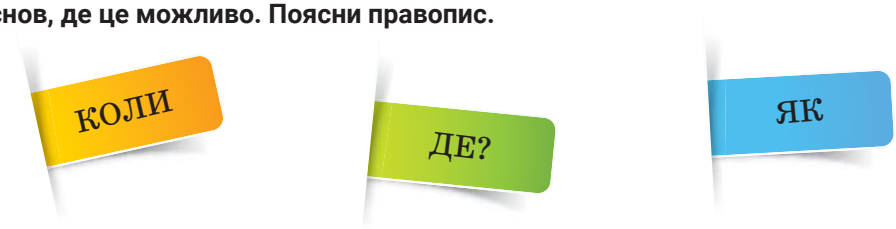
Разом

сполучення іменника, прикметника й прислівника із префіксом ***по-***
і суфіксами ***-у, -и, -і***
(або без них):
поволеньки (поволі), потихеньку, помаленьку, потроху

Окремо

по батькові, по праву, по троє

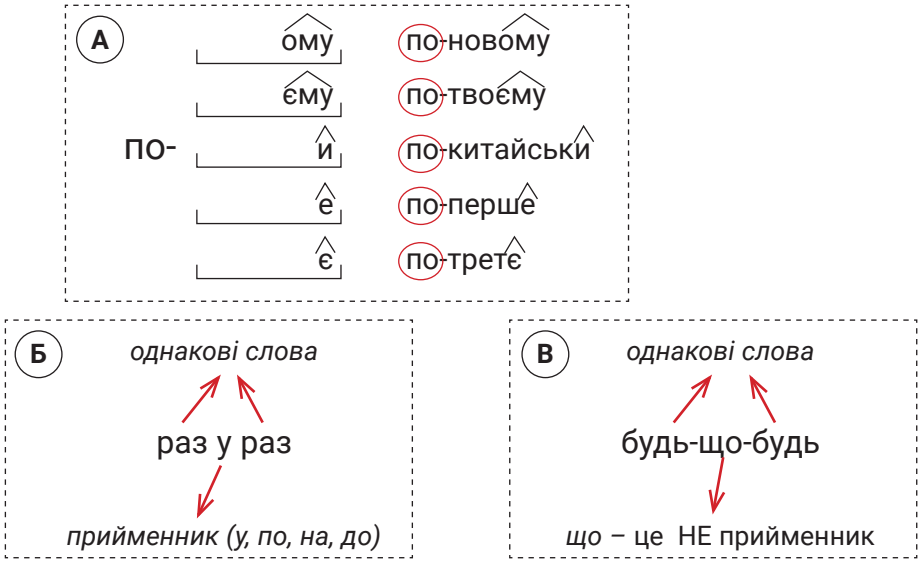
239 **Утвори прислівники за допомогою часток *-но, -то, -от, -таки, казна-, хтозна-, будь-, -небудь, аби-, ані-, де-*, додаючи їх до запропонованих основ, де це можливо. Поясни правопис.**

240 **Проаналізуй пари слів. Чому їхнє написання відрізняється? Знайди відповідь у коментарях експерта.**

А	хтозна-як	абияк
Б	хоч-не-хоч	рік у рік
В	по-моєму	помалу

241 **Проаналізуй подані схеми. Поясни, яких правил вони стосуються і як можна ними скористатися на практиці.**

242 **Прочитай текст, випиши з нього прислівники, прибираючи скісні риски. Поясни правопис виписаних слів. Виконай завдання.**

1. З давніх/давен піраміди викликали в людей захоплення їхньою величністю. 2. Сотні науковців рік/у/рік намагаються розгадати чи/мало загадок, пов'язаних із цими таємничими спорудами. 3. Наприклад, одна з пірамід у Мексиці побудована по/особливому. 4. Кожна з її сторін має 90 сходинок, які не/що/

давно пронумерували. 5. У/низу піраміди розміщені дві зміїні голови, які двічі на рік о 15:00 під сонячними променями перетворюються своєю тінню на великі тіла. 6. Урешті/решт учені з'ясували секрет цього **оптичного** дива.

ЗАВДАННЯ

1. Запропонуй заголовок до цього тексту.
2. На основі інформації з тексту напиши новину на 3–4 речення.
3. За допомогою додаткових джерел знайди інформацію про піраміди, яка могла б доповнити цей текст. Допиши 2 речення, уживаючи прислівники.
4. З'ясуй за допомогою словників значення виділеного слова.
5. Запиши номери речень відповідно до характеристик із таблиці.

Характеристика	Номер речення
1. Містить дієприкметниковий зворот.	
2. У реченні є інфінітив.	
3. Містить числівник у знахідному відмінку.	
4. У реченні є власна назва.	

243 **Запиши прислівники у дві колонки.**

Ледве/ледве, по/совісті, тим/часом, сама/самотою, урешті/решт, тишком/нишком, раз/у/раз, по/двоє, по/друге, по/батьківськи, по/одному, де/не/де, хоч/не/хоч, сам/на/сам, нога/в/ногу, як/небудь, казна/куди, день/у/день.

Пишемо з дефісом	Пишемо окремо

244 **Перепиши, замінюючи подані в дужках слова прислівниками.**

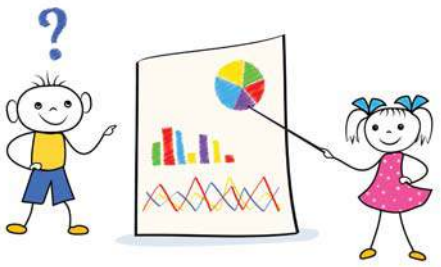
З р а з о к . *Радити (так, як батько) – по-батьківськи.*

Помилитися (у другий раз),
повернути (у лівий бік),
відбулося (позаминулого року),
зламалося (у середній частині),
говорити (так, як діти),
стояти (з обох боків).

245 **Утвори з поданих частин слів прислівники. Запиши їх разом, окремо або з дефісом.**

аби будь казна що по раз хоч день коли	де коли звідки по не у небудь перше дня	раз хоч день коли

246 **Зверни увагу на пароніми, які пишемо по-різному: *по-друге, по двоє, надвоє*. Утвори з ними речення так, щоб було зрозумілим їхнє значення.**

по-перше

по двоє

надвоє

НА ЗВ'ЯЗКУ ЕКСПЕРТ

Запам'ятай правопис таких прислівників:
– *на жаль, на щастя, до речі, на зло;*
– *без угаву, без упину* (АЛЕ *безперестанку*), *до вподоби, до загину, до останку;*
– *в основному, в цілому.*

247 **Опиши страву, використовуючи прислівники з довідки. Запам'ятай правопис прислівників.**

Довідка: на диво, до смаку, в міру, в основному, час від часу, на ходу, з ранку до вечора.

248 **Опиши маршрут по карті від головного входу в парк по пішохідній доріжці, використовуючи прислівники з довідки та щонайменше 5 прислівників, які тобі трапилися в цьому параграфі.**

Довідка: право/руч, ліво/руч, у/гору, у/низ, у/перед, на/зад, у/глиб, до/краю, з/годом.

249 **З'ясуй значення прислівників та правильне написання. З трьома слова на вибір запиши 2–3 речення на одну із запропонованих тем.**

Тема 1. Фінансова грамотність – мої поради.
Тема 2. Сортування сміття в моєму місті / селі.
Тема 3. Як я можу допомагати своїй країні?

Прислівники: на/нівець, на/тще/серце, стрім/голов, обі/руч, по/готів, від/нині, на/в/здогін, мимо/волі, у/сто/крат, на/в/випередки.

УРОК 52

БУКВИ *Н* ТА *НН* У ПРИСЛІВНИКАХ

На цьому уроці ти навчишся

- правильно писати *Н* та *НН* у прислівниках.

НА ЗВ'ЯЗКУ ЕКСПЕРТ

У прислівниках пишемо стільки *Н*, скільки їх було в прикметниках та дієприкметниках, основи яких стали твірними для прислівників.

Прикметники	Прислівники
грізний	*грізно*
дійсний	*дійсно*
швидкісний	*швидкісно*
нездоланний	*нездоланно*
незмінний	*незмінно*
старанний	*старанно*

НН пишемо також у прислівниках: *спросоння, зарання (зрання), навмання, попідтинню, попідвіконню*.

250 **Прочитай текст. Випиши прислівники. Поясни правопис *Н* і *НН* у виписаних словах. Виконай завдання і дай відповідь на запитання.**

1. **Будівництво** пірамід – справа людських рук, і це незбагненно! 2. Усе в цих спорудах продумано, виміряно, зроблено симетрично й точно. 3. Можна впевнено стверджувати, що для тих давніх часів майстри виконали свою роботу бездоганно. 4. У будівництві деяких пірамід щоденно були задіяні десятки тисяч людей, що старанно тесали величезні **кам'яні** брили та надсиль-

но котили багатотонні блоки. 5. Учені вважають, що єгиптяни вірили в **потойбіччя**, тому ретельно до нього готувалися, будуючи несказанно величні споруди.

ЗАВДАННЯ

1. Поясни правопис виділених слів.
2. Визнач речення з дієприслівниковим зворотом.
3. Зістав прочитану інформацію з текстом вправи 242. Усно поясни, яка інформація доповнює текст вправи 250, а яка – повторюється.
4. Запиши номери речень, які доводять такі факти:
   - будівництво піраміди вимагає роботи команди;
   - спорудження пірамід пов'язане з віруваннями давніх людей;
   - щоб спорудити піраміду, треба докласти багато зусиль.

251 **У поданих реченнях заміни прислівник *дуже* іншим синонімічним прислівником із довідки, встав пропущені *Н* або *НН*. Намагайся не повторювати слова.**

1. Відповідь була дуже коротка.
2. Іван був дуже здивований.
3. Ми повернулися дуже втомленими.
4. Ця книжка мені дуже потрібна.
5. У класі було дуже шумно.
6. Того дня вона була дуже щасливою.
7. Мені було дуже боляче.
8. У лісі було дуже гарно.

Довідка: невимов..о, несказа..о, безмеж..о, надзвичай..о, неймовір..о, надмір..о, страше..о, незрівня..о.

252 **Добери й запиши антоніми до поданих прислівників. Утвори із трьома на вибір речення й запиши їх.**

Вороже, абияк, тихо, звечора, чисто, бідно.

253 **Перепиши, вставляючи пропущені *Н* або *НН*. У кожному рядку підкресли зайве слово. Усно обґрунтуй свій вибір.**

1. Незбагне..о, стара..о, шале..о.
2. Самовідда..о, нежда..о, позмі..о.
3. Спросо..я, схвильова..о, попідти..ю.
4. Тума..о, щоде..о, зара..о.
5. Нужде..о, стурбова..о, радіс..о.
6. Нескінче..о, навма..я, невимов..о.

УРОК 53

НАПИСАННЯ *НЕ* ТА *НІ* З ПРИСЛІВНИКАМИ

На цьому уроці ти навчишся
- правильно писати *НЕ* та *НІ* з прислівниками.

НА ЗВ'ЯЗКУ ЕКСПЕРТ

НЕ з прислівниками пишемо:

РАЗОМ	ОКРЕМО
1) якщо без *НЕ* слово не вживаємо: *невгамовно* (немає слова *вгамовно*), *невдовзі* (немає слова *вдовзі*); 2) якщо прислівник у сполученні з *НЕ* означає одне поняття (можна замінити близьким за значенням словом): *нешвидко (повільно), неглибоко (мілко).*	якщо є протиставлення: *говорить не голосно, а тихо.*

Написання *НЕ* з прислівником може залежати від змісту речення:
Залишилося копати ***небагато*** (у значенні *мало*).
Тут роботи ***не багато*** (у значенні заперечення: *не багато,* ***а*** *мало*).

254 **Прочитай текстову трансляцію футбольного матчу Україна – Македонія (2023). Випиши прислівники, поясни їхній правопис. Перекажи зміст трансляції, правильно називаючи час (вказано у хвилинах і секундах).**

01:00	Матч, пані та панове, розпочався!
28:05	Українці недовго готують наступну атаку, шукаючи слабке місце в обороні македонців!
29:30	Це не збіг! Гоооооооооооол!!!!!! Георгій Судаков несподівано завдав удару з меж штрафного майданчика суперника!
69:10	Руслан намагався обіграти двох опонентів у центрі поля, але це було нелегко.
70:00	Барді відчайдушно завдав удару по воротах, і м'яч пройшов недалеко від воріт!
78:00	З двома опорними півзахисниками Україна виглядає ненадійно в захисті.
77:30	Мудрик вирвався на ударну позицію і неточно дав пас.
80:40	Македонці намагаються йти вперед, проте часу залишилося небагато.
81:55	Судаков потужно ударив у кут, але неточно!

255 **Добери й запиши до поданих прислівників синоніми із префіксом *НЕ-*.**

близько	брудно	вороже
дешево	легко	часто
мало	мілко	низько
нудно	сумно	тривожно

256 **Розподіли прислівники відповідно до правил уживання.**

Без *НЕ* слова не вживаємо	Можна дібрати синонім

Не/рівно, не/широко, не/доладно, не/охайно, не/гайно, не/послабно, не/голосно, не/рухомо, не/тепло, не/забаром, не/важко, не/подалік, не/чисто, не/щиро, не/щодавно, не/вгамовно.

НА ЗВ'ЯЗКУ ЕКСПЕРТ

НІ з прислівниками пишемо РАЗОМ:
ніде, ніяк, ніколи, анітрохи, аніскільки.

У фразеологізмах (*ні там ні сям, ні туди ні сюди*) *НІ* пишемо з прислівниками ОКРЕМО.

257 **Напиши *НІ* разом або окремо зі словами. Поясни правопис.**

Ні/коли; ні/трохи; ні/кого; ні/там ні/сям; ні/де; ні/защо; ні/сном ні/духом; ні/куди; ні/стільки ні/скільки; ні/звідки; ні/вперед ні/назад; ні/звідкіль; ні /туди ні/сюди.

НАГОЛОШУЙ ПРАВИЛЬНО

босо́ніж	зо́зла	посере́дині
завчасу́	зра́ння	(усере́дині)
зви́сока	ра́зом	

УРОК 54

БУКВИ *И* ТА *І* В КІНЦІ ПРИСЛІВНИКІВ

На цьому уроці ти навчишся
- правильно писати *И* та *І* в кінці прислівників.

НА ЗВ'ЯЗКУ ЕКСПЕРТ

У кінці прислівників після приголосних **Г, К, Х** завжди пишемо ***И***: *навкруги, верхи, пішки.*

Після **Ч, Ж** у прислівнику може бути ***И*** або ***І***:

а) ***И*** пишемо в прислівниках *по-заячи, по-ведмежи, по-дівочи, по-хлопчачи* тощо;

б) ***І*** пишемо в усіх інших випадках: *двічі, тричі, вночі.*

Запам'ятай:
восени, безвісти, почасти.

258 **Прочитай текст та виконай завдання до нього.**

1. Якщо поруч розмістити прапори **скандинавських** країн, то одразу ж впадає в очі їхня схожість. 2. Хрест **по-скандинавськ..** – це спільна риса для цих стягів. 3. Трох.. поламавши голову, ви зможете їх розпізнати. 4. Фіни та шведи аніскільк.. не люблять червоного. 5. Ісландці та норвежці по-дівчач.. люблять побільше кольорів. 6. А якщо **фінський** і **данський** прапори накласти один на одного, то вийде прапор Норвегії.

А

Б

1 Ісландія
2 Швеція
3 Данія
4 Норвегія
5 Фінляндія

В

Г

Д

ЗАВДАННЯ

1. Користуючись підказками з тексту, визнач, якій країні (1–5) належить той чи той прапор на зображеннях А–Д.
2. Випиши з тексту всі прислівники, встав, де потрібно, пропущені літери ***И*** або ***І***.
3. Знайди в тексті фразеологізм і поясни його значення.
4. За допомогою додаткових джерел знайди інформацію про вживання слів *один одного, одне одного, одна одну* і поясни, чи є помилка в реченні 6.
5. Визнач, якими членами речень є виділені слова.
6. Уклади порівняльну таблицю згаданих у тексті країн, зазначаючи таку інформацію: кількість населення; офіційна мова; столиця; один відомий житель (на вибір).

259 **Опиши вітрильник, використовуючи прислівники з довідки. Встав пропущені *И* або *І*.**

Д о в і д к а : завдовжк.., завширшк.., заввишк.., завглибшк.., завбільшк.., завтовшк.. .

260 **Перепиши прислівники, вставляючи пропущені *И* або *І*.**

По-хлопчач.., заввишк.., вноч.., восен.., по-вінницьк.., навкруг.., навшпиньк.., двіч.., по-овеч.., по-козацьк.., по-вороняч.., по-ведмеж.., почаст.., завдовжк.., насторож.., сидяч.., вскачк.., заоч.., згинц.., безвіст.., навпак, мовчк.., навік.., трич.., трох.., пішк.., опівноч.. .

НА ЗВ'ЯЗКУ ЕКСПЕРТ

ЗВЕРНИ УВАГУ!

НЕПРАВИЛЬНО	ПРАВИЛЬНО
довжиною 2 сантиметри	*завдовжки 2 сантиметри*
шириною 3 метри	*завширшки 3 метри*
висотою 10 метрів	*заввишки 10 метрів*
глибиною 30 метрів	*завглибшки 30 метрів*

261 **Опиши будь-який предмет, який є в кімнаті / класі, правильно вживаючи прислівники з коментаря експерта.**

УРОК 55

ПРИСЛІВНИК. УЗАГАЛЬНЕННЯ

На цьому уроці ти
- повториш вивчене про прислівник.

262 **Перепиши текст, відновивши в ньому порядок речень. Підкресли прислівники як члени речення. Виконай завдання і дай відповідь на запитання.**

А Із цього моменту почався новий відлік удосконалення годинників, аж поки не з'явилися дуже точні електронні механізми.

Б Як точно виміряти час?

В Маятниковий механічний годинник змінив хід пошуків, однак він вимірював час дуже приблизно.

Г Над цим питанням довго ламали голову винахідники.

Д Німецький майстер Хенлейн вирішив замінити маятник на пружину, уперше створивши кишеньковий годинник.

ЗАВДАННЯ

1. Знайди в попередніх вправах підручника текст про появу перших годинників. Зістав інформацію та зроби порівняльну таблицю.

	Текст 1	Текст 2
Які типи годинників згадано в текстах 1, 2?		
Ім'я майстра-винахідника згадано в тексті...		
Який тип годинника має додаткові функції?		
Який годинник найточніший?		

2. До яких речень тексту вправи підходять ілюстрації?

1

2

3. Сформулюй і запиши 3 запитання за змістом текстів. Постав їх своєму однокласнику / однокласниці та перевір правильність відповідей.

263 **Перепиши словосполучення, розкриваючи дужки та ставлячи прислівники у формі вищого або найвищого ступеня порівняння.**

Ставайте (близько), виконуймо (весело), лети (високо), опускаймо (глибоко), співайте (голосно), закинь (далеко), зав'яжімо (міцно), пригнися (низько), тримайте (рівно), затиснімо (сильно), перемалюй (точно), виконайте (швидко).

264 **Утвори з поданими прислівниками по два словосполучення, у першому з яких це слово було б прислівником, а в другому – співзвучним прикметником.**

Зразок. *Співає (як?) голосніше – виконання (яке?) голосніше.*

Вище, глибше, ширше.

265 **Поєднай частки із прислівниками, утворюючи всі можливі варіанти нових слів. Запиши їх разом або з дефісом.**

аби	коли
ані	
де	куди
чи	
будь	трохи
небудь	
казна	мало

266 **Перепиши прислівники, знімаючи скісну риску. У кожному рядку визнач зайве слово. Свій вибір поясни.**

1. Поза/торік, спід/лоба, більш/менш, на/чисто.
2. По/середині, по/части, по/учнівськи, по/декуди.
3. До/чиста, за/тепла, зроду/віку, спокон/віку.
4. Чим/дуж, коли/небудь, що/правда, не/дарма.
5. Повсяк/час, час/від/часу, від/нині, на/осліп.
6. З/надвору, на/встіж, будь/куди, де/коли.

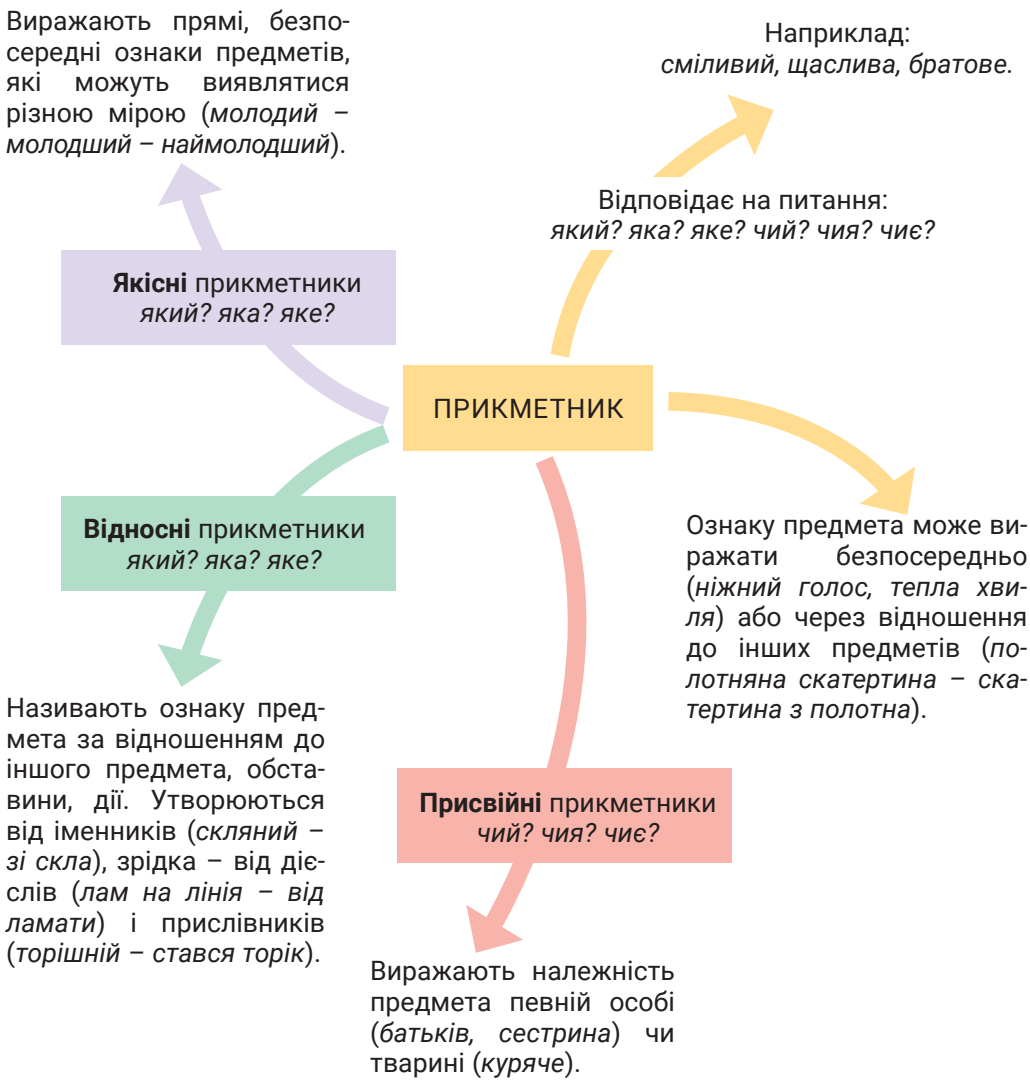
267 **Перепиши прислівники, записуючи разом або окремо з часткою *НЕ*. Підкресли слова, які без *НЕ* не вживаються.**

Не/варто, не/високо, не/густо, не/втомно, не/вперше, не/щодня, не/красиво, не/дуже, не/добре, не/сміливо, не/туди, не/марно, не/можна, не/забаром, не/щадно, не/цілком, не/вдовзі, не/взимку, не/сказанно, не/всюди, не/досить, не/порушно, не/вгамовно, не/по-нашому.

268 **Перепиши, вставляючи *Н* або *НН*. Усно поясни правопис записаних прислівників.**

Бездога..о, блаже..о, заквітча..о, впевне..о, зра..я, гума..о, стара..о, незрівня..о, невгамов..о, сумлі..о, со..о, спросо..я, попідвіко..ю, неви..о, непримире..о, скаже..о, шале..о.

269 **Намалюй за наведеним зразком ментальну карту «Прислівник», узагальнюючи все, що тобі вдалося вивчити з цієї теми.**

УРОК 56

Діагностична (контрольна) робота 4. ПРИСЛІВНИК

Варіант І

1. Прислівник є в реченні

А Магазин було зачинено.
Б Поламаний стілець збито.
В У кімнаті стало темно.
Г Майстер працював не зупиняючись.

2. Прислівник є в усіх рядках, ОКРІМ

А спритніше зайченя
Б спритніше сказав
В спритніше написаний
Г спритніше виконано

3. Усі прислівники пишемо з *НН* у рядку

А самовідда..о, впевне..о, свяще..о
Б неви..о, карти..о, тума..о
В со..о, безпереста..о, відда..о
Г нездола..о, неупи..о, негада..о

4. Ступені порівняння можна утворити від усіх прислівників у рядку

А швидко, тепло, навколо
Б глибоко, всюди, мало
В весело, ніжно, гаряче
Г віддалено, наближено, трішки

5. Усі прислівники пишемо з *НІ* ОКРЕМО в рядку

А ні/звідки, ні/куди
Б ні/де, ні/защо
В ні/сном ні/духом
Г ні/трохи, ні/коли

6. Усі прислівники пишемо з *И* на місці пропуску в рядку

А по-вороняч.., по-ведмеж.., завдовжк..
Б навкруг.., навшпиньк.., двіч..
В трох.., пішк.., опівноч..
Г мовчк.., навік.., трич..

7. Усі прислівники пишемо з дефісом / дефісами у рядку

А рік/у/рік, хоч/не/хоч
Б сам/на/сам, десь/не/десь
В вранці/рано, давним/давно
Г більш/менш, по/змозі

8. Правильно утворено ступінь порівняння прислівників у рядку

А саме глибше
Б більш глибоко
В більш глибше
Г поглибше

9. Визнач, якими частинами мови є виділені в реченні слова. Цифра позначає попереднє слово.

Потемнілі(1) *хмари повзли,* ***нависаючи***(2) *над землею, так* ***низько***(3)*, що нам здавалося, нібито все навколо* ***загорнуто***(4) *в сутінь.*

А прикметник
Б дієприкметник
В дієприслівник
Г прислівник
Д дієслівна форма на *-но, -то*

10. Утвори й запиши 2 речення зі словами *надворі, на дворі*.

Варіант 2

1. Прислівник є в реченні

А Нам усім було весело.
Б Книжку прочитано із задоволенням.
В Юнак привітався усміхаючись.
Г Твоє прохання не забуто.

2. Прислівник є в усіх рядках, ОКРІМ

А красивіше висловилась
Б красивіше озеро
В красивіше намальовано
Г красивіше описане

3. Усі прислівники пишемо з *НН* у рядку

А стара..о, погоди..о, відмі..о
Б бездога..о, неупи..о, зосередже..о
В нежда..о, сполоха..о, вітря..о
Г страше..о, гума..о, весня..о

4. Ступінь порівняння можна утворити від усіх прислівників у рядку

А чудово, світло, поруч
Б темно, холодно, навскоси
В ясно, зрозуміло, кострубато
Г дорого, всюди, порожньо

5. Усі прислівники пишемо з *НЕ* РАЗОМ у рядку

А не/весело, не/тричі, не/тихше
Б не/прямо, не/нароком, не/так
В не/добре, не/запанібрата, не/інакше
Г не/щодавно, не/абияк, не/достатньо

6. Усі прислівники пишемо з *І* на місці пропуску у рядку

А восен.., по-вінницьк.., насторож..
Б по-козацьк.., заввишк.., вноч..
В заоч.., згинц.., опівноч..
Г вскачк.., по-собач.., навпак..

7. Усі прислівники пишемо ОКРЕМО в рядку

А повік/віків, зроду/віку
Б без кінця/краю, з діда/прадіда
В раз/по/раз, сама/самотою
Г будь/що/будь, як/не/як

8. Правильно утворено ступінь порівняння прислівників у рядку

А поніжніше
Б більш ніжніше
В більш ніжно
Г саме ніжніше

9. Визнач, якими частинами мови є виділені в реченні слова. Цифра позначає попереднє слово.

*Дніпро **розкішно**(1) розкинувся, **намагаючись**(2) **огорнути**(3) своїми водами весь простір, хоча й так усе вже було **залито** (4) водою.*

А інфінітив
Б дієприкметник
В дієприслівник
Г прислівник
Д дієслівна форма на *-но, -то*

10. Утвори й запиши 2 речення зі словами *убік, у бік.*

УРОКИ 57–58

ТВОРЧИЙ ПИСЬМОВИЙ ПЕРЕКАЗ З ЕЛЕМЕНТАМИ ОПИСУ ЗОВНІШНОСТІ ЛЮДИНИ

На цих уроках ти навчишся

- писати творчий переказ з елементами опису зовнішності людини.

270 **Прочитай текст переказу. Виконай завдання і дай відповіді на запитання.**

Через прочинені двері утворився протяг, розчахнулося вікно, зашелестів списаними аркушами зошит. Здавалось, її привів весняний вітерець. Дівчина стояла посеред класу і всміхалася, трішки **зніяковіла**, **зашарівшись** з хвилювання, притискаючи до грудей яскраво-червону спортивну сумку. Ігор Чалага, що **куняв** на задній парті, витягнув шию, гигикнув й одразу притих. Він ніколи ще не бачив дівчини з такими великими сірими очима.

– Це Тереза, – сказала вчителька, – тепер вона вчитиметься разом із вами. Знайомство – на перерві, не відволікаємось, працюємо далі...

Але тепер ще важче стало вникнути в числа і формули. У класі – перешіптування, дівчата озираються, оцінюють новеньку, її джинси, кросівки... І схоже, вона всім подобається.

Хтось із дівчат запропонував їй пересісти до себе... Ігор Чалага й собі пробивається крізь натовп, надуваючи жуйку. Його побоювались у класі, бо хлопцем був непередбачуваним і втнути міг будь-що. Саме про таких, як Чалага, учителі кажуть – важкий підліток. Запхавши руки в кишені, він з навмисною презирливістю зміряв її з голови до ніг, пройшов повз, зачепивши ліктем, не зронивши ні слова. «От штучка, з якими очисками...» – лише подумав.

Невдовзі виявилось, що Тереза погано чує через якусь хворобу, на яку недавно нездужала, і з нею потрібно розмовляти голосно. Вона часто червоніє, соромиться, що їй доводиться перепитувати. Але до цього одразу всі звикли.

Із книжки Оксани Сайко «Новенька та інші історії» (199 слів)

ЗАВДАННЯ

1. З'ясуй значення виділених слів.
2. Поясни правопис підкреслених слів.
3. Знайди в тексті уривки, які допоможуть відповісти на подані запитання.
   а) Що відчувала Тереза, потрапивши в новий клас?
   б) Під час якого уроку до класу зайшла новенька?
   в) Як дівчата та хлопці поставилися до появи нової однокласниці?
   г) Що відомо про зовнішність Терези?

4. Обери серед запропонованих зображень те, яке, на твою думку, найбільше відповідає опису зовнішності Терези. Поясни свою думку.

А

Б

В

5. Напиши на вибір:

1) переказ цього тексту, розширюючи описи зовнішності всіх згаданих персонажів;

2) продовження цієї історії, детально описавши зовнішній вигляд головних персонажів;

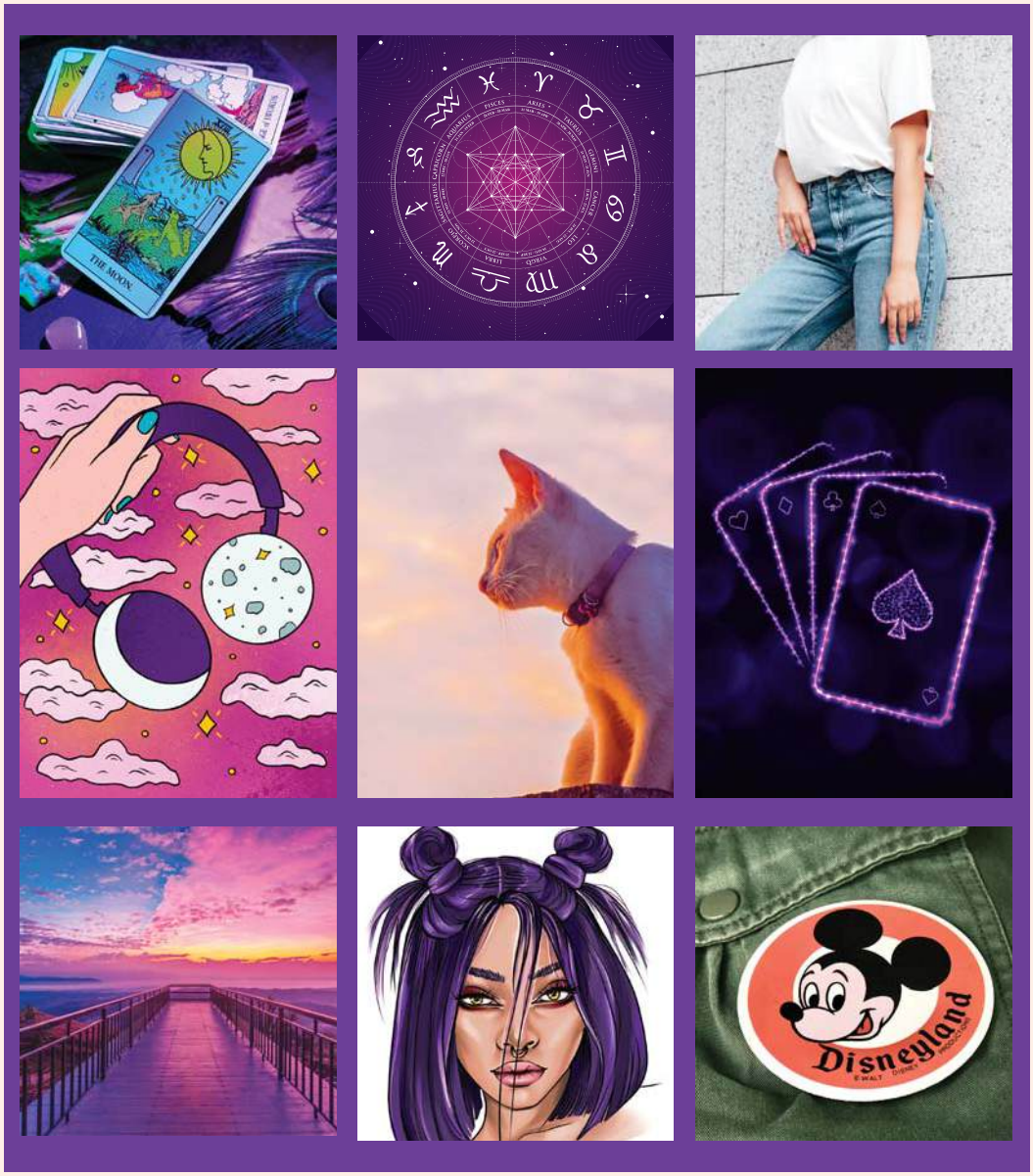
3) текст про те, що відбувалося за день до подій, описуючи зовнішність головних персонажів.

271 **Спробуй себе в ролі справжнього письменника / справжньої письменниці. Створи власного персонажа, про якого ти б хотів / хотіла написати історію. Заповни його анкету.**

Ім'я _____
Вік _____
Стать _____
Чим займається щодня (робота, навчання тощо)? _____
Як проводить вільний час? _____
Які фільми / серіали любить? _____
Які книжки читає? _____
У які ігри грає? _____
Який вигляд має його / її кімната? _____
Опиши зовнішність якомога детальніше: _____

272 **На основі заповненої анкети персонажа створи дошку образів за зразком.**

Зразок. *На цій дошці образів розміщено зображення, які вказують на вподобання персонажа, його зовнішність та особливості. Це дівчина з фіолетовим волоссям, яка цікавиться астрологією. Щодо одягу, то їй подобається вільний стиль – футболки, джинси. Вона любить котів і мріє побувати в «Діснейленді».*

273 **Опиши очі створеного персонажа, використовуючи підказки письменниці.**

ПІДКАЗКИ

1. Не називай кольору очей прямо – застосуй асоціації та назви відтінків.
2. Опиши шкіру навколо очей.
3. Опиши форму та розмір очей.
4. Сфокусуйся на емоціях, які викликає погляд персонажа.
5. Використай рух очей, щоб спрогнозувати розвиток сюжету.

СЛОВА ДЛЯ ОПИСУ ОЧЕЙ

1. **Кольори:** блакитно-сірі, бліді, бурштинові, горіхові, золотисті, каламутні, мідні, перламутрові, синьо-зелені, смарагдові, сталеві, фіалкові.

2. **Для «красивих» очей:** блискучі, дивовижні, магнетичні, милі, небесні, неземні, незрівнянні, приголомшливі, променисті, райдужні, чаклунські, чарівні, яскраві.

3. **Для опису форми, розміру:** асиметричні, банькаті, велетенські, випнуті, виразні, вирячені, витрішкуваті, глибоко посаджені, дрібні, зближені, косоокі, крихітні, круглі, маленькі, мигдалеподібні, мізерні, нерівні, овальні, опущені, розведені, симетричні, сховані, широкі, широко посаджені.

4. **Для зовнішнього вигляду очей:** бундючні, важкі, втомлені, гіпнотичні, гонористі, гострі, дражливі, душевні, емоційні, жваві, загартовані, закам'янілі, запалі, заспані, затьмарені, знуджені, крижані, моторні, недовірливі, промовисті, пусті, сльозисті, суворі, таємничі, туманні, уважні, холодні, чисті, ясні.

За матеріалами інстаграм-сторінки Юлії Кубай

274 **Скористайся підказками з попередньої вправи й опиши очі на поданих зображеннях.**

А

Б

В

Г

УРОК 59

ПРИЙМЕННИК ЯК СЛУЖБОВА ЧАСТИНА МОВИ

На цьому уроці ти поглибиш свої знання і дізнаєшся про

- службові частини мови,
- прийменник,
- синонімічні прийменники.

НА ЗВ'ЯЗКУ ЕКСПЕРТ

Службові частини мови – це слова, які не називають предметів, ознак, дій, кількості, а лише допомагають пов'язати слова в словосполученнях і реченнях, а також вносять додаткові відтінки значень. До службових частин мови належать прийменник, сполучник, частка.

Прийменник – це службова частина мови, яка служить для зв'язку непрямого * відмінка іменників (займенників, числівників) із дієсловами:

* Непрямими є всі відмінки, крім називного та кличного.

Дієслово	Прийменник	Іменник / Займенник / Числівник
лежить	*за / під / над*	*столом*
їдемо	*до / біля / навколо*	*столиці*
зупиняться	*для / без / під час*	*відпочинку*
виконав	*на відміну від*	*інших*
розділите	*на /задля / незважаючи на*	*двох*

Підказка. **Прийменник** завжди має зв'язок з іменником, тому він має таку назву – (стою) **при іменнику**: *біля вікна, без зупинок, задля тебе* (інколи прийменник пов'язаний із займенником, який у реченнях стоїть «замість» іменника).

Прийменник є **незмінною частиною мови**.

Прийменники **не мають лексичного значення**, але в поєднанні з іменником (займенником, числівником) можуть указувати на:

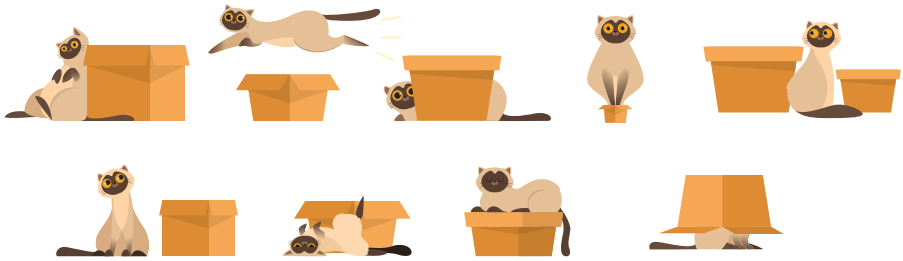
- **місце** – *стоїмо **під** деревом*
- **час** – *зроблю **за** годину*
- **причину** – *зупинився **через** прохання*
- **мету** – *працюють **задля** перемоги* тощо

Деякі прийменники можуть указувати на однакові значення, тому їх називають синонімічними, наприклад: *зайти **по** обіді – зайти **після** обіду* (час), *зустрітися **біля** метро – зустрітися **поблизу** метро* (місце).

275 **Визнач пари словосполучень, у яких ужито синонімічні прийменники. Доведи свою думку.**

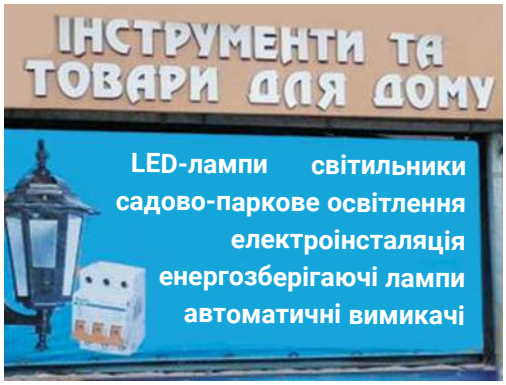
Біля столу, усупереч умовам, заради вигоди, відповідно до розкладу, задля перемоги, поруч із шафою, згідно з документом, незважаючи на погоду.

276 **Опиши розміщення кота на малюнках, використовуючи прийменники.**

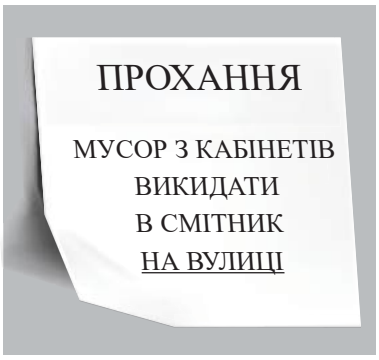

277 **Визнач, у яких оголошеннях та рекламі є прийменники. Поясни свою відповідь. Знайди помилки в оголошеннях і виправ їх.**

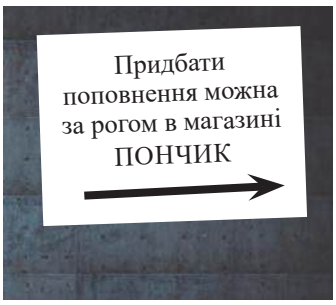
1

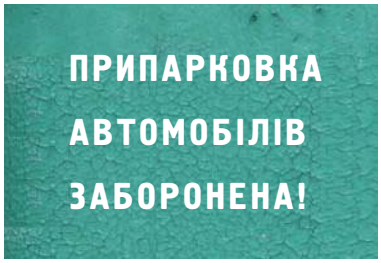
2

3

4

278 **Прослухай текст. Запиши прийменники, які тобі вдалося запам'ятати. Спробуй переказати зміст тексту, не використовуючи жодного прийменника. Зроби висновки, для чого прийменники потрібні в нашому мовленні.**
https://nx.litera.ltd/s/Eg8d38LnGZWBgLW

279 **Прочитай текст. Випиши з нього словосполучення, які відповідають схемі «*дієслово + прийменник + іменник (займенник, числівник)*». Визнач речення, у якому немає прийменників. Виконай завдання.**

1. Кожен, мабуть, хоч раз пробував з'єднати болт із гайкою. 2. Це кріплення вважають дуже надійним, і пройшло воно свій шлях через тисячі років. 3. Перші знахідки болтів археологи розкопали в руїнах Стародавнього Риму. 4. А поєднували ці вироби, як не дивно, частини жіночих прикрас. 5. Це було дуже дороге задоволення для того часу. 6. Широке застосування різьбового з'єднання почалося аж у XV столітті. 7. Сучасний вигляд болт і гайка здобули пізніше завдяки французьким винахідникам. 8. Зараз різьбове кріплення стало найпоширенішим через простоту та надійність.

ЗАВДАННЯ

1. Визнач, до яких речень можна використати подані ілюстрації.

А

Б

2. Де в житті тобі траплялося бачити застосування описаних об'єктів?
3. Що з тексту було для тебе новим, а що – відомим?
4. З'ясуй, які види сучасних кріплень було винайдено за останні роки. Доповни текст інформацією про них.

280 **Перепиши речення, добираючи необхідні прийменники. Знайди й виділи речення з дієприслівниковим зворотом.**

1. ...спрощеного користування телефоном розробники запропонували електронну картку. 2. ...переходом з одного оператора на інший доводиться міняти картку. 3. Тепер ... заміни вам не потрібно хвилюватися. 4. ...кількох хвилин ви можете через інтернет змінити свій номер, купивши іншу електронну картку. 5. ...зручність, відповідна опція доступна не для всіх телефонів. 6. Така ситуація тимчасова ... високу вартість технології.

281 **Перегрупувавши слова, запиши прислів'я. Підкресли прийменники. Які два прислів'я висловлюють однакову думку?**

1. Тесля, швець, чобіт, воріт, а, без, без.
2. Хочеш, лізти, рибу, їсти, треба, воду, у.
3. Вскач, гори, а, на, з, плач, гору, хоч.
4. Горба, з, біжать, а, не їде, і, сани, гору, на, і, віз.

УРОК 60

ВИДИ ПРИЙМЕННИКІВ ЗА БУДОВОЮ. РОЗРІЗНЕННЯ ПРИЙМЕННИКІВ ТА ОМОНІМІЧНИХ СЛІВ ІНШИХ ЧАСТИН МОВИ

На цьому уроці ти дізнаєшся про
- поділ прийменників за будовою, походженням,
- омоніми до прийменників.

НА ЗВ'ЯЗКУ ЕКСПЕРТ

За будовою прийменники поділяють на прості, складні та складені

ПРОСТІ (одне слово)

в, на, до, з, через, а також деякі прийменники, які походять від інших частин мови: *край, кінець, коло, шляхом, перед.*

СКЛАДНІ
(одне слово з кількох частин)

за + для = *задля*
з + по + серед = = *з-посеред*

утворені поєднанням двох або кількох простих прийменників: *з-за, з-під, з-понад, з-попід, посеред, задля, заради.*

СКЛАДЕНІ
(кілька окремих слів)

за + допомога = = *за допомогою*
на + відміна + від = = *на відміну від*
не + зважаючи + на = = *незважаючи на*

утворені з одного або двох прийменників та іменників: *з метою, під час, у напрямку, на випадок;*
із прийменника й прислівника: *поруч із, незалежно від, слідом за, одночасно з;*
із прийменника й дієслівних форм: *незважаючи на.*

282 **Прочитай текст. Випиши з речень прийменники в три колонки. Виконай завдання і дай відповідь на запитання.**

Прості	Складні	Складені

1. Заради появи фотоапарата майстри витратили понад 2 тисячі років та поєднали велику кількість інших винаходів. 2. Почалося все зі Стародавньої Греції, коли математик Евклід запропонував зробити на стінці отвір і за допомогою додаткових інструментів проєктувати зображення на протилежну стіну. 3. Щоправда, зображення, отримане за допомогою такого спосо-

бу, виходило перевернутим. 4. Аж через дві тисячі років завдяки появі дзеркала зображення змогли перевернути. 5. Задля зменшення розмірів картинки потрібен був новий винахід – лінзи. 6. На шляху до **фіксації** зображення на металевій пластині довелося залучити хіміків. 7. Із появою пластику почався новий період, пов'язаний із винаходом плівки та паперового друку фотографій. 8. Від кольорового плівкового фотоапарата до цифрової камери залишилося ще 100 років, і для цього знадобився спочатку комп'ютер, а згодом – телефон.

ЗАВДАННЯ

1. Запропонуй два варіанти заголовків до цього тексту.
2. Запиши простий план тексту.
3. Уклади в алфавітному порядку перелік винаходів, які знадобилися для появи фотоапарата. Які з них були згадані в попередніх вправах?
4. Знайди інформацію про сучасні незвичні фотоапарати й доповни цей текст двома реченнями.
5. Запиши номери речень, у яких є дієприкметникові звороти.
6. Що тобі відомо про Стародавню Грецію? Запиши три факти, уживаючи лише прості прийменники.
7. Добери до виділеного слова іншомовного походження український відповідник.

283 **Утвори від поданих непохідних усі можливі похідні прийменники й запиши їх.**

За, по, про, для, між, над, серед.

НА ЗВ'ЯЗКУ ЕКСПЕРТ

Групи прийменників за походженням	
Непохідні (первинні)	**Похідні (вторинні)**
найдавніші прийменники, походження яких важко встановити: ***у (в), від, для, до, за, над, перед, про*** тощо.	прийменники, утворені: • з кількох непохідних прийменників: ***понад*** (по+над), ***задля*** (за+для); • шляхом переходу з інших частин мови: ***коло*** *мене* (перехід з іменника), ***близько*** *тисячі* (перехід із прислівника); • поєднанням іменника, прислівника або дієприслівника з непохідними прийменниками: ***відповідно до*** *наказу*, ***згідно з*** *розкладом*, ***назустріч*** *керівникові*, ***незважаючи на*** *погоду*.

Потрібно відрізняти прийменники від омонімічних прислівників або іменників:

Прийменники	Інші частини мови
Абрикоса росла ***край*** *дороги.* дієслово + прийменник + іменник	Захищаймо *кого? що?* рідний ***край***. дієслово + іменник
Сад посадили ***навколо*** *будинку.* дієслово + прийменник + іменник	Усі стояли ***навколо***. дієслово + прислівник
Автомобіль рухався ***позаду*** *колони.* дієслово + прийменник + іменник	*Станьте* ***позаду***. дієслово + прислівник

Підказка. У реченні з прийменником обов'язково має бути іменник / займенник, якого він стосується.

284 **Визнач, у якому реченні з кожної пари є прийменник. Поясни свою думку.**

А **Навколо** фортеці вже збиралися гості. – Весняні квіти росли **навколо**.

Б Ця музика лунала **неподалік**. – Ми зустрілися **неподалік** саду.

В **Коло** вікна все замерзло. – Він намалював рівне **коло**.

Г **Поблизу** мене стоїть подруга. – Художники були вже **поблизу**.

Д Знову все зробили **всупереч!** – Ця таємниця стала відома **всупереч** забороні.

285 **Перепиши речення, вставляючи пропущені прислівники або омонімічні сполучення слів із прийменниками. Поясни свою відповідь.**

1. Погода … мого народження була тепла. (*в день, вдень*)
2. Тунель вів … . (*угору, у гору*)
3. Їхати потрібно … містку. (*по-новому, по новому*)
4. Цю книжку я читаю … . (*в друге, вдруге*)
5. Домофони поставили … сусідніх будинках. (*удвох, у двох*)
6. … почався сильний дощ. (*на дворі, надворі*)

286 **Випиши словосполучення з прийменниками.**

1) Відпочивали протягом тижня, провітрюй кімнату протягом;
2) лежить коло столу, намалюй коло;
3) розмістилися навколо вогню, потемніло навколо;
4) кинулася назустріч, їдемо на зустріч з інвесторами;
5) ріжте впоперек дошки, перетнули поле впоперек;
6) поезію вивчіть напам'ять, ніколи не скаржся на пам'ять.

На цьому уроці ти дізнаєшся про

- правопис прийменників разом, окремо, з дефісом.

УРОК 61

НАПИСАННЯ ПРИЙМЕННИКІВ РАЗОМ, ОКРЕМО, З ДЕФІСОМ

НА ЗВ'ЯЗКУ ЕКСПЕРТ

1. **Складні** прийменники, утворені від кількох простих, пишемо РАЗОМ: *поміж, понад, навпроти, щодо, наприкінці.*

Винятками є прийменники з першою частиною ***З (ІЗ)***, які пишемо З ДЕФІСОМ*: із-за, з-під, з-поза, з-поміж, з-попід, з-понад, з-посеред.*

2. Похідні прийменники прислівникового походження, як правило, пишемо РАЗОМ: *вслід, обабіч, попереду, наперекір, назустріч, позаду.*

! Їх треба відрізняти від омонімічних сполучень іменника з прийменником: *стояв* ***збоку*** *стола – з* ***боку*** *Дніпра,* ***назустріч*** *сонцю –* ***на зустріч*** *із поетом, похололо* ***всередині*** *грудей –* ***в середині*** *речення.*

3. Складені похідні прийменники пишемо ОКРЕМО: *згідно з, відповідно до, у зв'язку з, залежно від, на шляху до, за допомогою, незважаючи на, під час, на чолі,* АЛЕ *внаслідок.*

! Прийменники *зі (зо), наді (надо), піді (підо), переді (передо)* пишемо окремо: *зі (зо) мною, наді (надо) мною, переді (передо) мною.*

287 **Прокоментуй правопис прийменників у поданих парах. Чому, на твою думку, ми пишемо ці слова по-різному?**

А) з-під – з ним

Б) понад – по двоє

В) обабіч – о першій

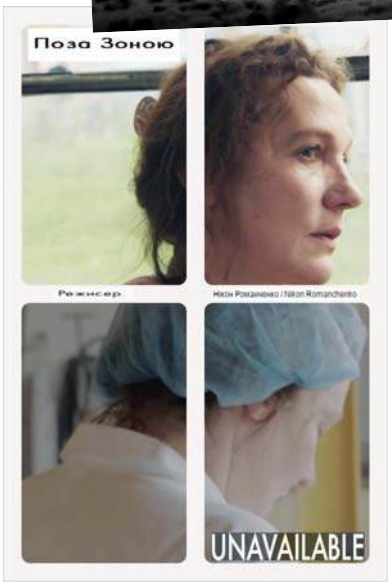
288 **Проаналізуй уривки статей про українські фільми. Знайди всі прийменники, усно поясни їхнє написання. Виконай завдання і дай відповіді на запитання.**

КОРОТКОМЕТРАЖНИЙ ФІЛЬМ «ПОЗА ЗОНОЮ» (2018)

Коли ми чуємо в слухавці «абонент поза зоною досяжності», це завжди викликає тривогу. Саме про це українська стрічка «Поза зоною» Нікона Романченка. Це історія жінки Люби, яка працює

на кондитерській фабриці. Після того, як її син не виходить на зв'язок, вона вирішує сама податися на його пошуки.

Стрічка отримала спеціальну відзнаку журі на фестивалі «Молодість» 2018 року.

ТОЙ, ХТО ПРОЙШОВ КРІЗЬ ВОГОНЬ (2012)

Знятий за мотивами реальної історії Івана Даценка, який пройшов шлях від радянського льотчика до канадійського вождя племені. Фільм Михайла Іллєнка був у виробництві щонайменше з 2008 року, тобто **років чотири**. Вразити він мене встиг ще до того, як я його побачив, бо, ретельно **стежачи** за новинами, я дізнався, що Іллєнко заради одного кадру возив костюм головного героя в гори між Аргентиною та Чилі.

ЗИМА У ВОГНІ (2015)

Це перший фільм про Україну, який потрапив на «Нетфлікс». У ньому зібрані всі головні події зими 2013–2014 років, які назавжди змінили історію українського народу. «Зима у вогні» документує боротьбу українських протестувальників, які стояли на своєму, незважаючи на відчай і тяжкі умови.

За матеріалами сайту «Моє місто»

ЗАВДАННЯ

1. Прокоментуй написання прийменників, використаних в афішах до фільмів.

2. Знайди в текстах приклади простих, складних і складених прийменників, випиши їх. Яких прийменників більше? Як ти вважаєш, чому?

3. Прокоментуй, якою частиною мови є виділені слова. Чому?

4. Знайди в текстах цитати, які допоможуть відповісти на запитання:

- **А** Який із фільмів отримав нагороду?
- **Б** У якій із кінострічок події відбуваються не в Україні?
- **В** Відгук на який фільм міг написати звичайний глядач або глядачка?
- **Г** У центрі сюжету якої кінокартини – події української революції?

5. Зобрази стрічку часу з датами виходу українських фільмів, розміщеними у хронологічній послідовності. Використай три кінокартини, про які йдеться в тексті, та щонайменше три інші українські фільми, знайдені в додаткових джерелах.

6. Пригадай, як ми відмінюємо чоловічі й жіночі прізвища. Поясни, чи правильні закінчення мають прізвища в тексті.

289 Утвори й запиши прийменники, які складаються з поданих компонентів.

з із по про у на не	за під між серед шлях зв'язок відміна залежно згідно	з від до

290 Перепиши речення, вставляючи з довідки необхідні за змістом прийменники. Добери до виділених слів іншомовного походження українські відповідники.

1. Надлишок інформації, ___ результатами досліджень психологів, може негативно впливати на наш стан. 2. Роздратування може виникати ___ нашим емоційним сприйняттям подій. 3. **Експерти** в таких випадках радять змінити своє ставлення до отриманої інформації, ___ її негативне забарвлення. 4. Іноді, _____ обставин, нам допомагає звичайне обмеження в користуванні будь-якими гаджетами. 5. Не намагайтеся порівнювати своє життя з історіями із соцмереж, адже часто побачене може бути занадто красивим, ___ **реальних** подій. 6. Декому, ___ ситуації, допомагає звичайний відпочинок.

Довідка: відповідно до, незважаючи на, згідно з, залежно від, у зв'язку з, на відміну від.

На цьому уроці ти пригадаєш,
- як правильно вживати прийменники *у / в, з / із / зі (зо).*

УРОК 62

УЖИВАННЯ ПРИЙМЕННИКІВ *У / В*; ПРИЙМЕННИКА *З* ТА ЙОГО ВАРІАНТІВ *ІЗ, ЗІ (ЗО)*

НА ЗВ'ЯЗКУ ЕКСПЕРТ

Українській мові притаманна милозвучність, натомість скупчення приголосних або голосних звуків у словах не властиві. Усе завдяки чергуванню голосних і приголосних там, де це можливо. Найчастішим є використання прийменників ***у*** та ***в***, а також ***з, із, зі (зо)***.

Загальне правило творення фраз – уникати трьох (і більше) приголосних поруч, але є ще кілька дрібних зауважень, які стосуються початку фрази (речення) та нагромадження складних для вимови приголосних.

Пишемо У

1) на початку фрази (після будь-якого розділового знака) перед буквою, що позначає приголосний звук: *У дідовій хаті. У я[йа]блуневому саду. Знали, у кого спитати;*
2) між буквами, що позначають приголосні звуки: *брат у Києві, йдуть у Яворів, записуй у зошит;*
3) завжди перед буквами ***в, ф*** та буквосполученнями ***льв, хв, св, тв, дв*** тощо: *їхати у вагоні, зустріч у Львові.*

Пишемо В

1) завжди перед буквою, що позначає голосний звук: *в Україні, вода в озері, живуть в Одесі;*
2) між голосним і приголосним: *їхали в машині, зайти в зал.*

! ***В**ідомий **ЛЬВ**івський **Ф**ілософ **ХВ**алився **СВ**оїм **ТВ**ором «**ЦВ**іт».*

291 **Проаналізуй написи. Визнач, у яких із них порушено вживання прийменників *у / в*. Які ще помилки ти помітив / помітила? Припусти, де можуть бути використані такі оголошення. Під час відповіді використовуй прийменники *у / в*.**

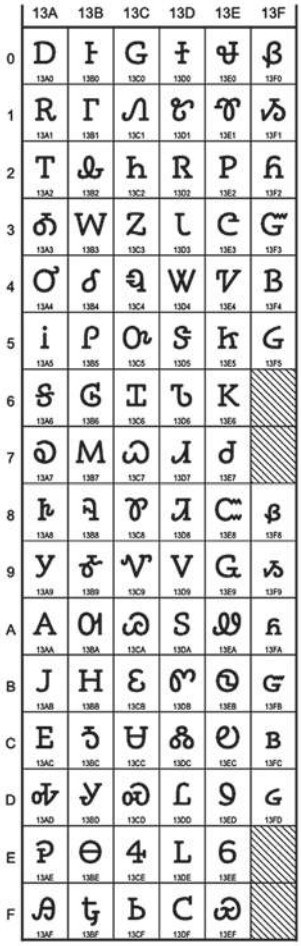

292 **Випиши з поданого тексту словосполучення із прийменниками *у / в*. Запиши їх відповідно до правил. Виконай завдання і дай відповіді на запитання.**

1. У(в) штатах Оклахома та Північна Кароліна (США) досі живуть носії мови черокі. 2. Ця мова має писемність, яку у(в) XIX столітті створив обдарований самоук Секвоя. 3. Він був неграмотним ремісником, але дуже цікавився письмом, яким користувалися європейські мігранти для збереження інформації у(в) паперовому вигляді. 4. Спочатку всі вважали Секвою божевільним, однак у(в) результаті наполегливої праці він таки розробив дуже зручне письмо. 5. Ніхто не вірив у(в) винахід, тому Секвоя навчив письма свою 6-літню доньку, а згодом кількох місцевих вождів. 6. Зовсім скоро письмо вивчили майже всі чоловіки племені, і через кілька років індіанці у(в) своїй грамотності перевершили мігрантів. 7. Письмо черокі використовують досі, у(в) XXI столітті, у(в) місцевих школах та навіть для ведення інтернет-сторінок. 8. Цікаво, що у(в) часи війни американські шифрувальники використовували цю мову для передачі таємних повідомлень. 9. У(в) шрифті Секвоя використав латиничні і навіть деякі кириличні літери.

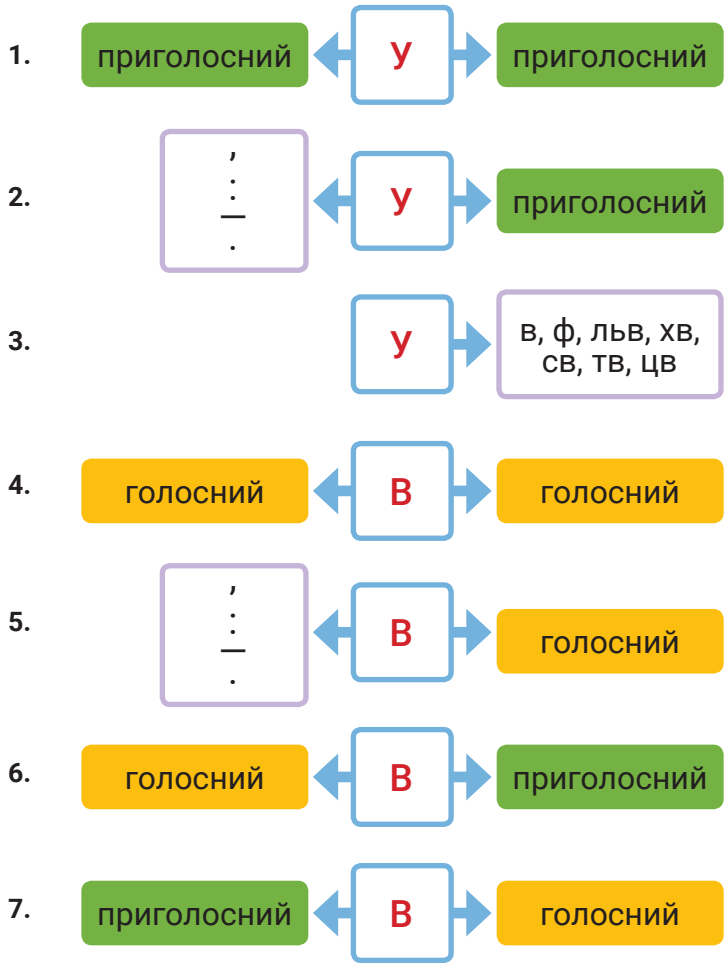

АЛФАВІТ МОВИ ЧЕРОКІ

ЗАВДАННЯ

1. Прочитай інформацію про штучні мови в першому параграфі цього підручника. Що відрізняє ці мови та мову черокі, а що є спільного?
2. Проаналізуй таблицю літерних позначень мови черокі. Які літери Секвоя взяв із кириличної абетки, а які – з латиниці?
3. У своєму письмі Секвоя використовував букви на позначення складів, наприклад: *а – го, w – ла, м – лу, н – мі, ь – сі, v – до, s – ду, z – но*. Спробуй зашифрувати якесь слово з української мови за допомогою такого письма. Порівняй своє слово зі словами однокласників. Хто з вас вигадав найдовше слово?

293 **Проаналізуй схематичне зображення правил уживання прийменників *у / в*. Добери до кожної зі схем приклади з довідки.**

Довідка: озеро в об'єктиві; іду в кав'ярню; десь у кіно; виставa у Фастові; пірнув в океан; прийшли, в аквапарку весело; мабуть, у коридорі.

294 **Проаналізуй схематичне зображення правил уживання прийменників *з / із / зі*. Добери до кожної зі схем приклади з довідки.**

Довідка: вискочив із двору, завдання з англійської мови, прочитав зо три розділи, з друзями, купа із шишок, проспівали зо дві пісні; заміс із тіста, із жита, зі школи, прийшов зо мною, зі свята.

295 **Перепиши, правильно вживаючи прийменники. Поясни свій вибір.**

Прочитав (у/в) книжці, побачила (у/в) фільмі, зустрівся (з/зі/із) приятелями, виконано (з/зі/із) надзусиллями, записати (з/зі/із) пересторогою, десь (у/в) лісі, приїхав (в/у) аквапарк, дах (з/зі/із) черепиці, помітила (з/зі/із) першої спроби, засвітилося (у/в) вікні.

296 **Мовний експеримент. Сфотографуй / перепиши 3 оголошення, які тобі трапляться по дорозі зі школи додому. Проаналізуй, чи правильно там ужито прийменники. Прокоментуй відповідно до правил.**

УРОК 63

ТИПОВІ ПОМИЛКИ У ВЖИВАННІ ПРИЙМЕННИКІВ

На цьому уроці ти дізнаєшся,
- як уникати помилок у вживанні прийменників.

НА ЗВ'ЯЗКУ ЕКСПЕРТ

НЕПРАВИЛЬНО	ПРАВИЛЬНО
говорити НА українській мові	*говорити українською мовою*
десять кілометрів НА годину	*десять кілометрів ЗА годину*
торт ЗА замовленням	*торт НА замовлення*
ЗА проханням	*НА прохання*
ліки ВІД застуди	*ліки ПРОТИ застуди*
поставити В приклад	*поставити ЗА приклад*

Зверни увагу на типові помилки у вживанні прийменника ***по***:

НЕПРАВИЛЬНО	ПРАВИЛЬНО
іти ЗА печивом	*іти ПО печиво*
ПО моїй вині	*З моєї вини*
спеціаліст ПО розробці	*спеціаліст ІЗ розробки*
зошит ПО мові	*зошит ІЗ мови*
діяти ПО правилам	*діяти ЗА правилами*
продавати ПО ціні	*продавати ЗА ціною*
великий ПО обсягу	*великий ЗА обсягом*

297 **Обери з кожної пари словосполучень правильний варіант. Поясни свій вибір.**

А пішла за водою – пішла по воду

Б спілкується на англійській – спілкується англійською

В виконав по домовленості – виконала за домовленістю

Г фахівець по закупівлям – фахівець із закупівель

298 **Прочитай фрагменти діалогу між мистецтвознавцями. Виконай завдання і дай відповідь на запитання.**

...Сучасне мистецтво – це набагато більше, ніж просто картина за замовленням, хоча ця можливість також трапляється. Мистецтво сьогодення відкриває перед собою безмежні можливості, і дуже важливо говорити про мистецтво саме на українській мові, розкриваючи перед глядачами глибокий зміст і величезний обсяг індивідуальних виражень...

...Картина за замовленням може бути спробою художника виразити почуття та ідеї клієнта. Це може бути портрет, пейзаж або абстрактний твір, який відображає власну уяву замовника...

...Проте сучасне мистецтво також відоме тим, що діє не по традиційним правилам. Художники можуть експериментувати з різними стилями, техніками та матеріалами, а також висловлювати соціальні, політичні та культурні погляди у своїх роботах. Це може бути великий по обсягу і важливий внесок у сучасну культуру та історію...

ЗАВДАННЯ

1. Знайди та виправ помилки (особливу увагу зверни на вживання прийменників).
2. Спробуй відновити пропущені фрагменти цієї розмови та припустити, про що ще говорили мистецтвознавці.
3. Із якою думкою у діалозі ти погоджуєшся? Процитуй її та поясни свою відповідь.
4. Намалюй комікс, у якому спілкуються двоє знавців мистецтва. Використай щонайменше три словосполучення з прийменниками з коментаря експерта.

НЕПРАВИЛЬНО	ПРАВИЛЬНО
згідно до правил	*згідно з правилами*
відповідно правил	*відповідно до правил*
програли завдяки воротареві	*програли через воротаря*
з'ясувати на рахунок свята	*з'ясувати щодо свята*
у залежності від погоди	*залежно від погоди*
сталося із-за помилки	*сталося через помилку*
відбулося на протязі дня	*відбулося протягом / упродовж дня*

299 **Відредагуй словосполучення, де це потрібно. Із двома на вибір утвори й запиши речення.**

Забув із-за неуважності, виконали по замовленню, піти по морозиво, заступник по вихованню, спізнилася із-за погоди, пропустили гол завдяки воротареві, відповідно інструкції, згідно з правилами, зустрітися біля торговельного центру.

300 **Прочитай тексти. Виправ помилки у вживанні прийменників. Дай відповіді на запитання і виконай завдання.**

Текст А

Графіті – це форма вуличного мистецтва, де художники використовують стіни та інші покриття як своє полотно. Вони створюють шедеври згідно власних уподобань та запитів аудиторії. Митці завойовують популярність із-за свого таланту, що дозволяє їм перетворювати стіни на живописні шедеври міського пейзажу.

Текст Б

Інтернет-ресурс «Бомбінг саєнс» провів дослідження про стінопис. За основу було взято дані з інстаграму за 3 місяці, відповідно яких був складений список зі 100 найпопулярніших міст, якими поділилися інстаграмери з усього світу. Було прийнято рішення проаналізувати хештег #graffiti та визначити згідно нього, у яких містах найактивніше розвивається цей вид мистецтва. Київ потрапив до сотні таких міст.

За матеріалами сайту Garage canshop

Текст В

ХТО ТАКИЙ БЕНКСІ

Бенксі – псевдонім вуличного художника, чиє справжнє ім'я залишається невідомим. Митець несподівано з'являється в різних містах і країнах, залишаючи малюнки на стіні. Він ніколи не стоїть осторонь подій у світі, тому створює свої часто дотепні й глибокі послання в ретельно обраних місцях. Найвідомішою роботою Бенксі є графіті «Дівчина з повітряною кулею», яке з'явилося в Лондоні у 2002 році. На 9-му місяці широкомасштабної війни в Україні було знайдено 7 робіт Бенксі на Київщині. Перший малюнок виявили на руїнах однієї зі знищених росіянами багатоповерхівок у Бородянці.

Перше графіті Бенксі в Бородянці на Київщині

За матеріалами інтернет-видання «Суспільне Новини»

ЗАВДАННЯ

1. Що спільного в трьох текстах?
2. Який із текстів міг бути новиною? Поясни свою думку.
3. Доповни один із текстів діаграмою або таблицею на основі таких даних: *Серед 25 найпопулярніших європейських міст за кількістю графіті домінують британські, німецькі, італійські та іспанські. Лондон посідає перше й друге місця, Берлін – п'яте, Барселона – восьме, Рим – вісімнадцяте.*
4. Проаналізуй ілюстрацію в тексті В. Зроби припущення про те, яке послання хотів залишити автор малюнка.
5. Уяви, що тобі випала нагода зробити настінний малюнок у своїй школі. Що б це було і чому?
6. Чи є графіті у твоєму місті / селі? Опиши їх, правильно вживаючи прийменники.

УРОК 64

ПРИЙМЕННИК. УЗАГАЛЬНЕННЯ

На цьому уроці ти
- повториш та узагальниш вивчене про прийменник.

301 **Склади й запиши з поданими словами речення, додавши потрібні прийменники. Підкресли прийменники.**

1. Будинок, дороги, асфальтованої, продаю, передмісті, Кропивницького. 2. Автобусі, можна, 20 хвилин, центрального, доїхати, вокзалу. 3. Посаджений, фруктовий, будинку, сад, і, ставок, є, невеликий, рибою.

302 **Перепиши словосполучення, замінюючи вжиті прийменники синонімічними.**

Приготувалися для зустрічі, незважаючи на погоду, зайди по обіді, виросло біля озера, зупинися край дороги, стоїть біля столу, зупиниться коло станції, проїхав повз школу, зустрінемося поблизу театру, домовилися відповідно до угоди, розташувався поруч зі ставом.

303 **Перепиши речення, вставляючи пропущені прийменники *у / в, з / зі / зо / із*.**

1. (У/в) замку висіла величезна картина. 2. Художник узяв пензлик (з/зі/із) своєї сумки й почав малювати. 3. Діти раділи, коли вони вийшли (з/зі/із) лісу й рушили додому. 4. Ми пішли (у/в) кінотеатр і переглянули фільм. 5. Хлопчик плавав (у/в) озері й не збирався виходити з води. 6. Завдяки допомозі вони знайшли вихід (з/зі/із) лабіринту.

304 **Відредагуй і запиши словосполучення з прийменниками.**

відповідно з побажаннями	дзвоніть за телефоном
без десяти одинадцять	за проханням
звернутися по справі	надіслати за адресою
згідно опитування	з'ясувати на рахунок свята
інформація відносно звіту	іти за хлібом
їхати по графіку	комісія по розгляду

305 **Перепиши прийменники, розкриваючи дужки. Поясни правопис слів.**

(З)метою, (з)посеред, (за)для, (у)результаті, (з)поміж, (по)під, (з)за, (по)серед, відповідно(до), (у)супереч, на(в)проти, (по)за, (із)за, (із)під, (на)перекір, на(в)круги, (на)передодні, в(з)довж, (у)слід, (на)прикінці, (по)над, (у)продовж, (на)зустріч, (під)час, (в)наслідок, (з)понад, по(при), (на)відміну від.

306 **Прочитай тексти. Виконай завдання.**

Текст А

УКРАЇНСЬКА КІБЕРСПОРТИВНА КОМАНДА ПЕРЕМОГЛА У ЧЕМПІОНАТІ СВІТУ

У березневому турнірі з комп'ютерної гри Counter-Strike 2 перемогла українська команда NAVI. Змагання відбувалися в Данії. Команда українців посіла найвище місце за сумою балів та заробила 500 000 доларів. Наступний кібертурнір планують провести в травні на Мальті.

За матеріалами інтернет-видання «Суспільне Новини»

Текст Б

ЩО ТАКЕ КІБЕРСПОРТ?

Кіберспорт – змагання з відеоігор. Учасники формують команди та змагаються за призові фонди, які можуть досягати величезних сум. Коли йдеться про спортсмена, навряд чи спадає на думку людина за комп'ютером, проте дехто переконаний: професійні кіберспортсмени насправді є «справжніми атлетами». Професор Університету спорту в Німеччині Інго Фробьозе зауважує: «Кіберспорт потребує високої координації між руками та очима, при цьому задіяні різні ділянки мозку. Пульс гравців часом досягає 160–180 ударів за хвилину – так само, як у тих, хто біжить марафон».

ЗАВДАННЯ

1. Знайди в тексті А цитату, яка підтверджує таку думку з тексту Б: *Учасники змагаються за призові фонди, які можуть досягати величезних сум.*
2. На основі прочитаної інформації випиши спільні риси, які об'єднують спорт і кіберспорт.
3. За допомогою додаткових джерел знайди інформацію про перемоги українських команд у кіберспорті, випиши 3 відомі факти.
4. Випиши з текстів А та Б 10 прийменників та розташуй їх в алфавітному порядку.
5. Поясни правила написання слів *кібертурнір, відеогра.*

УРОК 65

Діагностична (контрольна) робота 5. ПРИЙМЕННИК

Варіант 1

1. Прийменника немає в реченні

А Якір використовували для утримання судна на місці.
Б Він з'єднується із судном за допомогою ланцюга.
В Це невід'ємна частина кожного корабля.
Г Якір не дає змоги дрейфувати під дією вітру або течії.

2. Прийменник є в усіх словосполученнях, ОКРІМ

А приїдемо залежно від погоди
Б виконав на відміну від Олега
В зібралися нашвидкуруч
Г виступите попри заборону

3. Усі прийменники пишемо ОКРЕМО в рядку

А з/поміж, з/під, з/поза, з/посеред
Б на/в/коло, про/між, по/над, в/здовж
В у/вигляді, на/відміну, незалежно/від, у/напрямі
Г по/серед, з/за, на/при/кінці, з/проміж

4. Прийменник пишемо РАЗОМ у словосполученні

А вилетів з/посеред хмари
Б виявлено в/наслідок перевірки
В заборонили згідно/з розпорядженням
Г визирнуло з/понад вершечків дерев

5. З ДЕФІСОМ треба писати виділене слово в словосполученні

А переробіть це *по/новому*
Б нехай креслять *по/новому* проєкту
В не ходіть *по/новому* паркету
Г вдарило *по/новому* вікні

6. Прийменник *зо* потрібно вставити в словосполучення в рядку

А брат ... другом
Б вийшов ... кав'ярні
В разів ... три
Г квіти ... саду

7. Прийменник *у* потрібно вставити в усі словосполучення рядка

А полетіла ___ Австралію, зайшов ___ ліфт
Б відділ ___ аптеці, залишитись ___ Україні
В читати ___ статті, запитай ___ адміністратора
Г зустріч ___ парку, знайшов ___ кімнаті

8. Помилки немає в словосполученні з прийменником

А прийти за шурупами
Б зошит по історії
В піти по молоко
Г по вині коректора

9. Визнач, якими частинами мови є виділені в реченні слова. Цифра позначає попереднє слово.

***Дехто**(1) **готовий**(2) докладати багато **зусиль**(3) **заради**(4) успіху.*

А іменник
Б прикметник
В прислівник
Г займенник
Д прийменник

10. Утвори й запиши 2 речення так, щоб слово *навперейми* в першому реченні було прислівником, а в другому – прийменником.

Варіант 2

1. Прийменника немає в реченні

А Чим відрізняється острів від півострова?
Б Острів оточений з усіх боків водою.
В Його можна вважати маленьким материком.
Г Півострів з'єднаний із сушею й омивається водою.

2. Прийменник є в усіх словосполученнях, ОКРІМ

А виросли навпроти собору
Б швидко об'їдемо навколо
В зробіть відповідно до вимог
Г триватиме впродовж доби

3. Усі прийменники пишемо ОКРЕМО в рядку

А на/вкруги, у/продовж, на/в/коло, по/над
Б з/посеред, з/понад, з/поза, з/проміж
В за/винятком, з/приводу, у/вигляді, залежно/від
Г на/відміну, на/при/кінці, у/напрямі, в/здовж

4. Прийменник пишемо РАЗОМ у словосполученні

А перерва в/продовж десяти хвилин
Б оберіть з/проміж посередників
В підеш зі/мною в магазин
Г виступ у/вигляді пантоміми

5. ОКРЕМО треба писати виділене слово в словосполученні

А кинулася з гори *в/низ*
Б вдарило *в/низ* автомобіля
В не дивися *в/низ*
Г їдуть *у/низ* у ліфті

6. Прийменник *зо* потрібно вставити у словосполучення в рядку

А вітаємо ... святом
Б прибрав ... столу
В ходімо … мною
Г троянди ... клумби

7. Прийменник *в* потрібно вставити в усі словосполучення рядка

А читав ___ інтернеті, їдемо ___ трамваї
Б документ ___ папці, повернулась ___ Курахове
В відповіси ___ листі, опера ___ Відні
Г столи ___ їдальні, вітер ___ спину

8. Помилки немає в словосполученні з прийменником

А враження від вистави
Б готовий к заселенню
В у дванадцять годин
Г по технічним причинам

9. Визнач, якими частинами мови є виділені в реченні слова. Цифра позначає попереднє слово.

***Давня**(1) легенда розповідає, як **Спарта**(2) ледь не зазнала поразки **через**(3) недовіру до одного зі **своїх**(4) мудреців.*

А іменник
Б прикметник
В прислівник
Г займенник
Д прийменник

10. Утвори й запиши 2 речення так, щоб слово *неподалік* у першому реченні було прислівником, а в другому – прийменником.

УРОКИ 66–67

ЖАНРИ МОВЛЕННЯ. КОНСПЕКТ

На цих уроках ти навчишся
- конспектувати прочитане та почуте,
- використовувати різні методи конспектування.

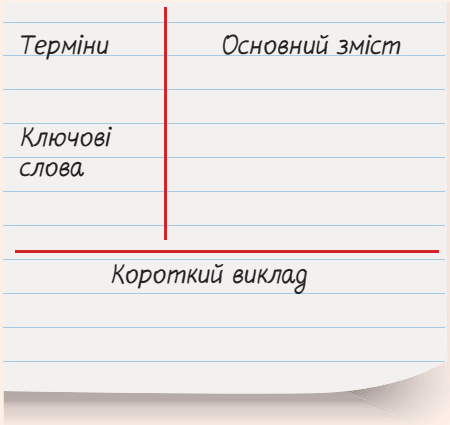
НА ЗВ'ЯЗКУ ЕКСПЕРТ

Конспект – це стислий виклад інформації, у якому коротко, логічно та системно передано зміст прочитаного або почутого (статті, відео, подкасту тощо). Виокремлюють різні методи конспектування інформації, що допомагають узагальнити її.

Метод Корнелла

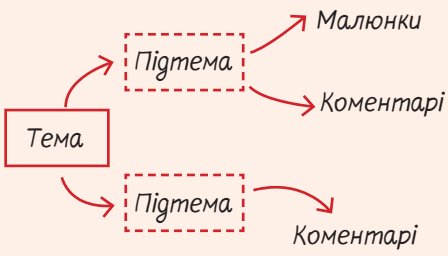
Аркуш треба розділити на три зони – дві колонки та горизонтальну частину внизу, як показано на малюнку.

Ліворуч записуємо основні терміни, ключові поняття, праворуч – схеми та основну інформацію, а внизу – короткий зміст усього конспекту. Використовуючи цей метод, дуже зручно повторювати інформацію й акцентувати увагу на головному.

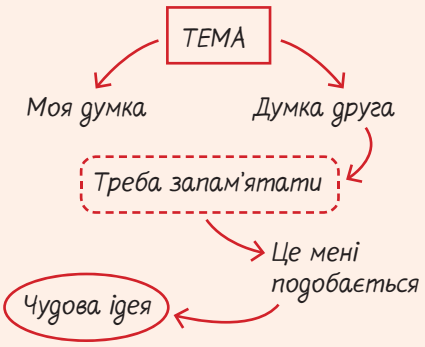
Метод ментальних карт

У центрі карти записуємо головну тему (поняття, термін), а від неї розгалужуємо дрібніші гілки – підтеми. До комірок можна додавати слова, речення, зображення – усе, що допомагає узагальнити інформацію.

Метод течій

У конспекті ми записуємо не лише прочитане / почуте, а й свої ідеї, коментарі, роздуми, які виникають під час опрацювання цього матеріалу. Використовуємо схеми, стрілки, слова, малюнки тощо. Розміщуємо все в довільній формі.

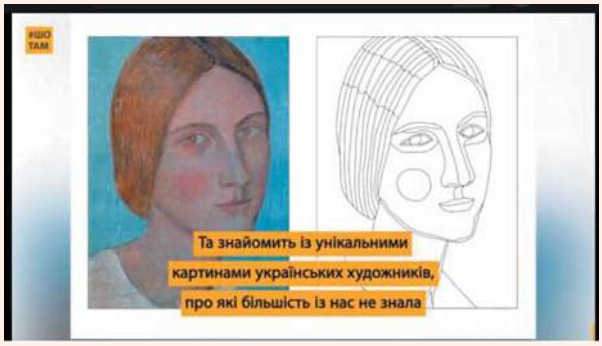

307 **Проаналізуй фрагмент законспектованого матеріалу за методом Корнелла. Визнач, яких неточностей припустився автор. Як можна поліпшити цей конспект? Запропонуй свій варіант.**

308 **Обери будь-який параграф із цього підручника і законспектуй за методом Корнелла. Що тобі сподобалося, а що було складним? Зроби висновки, у яких ситуаціях ти будеш використовувати метод Корнелла.**

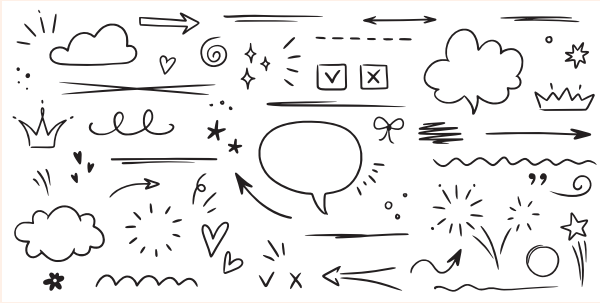
309 **Переглянь відео та законспектуй фрагмент на вибір, використовуючи метод течій. Порівняй його з методом Корнелла. Який із методів тобі сподобався більше? Чому?**

https://nx.litera.ltd/s/otFPkBjACWHLGd7

310 **Додай до свого конспекту з попереднього завдання графічні елементи. Чи став, на твою думку, конспект зрозумілішим?**

311 **Створи ментальну карту до параграфа з історії (на вибір). Можеш використати застосунок для створення ментальних карт або зробити це вручну.**

Зразок елементів, які можна використати

На цьому уроці ти поглибиш

- свої знання про сполучник.

УРОК 68

СПОЛУЧНИК ЯК СЛУЖБОВА ЧАСТИНА МОВИ

НА ЗВ'ЯЗКУ ЕКСПЕРТ

Сполучник – це службова частина мови, що поєднує однорідні члени речення або частини складного речення, вказуючи на різні смислові зв'язки між ними: *і, але, або, чи, бо, ніби, якщо, хоч, дарма що, як тільки, через те що* та ін.

Однорідні члени речення	Частини складного речення
Сміхом та жартами часто правда мовиться.	*Мороз припікає, зате комарів немає.*
Добре слово промовляють не язиком, а душею.	*Не копай іншому ями, бо сам упадеш.*

312 **Прочитай опис настільної гри. Визнач, які сполучники в ньому вжито. Спробуй переробити текст, не використавши жодного сполучника. Зроби висновки про те, для чого потрібні сполучники. Виконай завдання і дай відповіді на запитання.**

Гра складається з раундів, які тривають, доки кожен із гравців по разу не стане ведучим (іншими словами: бути ведучим – це твій хід).

Гравцю-ведучому потрібно придумати асоціацію на одну зі своїх карток, озвучити її та викласти цю картку долілиць у центр стола. Інші гравці також вибирають картку зі своїх, відповідно до загаданої асоціації, та викладають її на картку ведучого, після цього картки перетасовують і викладають у ряд для голосування. За допомогою фішок кожен із гравців, окрім ведучого, повинен проголосувати за картку, яка, на його думку, була загадана ведучим. За правильно відгадану картку гравці отримують картки з колоди на руки.

За матеріалом медіапроєкту Ukraïner store

ЗАВДАННЯ

1. Спробуй прочитати цей текст, не вживаючи жодної службової частини мови. Які труднощі в тебе виникли?
2. Проаналізуй текст і зображення до нього. Зроби припущення про тему цієї настільної гри.
3. Чи знаєш ти інші настільні ігри, до яких би підійшла така сама інструкція? Наведи приклади.

313 **Переглянь відео. Випиши всі сполучники, які тобі вдалося запам'ятати.** https://nx.litera.ltd/s/TbSic6Zxz4WaLaY

314 **Запиши подані сполучення слів у 2 колонки.**

Із прийменником	Зі сполучником

Знаю та розумію; увійшов посеред перерви; літає поміж хмар; ідемо попід горою; округліть відповідно до умови; принести до класу; дорогою або полем; кинемо біля стіни; увійдеш, якщо запросять; сидить ніби засватана; утворити для них; сховав, але забув; ідіть, щоб встигнути; попроси, бо потрібно; стерти під столом; красиве чи яскраве; вітай, якщо хочеш; з'явився на святі; огірки й помідори.

Підкресли другу від початку літеру – і прочитаєш закінчення вислову польського афориста Лешека Кумора «Помилковий крок не раз приводив до...».

315 **Прочитай текст. Випиши сполучники з усіх речень у таблицю. Виконай завдання.**

1. У світі тисячі різних мов, і всі вони мають неоднакове територіальне поширення. 2. Наприклад, немає бразильської чи єгипетської мови, адже в Бразилії говорять португальською, а в

Єгипті — арабською. 3. Певні мови набули значного поширення, бо носії цих мов освоювали або підкорювали нові землі. 4. Приміром, іспанською й англійською послуговуються в колишніх колоніях Іспанії (Центральна й Південна Америка) та Англії (Північна Америка й Австралія). 5. Цікаво, що в колонізованих державах із часом сформувалися національні варіанти цих мов. 6. Так виникли австралійська та американська англійська з певними фонетичними, лексичними чи граматичними рисами.

Номер речення	Сполучники

ЗАВДАННЯ

1. Запиши інформацію з тексту у вигляді конспекту (схеми, таблиці).
2. Підготуй усний переказ тексту про мови на основі створеного тобою конспекту.
3. Знайди інформацію про те, якими офіційними мовами послуговуються в Канаді або Швейцарії. Поділися знайденими фактами з однокласниками / однокласницями.

316 **Перепиши речення, добираючи необхідні за змістом сполучники замість пропусків.**

1. Біоміметика – це підхід у науці, який дає змогу поєднати біологію ___ техніку. 2. Прикладів таких винаходів є чимало, ___ природа дала всілякі підказки, ___ полегшити наше життя. 3. Наприклад, швейцарський інженер Джордж де Местраль запатентував липучки після того, ___ дослідив під мікроскопом реп'яхи. 4. Або кілька років тому вчені звернули увагу на слиз, який виділяють слимаки, ___ вирішили застосувати його __ клей для внутрішніх ран. 5. Винахід виявився настільки вдалим, ___ його почали використовувати не лише для невеликих ушкоджень, __ й для операцій на серці.

УРОК 69

ВИДИ СПОЛУЧНИКІВ ЗА БУДОВОЮ. СПОЛУЧНИКИ ОДИНИЧНІ, ПОВТОРЮВАНІ, ПАРНІ

На цьому уроці ти дізнаєшся про поділ сполучників
- за будовою,
- за способом уживання.

НА ЗВ'ЯЗКУ ЕКСПЕРТ

Прості – це первинні сполучники, які неможливо розкласти на частини: *а, і, та, чи, бо, мов, хоч.*

За будовою сполучники поділяють на

Складні (виражені одним словом) – утворилися внаслідок злиття в одне слово двох, найчастіше займенників, прислівників із частками та прийменниками: *щоб (що + б), якщо (як + що), немовбито (не + мов + би + то).*

Складені (виражені кількома словами) – це сполучення слів, що утворилися поєднанням відмінкових форм займенника *той* чи іншого повнозначного слова зі сполучниками *що, щоб* або з прислівником: *тому що, через те що, для того щоб, у міру того як, дарма що* тощо.

317 **Придумай історію, у якій задіяні предмети з ілюстрацій. В історії використай різні за будовою сполучники з таблиці вище.**

318 **Перепиши текст, підставляючи пропущені сполучники з довідки. Визнач їхній тип за будовою.**

Довідка: тому що, проте, що, щоб, як, та, через те що, адже.

1. Про те, __ бджоли носять мед у вулики, знає кожен. 2. ____ так було не завжди, ____ перший вулик з'явився завдяки українському винахіднику в 1814 році. 3. До появи вулика бджолині сім'ї носили мед у дерев'яні колоди, а ____ зібрати ласощі, пасічник викурював бджіл, які після цього, ____ правило, гинули. 4. _____ кращі бджолині сім'ї збирали більше меду, їх частіше за інших знищували. 5. Винахід Петра Прокоповича змінив розвиток бджільництва в усьому світі, ____ давав змогу рятувати бджіл ____ збільшувати кількість меду.

НА ЗВ'ЯЗКУ ЕКСПЕРТ

Одиничні – поєднують частини складного речення або однорідні члени речення, не повторюючись і не поділяючись між ними. Це переважно прості сполучники: *і (й), а, але, однак, що, як, коли.*

За способом уживання сполучники поділяємо на

Парні (різні частинки, розміщені віддалено одна від одної) – складаються з двох частин, пов'язують два прості речення або два члени речення, розподіляючись між ними: *не тільки... а й, не лише... а й, як... так і, як не... так, хоч... але, якщо... то.*

Повторювані (однакові частинки, розміщені віддалено одна від одної) – вживають при кожній частині складного речення або при кожному однорідному членові речення, поєднуючи їх в одне складне або просте ускладнене речення: *і... і, ні... ні, то... то, або... або, чи... чи.*

319 **Перепиши речення, підставляючи замість пропусків сполучники з таблиці, поданої в коментарі експерта. Дай відповідь на запитання і виконай завдання.**

1. Історія жувальної гумки сягає найдавніших часів, ____ першим задокументованим фактом є поява фабрики Джона Куртіса в 1848 році (США). 2. Під час експериментів, проведених у

1930 році, було доведено, __ жування гумки ____ очищає зуби, ____ заспокоює нерви. 3. До жуйки в окремих країнах ставляться по-різному: __ в США її внесли в пайок солдата, ____ Сінгапурі за жування на вулиці вам загрожує штраф. 4. Засновник найстарішої фабрики жувальної гумки Вільям Ріглі спочатку займався виробництвом мила, __ жуйку він дарував як бонус своїм покупцям. 5. __ мило було не дуже якісне, ____ рецепт жуйки виявився дуже вдалим, __ попит саме на жувальну гумку змусив Вільяма переорієнтувати бізнес.

ЗАВДАННЯ

1. Яка інформація з тексту була для тебе нова, а яка – вже відома?
2. Добери й запиши заголовок до тексту.
3. Уведи в текст одне із запропонованих зображень, прокоментувавши його реченням з одиничними сполучниками.

А

Б

320 **Утвори з поданого переліку слів за допомогою парних сполучників сполучення слів за зразком. Із трьома на вибір сполученнями слів склади речення.**

З р а з о к . *День – ніч: і день, і ніч; або день, або ніч; то день, то ніч.*

1) Яблука – груші;
2) зранку – увечері;
3) літо – осінь;
4) говорить – мовчить;
5) зелений – жовтий;
6) весело – сумно.

УРОКИ 70–71

СПОЛУЧНИКИ СУРЯДНОСТІ ТА ПІДРЯДНОСТІ

На цих уроках ти дізнаєшся, що таке
- сполучники сурядності,
- сполучники підрядності.

НА ЗВ'ЯЗКУ ЕКСПЕРТ

Сполучники сурядності поєднують синтаксично рівноправні елементи (слова, словосполучення й речення): це можуть бути або однорідні члени речення, або частини складносурядного речення.

Розрізняють три групи сурядних сполучників:

1) єднальні	2) протиставні	3) розділові
і (й), та (у значенні *і*), *також*, *ні … ні (ані … ані); як … так, не тільки … а й, не лише … а й*	*а, але, зате, проте, однак, та* (у значенні *але*)	*або, чи, або … або, чи … чи, то … то, не то … не то*

321 **Утвори речення, використовуючи запропоновані частини та сполучники (можеш додавати будь-які інші слова).**

Зразок. *Позитив і креативність – сенс мого життя.*

… чизкейк	і	життя
… тикток	але	креативність
… сміливість	ані … ані	недовіра
… режим	або	гаманець
… анкета	чи	репости
… позитив	не тільки … а й	непокора
… неформальність	ні	інстаграм
… шаблони	однак	пошта

… девіз для чемпіонів
… сенс мого життя
… найцінніші речі
… те, за що я віддам останній бутерброд
… пастка для розумних
… фантастичні часопожирачі
… марна справа
… стовпи саморозвитку

322 **Обери лише сурядні сполучники. Визнач їхній тип.**

але	проте	хоча	або ... або
якщо	неначе	що	чи ... чи
та	бо	тому що	то ... то

323 **Опиши ілюстрації реченнями із сурядними сполучниками.**

1

2

3

324 **Перепиши речення, поєднуючи однорідні члени сурядними сполучниками. Намагайся використовувати сполучники різних груп (єднальні, протиставні, розділові).**

1. Шахи, шашки – це настільні ігри, відомі з дуже давніх часів.
2. У шашки люблять грати діти, дорослі.
3. Ця гра впливає на розумовий розвиток, поліпшує логічне мислення.
4. Історики стверджують, що в шашки грали єгиптяни, греки.
5. Шашками можна грати в різні ігри: кутники, піддавки.
6. Шахи – гра цікава, складніша за шашки.

325 **Перепиши речення, вставляючи пропущені сурядні сполучники (намагайся не повторюватися). Усно визнач їхні групи за значенням. Поясни, як ти розумієш значення поданих прислів'їв.**

1. Учителя __ дерево пізнають із плодів.
2. За грубе слово не сердься, ____ на ласкаве не здавайся.
3. Погнав пасти телят, __ пригнав гусят.
4. За гроші не купиш __ батька, __ матері, __ родини.
5. М'яко стеле, __ твердо спати.
6. Усяк правду знає, __ не всяк про неї дбає.

326 **Перепиши сполучення слів, уставляючи пропущені сполучники *і (й / та)*. Пригадай правила милозвучності.**

Озера __ моря, другий __ третій, можна __ треба, так __ сяк, дощ __ вітер, вересень __ жовтень, восьма __ одинадцята, зелені __ оранжеві, униз __ праворуч, Марко __ Олег, вітер __ сніг, поділимо __ продамо.

НА ЗВ'ЯЗКУ ЕКСПЕРТ

Сполучники підрядності виражають залежність однієї частини складного речення від іншої. З їхньою допомогою у складному реченні до головної частини приєднуються підрядні частини:

1) причини	*бо, тому що, через те що, оскільки, у зв'язку з тим що, адже*
2) умови	*якщо, якби, як, коли б*
3) допустові	*хоч, хоча, дарма що, незважаючи на те що, хай, нехай*
4) наслідку	*так що, тому*
5) порівняльні	*як, мов, наче, ніби, немов, мовби, нібито, немовбито, неначебто*
6) мети	*щоб, аби, щоби, для того щоб, з тим щоб*
7) часу	*поки, доки, тільки-но, з того часу як, після того як*
8) з'ясувальні	*що, чи, щоб, як*
9) міри й ступеня	*що аж, що*

327 **Перепиши речення, замінюючи виділені сполучники синонімічними. Скористайся таблицею з коментаря експерта. Виконай завдання.**

1. Деякі винаходи потрапили в перелік безглуздих, **бо** їхня користь доволі сумнівна. 2. Наприклад, телефонна слухавка, прикріплена до сучасного апарата, має досить дивний вигляд, **хоча** є охочі її придбати. 3. Винахідник такої слухавки задумав створити щось оригінальне, **щоб** доповнити ним звичний для всіх телефон. 4. Інший винахід мав би зробити ваше перебування на вулиці веселішим, **якщо** йде дощ. 5. У звичайній на вигляд парасолі вода збирається в трубці й потрапляє в ручку, здатну бризкатися, **як** у дитячому водяному пістолеті. 6. Цілком імовірно, **поки** ти читаєш ці рядки, хтось уже створює черговий безглуздий винахід.

ЗАВДАННЯ

1. Знайди в інтернеті інші приклади безглуздих винаходів і розкажи про них у класі, використовуючи підрядні сполучники.
2. Підкресли у виписаних реченнях дієприкметникові звороти.
3. Вигадай ідею свого безглуздого винаходу й розкажи про неї, використовуючи сполучники підрядності.
4. Створи план просування своєї ідеї в соцмережах.
5. Попрацюй у команді з однокласником / однокласницею й запропонуйте поліпшення озвучених ідей одне одному.
6. Перевір за допомогою додаткових джерел, чи існує винахід, схожий на твій.

328 **Перепиши прислів'я, уставляючи пропущені підрядні сполучники. Значення підрядних сполучників подане в дужках. Поясни, як ти розумієш значення прислів'їв.**

1. Хвалилася синиця, __ (*з'ясувальний сполучник*) море спалить.
2. Чоловік не тужить, ___ (*сполучник умови*) здоров'я служить.
3. Треба нахилитись, __ (*сполучник мети*) з криниці води напитись.
4. Так говорить, ___ (*порівняльний сполучник*) з писаного читає.
5. __ (*допустовий сполучник*) мороз і припікає, зате мух немає.
6. Не клади пальця в рот, __ (*сполучник причини*) відкусить.

329 **Допиши продовження складних речень, використовуючи сполучники з таблиці. Значення підрядних сполучників подане в дужках. Між частинами складних речень постав коми.**

1. Ми прагнемо перемагати (*сполучник мети*)…
2. Більшість цікавиться життям інших (*сполучник причини*)…
3. Намагайся нікому не робити зла (*сполучник умови*)…
4. Деякі люди завжди радіють життю (*допустовий сполучник*)…
5. Невдача – це крок до успіху (*наслідковий сполучник*)…
6. Навчися мовчати (*порівняльний сполучник*)…

УРОКИ 72–73

ПРИЙОМИ РЕДАГУВАННЯ ТЕКСТУ

На цих уроках ти пригадаєш, як
- визначати і виправляти помилки в текстах,
- удосконалювати власні та чужі тексти.

НА ЗВ'ЯЗКУ ЕКСПЕРТ

Щоб відредагувати власний або чужий текст, дотримуйся такого алгоритму:

1. Знайти і виправити **орфографічні** помилки (наприклад, правильне написання ***НЕ*** з різними частинами мови, ***Н*** та ***НН*** у прикметниках, написання прислівників разом / окремо тощо).

2. Знайти і виправити **пунктуаційні** помилки (правильне вживання розділових знаків: тире між підметом і присудком, кома при однорідних членах речення тощо).

3. Перевірити **лексику** на доречність і правильність (коректне вживання слів).

4. Перевірити текст на наявність **граматичних** помилок (правильне узгодження іменників та прикметників, доречність дієприслівникового звороту тощо).

330 **Автори підручника попросили штучний інтелект написати текст із помилками. Прочитай його і виправ усі недоладності, які зможеш. Зроби висновки про якість тексту, створеного ШІ.**

Привіт, мені звати Петро і я люблю літо. У мене богато друзів, і ми часто зустрічаємося в парку, щоб грати в футбол або волейбол. Ми також ходимо у кіно і дивимося цікавих фільмів. Моя найбільш улюбленіша книга – «Фарбований лис» Франка. Я дуже люблю читати і завжди намагаюся позитивно відноситися до нових книг і авторів.

Я вчуся в гімназії вже сьомий рік, на уроках по англійській мові маю відмінні оцінки, бо говорю на англійській вільно. Я вірю, що освіта – це дуже важливо, і всі мають навчацця, щоб стати успішними в житі.

Я також маю собаку на ім'я Рекс. Я рахую, що він дуже вірний і дружний пес. Ми часто гуляємо разом в парку і граємося.

Сподіваюся, вам сподобався даний текст із помилками!

331 **Використай будь-який застосунок на основі штучного інтелекту, щоб створити текст на тему, яка тобі подобається. Відредагуй написаний програмою текст. Яких помилок вона припустилася найбільше?**

332 **Семикласник виконав домашнє завдання й описав домашню тваринку письмово. Виправ неточності в його тексті й запропонуй, що можна поліпшити.**

Мій котик дуже красівий. Його м'ягка шерсть завжди приємна на дотик, і він завжди підходить до Вас, коли ви вдома. Котик дуже слухняний, чемний, їсть усе, особливо любить дітей.

Одного дня, коли ми грали в футбол в дома, котик несподівано вирішив приєднатися до гри. Він штовхнув м'яча своєю лапкою так сильно, що м'яч розлетівся і розбив вікно у вітальні. Це було неочікувано, і всі здивувалися його вдачі.

Цей котик завжди створює незабутні моменти для своєї родини своєю веселістю та активністю.

333 **Створи опис домашньої тваринки і дай текст на перевірку однокласнику / однокласниці. Підрахуйте кількість помилок за видами і визначте разом, які теми тобі необхідно повторити.**

Види помилок	Кількість помилок	Теми для повторення
Орфографічні		
Пунктуаційні		
Лексичні		
Граматичні		

334 **Відредагуй фрагменти текстів. Які помилки однакові для кількох уривків?**

1. Вирісши, піджак виявився мені замалим.
2. Надмірно смакуючи цукерками, можуть заболіти зуби.
3. Перед виїздом до Канади головний герой показує свій великий печаль за Україною.
4. Прошу надати мені відпустку у зв'язку з тим, що я виходжу заміж на 3 дні.
5. Фабрика освоїла випуск дитячого, жіночого та вовняного одягу.
6. Знайшовши всі інгредієнти у своєї сестри, Тетяна приготувала її.
7. На згадку припадає мій друг.

335 **Поясни, чому подані оголошення читачі можуть сприйняти неоднозначно. Запропонуй, як можна виправити ці тексти, і напиши нові.**

ВИГОТОВЛЯЄМО
ТЕПЛІ НОСКИ
З ШЕРСТІ ЗАМОВНИКА

ТИМЧАСОВО
У ЗВ'ЯЗКУ З ОЖЕЛЕДЕМ
У РЕНТГЕН-КАБІНЕТІ
РОБИМО ЛИШЕ
ТЕРМІНОВІ ПЕРЕЛОМИ

ЗУБИ?
НАШІ СТОМАТОЛОГИ
ЗРОБЛЯТЬ ВСЕ,
ЩОБ ВИ ЗАБУЛИ
ПРО НИХ НАЗАВЖДИ!

КОНДИТЕРСЬКИЙ ЦЕХ
ЗАПРОШУЄ НА РОБОТУ
ДВОХ ЧОЛОВІК:
ОДНОГО НА ОБГОРТКУ,
ІНШОГО – ДЛЯ НАЧИНКИ

МІСЦЕ
ДЛЯ ПАЛІННЯ
ПАСАЖИРІВ

336 **Ознайомся з переліком ресурсів для перевірки текстів. Протестуй один на вибір, спробувавши відредагувати будь-який текст із попередніх вправ. Склади список переваг і недоліків такого ресурсу.**

https://onlinecorrector.com.ua/uk/
https://ukr-mova.in.ua/perevirka-tekstu
http://nepravylno-pravylno.wikidot.com/
http://slovopedia.org.ua/

УРОК 74

НАПИСАННЯ СПОЛУЧНИКІВ РАЗОМ, ОКРЕМО, З ДЕФІСОМ. РОЗРІЗНЕННЯ СПОЛУЧНИКІВ Й ОДНОЗВУЧНИХ СЛІВ

На цьому уроці ти навчишся
- правильно писати сполучники разом, окремо, з дефісом,
- розрізняти сполучники й однозвучні слова.

НА ЗВ'ЯЗКУ ЕКСПЕРТ

Складні сполучники, утворені з кількох слів, пишемо завжди разом: *щоб, якби, якщо, адже, тож, також, немов, немовби, мовбито, немовбито, начеб, начебто, нібито, буцімто.*

Сполучники *зате, проте, щоб, якби, якщо* треба відрізняти від однозвучних із ними прийменників, займенників чи прислівників із частками ***би (б), же (ж):*** *Ми недовго збиралися в похід,* ***проте*** *природа завадила вийти вчасно. – Це важлива інформація* ***про те****, як жив поет. Вийшов,* ***щоб*** *подивитись. –* ***Що б*** *вона сама робила?* ***Якби*** *ви вчились так, як треба, то й мудрість би була своя* (Т. Шевченко). – ***Як би*** *я тепер хотів туди потрапити!*

У складених сполучниках кожну частину пишемо окремо: *дарма що, тому що, так що, для того щоб, через те що* та ін.

Через дефіс пишемо сполучники з частками ***-но, -то***: *отож-то, тим-то, тільки-но, тому-то.*

337 **Опиши подані зображення, використовуючи зазначені слова. Поєднай свої речення в одну зв'язну історію. Поясни правопис слів, які ти вжив / вжила під час опису.**

проте / про те

щоб / що б

якби / як би

338 **Проаналізуй дані на зображенні. Прокоментуй їх, використовуючи слова *проте, щоб, якби*. Що спільного в цих даних і фото з попередньої вправи? Виконай завдання і дай відповіді на запитання.**

ЗАВДАННЯ

1. Опиши, як змінилася середня температура у світі за останні 100 років.
2. Чи є, на твою думку, зв'язок між двома ламаними на графіку? Чому ти так вважаєш?
3. Чи правда, що за останні 100 років кількість піратів зросла?
4. Чи правда, що за останні 100 років середня температура знизилася?
5. У якому році кількість піратів була найвища?
6. Що ти знаєш про таке явище, як сучасне *піратство*? Знайди інформацію про один із видів піратства й презентуй у класі.

339 **Перепиши речення, прибираючи скісну риску та вставляючи, де потрібно, пропущені букви й розділові знаки. Обведи всі сполучники.**

1. Сучасний мандрівник не вирушає в дорогу без термоса тому/що це дуже зручно та практично. 2. Перший «родич» термосів з'явився в Шотландії завдяки Джеймсові Дюару який використовував його для того/щоб транспортувати зріджені гази. 3. Згодом цю посудину вдосконалив німецький інженер, тільки/но зрозумів що це зручно для щоденного застосуванням. 4. З того часу принцип дії термоса залишився незмінним дарма/що минуло сто п'ятдесят років. 5. Цікаво знати що термос краще зберігає холод, ніж тепло так/що можете використовувати його і для морозива. 6. Як/що надумаєте вирушати в довгу дорогу, то подбайте про важливі дрібнички, зокрема надійний термос.

340 **Утвори всі можливі складні сполучники за поданим зразком. Придумай і запиши речення з 3–4 утвореними сполучниками на вибір.**

Зразок. *Мов – мовби – немовби – мовбито – немовбито.*

1) ніби; 2) наче.

341 **Придумай і запиши продовження речень, щоб виділені фрагменти в одному реченні були написані разом, а в іншому – окремо. Постав розділові знаки.**

1. Ми довго гомоніли, **проте**… – Ми довго гомоніли **про те**…
2. **Якби** ти не старався… – **Як би** ти не старався…
3. **Щоб** це зробити… – **Що б** це зробити…

УРОК 75

СПОЛУЧНИК. УЗАГАЛЬНЕННЯ

На цьому уроці
- ти повториш та узагальниш вивчене про сполучник.

342 **Добери необхідні за змістом сполучники й запиши на місці пропусків. Постав пропущені розділові знаки.**

1. Голова не на те ____ на ній капелюх носити.
2. Людей слухай ____ свій розум май.
3. Не кажи «гоп» ____ не перестрибнеш.
4. Не копай ні під ким яму ____ сам у неї впадеш.
5. Причепився ____ реп'ях до кожуха.
6. Винен ведмідь ____ з'їв корову ____ винна корова ____ в ліс пішла.

Народна творчість

343 **Перепиши сполучення слів, вставляючи пропущені сполучники *і (й / та)*.**

У лісі __ полі, вітер _ дощ, швидко __ спритно, уперше __ вдруге, велосипед __ самокат, січень __ лютий, друга __ третя, червона __ оранжева, праворуч __ ліворуч, Людмила __ Анатолій, день __ ніч, виграєш __ купиш.

344 **Запиши сполучення слів у дві колонки.**

Із сурядними сполучниками	З підрядними сполучниками

Запізнився, хоч знав; столи та стільці; світить, проте не гріє; або вдень, або вночі; якщо прийдеш, то поговоримо; чорний, немов вугілля; мокрий чи сухий; не лише малює, а й вишиває; повечеряємо після того, як закінчимо; прочитай, аби розуміти; то співають, то танцюють; виконали б, якби не дощ.

345 **Утвори речення, використовуючи подані сполучники. Запиши сполучники разом, окремо або з дефісом.**

Дарма/що, тому/то, про/те, як/би, немов/би/то, через/те/що.

346 **Використовуючи інформацію з ілюстрацій, утвори три речення з однорідними членами, поєднаними сурядними сполучниками, і три складні речення, у яких частини поєднані підрядними сполучниками.**

1

2

3

4

УРОК 76

Діагностична (контрольна) робота 6. СПОЛУЧНИК

Варіант 1

1. Вибери правильне продовження твердження:
Сполучник – це частина мови, яка...
А належить до службових.
Б служить для поєднання дієслова з іменником.
В виконує роль другорядних членів речення.
Г поєднує слова в словосполучення.

2. Визнач рядок, у якому лише сполучники.
А як, або, неначе, якби
Б хто, що, який, котрий
В без, від, через, відповідно до
Г коли, звідки, де, швидко

3. Вибери рядок, у якому в усі сполучення слів потрібно вставити сполучник *й*.
А Тетяна __ Аліна, веселі __ щасливі
Б так __ ні, сміялись __ веселились
В Україна __ Японія, столи __ тумбочки
Г холодно __ мокро, липень __ серпень

4. Усі сполучники пишемо ОКРЕМО в рядку
А через/те/що, так/що, з тим/щоб
Б за/те, мовби/то, дарма/що
В тому/що, ад/же, про/те
Г неначеб/то, при/чому, як/би

5. Усі сполучники підрядні в рядку
А начебто, мовбито, проте
Б але, мовби, нібито
В та, якби, якщо
Г як, мов, що

6. Сполучник є в реченні
А Сорока від свого язика страждає.
Б Дарма що малий, а й старого навчить.
В За одного битого двох небитих дають.
Г Усякий двір хазяйськими руками держиться.

7. Підкреслене слово є сполучником і його потрібно писати разом у реченні
А Як/би кіт риби не хотів, а у воду не лізе.
Б Як/би в'юн не викручувався, а на пательню потрапить.
В Вище за голову не стрибнеш, як/би не старався.
Г Як/би мені хліб та одежа, то їв би лежачи.

8. Кількість сполучників у поданому реченні
Танцюй так, ніби ніхто не бачить, співай так, мовби ніхто не чує, і живи так, немов земля – це рай (Марк Твен).
А два **Б** три **В** чотири **Г** п'ять

9. Установи відповідність між синонімічними сполучниками.
А аби **1** однак
Б хоч **2** щоб
В якщо **3** коли
Г проте **4** дарма що
5 тому що

10. Утвори й запиши 2 речення зі словами *проте, про те*.

Варіант 2

1. Вибери правильне продовження твердження:
Сполучник – це частина мови, яка...
А належить до повнозначних самостійних.
Б поєднує слова в словосполучення.
В виконує роль другорядних членів речення.
Г служить для поєднання частин складного речення.

2. Визнач рядок, у якому лише сполучники.
А чий, який, котрий, скільки
Б серед, поміж, з-під, згідно з
В дарма що, або, мовбито, аби
Г де, всюди, легко, по-перше

3. Вибери рядок, у якому в усі сполучення слів потрібно вставити сполучник *і*.
А Тетяна __ Аліна, веселі __ щасливі
Б так __ ні, сміялись __ веселились
В Україна __ Японія, столи __ тумбочки
Г холодно __ мокро, липень __ серпень

4. Усі сполучники пишемо разом у рядку
А через/те/що, так/що, з тим/щоб
Б про/те, мовби/то, як/що
В тому/що, дарма/що, за/те
Г ніби/то, як/тільки, як/би

5. Усі сполучники підрядні в рядку
А аби, мов, що
Б але, мовби, нібито
В та, якби, якщо
Г начебто, мовбито, проте

6. Сполучник є в реченні
А Добрий початок – це половина справи.
Б Маленька праця краща за велике безділля.
В Щоб рибу їсти, треба у воду лізти.
Г Печені голуби не летять до губи.

7. Підкреслене слово є сполучником і його потрібно писати разом у реченні
А Як/би пес не сидів, то й зайця зловив.
Б Як/би пес не вертівся, а хвіст ззаду.
В Що кому болить, той про/те і гомонить.
Г Не говори людям про/те, що сам не розумієш.

8. Кількість сполучників у поданому реченні
Перед тим як зробити людину предметом свого поклоніння, я з'ясував би, чи низько вона може впасти, але це лише збільшує мою повагу до неї, бо дає можливість оцінити досягнуті нею висоти (Джек Лондон).
А два **Б** три **В** чотири **Г** п'ять

9. Установи відповідність між синонімічними сполучниками

А адже	**1** однак
Б якщо	**2** щоб
В зате	**3** коли
Г хоча	**4** дарма що
	5 тому що

10. Утвори й запиши 2 речення зі словами *якби, як би.*

УРОК 11

ВДУМЛИВЕ ТА КРИТИЧНЕ ЧИТАННЯ ТЕКСТІВ

На цьому уроці ти пригадаєш

- як розрізняти факти й судження,
- як відрізняти фейки від фактів,
- що таке клікбейт,
- як критично оцінювати заголовки.

НА ЗВ'ЯЗКУ ЕКСПЕРТ

Факт – справжнє, невигадане твердження, об'єктивно доведене або підтверджене (показники, дати, події, явища, статистичні дані, докази тощо). Наприклад:

За статистичними даними, собак в Україні на 3 % більше, ніж котів.

Судження – думка про що-небудь, погляд, виклад власних міркувань (припущення, міркування, оцінка, відчуття тощо). Наприклад:

Я думаю, що собак в Україні більше, ніж котів.

Важливо також звертати увагу на заголовки. Наявність слів *шок*, *сенсація* або словосполучень *неймовірне відкриття*, *унікальні дані*, *читати всім* тощо може свідчити про те, що такий заголовок є **клікбейтом**, тобто таким, мета якого – привернути увагу читачів. Зазвичай інформація в текстах із такими заголовками потребує перевірки, адже може містити неправдиві дані та маніпуляції.

УВАГА!

Фейк – це неправда, представлена як факт. Тому всі твердження треба перевіряти в надійних джерелах.

347 **Знайди відомості про те, які джерела інформації можна вважати надійними. Уклади список ознак, наведи приклади джерел, які допоможуть тобі під час виконання завдань до цього уроку.**

348 **Розсортуй подані твердження на факти та судження. Знайди три фейки й доведи свою думку.**

А 24 серпня в Україні святкують День Незалежності.

Б День Незалежності – улюблене свято всіх українців.

В Україна – найменша країна в Європі.

Г Українські дороги найгірші у світі.

Д Українська абетка містить 33 букви.

Е В Україні набув чинності закон, згідно з яким школярі можуть не вивчати 2 предмети з обов'язкових за власним бажанням.

Є Найкращий магазин у Києві – «Сніжинка».

Ж Висота Говерли становить 3261 м.

349 **Прочитай текст. Виконай завдання і дай відповідь на запитання.**

ШОКУЮЧЕ ВІДКРИТТЯ ПОЛЬСЬКИХ НАУКОВЦІВ: ВЛАСНИКИ ТА ВЛАСНИЦІ КОТІВ І СОБАК БЕЗСИМПТОМНО ХВОРІЮТЬ НА КОРОНАВІРУС

Власники та власниці домашніх тварин, зокрема котів і собак, у більшості випадків легше хворіють на коронавірус. Такий висновок зробила польська лікарка Сабіна Манушевська, яка працює в Першому національному варшавському шпиталі.

Думка експертки доведена методом спостереження за групою зі 100 пацієнтів, інфікованих на коронавірус. Про це повідомило польське видання WalnerPost. Лікарка висунула гіпотезу про те, що через постійний контакт із шерстю та слиною імунітет господарів є більш стійкішим до різних патогенів.

ЗАВДАННЯ

1. Проаналізуй інформацію в тексті та визнач, які дані потребують додаткової перевірки.

2. За допомогою додаткових джерел перевір інформацію з тексту. Заповни таблицю.

Інформація з тексту	Як я виконав / виконала перевірку	Мій висновок: це факт чи фейк

3. Зроби висновок про правдивість цієї новини.
4. Які слова із заголовка вказують на те, що варто перевірити цей текст?
5. Виправ усі помилки в тексті, поясни.
6. Знайди переконливу новину в інтернеті. Попроси однокласника / однокласницю перевірити твій текст на достовірність і помилки.

350 **Проаналізуй заголовки статей. Які з них містять ознаки клікбейту? Які заголовки викликають у тебе недовіру? Поясни свою думку.**

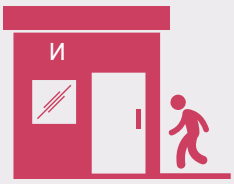
НОВИНИ

ШОК!
Ельфи вийшли на протести.

Не повірите, що кладуть у макарони в Італії: це не сир, і навіть не помідори.

СКЛАДАЄТЬСЯ, ЯК LEGO:
українець створив сталеве укриття, яке нібито витримує понад 43 тонни.

Іспанія терміново повернула масковий режим у лікарнях через сплеск захворюваності на коронавірус.

У Чорнобильському заповіднику помітили найменшу у світі сову.

Для чого встромляти сірники в горщики з рослинами? Ефект вас шокує.

351 **Створи комікс із порадами про те, як перевіряти інформацію в інтернеті. Водночас виконай обов'язкові умови:**

1) вигадай щонайменше двох персонажів, один із яких став жертвою фейку;

2) згадай мінімум один ресурс, за допомогою якого можна перевірити, чи є новина фейком;

3) наведи принаймні один приклад джерела інформації, яке можна вважати надійним.

УРОКИ 78–79

ЧАСТКА ЯК СЛУЖБОВА ЧАСТИНА МОВИ. ГРУПИ ЧАСТОК ЗА ЗНАЧЕННЯМ

На цих уроках ти дізнаєшся,
- що таке частка,
- які є групи часток за значенням (формотворчі, словотворчі, модальні),
- які є омоніми часток серед слів інших частин мови.

НА ЗВ'ЯЗКУ ЕКСПЕРТ

Частка – це незмінна частина мови, яка вносить додаткові смислові відтінки в речення або служить для творення певних граматичних форм слів.

За допомогою часток стверджують або заперечують думку, висловлюють різні емоції або почуття: захоплення, обурення, упевненість, невпевненість. Наприклад: *авжеж, ні, ось, невже, годі, навіть, хіба, би* тощо.

ГРУПИ ЧАСТОК ЗА ЗНАЧЕННЯМ

Формотворчі
служать для творення граматичних форм

- ***би (б)*** – умовний спосіб дієслова: ***піймав би***;
- ***хай (нехай), -бо, -но*** – наказовий спосіб дієслова: ***хай*** *піймає, ходи-**бо**, зроби-**но***;
- ***най-, що-, як-*** – найвищий ступінь порівняння прикметників і прислівників: ***якнай****кращий*, ***щонай****гірше*.

Словотворчі
утворюють нові слова (перетворились на суфікси та префікси)

- ***будь-, -небудь, бозна-, хтозна-, казна-, аби-, де-, не-, ні-, -ся (-сь)***:
будь*-що, хто-****небудь****, бо****зна****-коли, ****хтозна****-звідки, ****казна****-що, ****аби****де, ****де****хто, ****не****добре, ****ніхто****, хто****сь****.*

Модальні (дають різні смислові відтінки)

- **вказівні:** *ось, це (оце), то, ото, он. Квиток – **ось** що потрібно.*
- **питальні:** *невже, хіба, чи, га. **Невже** час додому?*
- **стверджувальні:** *так, еге ж, атож, аякже, авжеж. **Авжеж**, ми прийдемо.*
- **спонукальні:** *годі, бодай, ну, аби. **Аби** ж ти це написав.*
- **підсилювальні:** *і(й), а, же, ж, аж, все ж, навіть. Вона **аж** плаче.*
- **обмежувально-видільні:** *тільки, лише, саме, хоч би, якраз. **Хоч би** раз поцікавилися!*
- **заперечні:** *не, ні (ані). **Не** буде цей шлях легким.*
- **означально-кількісні:** *майже, приблизно, трохи не, чи не. У залі **майже** нікого не було.*
- **власне модальні:** *мов, мовляв, ніби, навряд чи. Дідусь **ніби** помолодшав.*

352 **Порівняй речення без часток та з частками. Чи змінюється значення речень? Поясни свою думку про те, яку роль у кожному з речень виконує частка.**

А Остап зробив домашнє завдання. – Тільки Остап зробив домашнє завдання.

Б Вероніка приїхала на велосипеді. – Навіть Вероніка приїхала на велосипеді.

В Завтра ти плануєш прийти? – Невже завтра ти плануєш прийти?

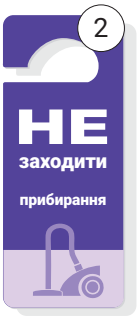
Г Таксі приїде о четвертій. – Таксі приїде аж о четвертій.

353 **Визнач, у яких написах використано частки й до яких груп за значенням вони належать. Де можна побачити такі таблички? Сформулюй власне правило поведінки в класі, використовуючи частку, і створи табличку з ним.**

1

2

3

4

354 **Прочитай текст і, скориставшись коментарем експерта, поясни, яку роль виконують виділені частки. Виконай завдання і дай відповідь на запитання.**

1. Важко знайти людину, яка **не** користувалася в житті клейкою стрічкою, тобто скотчем. 2. З'явився скотч **приблизно** 100 років тому завдяки американському інженерові Річарду Дрю. 3. Спочатку винахідник наносив клей **лише** на краї целофанової стрічки, щоб зменшити вартість скотчу. 4. Однак після випробувань Річард вирішив **не** економити на клеєві, бо **саме** так стрічка трималася надійніше. 5. Відгук замовника був схвальний: «Можете **не** сумніватися. Обсяги продажів точно виправдають **будь-**які витрати». 6. З часу появи скотчу користувачі вигадали безліч способів його застосування, іноді **геть** несподіваних. 7. Наприклад, клейкою стрічкою збира-

ють **най**дрібніші скляні уламки. 8. Або **ж** скотчем заклеюють пакет із молоком, щоб воно довше **не** псувалося. 9. Одним із **най**оригінальніших застосувань є створення картин зі звичайного скотчу.

За матеріалом сайту компанії Grand Park

ЗАВДАННЯ

1. Знайди інформацію про інші цікаві способи використання скотчу й перекажи цікавинку в класі.
2. До якого речення з тексту вправи можна використати подане фото? Опиши, що ти бачиш на картині художника Олега Давиденка. В описі використовуй частки.

Олег Давиденко. Дотик. 2020 (з проєкту «Скотч»)

3. Знайди в тексті три слова, які містять лише глухі приголосні звуки.
4. Запиши транскрипцію слова *заклеюють*.
5. Уклади список часток, ужитих у тексті, в алфавітному порядку.

355 **За поданим зразком перебудуй речення, додаючи різні частки. Усно поясни, як змінилося значення речень.**

Зразок. *Вони відпочили. – Вони таки відпочили. – Нехай вони відпочинуть. – Невже вони відпочили?*

1. Ти виконав це завдання.
2. Оля допомагає.
3. Гра закінчилася.

356 **За допомогою часток *-но, -бо, хай, нехай, б (би)* утвори форми умовного та наказового способу поданих дієслів.**

Чекати, поспішати, тренувати.

357 **Перебудуй текст, увівши частки в речення. Поясни, що змінилося в змісті.**

1. Вони знають про необхідність ремонту (*стверджувальна*).
2. Час навчитися боятися самотності (*заперечна*).
3. Ти повинен швидко збігати в магазин (*підсилювальна*).
4. Це найкраще місце для читання (*вказівна*).
5. Кожен прагне стати розумнішим (*означально-кількісні*).
6. Ми хочемо поїхати в гори (*питальна*).

НА ЗВ'ЯЗКУ ЕКСПЕРТ

Деякі частки мають омоніми серед слів інших частин мови.

Частки	Інші частини мови
І хто мені допоможе?	Сьогодні йшов дощ **і** сніг (*сполучник*).
Ходи ж **бо** сюди.	Зайдіть, **бо** потрібно (*сполучник*).
Він **ніби** усміхнувся.	Дівчина, **ніби** сонце, сміялася (*сполучник*).
Це сталося **рівно** рік тому.	Намалюй цю лінію **рівно** (*прислівник*).
Спорт – **це** здоров'я.	**Це** був найкращий день у житті (*займенник*).

358 **Перепиши речення, підкресли в них частки. Визнач їхній розряд за значенням. Утвори кілька речень, щоб підкреслені тобою частки належали до інших частин мови.**

1. А хто з вас порадить цікаву книжку?
2. «Довбуш» – це мій улюблений фільм.
3. Озеро наче дихало в тумані.
4. Ми просто хочемо відпочити.
5. Чи легко навчитися плавати?
6. Розділимо рівно на п'ять частин.

359 **Прорекламуй одну з часток на вибір, не називаючи її. Попроси однокласників / однокласниць відгадати, про яку частку йдеться.**

УРОКИ 80–81

НАПИСАННЯ ЧАСТОК

На цих уроках ти навчишся
- писати частки разом, окремо, з дефісом,
- відрізняти частки від омонімів з інших частин мови.

НА ЗВ'ЯЗКУ ЕКСПЕРТ

Окремо	1) формотворчі частки ***хай, нехай, бодай, би (б)*** та заперечні ***не, ні (ані), ж (же)***	***хай*** *прочитає*, ***бодай*** *хтось міг подумати*, *мріяв* ***би***, ***не*** *так*, ***ні*** *до чого*, ***ані*** *в кого*, *хто* ***ж***, *кому* ***ж*** (ОКРІМ *атож*, *авжеж*, *аякже*)
	2) більшість модальних часток	***ось, це, саме, лиш, хоч, аж, навіть, що, ну, просто, майже***
Разом	словотворчі частки ***аби-, де-, -ся (-сь), ні-, що-, як-, чим-***	***аби****коли*, ***де****хто*, ***хто****сь*, ***ні****чого*, ***що****найкраще*, ***як****найліпше*, ***чим****дуж*
Із дефісом	частки ***-бо, -но, -то, -от, -таки, казна-, хтозна-, будь-, -небудь***	*іди-****бо***, *тільки-****но***, *стільки-****то***, *як-****от***, *зробив-****таки***, ***казна****-що*, ***хтозна****-який*, ***будь****-що*, *коли-****небудь***

Підказка для запам'ятовування:

Казна-, хтозна-, будь-, -небудь – про дефіс ти не забудь.

! Якщо між часткою та займенником ставимо прийменник або частки ***же (ж), не***, то всі слова пишемо окремо: *аби* ***з*** *ким*, *де* ***про*** *що*, *все* ***ж*** *би*, *він* ***же*** *таки*, *що* ***не*** *година*.

! Частки ***би (б), же (ж), то*** пишемо РАЗОМ лише в складі сполучників та часток: *мовби*, *немовби*, *нібито*, *немовбито*, *начебто*, *авжеж*, *аякже*, *атож*, *аніж*.

! Частку ***таки*** перед дієсловами (або іншими частинами мови) пишемо ОКРЕМО: ***таки*** *знав*, ***таки*** *зелений*.

360 **Проаналізуй пари слів і поясни, чому їхній правопис відрізняється.**

А Абихто – аби з ким.

Б Казна-хто – казна для кого.

В Не ходи – немовби.

Г Знав-таки – таки знав.

361 **Утвори від поданих слів відповідні граматичні форми за допомогою формотворчих часток і запиши їх у таблицю. Поясни правопис часток в утворених словах.**

1) Знати, допомогти, думати, прив'язати;
2) лежати, відпустити, прибрати, заходити;
3) радісний, темний, швидко, легко.

Граматичні форми	Утворені форми слів
1. Умовний спосіб дієслів	
2. Наказовий спосіб дієслів	
3. Найвищий ступінь порівняння прикметників або прислівників	

362 **Утвори за поданим зразком нові слова. Поясни їхній правопис.**

З р а з о к : *хто – дехто, абихто, хтось, хтось-то, казна-хто, будь-хто, хто-небудь.*

Що, який, чий, скільки, де, коли.

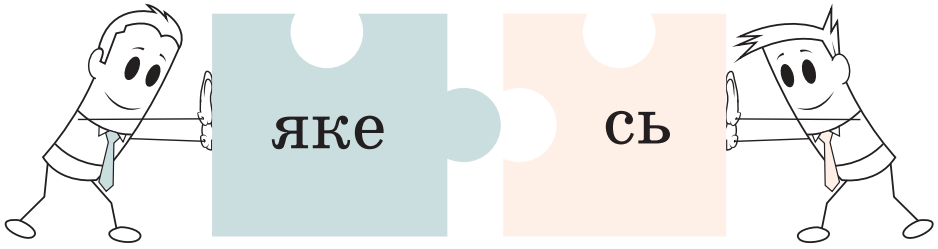
363 **У подані займенники введи прийменники так, щоб писати їх окремо.**

З р а з о к : *будь-хто — будь у кого, будь із ким, будь за ким.*

Дещо, дехто, деякий, абихто, казна-хто, будь-що.

364 **Запиши слова та словосполучення в три колонки залежно від того, як треба писати частину, що в дужках.**

Тому(то), хто(небудь), як(най)більше, спечеть(ся), навіть(так), так(от), (що)літа, хтозна(з)кого, порви(таки), хтозна(ким), загни(но), загорівся(б), аби(хто), якось(то), наполіг(таки),

хтозна(як), а(вже)ж, тільки(но), проходь(же), яке(сь), зніміть(бо), (ген)оддаліки, ось(такі), занеси(но), отак(от).

Окремо	Разом	Із дефісом

Підкресли третю від початку букву в першому слові кожного сполучення – і прочитаєш українське народне прислів'я.

365 **Перепиши слова, прибираючи скісну риску. Поясни правопис часток.**

Немов/би, начеб/то, ніби/то, кому/б/то, все/б/таки, невже/ж, хіба/ж, аяк/же, ані/ж, іди/ж/бо, якби/ж/то, чи/то/так, що/то/за, казна/в/чому, хтозна/де, як/от, так/от, все/таки, будь/для/чого, стій/бо, що/небудь, будь/як, отакий/то, де/коли, як/най/вище, що/миті, он/куди, тікай/бо, таки/вирішив, тільки/що.

НА ЗВ'ЯЗКУ ЕКСПЕРТ

Розрізняй омоніми:

що **б** (займенник + частка):
Що **б** *не сталося, я поруч.*

щоб (сполучник = *аби*)
Я поїду туди, ***щоб*** *(=аби) запитати.*

як **би** (прислівник + частка):
Як **би** *ти не намагався, нічого не вдієш.*

якби (сполучник = *якщо б*):
Якби *(= якщо б) мені було це відомо, я втрутилася б.*

те **ж** (займенник + частка):
Він буде їсти те **ж** *саме, що вчора.*

теж (прислівник = *також*)
Вона ***теж*** *(=також) хоче морозива.*

366 **Проаналізуй уривки з пісень. Визнач, якими частинами мови є виділені слова. Запиши їх правильно. Виконай завдання.**

1. **Що/б** не було – вистоїмо. Історію перевернемо (Сіромаха, «Kalush» – «Вистоїмо»).

2. **Як/би** не ти, я б не вірив у любов (М. Бородін – «Як/би не ти»).

3. Я хочу, **що/б** розвіялась, як дим («Без обмежень» – «Дим»).

4. **Як/би** це був останній твій день, кого б ти пробачив, кого б набрав? (MamaRika – «Останній день»).

5. Як/би колись сказала ти мені стати твоїм човном, **як/би** колись, то взяв би я тебе і на волю поплив («Океан Ельзи» – «Друг»).

6. Настане той день, Зберу я у *вiхоть* солому пісень, Позичу десь сили, **Що/б** тії слова за живе вас вкусили («Бумбокс» – «День»).

ЗАВДАННЯ

1. З'ясуй і запиши значення підкресленого слова.
2. Поясни правопис слів *перевернемо, розвіялась, останній*.
3. Обери фрагмент пісні, який тобі найбільше сподобався. Знайди інформацію про цю пісню та її виконавців. Підготуй коротку довідку, уживаючи частки.
4. Знайди українську пісню, у якій ужито частки. Запиши відповідний уривок. Запропонуй однокласнику / однокласниці визначити частку в цьому реченні.
5. Проведи опитування серед однокласників і однокласниць, друзів і подруг та поцікався, яку українську музику слухають сучасні підлітки. Уклади список із п'яти найпопулярніших виконавців та виконавиць.
6. З'ясуй, яка українська музика була популярна в 90-і роки XX століття. Поєднай усю інформацію, яку тобі вдалося дізнатися під час виконання цього завдання, і напиши есе *«Українська музика моїми очима»*. Підкресли у своєму тексті всі частки.

УРОКИ 82–83

НАПИСАННЯ *НЕ* ТА *НІ* З РІЗНИМИ ЧАСТИНАМИ МОВИ

На цих уроках ти пригадаєш,

- як писати *не* та *ні* з різними частинами мови.

НА ЗВ'ЯЗКУ ЕКСПЕРТ

Частку *НЕ* пишемо РАЗОМ

з іменниками

Якщо слово не вживане без ***НЕ***

небилиця
нездара
невдаха
неук
нечепура
неборака

Якщо слово з ***НЕ*** можна замінити синонімом без ***НЕ***

небезпека – загроза
недруг – ворог
недоля – лихо
неправда – брехня
невисокий – низький
недалекий – близький

із прикметниками

Якщо слово не вживане без ***НЕ***

невблаганний
невпинний
нещадний
незабутній
нестримний
невтішний

Якщо слово з ***НЕ*** можна замінити синонімом без ***НЕ***

неживий – мертвий
несміливий – боягузливий
немало – багато
нешвидко – повільно
недорого – дешево
нехолодно – тепло

із прислівниками

Якщо слово не вживане без ***НЕ***

невдовзі
невтямки
неподалік
нещодавно
нехотя
незабаром

з дієсловами

дієприслівниками

Якщо слово не вживане без *НЕ*

нехтуючи
незчувшись
ненавидячи
непокоячись
недочуваючи

дієприкметниками

Якщо немає залежних від дієприкметника слів і дієприкметник не є присудком

невиконана справа
нездійснена мрія
незачерствілий хліб

У дієслівному префіксі ***недо-*** пишемо ***НЕ*** разом: *недобачати* (погано бачити), *недоїдати* (погано їсти), *недочувати* (погано чути), проте від цих дієслів слід відрізняти дієслова з префіксом ***до-***: *не доплатити (не сплатити певної частини), не дотримати (не зважити певної частини)* та ін.

Частку *НЕ* пишемо ОКРЕМО

з числівниками	із займенниками	з дієсловами	
			дієприслівниками
не п'ятий *не один* *не четверо* *не мільйон* *не одна друга* *не півтора*	*не їхній* *не ми* *не будь-хто* **АЛЕ:** *неабиякий* *неабихто* *неабищо*	*не будувати* *не написати* *не засвітити* *не відпочити*	*не будуючи* *не написавши* *не засвітивши* *не відпочивши*
із іменниками	із прикметниками*	із прислівниками	з дієприкметниками**

Якщо є протиставлення

не сміливець, а боягуз
не погода, а казна-що
не дружба, а ворожнеча
не високий, а низький
не добрий, а поганий
не світлий, а темний

не високо, а низько
не добре, а погано
не світло, а темно
не написаний, а надрукований
не побілений, а пофарбований
не відчинений, а замкнений

* ***НЕ*** з прикметниками пишемо ОКРЕМО, якщо прикметник є присудком: *Цей килим не дорогий (не є дорогий).*
АЛЕ: *Цей килим (є) недорогий (*у значенні *дешевий).*

** ***НЕ*** з дієприкметниками пишемо ОКРЕМО, якщо:
- є слово, яке залежить від дієприкметника: ***досі*** *не здолана фортеця,* ***ще*** *не написаний роман, не бачені* ***нами*** *картини, не освітлена* ***ліхтарями*** *вулиця;*
- дієприкметник є присудком: *Фортеця була не здолана. Цей роман не дописаний. Вулиця залишиться не освітленою.*

367 **Проаналізуй інформацію з поданих вище таблиць і запиши відповіді на запитання.**

1. З якими частинами мови частку *НЕ* завжди пишемо окремо?

2. Яким правилом можна пояснити правопис таких слів: *нечепура, нещодавно, нехтуючи*?

3. Як пишемо слова з часткою *НЕ*, якщо ми можемо дібрати до них синоніми без *НЕ*?

4. Яка форма дієслова має найскладніші правила правопису частки *НЕ*?

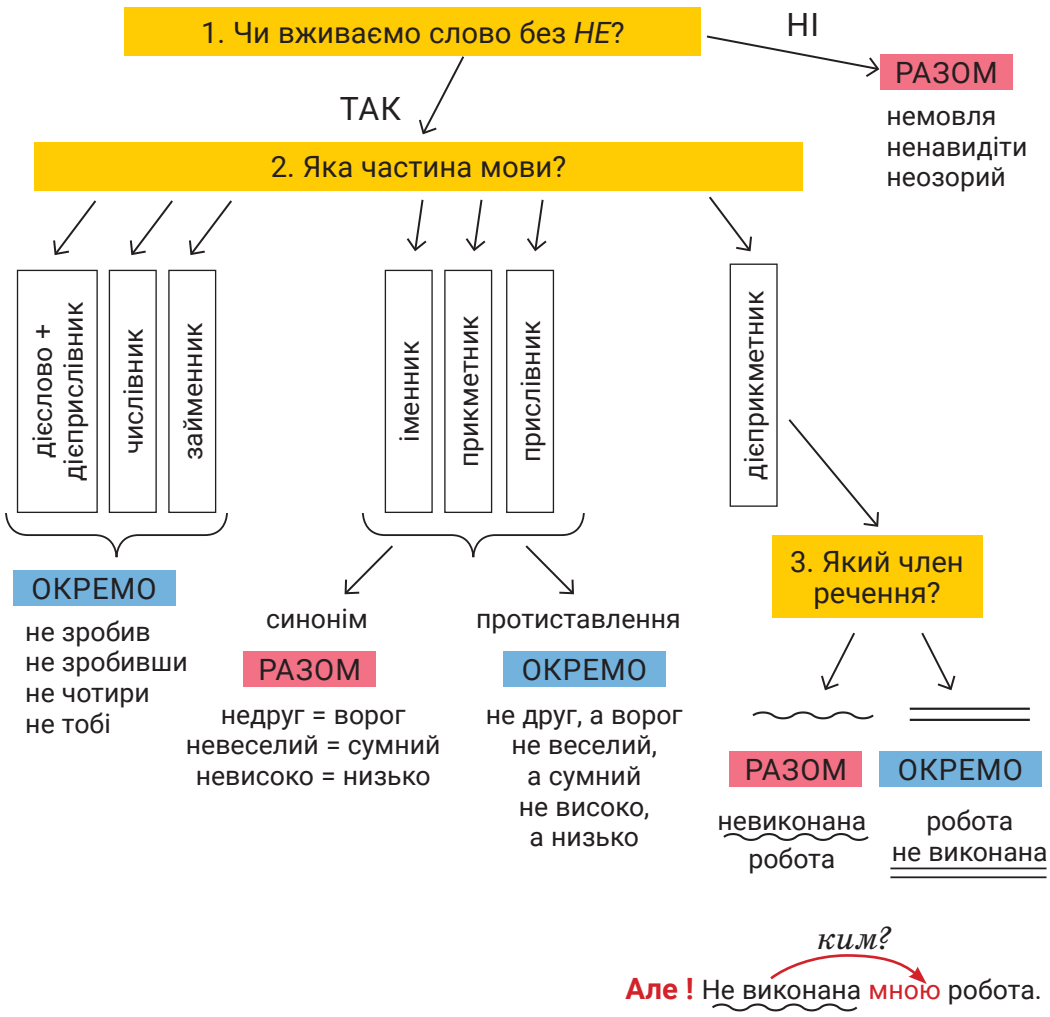
5. Як ми напишемо прикметники й дієприкметники з часткою *НЕ*, якщо вони є присудками?

6. Які проблеми виникають із префіксом *недо-* в дієсловах?

368 **Обери ту інформацію, яка була для тебе найскладнішою в коментарях експерта. Перетвори її на схему або ментальну карту.**

369 **Проаналізуй алгоритм. Усно прокоментуй написання слів *не/виконавши, не/гарний, а потворний, не/намальована картина, не/зграба*, скориставшись цим алгоритмом. Порівняй два види інформації: таблицю з коментарями експерта й алгоритм. Який для тебе зрозуміліший? Чому?**

НАПИСАННЯ ЧАСТКИ *НЕ*

370 **Прочитай уривки з тексту. Перепиши їх, відновлюючи порядок подій. Поясни, користуючись таблицею з правилами, правопис частки *НЕ* з різними словами в тексті.**

А А ось на другому і третьому місцях за необхідністю розташовані освіта й розумовий розвиток. До речі, усе це вам знадобиться й тоді, якщо ви не полетите на іншу планету.

Б Хто з вас не бачив кінофільмів, де змальовані події з майбутнього? Так ось, там час від часу можна зустріти колоністів, які обживають незаселені планети.

В Що ж потрібно знати юному колоністові, щоб його нездійснена мрія стала реальністю? Навіть не станемо згадувати про здоров'я: воно має бути бездоганним.

Г Уже сьогодні про таку професію можна почути не лише від фантастів. Недалеко ті часи, коли почнеться нова ера заселення нових планет – відомих і невідомих.

371 **Перепиши, з'єднай *НЕ* зі словами, де це потрібно. Поясни правопис частки *НЕ*.**

Не хотіти; не вгамовний; не волячи; не зліченний; не перший; не тільки; не года; не званий гість; не весело, а сумно; не спростований досі факт; не внесений вазон; не настанний; не озорий; не відповідаючи; не ми; не збагненний; не врожай; не друг, а ворог; не до смаку; не добачати; не в'янучі квіти; бланк не заповнений; не біж; не осідланий кінь; не втямки; не відповісти; не письменний; не знайко; не порядок, а анархія; не винно; зовсім не оброблена земля; не стільки.

У словах, які написано з часткою *НЕ* разом, підкресли четверту від початку букву – і прочитаєш закінчення вислову Ж.-Ж. Руссо: «Правдиве серце – ...».

372 **Перепиши прислів'я, з'єднай *НЕ* зі словами, де це потрібно. Поясни правопис частки *НЕ*. Усно прокоментуй значення поданих прислів'їв.**

1. Не/виростуть на вербі груші. 2. Я – не/я, і хата – не/моя. 3. Добру людину бджола не/кусає. 4. Не/біда, що зайшла в двір, а біда, що не/виженеш. 5. Вченому світ, а не/вченому тьма. 6. Свій дім не/чужий, із нього не/виженуть. 7. Пішов батько навпростець, та не/скоро вернеться. 8. Слово – не/горобець, вилетить – не/спіймаєш.

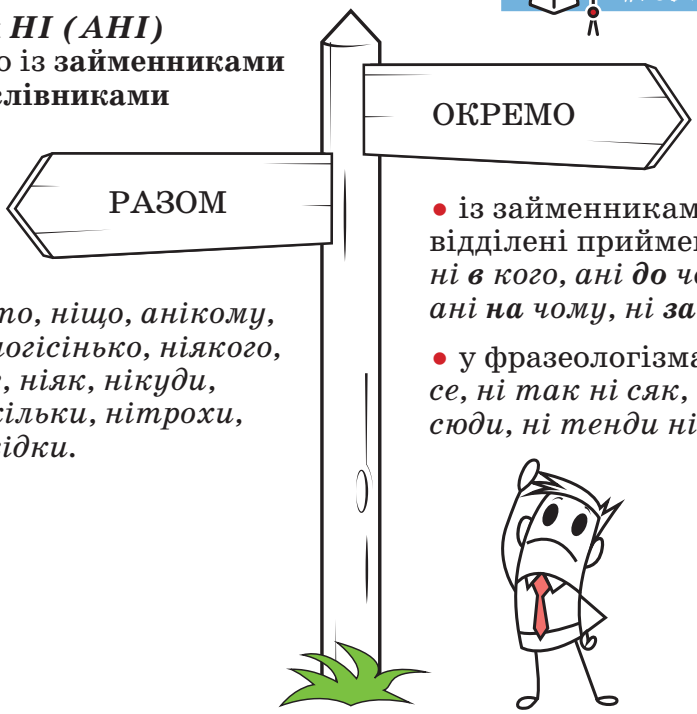
373 **Утвори речення з поданими словами, додаючи до них частку *НЕ*. Поясни значення незнайомих слів за допомогою тлумачного словника.**

http://sum.in.ua/

Шалапут, абищиця, метикуватий, слушний, врозтіч, поквапом, шелепати, чимчикувати.

НА ЗВ'ЯЗКУ ЕКСПЕРТ

Частки ***НІ (АНІ)*** пишемо із **займенниками** та **прислівниками**

ніхто, ніщо, анікому, анічогісінько, ніякого, ніде, ніяк, нікуди, ніскільки, нітрохи, нізвідки.

- із займенниками, якщо відділені прийменниками: *ні **в** кого, ані **до** чого, ні **з** яким, ані **на** чому, ні **за** ким;*
- у фразеологізмах: *ні те ні се, ні так ні сяк, ні туди ні сюди, ні тенди ні сенди.*

374 **Запиши заперечні займенники, увівши в них прийменники.**

Зразок: *ніщо (в) – ні в що.*

Ніким (з), ніякого (від), нічий (в), ніскільки (на), нікого (до), нічим (з), нічийому (на) , ніщо (за), нічого (для), анікого (в), нічим (перед), нікого (про).

375 **Випиши слова, які треба писати з часткою *НІ (АНІ)* разом.**

Ні/який, ні/в/кого, ні/звідки, ні/що, ні/в/чому, ні/риба ні/м'ясо, ні/кчемний, ні/скільки, ні/защо, ні/так ні/сяк, ні/світ ні/зоря, ані/на/що, ні/відкіль, ні/як, ні/куди, ні/в/якого, ні/трошки, ані/чого, ні/місто ні/село; ні/нащо, ані/до/кого, ні/хто, ні/защо, ні/се ні/те.

У виписаних словах підкресли четверту від початку букву – і прочитаєш відгадку до загадки: *«Навколо бочки бігають клубочки»*.

376 **Перепиши, добираючи з довідки продовження приказок. Поясни правопис частки *НІ (АНІ)*.**

1) пропав ...
2) ні/пришити ...
3) ні/так ...
4) ні/в/тин ...
5) ні/хліба ...
6) ні/до/ладу ...

Довідка: ні/солі, ні/до/прикладу, ні/сяк, ні/у/ворота, ані/за/гріш, ні/приліпити.

377 **Проаналізуй описи персонажів. Створи «протилежних» персонажів за поданим зразком, записавши виділені слова з частками *НЕ / НІ*. До кожного персонажа-антагоніста запиши текст-опис на 5–6 речень.**

Зразок.

Бетмен	*Протилежний персонаж*
Людина-кажан (Бетмен) – **відомий** персонаж коміксів. За маскою **чорного** месника **ховається** Брюс Вейн – мільйонер. Він народився в **заможній** родині і мав **комфортне** життя. Бетмен **входить** до складу Ліги справедливості. 	Людина-троянда – **невідомий** персонаж коміксів. За маскою **нечорної** месниці **не ховається ніякий** Брюс Вейн. Вона народилася в **зовсім не заможній** родині і мала **некомфортне** життя. Троянда **не входить** до складу Ліги справедливості.

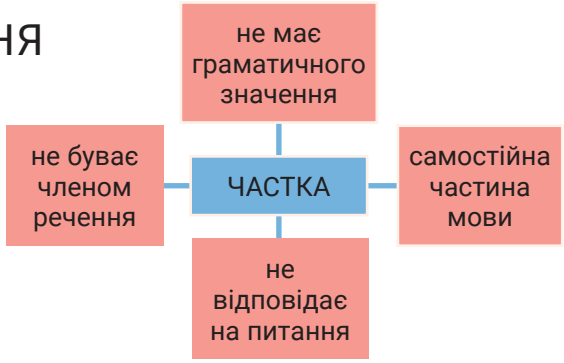
Галк – **вигаданий** супергерой у коміксах американського видавництва. Цей персонаж поєднує в собі дві істоти – **зеленого** монстра та **розумного** вченого. Його «другим я» є доктор Девід Брюс Беннер – фізично **слабкий**, асоціальний та **емоційний** фізик. Він експерт у галузі біології, хімії, інженерії та **має** докторський ступінь у галузі ядерної фізики. Ці дві особистості **вживаються** в одному персонажі, **ладнаючи** між собою.

Жінка-**кішка** – **дуже** популярна персонажка коміксів. Ще в дитинстві вона **навчилася** відкривати замки й обходити системи безпеки, **використовуючи** свою природну спостережливість. У дорослому віці Кішка **ворогувала** з Бетменом. Іноді їм доводилося об'єднуватися проти спільного ворога.

УРОК 84

ЧАСТКА. УЗАГАЛЬНЕННЯ

378 **Проаналізуй схему. Визнач, які є помилки або неточності. Намалюй виправлену схему в зошиті, доповнюючи важливою інформацією про частку як частину мови.**

379 **Порівняй пари речень. Перепиши й підкресли частки. Знайди до них омоніми.**

1. Оце так новина пролетіла містом! – Що ти можеш сказати про оце оповідання?
2. Аби щось комусь розказувати! – Було б добре, аби ви приїхали завтра.
3. Це для мене буде найкращий подарунок. – Біла Церква – це місто, відоме своїм парком.

380 **Придумай і запиши речення про проблеми екології. Використай у кожному реченні подані частки.**

1. Формотворчі: *нехай, б(би), якнай-*.
2. Словотворчі: *аби-, де-, -небудь*.
3. Модальні: *ось, саме, навіть*.

381 **Перепиши слова, прибираючи скісну риску. Поясни правопис часток разом, окремо, з дефісом.**

Немовби/то, читай/же, казна/де, підпишіть/но, хтозна/в/чому, навряд/чи, усе/ж/таки, доплив/таки, будь/з/ким, таки/збудували, аби/де, хто/небудь, привітай/бо, що/най/вище, чи/маленький, скажи/бо, ми/ж/таки, як/от, співала/б, ходіть/бо, скажи/ж, все/б/таки.

382 **Перепиши, прибираючи скісну риску. Поясни правопис часток *НЕ* і *НІ* з поданими словами.**

Не/здара, не/года, не/дуга, не/вільник, не/долік, не/гайний, не/похитний, не/мічний, не/втомний, не/стямний, не/веселий, не/покоїтися, не/хтувати, не/бувати, не/самовито, не/дорого, ні/звідкіля, ні/коли, ні/трохи, ні/де, ні/нащо, ні/як, ні/чий, не/сказанно, не/винно, не/забаром, не/абиякий, не/абихто.

383 **Перебудуй словосполучення так, щоб частку *НЕ* треба було писати окремо.**

Неширока річка, непрочитана книжка, неглибоке озеро, непідготовлене завдання, рухалися нешвидко, продамо недорого.

УРОК 85

Діагностична (контрольна) робота 7. ЧАСТКА

Варіант 1

1. Визнач рядок, у якому лише частки.

А ось, лише, ледве
Б або, атож, авжеж
В навіть, бодай, можете
Г уже, хоч, якщо

2. Усі слова утворені за допомогою словотворчих часток у рядку

А ген там, лише скажи, навіть разом
Б не втомлений, не тут, не зелений
В аніякими, хтось, який-небудь
Г читали б, хай відпочинуть, найнижче

3. Відповідність між частками та їхнім розрядом правильно встановлено в рядку

А *невже, хіба, чи* – формотворчі
Б *так, атож, авжеж* – словотворчі
В *би (б), хай (нехай), най-* – формотворчі
Г *аби-, будь-, -небудь* – модальні

4. Усі слова пишемо з *НІ (АНІ)* разом у рядку

А ані/хто, ні/де, ні/туди ні/сюди
Б ані/що, ні/те ні/се, ні/вдень ні/вночі
В ні/кчема, ані/в/кого, ні/як
Г ні/звідки, ні/трохи, ні/кого

5. Усі слова пишемо з частками З ДЕФІСОМ у рядку

А казна/який, сказав/таки, будь/кому
Б хто/ж, такий/от, нехай/би
В таки/відповів, кращий/же, аби/хто
Г усе/таки, саме/так, нехай/би

6. Усі частки пишемо окремо в рядку

А де/з/ким, іди/ж/бо, хоч/би, хто/ж/це
Б усе/ж/таки, хай/так, ось/це, тому/то
В що/за, нехай/уже, лише/їй, аби/хто
Г аж/так, тому/то, як/най/більше, та/невже

7. Визнач речення, у якому є частка.

А Вітерець, вітрище, вітрисько, буревій – он скільки вітрів є в нас.
Б Кожен по-своєму називається, по-своєму поводиться, дме.
В Оцінюють їхню силу, виставляючи бали – як школярам.
Г Одиницю має легкий вітер, а 12-бальний буревій вивертає дерева з корінням

8. Частку *НЕ* пишемо зі словами окремо в рядку

А не/друг, не/втомлений роботою, не/вірю, не/стріляючи
Б не/чотири, не/приніс, не/збудований досі будинок, не/нас
В не/чотири, не/переливки, не/їхній, не/вмілий
Г не/досвідчений, не/посмію, не/місто, не/прочитаний лист

9. Визнач, якими частинами мови є виділені в реченні слова. Цифра позначає попереднє слово.

***Саме**(1) в **цей**(2) момент **раптом**(3) почулося брязкання металу, гаражні двері, **відчиняючись**(4), заскрипіли.*

А займенник **Б** прикметник **В** прислівник **Г** дієприслівник **Д** частка

10. Утвори й запиши речення з кількома частками (щонайменше з двома).

Варіант 2

1. Визнач рядок, у якому лише частки.

А якраз, же, якби
Б будеш, ніби, он
В тільки, нехай, звідси
Г ані, хай, саме

2. Усі слова утворені за допомогою формотворчих часток у рядку

А не переймайся, не хитрий, не десять
Б нехай зайде, ходи-бо, якнайближче
В навряд чи, якраз так, лиш на мить
Г декого, бозна-звідки, тримайся

3. Відповідність між частками та їхнім розрядом правильно встановлено в рядку

А *би (б), хай (нехай), якнай-* – модальні
Б *атож, еге ж, аякже* – словотворчі
В *ось, от, он, ген* – модальні
Г *аби-, будь-, -таки* – формотворчі

4. Усі слова пишемо з *НІ (АНІ)* разом у рядку

А ні/куди, ані/трохи, ні/кчемний
Б ні/до/кого, ні/коли, ні/так ні/сяк
В ні/відкіль, ні/в/чому, ані/звідки
Г ані/в/чому, ні/з/ким, ні/до/ладу

5. Усі слова пишемо з частками З ДЕФІСОМ у рядку

А хтозна/який, як/от, аби/кому
Б так /то, нахились/же, попроси/но
В стій/бо, тримайте/но, який/от
Г казна/в/чому, будь/до/кого, кому/небудь

6. Усі частки пишемо разом у рядку

А де/хто, аби/кого, ато/ж, авже/ж, який/сь
Б ледве/чи, зробив/би, кому/ж, хоч/так
В де/з/ким, як/най/краще, аби/в/кого, казав/же
Г якісь/то, кажи/бо, підніміть/но, просив/таки

7. Визнач речення, у якому немає частки.

А На вухах багато активних точок, які впливають на всі наші органи.
Б Тож ретельно щодня мий вуха й розтирай їх махровим рушником.
В Так ти дбатимеш не лише про чистоту своїх вух.
Г Ця процедура ще й додасть сили і бадьорості на цілий день.

8. Частку НЕ пишемо зі словами разом у рядку

А не/щебечуть, не/там, не/сніг, не/другий
Б не/спритно, не/чепура, не/втомно, не/дорогий
В не/вітряно, не/працюючи, не/дописав, не/їхній
Г не/всюди, не/останній, не/чують, не/закінчений твір

9. Визнач, якими частинами мови є виділені в реченні слова.
Цифра позначає попереднє слово.

*Рудий дивився, **аж**(1) **раптом**(2) засміявся, **зиркнувши**(3) **на**(4) танцюристів.*

А займенник **Б** прийменник **В** прислівник **Г** дієприслівник **Д** частка

10. Утвори й запиши речення з кількома частками (щонайменше з двома).

УРОК 86

НАПИСАННЯ ТВОРЧОГО ТЕКСТУ

На цьому уроці ти попрактикуєшся
- створювати творчі тексти.

На цьому уроці немає експерта і правил. Це твоя можливість вивільнити порцію творчості, виконуючи нестандартні завдання так, як ти вважаєш за потрібне. Натхнення тобі!

384 **Поглянь на сюжет відомої казки, міфу або коміксу очима другорядного персонажа. Напиши, як будуть розвиватися події від імені цього оповідача.**

Наприклад, комікс про Бетмена – від імені Жінки-кішки; казка «Колобок» – від імені Вовка; міф про Прометея – від імені Зевса.

385 **Опиши незвичний спосіб використання одного із зображених об'єктів. Використай форму інструкції або порадника.**

386 **Обери одну з тем і напиши свої правила до неї.**

1. Як правильно влаштувати істерику.
2. Як не піти в школу.
3. Як випрошувати цукерку.

387 **Напиши рецепт (на вибір) у художньому стилі, використовуючи слова з довідки.**

1. Рецепт проваленої контрольної.
2. Рецепт зіпсованого настрою.
3. Рецепт вишуканого шахрайства.

Довідка: виміряти, розділяти, спробувати, додавати, перемішувати, відрізати, дрібнити, узяти шматочок, приправити.

УРОК 87

ВИГУК ЯК ОСОБЛИВА ЧАСТИНА МОВИ

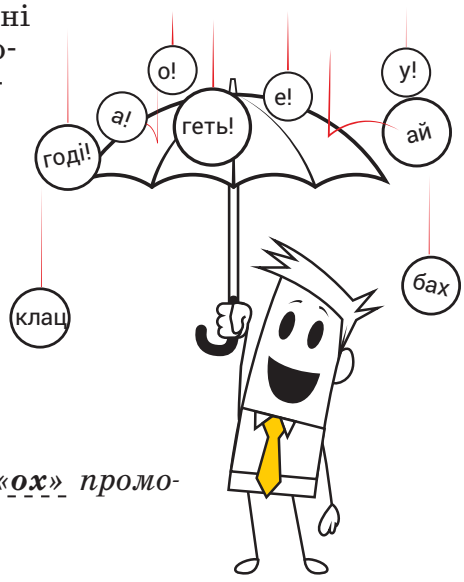
На цьому уроці ти дізнаєшся,
- що таке вигук,
- які є групи вигуків за значенням.

НА ЗВ'ЯЗКУ ЕКСПЕРТ

Вигук – це особлива частина мови, за допомогою якої виражають різні почуття, переживання, настрій або спонукають до дії.

Вигуки не належать ні до самостійних, ні до службових частин мови.

Вони не мають морфологічних ознак, притаманних повнозначним частинам мови, – таких як: рід, число, відмінок, особа, час тощо. Хоча окремі вигуки утворені від інших частин мови або від словосполучень чи навіть цілих речень: *матінко! нене! жах! слава! горе! ганьба! бувайте! рятуйте! от тобі й раз! Боже ж мій милий! біда та й годі!*

Вигуки – слова незмінні.

Іноді вигуки вживають у значенні повнозначних слів (найчастіше іменників та дієслів):

*Те «**ххa!**» зупинило його серед хати.*

*Хоч би навіть ненароком теє «**ох**» промовив ти.*

*А журавлі в небі **кру-кру**.*

Залежно від контексту та інтонації вигуки поділяють на **групи за значенням.**

Група за значенням	Що виражають	Приклади
Емоційні	передають радість, захоплення, піднесення, сум, тугу, страх, переляк, огиду, осуд, докір, обурення, презирство, співчуття, вагання, сумнів, відчай, безвихідь тощо	*а! е! о! у! ай! ах! ох! ух! ат! еч! іч! ет! ба! тю! ха! слава! мамочко! жах! цур! біда та й годі! от тобі й маєш!*

Звуконаслідувальні	передають, відтворюють різні звуки природи, тварин, птахів, машин тощо	*шу...шу... шу, гуп-гуп-гуп, тью-ї, дзень, шарх, стук, трісь, гуп, клац, бах, телень, кукуріку, гав-гав*
Волевиявлення	наказ, розпорядження, спонукання, заклик, заохочення до певної дії, бажання привернути чиюсь увагу до когось або чогось. У межах цієї групи виділяють: **1) наказово-спонукальні;** **2) мовного етикету**	**1)** *геть! годі! цить! марш! цсс! гайда! буде! ну! нумо! ану! агов! ціп-ціп;* **2)** *здрастуйте! добридень! доброго здоров'я! дякую! щасливо! вибачте! даруйте! простіть! до побачення! на добраніч! будь ласка!*

388 **Прочитай уривок із твору Галини Вдовиченко «36 і 6 котів». Випиши з нього всі вигуки, поясни, до якої групи за значенням вони належать. Дай відповіді на запитання і виконай завдання.**

– То слухайте… Бу-бу-бу-бу-бу… Ця жахлива історія сталася на нашому подвір'ї багато років тому. Був собі кіт, який одного разу нажерся собачого сухого корму, і щось йому зробилося. Дивне й незрозуміле. Щойно западали сутінки, він починав гавкати. Отак затремтить увесь…

– Гей, хто там труситься?

– Га?

– Хто дрижаки ловить, питаю?

– Я показую, як ним гепало надвечір. Отак ним було як почне теліпати… Бр-рр. Аж зуби цокотять. А тоді – рр-раз! І це вже не кіт і не пес, а жахливий котопес! Пащека отаканна!

– Яка? Не бачу.

– О-та-кен-на! З язика слина крап-крап. Зирк наліво, зир направо – вирушає полювати котів. Обходить двір… Під кущі, під балкони зазирає…

– А-аа, не займай мене.

– …по гілках очима нишпорить, чи не сидить десь, бува, очманілий від страху котисько. А як нікого не знайде, повертається до будинку. Дряпається у перші-ліпші двері. Господар: «Хто там?» Думає, то його Мурчик із прогулянки по-

вернувся. А Мурчик удома, йому від страху голос відібрало, він заціпенів. Хоче гукнути господареві: «Ой, не відчиняй!..» Пізно. Господар відчиняє двері... А там...

Оповідач замовк. Коти напружили слух. Усі до одного чули, як хтось піднімається сходами. Крутнувся у замку ключ, зарипіли, відчиняючись, вхідні двері. Тррр...

– Мрр-нняввв!!! – заверещали жоржинки на підвіконні.

А тоді й танцюристи під батареєю підхопили:

–Нявввууу!

Спалахнуло світло. На порозі – мокрий як хлющ хлопець.

– Бонжур! – верескнув Ля Сосис.

ЗАВДАННЯ

1. Чому кота почали називати «котопес»? Спробуй продовжити цю історію, використовуючи вигуки.
2. Що означають фразеологізми *дрижаки ловити, голос відібрало*?
3. Знайди речення, у якому вигук виконує роль присудка.
4. Поясни значення вигука «бонжур!». З'ясуй, із якої мови він походить.
5. Чи відомі тобі подібні випадки запозичення вигуків з інших мов?
6. Знайди дієслова зі значенням звуконаслідування, схожі до вигуків. Заповни таблицю.

Дієслова	Схожі звуконаслідувальні вигуки

389 **Утвори й запиши кілька речень із вигуком *ох*, щоб він передавав різні значення почуття чи стану: радість, страх, гнів, здивування, захоплення.**

390 **Перепиши речення, устав пропущені вигуки, які необхідні за змістом.**

1. _____ як я втомилась!
2. _____ і в'їдливий ти!
3. _____ ловко ви мене піддурили.
4. Про вас нам таке розповідали _____ ...
5. Було б чого радіти _____ .
6. Ти не здорова _____ ти бліда!
7. Що довго балакати _____ йди звідси!

391 **Напиши діалог, використовуючи лише вигуки. Прочитай його для однокласників та однокласниць і попроси назвати емоції та визначити ситуацію, коли такий діалог можливий.**

УРОК 88

ДЕФІС У ВИГУКАХ

На цьому уроці ти навчишся писати
- вигуки з дефісом і разом.

НА ЗВ'ЯЗКУ ЕКСПЕРТ

Вигуки *леле, оввa, кукуріку, бабах* пишемо без дефіса.

Вигуки, які повторюємо або вимовляємо протяжно, пишемо з дефісом: *гуп-гуп-гуп, тью-ї, хлюп-хлюп, дзень-дзелень, ой-ой-ой, ого-го, ох-хо-хо, гав-гав, хро-хро, няв-няв, ме-е-е.*

З дефісом пишемо вигуки *їй-богу, їй-бо.*

392 **Прослухай запис народної пісні. Випиши вигуки. Які з них пишемо з дефісом? Які інші пісні з вигуками ти знаєш? Наведи приклади.**

Національний заслужений академічний український народний хор України ім. Г. Г. Верьовки виконує пісню «Ой у вишневому садочку»
https://nx.litera.ltd/s/dsKsXpmZtXD8jBJ

393 **Перебудуй речення, замінивши виділені слова вигуками, які пишемо з дефісом.**

1. Хтось у куточку раптом почав **хіхікати**.
2. За вікном **затьохкав** соловейко.
3. Із кімнати чулося голосне **охання**.
4. Різке **нокання** візника збудило весь будинок.
5. Десь за лісом глухо **бамкали** дзвони.
6. Усім набридло нічне **гавкання**.

394 **Перепиши подані речення, підставляючи пропущені вигуки з довідки. Запиши їх, прибираючи скісну риску.**

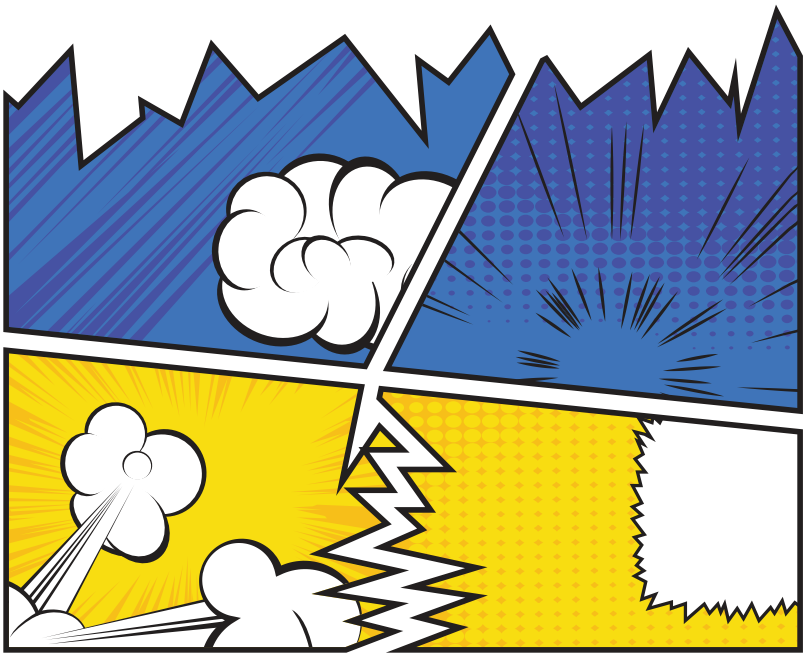
1. Зелена стіна очерету ось так спросоння ...
2. Летять у небі останні журавлі, і на прощання чути ...
3. Раптом зупинився, а серце в грудях ...
4. ... кажу тобі, що бачила на свої очі!
5. ... лунає з весняного саду радісна пісня.
6. А сорока їм у відповідь ...

Довідка: кру/кру, ш/ш/шу, скре/ке/ке, тьох/тьох, гуп/гуп/гуп, їй/богу.

395 **Створи комікс про двох відомих українців, використавши щонайменше чотири вигуки, які треба писати з дефісом.**

396 **Досліди український комікс у бібліотеці, книжковому магазині або інтернеті. Чи часто там уживають вигуки? Як ти вважаєш, чому?**

УРОК 89

КОМА ТА ЗНАК ОКЛИКУ В РЕЧЕННЯХ ІЗ ВИГУКАМИ

На цьому уроці ти дізнаєшся,

- які розділові знаки треба ставити в реченнях із вигуками.

НА ЗВ'ЯЗКУ ЕКСПЕРТ

Вигуки не є членами речення, тому їх відокремлюють:

- **комою:**

– на початку речення: ***Гей**, слухайте всі сюди!*

– у середині речення (з двох боків): *Тут чисто, ясно, весело, **ох**, як весело...*

– у кінці речення (перед вигуком): *Зіграй щось веселе, **будь ласка**.*

- **Знаком оклику** відділяють вигуки, якщо вони виступають еквівалентом речення і їх вимовляють із виразною окличною інтонацією:

***Ай!** Як тут гарно. **О Боже!** Який гарний день.*

! Перед звертаннями вигуки *о, ой* не відокремлюють комою – вони виконують роль підсилювальної частки: ***Ой** Дніпре, мій Дніпре, широкий та дужий* (Т. Шевченко).

397 **Перебудуй і запиши подані речення так, щоб вигук стояв у середині та в кінці речення. Виділи вигук комами.**

1. От халепа, повернули з дороги не в тому місці.
2. Ох, багато ж усякого цікавого та пізнавального там буде!
3. Будь ласка, приєднуйтеся до нашої компанії.

398 **Побудуй діалог з етикетними вигуками до однієї із запропонованих ситуацій. Запиши, розставляючи розділові знаки.**

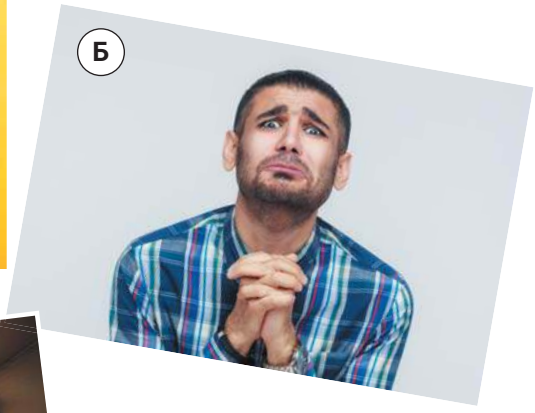
Ситуації

1. Ти вперше прийшов на заняття з витинанки.
2. Ви прощаєтеся після відвідання концерту.
3. У вас почався чат щодо зустрічі у вихідні.

Довідка: привіт, добрий день, доброго здоров'я, дякую, щасливо, бувайте, до зустрічі, вибачте, даруйте, простіть, до побачення, на добраніч, будь ласка.

399 **Опиши зображені стани й ситуації, використовуючи вигуки в реченнях. Прокоментуй розділові знаки.**

400 **Перепиши речення, постав, де потрібно, кому після слів *о, ой*. Встав пропущені букви.**

1. О земле рідна, скільк.. у тобі краси ясної та живої сили.
2. О якби-то я міг пов..рнути неповторную юність мою.
3. Ой б..резо куч..рява, ти красуне лісова!
4. Ой весна! Ой шумлять дерева і х..таються віти в нестямі.
5. Ой до схід сонця ж..нчик ..хопивсь, росою чистою ж..нчик умивсь.
6. Ой хмар..ться, туманиться, дрібен до..ик збрається.

УРОК 90

ВИГУК. УЗАГАЛЬНЕННЯ

На цьому уроці ти пригадаєш
- усе вивчене про вигук,
- правопис вигуків з дефісом і разом.

401 **Опиши свій день на фермі, зображеній на ілюстрації, використовуючи якнайбільше вигуків.**

402 **Зроби опис одного вигука на вибір від його імені й попроси однокласників і однокласниць відгадати, про який вигук ідеться.**

403 **Перепиши подані речення, доповнюючи їх на місці пропусків вигуками. Постав необхідні розділові знаки.**

1. ... яке ж чудове сьогодні море! 2. Приглянь ... за чайником на плиті. 3. Супермаркет уже не працює ... 4. ... але я необережно видалив фото. 5. Сьогодні в нас дуже весело ... дуже! 6. Він нас не зможе догнати ...

404 **Прочитай текст. Виконай завдання.**

ГОВОРИ КРАСИВО: КОЛОРИТНІ УКРАЇНСЬКІ ВИГУКИ НА ВСІ ВИПАДКИ ЖИТТЯ

Наша мова **колоритна**, емоційна та багата на яскраві слова. Переконайтеся, що українська може здивувати! Підготували для вас 5 українських вигуків.

Отакої!
Цей емоційний вигук можна використати, коли відчуваєте здивування або **прикрість.**

Еге ж!
Вигук-підтвердження, який можна також вважати заохоченням.

Овва!
Вигук, який виражає здивування чи іронію.

Ой лишенько!
Вигук для ситуації, коли відбулося щось погане або неочікуване.

Агов!

Цим вигуком можна звернути на себе увагу. Ще можна привітатися, якщо людина йде далеко.

ЗАВДАННЯ

1. Допиши пояснення до вигуків *леле, ги, ич*, які могли б доповнити поданий текст.

2. Доповни подану таблицю вигуками з тексту та інших додаткових джерел.

Функція вигуку	Вигуки
1. Здивування	отакої, оввa
2.	
3.	
4.	

3. Пригадай і запиши якомога більше українських вигуків, які складаються з

а) одного голосного звука;

б) одного голосного звука та двох приголосних;

в) лише приголосних звуків.

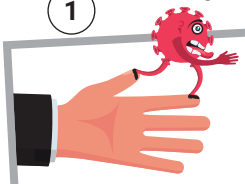
4. З'ясуй і запиши значення виділених у тексті слів.

5. Поясни правопис префіксів у словах *здивування, привітатися*.

6. Проведи асоціативний експеримент: поцікався у п'ятьох знайомих / друзів / однокласників / однокласниць, яку асоціацію в них викликають вигуки *ой, пхи, нумо*. Попроси назвати лише одне слово й зафіксуй результати експерименту (наприклад, *кру* – ворона). Зафіксуй результати експерименту у вигляді таблиці.

405 **Прочитай заголовки з інтернету. Випиши з них вигуки, поясни правопис слів та розділові знаки в реченнях.**

1

27 лют. 2020 р.

— Стук-грюк — Хто там? — Коронавірус! — Йой, що ж буде? – думає міжнародний інвестор та потрохи вмикає режим підвищеної обережності.

2

Головна / Розмальовки / Історії та казки / Мамочка Гусочка – дитячі пісеньки / «Тра-ля-ля грає скрипка у кота»...

Розмальовка «Тра-ля-ля грає скрипка у кота» дитяча пісенька

3

Високий Замок / Життя

Малюнки від ослів – ого-го, іга-га!

УРОК 91

Діагностична (контрольна) робота 8. ВИГУК

Варіант 1

1. Вигука немає в реченні
А Мабуть, уже час закінчувати.
Б Ти бачиш, що може бути, от халепа.
В Браво! Це чудовий виступ!
Г Нумо, рушаймо, уже запізнюємося!

2. Звуконаслідувальний вигук є в реченні
А – Привіт, сеньйоре, – обізвався відвідувач.
Б – Отакої, друзі, знову програємо.
В Жук – дж-дж-дж – розправив крильця й полетів.
Г Агов, у якому номері ви зупинилися?

3. Неправильно визначено, від якої частини мови походить вигук.
А *щасливо, годі, вперед* – прикметники
Б *слава, матінко, жах* – іменники
В *рятуйте, бувайте, будьмо* – дієслова
Г *доброго здоров'я, щасливої дороги* – іменники з прикметниками

4. Усі вигуки пишемо З ДЕФІСОМ у рядку
А будь/ласка, ой/ой/ой
Б дзень/дзелень, ох/ох/ох
В до/побачення, на/добраніч
Г добри/вечір, ку/ку/рі/ку

5. Визнач речення, у якому є вигук.
А Ой дівчино молодая, чом не признаєшся...
Б Ох, дочко, втомилась я.
В О земле рідна, я тебе люблю!
Г Ой дівчино, шумить гай...

6. Усі вигуки записані правильно в рядку
А допобачення, ба-бах
Б прощай, аго-о-ов
В гав-гав, здравствуйте
Г ов-ва, матінка

7. Правильно визначено синтаксичну роль вигука з поданого речення в рядку
Човен якось зненацька гуп і став.
А підмет
Б присудок
В додаток
Г обставина

8. Вигук потрібно відокремити комою в реченні
А Ох онученько, де ж наш дім?
Б О князю, служитиму тобі вірно!
В Ой діду-дідусю, відчини-но ворота.
Г О капітане, знову хвиля підіймається!

9. Визнач, якими частинами мови є виділені слова в реченні.
Цифра позначає попереднє слово.
Мені(1) ***одну***(2) *каву,* ***будь ласка***(3), ***без***(4) *вершків і цукру.*
А займенник
Б числівник
В прийменник
Г частка
Д вигук

10. Утвори й запиши речення з етикетним вигуком.

Варіант 2

1. Вигука немає в реченні

А Глянь, хто до нас прийшов.
Б Та ну, такого не могло трапитися.
В Бажаю тобі гарного вечора!
Г Ну ж бо, ходімо разом у кіно.

2. Звуконаслідувальний вигук є в реченні

А – Ха-ха-ха! Що це вилежуєшся на підлозі?
Б О, це ти добре придумав.
В Не гримайте дверима, будьте ласкаві.
Г – Бувайте! – кинув якось ніби знехотя.

3. Неправильно визначено, від якої частини мови походить вигук

А *нене, ганьба, Боже* – іменники
Б *щасливо, вперед* – прикметники
В *диви, рятуйте, бувай* – дієслова
Г *веселих свят, щасливої дороги* – іменники з прикметниками

4. Усі вигуки пишемо З ДЕФІСОМ у рядку

А тра/та/та, киць/киць
Б хлюп/хлюп, на/добраніч
В ого/го, будь/ласка
Г кахи/кахи, цур/тобі

5. Визнач речення, у якому є вигук.

А Ой матусю, не сердься на мене!
Б О вітре-вітрило, не шуми у лузі.
В Ой браття, довго ще нам іти.
Г Ой, як тут тепло!

6. Усі вигуки записані правильно в рядку

А будь-ласка, ой-ой-ой
Б надобраніч, телень
В їй-бо, до побачення
Г не-нечко, ціп-ціп-ціп

7. Правильно визначено синтаксичну роль вигука з поданого речення в рядку

Те «хха!» зупинило його серед хати.

А підмет
Б присудок
В додаток
Г обставина

8. Вигук потрібно відокремити комою в реченні

А О слово, будь мечем моїм.
Б О лицарю мужній, незламно борись!
В Ой як же мені страшно!
Г Ой синичко, де ж твоє гніздечко?

9. Визнач, якими частинами мови є виділені слова в реченні.
Цифра позначає попереднє слово.

Так*(1), його талант,* ***перепрошую****(2),* ***на відміну від****(3)* ***вашого****(4), пов'язаний з танцями.*

А *займенник*
Б числівник
В прийменник
Г частка
Д вигук

10. Утвори й запиши речення зі звуконаслідувальним вигуком.

УРОК 92

ІНТЕРАКТИВНА ГРА «ЧАСТИНИ МОВИ»

На цьому уроці ти повториш

- усе вивчене про частини мови.

406 **Прочитай правила. Пограй у гру разом з однокласниками / однокласницями.**

Правила гри

1. Кожен учень / учениця заповнює у своєму зошиті подану нижче таблицю (по одному прикладові до кожної з частин мови).
2. Після цього всі обмінюються зошитами із сусідом / сусідкою по парті.
3. Тепер можете перегорнути сторінку, де написана історія з пропусками. По черзі читаєте історію, підставляючи приклади із зошита вашого / вашої однокласника / однокласниці. У результаті ви отримаєте кілька версій тієї самої історії.

Частина мови	Твій приклад
іменник у знахідному відмінку	
єднальний сполучник	
дієслово минулого часу	
прикметник найвищого ступеня порівняння	
прислівник місця	
іменник у знахідному відмінку	
дієслово теперішнього часу	
якісно-означальний прислівник	
дієприкметник у множині	
іменник у множині	
емоційний вигук	
безособове дієслово	
підсилювальна частка	
прийменник	
іменник у називному відмінку	
емоційний вигук	
заперечна частка з дієсловом	
прикметник у називному відмінку	
прислівник місця	
іменник – назва істот	
дієприслівник	
прикметник у знахідному відмінку	

Картка для гри

Марта і прибулець

На уроці праці наш клас виготовляв (іменник у знахідному відмінку) із фольги, картону (єднальний сполучник) мотузочок. Марта (дієслово минулого часу) найкращий виріб, який учитель поставив на (прикметник найвищого ступеня порівняння) місці. Горда Марта їхала (прислівник місця) на велосипеді. Раптом колесо вскочило в (іменник у знахідному відмінку) і Мартина сумка (дієслово теперішнього часу). Дівчинка почала (якісно-означальний прислівник) збирати (дієприкметник у множині) книжки, зошити та (іменник у множині). «(емоційний вигук)!» – вигукнула Марта. Почало (безособове дієслово), а Марта (підсилювальна частка) шукала свої скарби (прийменник) сумки. Нарешті дівчинка приїхала додому, почала діставати із сумки речі, а там – (іменник у називному відмінку)! (емоційний вигук)! Такого дівчинка (заперечна частка з дієсловом).

Під однією з книжок сидів (прикметник у називному відмінку) прибулець! Як він тут опинився, що він (прислівник місця) робить? Прибульця Марта назвала (іменник – назва істот) і посадила біля вікна. Так він і провів усю ніч, (дієприслівник) на підвіконні, дивлячись на (прикметник у знахідному відмінку) небо.

407 **Обери уривок із художнього твору, який тобі подобається. Створи картку з текстом із пропусками, як у попередній вправі. Запропонуй однокласникам та однокласницям зіграти у твій варіант інтерактивної гри.**

УРОКИ 93–94

ДІЄСЛОВО

На цих уроках ти повториш
- вивчене про форми дієслова,
- правопис особових закінчень дієслів.

408 **Прочитай текст. Перепиши, встав, користуючись довідкою, замість пропусків необхідні за змістом дієслова.**

1. Відколи людина ___ свій перший дім, відтоді вона _____ над проблемою, як _____ двері та _____ від грабіжників. 2. Так ___ замки́. 3. Перші захисні пристрої _____ з дерева, і _____ їх археологи в стародавніх поселеннях Єгипту, Китаю, Ассирії, Греції. 4. Поява металу ___ новий етап у виготовленні замків, хоча деякі найпростіші досі ___ у селах України нашим дідусям і бабусям. 5. Патриції (повноправні громадяни Стародавнього Риму) _____ ключі завжди із собою, ___ їх на браслеті. 6. Більша кількість ключів на їхній руці ___ більшу повагу в оточення. 7. Сучасний замок – це надскладна система, яка ___ з безлічі деталей. 8. Уже навіть ___ електронні замки, що ___ на наш голос, відбиток пальця або рогівку ока.

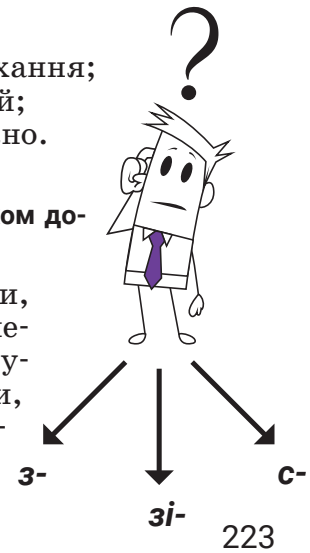
Д о в і д к а: реагувати, задуматися, захиститися, складатися, закріплювати, виготовляти, означати, замкнути, знаходити, носити, збудувати, спричинити, служити, з'явитися, створити.

409 **Випиши форми дієслів з поданих переліків слів.**

1) вдячний, дякуватиме, вдячність, подяка, вдячно;
2) перетворила, перетворено, перетворення, перетворений;
3) хитро, хитренький, хитруючи, Хитренко;
4) запрошено, запрошений, прохальний, прохання;
5) чергуючи, почергово, чергування, черговий;
6) зберегти, збережений, збереження, обережно.

410 **Перепиши, утворюючи доконаний вид дієслів шляхом додавання префікса *з- (зі-, с-)*.**

..в'янути, ..гнати, ..економити, ..єднати, ..йти, ..киснути, ..ховати, ..цідити, ..компрометувати, ..чистити, ..їхати, ..ігнорувати, ..кинути, ..псувати, ..рвати, ..тиснути, ..ткати, ..чесати, ..брати, ..їсти, ..питати, ..шити, ..щулитися, ..фотографувати, ..творити, ..явитись.

411 **Постав дієслова в другій особі однини. Усно поясни правопис особових закінчень.**

боротися	бачити
клеїти	кричати
їхати	повірити
вручити	досягнути
мати	заходити
кликати	зумовити

412 **Поясни, як користуватися предметами на фотографії. Застосовуй при цьому дієслова наказового способу.**

413 **Подивися відео про виготовлення піньяти. Напиши інструкцію, використавши дієслова наказового способу.**

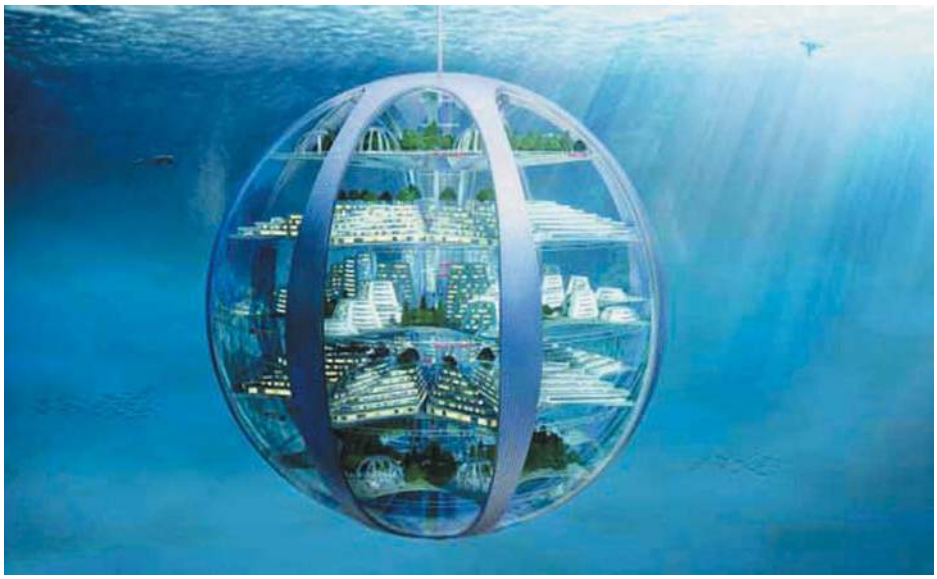
https://nx.litera.ltd/s/WgZkRqECJpBQGje

414 **Від поданих дієслів утвори форми першої особи однини.**

1) Давати, дати;
2) бити, вибивати;
3) берегти, оберігати;
4) заганяти, загнати;
5) приймати, прийняти;
6) муркотати, муркотіти;
7) літати, летіти;
8) катати, котити;
9) повзти, повзати;
10) лізти, лазити;
11) їздити, їхати;
12) катати, котити.

415 **Уяви, що людство почало розвивати свою цивілізацію під водою. Опиши таке життя, використовуючи дієслова умовного способу. Попроси застосунок на основі штучного інтелекту згенерувати ілюстрацію про життя людей під водою. Порівняй зображення із поданим. Що в них спільного / відмінного?**

Уроки 95–96

ДІЄПРИКМЕТНИК ЯК ФОРМА ДІЄСЛОВА

На цих уроках ти повториш,
- як розрізняти дієприкметники і прикметники,
- як правильно вживати дієприкметники в реченнях,
- як писати частку *НЕ* з дієприкметниками.

416 **Порівняй пари словосполучень. Перепиши, вказуючи, якими частинами мови є виділені слова.**

А **Червона** сукня – **почервоніле** обличчя.

Б **Нарізаний** хліб – **нарізний** батон.

В **Пральна** машина – **випрана** білизна.

417 **Перебудуй речення, замінивши дієприкметники формами дієслова на *-но, -то*.**

1. Стіл був застелений мережаною скатертиною.
2. На околиці міста впорядкований великий лісопарк.
3. Кожна станція метро непогано оформлена.

418 **Визнач колонку, у якій подано лише дієприкметники.**

1
висунутий
улюблений
пиляний
сіяний
лисий

2
замкнений
загорнений
угноєний
присвячений
пристріляний

3
куплений
зломлений
нездоланний
вироблений
переписаний

419 **Перебудуй подані речення так, щоб у них були використані дієприкметники. Яке з речень неможливо перебудувати? Поясни чому.**

Зразок: *Повідомлення, яке написала Оленка, видалили. – Повідомлення, написане Оленкою, видалили.*

1. Усі туристи хочуть побачити міст, який збудували римляни.
2. Цю споруду, яку спроєктував давній архітектор, знають багато істориків.
3. Міст, що спорудили дві тисячі років тому, досі служить жителям Кордови.
4. Пам'ятку, яку внесли до списку ЮНЕСКО, ретельно оберігають.
5. Реконструкція, яку завершили 2008 року, тривала майже пів століття.
6. Для іспанців, які вивчають історію свого міста, це найвидатніша пам'ятка.

420 **Опиши Римський міст у Кордові, використовуючи дієприкметники.**

Римський міст у Кордові (Іспанія)

421 **Перебудуй подані словосполучення з часткою *НЕ* так, щоб вона писалася окремо. Утвори й запиши 2–3 речення з поданими словосполученнями.**

Неосвітлена вулиця, неприв'язаний човен, незаплетена коса, нескошена трава, незібраний наплічник, непомічені помилки.

422 **Виправ помилки у вживанні дієприкметників і запиши відредаговані речення. Відгадай логічну загадку.**

1. Це загадка, розвиваюча логічне мислення.
2. Ти стоїш біля дверей, ведучих у темне приміщення.
3. Перед тобою вимикач, складающийся із трьох кнопок.
4. Ти маєш лише дві спроби, щоб зайти в лякаючу темрявою кімнату.
5. Двері не мають скляних віконець, допомагаючих побачити світло.
6. Як ти вчиниш, якщо тобі треба засвітити погасшу лампочку.

423 **Утвори шість речень із дієприкметниковими зворотами, скориставшись алгоритмом.**

АЛГОРИТМ

1. Обираємо дієприкметник (правило *-т-, -л-, -н-* + дія)
2. Ставимо від нього питання.
3. Додаємо залежне слово.
4. Формуємо іншу частину речення.

ПРИКЛАД

1. Пофарбований (його пофарбували – і він став таким, є дія, також є *-н-*).
2. Пофарбований (*ким?*) ...
3. Пофарбований (*ким?*) сусідом.
4. Я сіла на *стілець*, пофарбований сусідом.

(означуване слово) (дієприкметниковий зворот)

424 **Опрацюй текст. Опиши власний проєкт вирощування мікрозелені, використовуючи дієприкметники з довідки та назви предметів із поданого малюнка.**

Довідка: дозрілий, политий, посаджений, пожовклий, освітлений, зірваний, позеленілий.

Мікрозелень – це молоденькі паростки, які виросли ще до перших листочків. Вирощування мікрозелені набирає значної популярності, зокрема і в Україні. Це можна пояснити значною кількістю вітамінів та мікроелементів, яку містять рослини. Мікрозелень вирощують як у спеціальних місцях, так і в домашніх умовах. Найчастіше надають перевагу гороху, руколі та базиліку.

УРОК 91

ДІЄПРИСЛІВНИК ЯК ФОРМА ДІЄСЛОВА

На цьому уроці ти
- повториш вивчене про дієприслівник,
- закріпиш навичку правильно вживати дієприкметниковий і дієприслівниковий звороти.

425 **Визнач дієприслівники серед поданих слів.**

Несучи, уночі, запаливши, колись, завше, працюючий, беручи, кудись, подались, гавкаючи, більше, засмучений, вітаючи, забравши, терпляче, гаряче, мовчки, дрижачи, блукаючи, віддячив, гарячі, по-дівчачи, чийсь, важачи.

У дієприслівниках підкресли п'яту букву з кінця – і дізнаєшся відгадку до загадки: «По дроту ходить, пітьму розгонить».

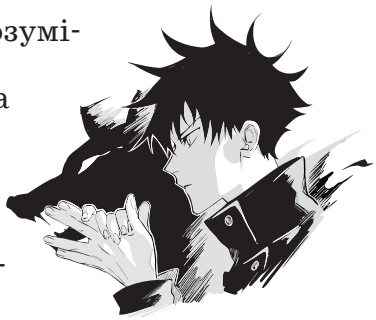
426 **Перепиши, виправляючи помилки у вживанні дієприслівників.**

1. Проїжджаючи повз Контрактову площу, із мене злетіла шапка. 2. Ідучи до школи, почався дощ. 3. Записуючи результати експерименту, у мене виникли сумніви. 4. Купуючи мобільний телефон, нам запропонували три різні моделі. 5. Оглядаючи музей, нас вразило різноманіття картин. 6. Повернувшись із тренування, мене радісно зустрів прадідусь.

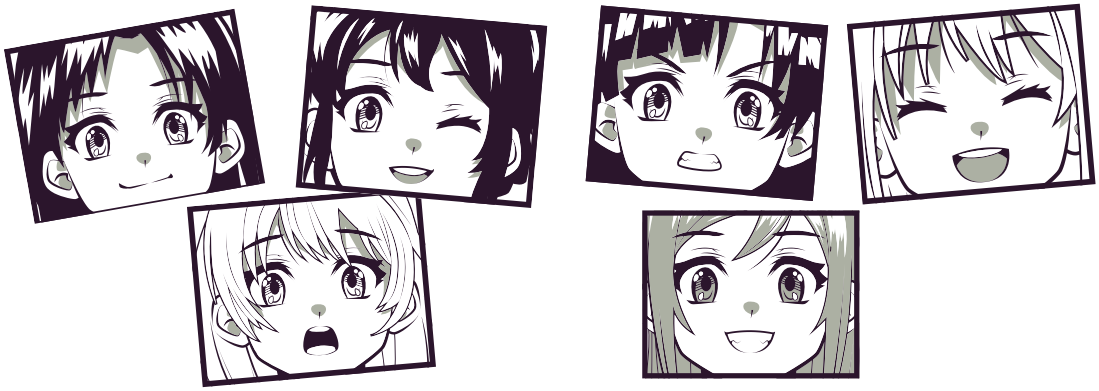
427 **Накресли в зошиті таблицю і перепиши речення, додаючи до виділених слів залежні, щоб утворилися дієприкметникові та дієприслівникові звороти.**

Зворот	
дієприкметниковий	дієприслівниковий
1. Цвітуть сади, *освітлені*	Зібрали колекцію, *мандруючи*
2. Видніються гори, *укриті*	Шлях веде на Миколаїв, *петляючи*
3. Хлюпочеться море, *нагріте*	Вітер шумить, *гойдаючи*
4. Туристи поверталися додому, *натомлені*	Машини рухалися повільно, *сигналячи*
5. Стелиться листя, *пожовкле*	Хмари насувалися, *заступаючи*
6. Усі завмерли, *зачаровані*	Плануємо вирушити зранку, *дочекавшись*

428 **Визнач, у яких реченнях є дієприслівникові звороти. Поясни свою думку.**

1. Манґа – це комікси, читаючи які, розумієш, чому вони популярні в США.
2. У японській манґа-індустрії є значна кількість нагород, спонсорованих великими видавництвами.
3. Аніме – це жанр мистецтва, добре відомий у Японії.
4. Перетинаючи кордон, одразу потрібно зареєструвати мобільний телефон.
5. Відвідуючи Лувр, пам'ятай, що в деяких залах заборонено фотографувати.
6. Не забувай зачиняти двері, виходячи з моєї кімнати.

429 **З наведених пар простих речень утвори кілька варіантів речення з дієприслівниковим зворотом, який стоятиме на початку, в середині або в кінці речення.**

1. Автобус мчить по асфальту. Він злегка підстрибує на вибоїнах.
2. Дівчина стояла, охоплена самотністю. Вона поринула в спогади.

430 **Доповни речення дієприслівниковими зворотами, що відповідали б на зазначені питання.**

1. Перемогти на олімпіаді зможеш *(за якої умови?)*.
2. Постарайтеся прибрати в кімнаті *(яким чином?)*.
3. Автобус запізнився на 10 хвилин *(чому?)*.
4. Ми дізналися про новину *(коли?)*.

УРОКИ 98–99

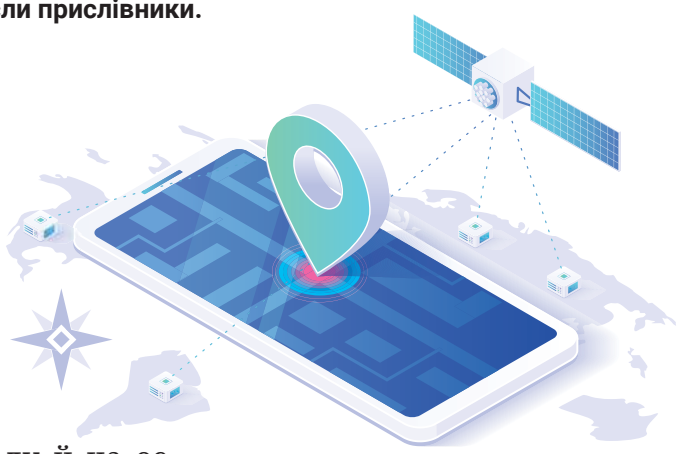
ПРИСЛІВНИК

На цих уроках ти
- повториш правопис прислівників.

431 **Обери з поданого списку прислівники. Поясни свою відповідь.**

Легко, поглянувши, сперечерда, ліворуч, завтрашній, минути, ввечері, звідусіль, вечоріти, вечірній.

432 **Перепиши речення, вставляючи там, де потрібно, пропущені букви та розділові знаки, підкресли прислівники.**

1. Навколо планети літає чимало супутників які постійно пер..дають с..гнали на Землю. 2. Так відбувається с..стема навігації названа GPS. 3. Пр..ймач GPS уперше створили в США задля військових потреб. 4. Він ловить с..гнал від супутника точно вимірюючи час поширення цього с..гналу й на основі отриманих даних прораховує своє ро..ташуван..я. 5. Спочатку військові не давали доступу до точних даних і лише опівночі 1 травня 2000 року за наказом Біла Клінтона цивільні GPS поліпшили локалізацію зі 100 до 20 метрів. 6. Починаюч.. з 2004 року оновлену с..стему GPS почали успішно викор..стовувати в мобільних тел..фонах.

433 **Перепиши, замінюючи подані в дужках слова прислівниками.**

Зразок. *Сміятися (так, як дитина) – по-дитячи.*

Іти (босими ногами),
писати (із задоволенням),
зловити (голими руками),
трапляється (кожного вечора),
прибути (з далеких країв),
зробити (так, як ти скажеш).

434 **У якій колонці всі прислівники написано правильно? Випиши прислівники з помилками, виправляючи їх. Поясни правопис *Н* та *НН* у прислівниках.**

1
зрання
безвинно
впевнено
попідтиню
щогодинно
сумліно
непримиренно

2
щохвилинно
беззмінно
старанно
попідвіконню
навмання
самовіддано
негадано

3
дисципліновано
згуртовано
багряно
законно
натхненно
орлинно
нeждано

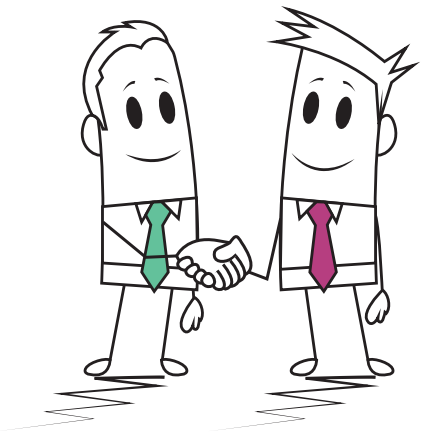
435 **Обери з довідки прислівники на місця пропусків у кожному з речень. Поясни правопис.**

1. Йому __ жарко, а __ холодно. 2. Не лінися __ вставати та __ більше знати! 3. ____ і дорога коротша. 4. Поділена радість подвійна, а поділене горе __ менше. 5. Кожний вітер __ дме. 6. Хто нічого не робить, той __ не має часу. 7. Свій пес як укусить, то ____ болить. 8. Всюди добре, а дома ____ .

Довідка: у/двічі, в/літку, в/зимку, най/гірше, з/ранку, з/молоду, у/двох, ні/коли, по/своєму, най/краще.

436 **Запиши прислівники з *НЕ* у дві колонки, прибравши скісну риску.**

Не/прямо, не/нароком, не/так, не/добре, не/запанібрата, не/інакше, не/припустимо, не/щодавно, не/вмить, не/всмак, не/досить, не/дорого, не/цілком, не/забутньо, не/абияк, не/достатньо, не/раз, не/весело, не/тричі, не/тихше, не/послабно, не/ранком, не/минуче, не/знизу, не/подалік, не/взимку, не/всередині, не/пояснимо.

Разом	Окремо

Підкресли в словах третю з кінця букву – і прочитаєш продовження вислову англійського письменника Вальтера Скотта: «Кришталь і серце втратили б свою ціну, ...».

437 **Перепиши прислівники, вставляючи пропущені *и* або *і*.**

По-козацьк.., по-вороняч.., по-вінницьк.., по-ведмеж.., по-дівчач.., знетямк.., трич.., почаст.., восен.., мовчк.., навік.., трох.., пішк.., опівноч.., навкруг.., навшпиньк.., двіч.., завдовжк.., насторож.., по-овеч.., сидяч.., вскачк.., заоч.., згинц.., безвіст.., навпак.., заввишк.., вноч...

438 **Визнач, у якій колонці всі прислівники записані правильно. Прислівники з помилками запиши правильно.**

1
на швидкоруч
по-воронячи
навшпиньки
востаннє
до вподоби
назло

2
спідсподу
додому
щотижня
сама самотою
на жаль
як слід

3
мало-помалу
чимдалі
з давніх-давен
з усіх усюд
доречі
на мить

439 **Прочитай текст. Виконай завдання.**

Українська та кримськотатарська співачка Джамала(1) _____ стала лауреаткою Національної премії імені Тараса Шевченка у 2024 році. Мисткиня здобула нагороду за альбом «Qirim» з фольклорними піснями, які вона збирала в Криму понад десять років.

Про це артистка (2)_____ **повідомила** на своїй сторінці у фейсбуці.

«Лауреатка Шевченківської премії! Пишу ці слова (3)_____ і не вірю! Це справді та сама нагорода яку отримували Євген Станкович, Мирослав Скорик, Ліна Костенко, Борис Лятошинський, Василь Стус та багато інших великих постатей, які (4)_____ будуть єдиними та неповторними! Ні, це не сон!» — зазначила Джамала.

ЗАВДАННЯ

1. Запропонуй прислівники, якими можна заповнити пропуски в тексті. Запиши їх.
2. Поясни правопис слів *кримськотатарський, Шевченківська премія.*
3. З'ясуй, яка пунктуаційна помилка є в тексті.
4. Добери 3 синоніми до виділеного слова й запиши їх.
5. Хто зі згаданих у тексті людей є для тебе відомим, а про кого ти чуєш уперше?
6. Обери одну особистість зі згаданих у тексті й напиши про неї три речення, використовуючи в кожному прислівник.

УРОКИ 100–101

СЛУЖБОВІ ЧАСТИНИ МОВИ. ВИГУК

На цих уроках ти
- повториш вивчене про службові частини мови і вигук,
- закріпиш правопис прийменників, сполучників, часток, вигуків.

440 **До поданого фото придумай і запиши історію, не використовуючи жодної службової частини мови. Поясни роль службових частин мови.**

Парк Гуель (м. Барселона, Іспанія), спланований архітектором Антоніо Гауді у 1900–1914 роках

441 **З поданих переліків слів утвори речення, додаючи прийменники. Речення запиши, підкресли прийменники.**

1. Ідеш, стежка, високі, трава, дерева, шовкова, земля.
2. Промені, верхівки, пробиваються, дерева, деякі.
3. Гілки, ховаються, птахи, співають, весна.

442 **До поданих дієслів додай іменники з прийменниками, щоб вони мали значення, вказане в дужках.**

Зразок: *тремтіти* (причина) – *тремтіти* (з якої причини?) *від холоду*.

Стояти (місце); затриматися (час);
воювати (мета); кричати (причина);
з'явитися (час); рухатися (місце).

443 **Перепиши подані речення, зазнач у дужках, якими частинами мови є виділені слова.**

1. Намалюй велике **коло**. – Стань **коло** картини.
2. Парк **навколо** палацу. – Глянь, як гарно **навколо**!
3. Збираюся **на зустріч** із друзями. – Він кинувся **назустріч**.

444 **Визнач, у якій колонці всі прийменники написані правильно. Виправ помилки в інших колонках і запиши все відповідно до правил.**

1
на гору
попід вікнами
уві сні
перед усіма
понад хмарами
із-за лісу
назустріч грозі

2
залежно від погоди
зпосеред юрби
не зважаючи на помилки
з-попід землі
у зв'язку з нововведенням
під час перерви
через край

3
на прикінці свят
внаслідок зливи
в результаті домовленості
з понад мільйона
в напрямі до міста
зімною
за-для перемоги

445 **Перепиши словосполучення, виправляючи помилки у вживанні прийменників.**

Оцінки **по** диктанту;
підручник **по** математиці;
виконувати **по** зразку;
спускатися **по** сходах;
діяти **по** правилах;
купувати **по** собівартості;
змагання **по** плаванню;
готувати **по** рецепту;
надіслати **по** пошті;
по цілим дням;
жити **по** закону;
продавати **по** ціні.

446 **Запиши подані фразеологізми у дві колонки. Поясни, як ти розумієш значення цих усталених висловів.**

Із прийменником	Зі сполучником

Залишити без шматка хліба; вивчити як облупленого; жити на широку ногу; ні пройти, ні пролізти; перед самісіньким носом; пливти за течією; плювати проти вітру; процідити крізь зуби; ні риба ні м'ясо; найшла коса на камінь; або пан, або пропав; від світання до смеркання.

447 **Утвори й запиши за зразком речення з помилково вжитими сполучниками, запропонуй однокласникові чи однокласниці виправити його на правильний варіант.**

З р а з о к . *Я люблю виноград, але груші.*

448 **Знайди в колонці праворуч продовження прислів'їв і приказок. Запиши поєднані прислів'я в зошит, підкресли в них сполучники. Постав пропущені розділові знаки.**

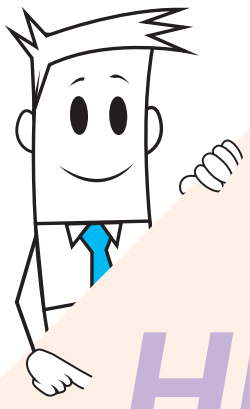
1. Чи так чи інак	тільки небо коптить.
2. Щоб рибу їсти	та не буде з риби рак.
3. Праця чоловіка годує	треба в воду лізти.
4. Як без діла жить	але й та працює.
5. Бджола мала	а лінь марнує.
6. Якби кури не заклювали	то ще живий би був.

449 **Утвори за допомогою часток *б (би), хай (нехай)* форми умовного та наказового способу від поданих дієслів.**

Танцювати, літати, чимчикувати, плентатися.

450 **Випиши слова, яких не вживаємо без *НЕ* (їх є 15).**

Невдаха, нешироκий, неабищо, немовля, невчасний, ненавидіти, неохоче, нероба, неволя, нестямитися, нечупара, небалакучий, невблаганний, негайно, недешевий, невисоко, незабутньо, неабиякий, несамовитий, непрочитаний, неволити, несправедливо, незчутися, нехтувати, нездужати, невдовзі, неблизько, непереливки.

451 **Перебудуй словосполучення так, щоб частку *НЕ* треба було писати окремо.**

1) Ненаписаний лист,
2) невисокий хлопець,
3) невивчений урок,
4) усміхнувся нещиро,
5) непрочитана стаття,
6) купили недешево.

452 **Придумай і запиши речення, кожне з яких починатиметься з вигука.**

1. Ой, ...
2. Жах! ...
3. Отакої, ...
4. Гайда, ...
5. Диви! ...
6. Нумо, ...

453 **Перепиши речення, вставляючи необхідні за змістом пропущені вигуки.**

1. _____ як багато вас тут зібралося!
2. _____ та невже ми виграємо?
3. Там таке в статті написано _____
4. _____ чому ж ви мовчите?
5. І хіба ж їм не соромно таке казати _____ .
6. _____ заходьте в гості.

454 **Перебудуй речення, замінивши виділені слова вигуками.**

1. Посеред ночі почалося **скрипіння** гілок під вікном.
2. **Забухкали** новорічні феєрверки.
3. За стіною почулося дзвінке **хихотіння**.
4. Тривожно **забамкали** дзвони.
5. У кутку **занявкали** кошенята.
6. Хтось незнайомий тихо **привітався**.

УРОК 102

Діагностична (контрольна) робота 9. ПОВТОРЕННЯ Й УЗАГАЛЬНЕННЯ ВИВЧЕНОГО

Варіант 1

1. Незмінні форми дієслова зазначено в рядку

А дієприкметник, дієприслівник
Б інфінітив, дієприкметник, дієприслівник
В дієприслівник, прислівник, форми на -но, -то
Г інфінітив, дієприслівник, форми на -но, -то

2. Дієслова I дієвідміни мають закінчення

А -еш, -єш, -ать, -ять
Б -иш, -їш, -ать, -ять
В -иш, -їш, -уть, -ють
Г -еш, -єш, -уть, -ють

3. Дієприкметники є в складі кожного словосполучення рядка

А зачинений магазин, в'янучий цвіт
Б заклечана кімната, навчальна програма
В куплені книжки, продажні зрадники
Г пущена стріла, пральна машина

4. Усі слова є дієприслівниками в рядку

А змінившись, відстоюючи
Б заявлений, електрифікований
В призупинено, пробито
Г нахилитися, покладатися

5. Усі прислівники написані правильно в рядку

А до речі, навкруги, навтіки, по-китайськи
Б нашвидкуруч, босоніж, у горі, безперестанку
В втретє, знизу, в основному, безугаву
Г де-не-де, з дня-на-день, з розгону, справа

6. Правильно вжито прийменник *у/в* у рядку

А шумно у лісі, запрошуємо в гості
Б залишається в пам'яті, у твоєму зошиті
В щастить у житті, їдемо у Японію
Г у нас весело, летить в Єгипет

7. Неправильно вжито сполучник у реченні

А Не було дня, щоб я тобі не написав листа.
Б Ніхто не прийде із-за того, що нас не попередили.
В Сонце так припікало, що трава аж посвітліла.
Г Що багатша думка, то багатша мова.

8. Усі словосполучення утворено правильно в рядку

А домінуючий вид, знеболюючий засіб
Б захоплюючий фільм, приваблююча пропозиція
В існуючий план, переконуючий доказ
Г панівна нація, уточнювальні члени

9. Визнач, якими частинами мови є виділені в реченні слова. Цифра позначає попереднє слово.

Овва(1), невже це так ***складно***(2), ***що***(3) ніхто ***не***(4) може зрозуміти?

А займенник
Б прислівник
В сполучник
Г частка
Д вигук

10. Утвори й запиши речення, використавши такі частини мови: *іменник, дієслово у формі майбутнього часу, дієприслівник, прийменник, числівник*.

Варіант 2

1. Незмінні форми дієслова зазначено в рядку

А дієприкметник, дієприслівник
Б інфінітив, дієприслівник, форми на -но, -то
В дієприслівник, прислівник, форми на -но, -то
Г інфінітив, дієприкметник, дієприслівник

2. Дієслова II дієвідміни мають закінчення

А -еш, -єш, -ать, -ять
Б -иш, -їш, -ать, -ять
В -иш, -їш, -уть, -ють
Г -еш, -єш, -уть, -ють

3. Дієприкметники є в складі кожного словосполучення рядка

А позеленіла трава, зелененьке віконце
Б зашкарублі руки, запрошені гості
В вивчений урок, навчальний заклад
Г оновлена версія, найновіше видання

4. Усі прийменники пишемо окремо в рядку

А на/випадок зливи, на/відміну від ворога
Б по/під вікнами, з/поміж гілок
В з/під столу, за/для перемоги
Г по/серед майдану, з/поза верб

5. Усі словосполучення утворено правильно в рядку

А працюючий кран, миючий засіб
Б зворушуюча сцена, підбурюючий пост
В розжарений пісок, набраний текст
Г провідний спеціаліст, гальмуюча рідина

6. Визнач рядок, у якому в усіх словосполученнях є прислівники

А виконав найліпше, найліпше виконання
Б веселіше обличчя, танцював веселіше
В купив дорожче, дорожче розрекламовано
Г зручніше крісло, сідай зручніше

7. Неправильно вжито сполучник у реченні

А Він говорив, якбито ковтаючи закінчення всіх слів.
Б Співрозмовник чомусь напружився, немовби струна.
В Вада, начебто бур'ян, швидко зростає, якщо її не виполювати.
Г Друзі нам потрібні не тільки для розваг, а й для справ.

8. Частку *НЕ* пишемо разом у всіх словах рядка

А не/знаємо цієї дороги, розмовляв не/хотячи
Б не/щодавно приїхав, не/втямки це завдання
В не/прочитана досі книжка, не/пофарбований паркан
Г купили не/дорого, друкує не/швидко, а повільно

9. Визнач, якими частинами мови є виділені в реченні слова. Цифра позначає попереднє слово.

*Допоможи нам, **будь ласка**(1), придбати квиток на потяг **через**(2) цей додаток **або**(3) **прямо**(4) на сайті.*

А прийменник
Б прислівник
В сполучник
Г частка
Д вигук

10. Утвори й запиши речення, використавши такі частини мови: *дієприкметник, іменник, дієслово у формі наказового способу, сполучник, прислівник*.

УРОК 103

ЧИТАННЯ Й АНАЛІЗ ПРОЧИТАНОГО ТЕКСТУ

На цьому уроці ти
- вдосконалиш навичку вдумливого читання й аналізу тексту.

455 **Прочитай тексти. Виконай завдання і дай відповіді на запитання.**

Текст 1

1. Першим кроком до появи двигуна став водяний млин. 2. Ще в Стародавньому Римі навчилися використовувати течію води, щоб передавати рух через колесо до іншого механізму. 3. Відомий давньоримський механік Вітрувій детально описав пристрій, що складався з трьох основних елементів – рухового, передавального і виконавчого. 4. Найважливішими з них у цьому пристрої стали два колеса, одне з яких терлося об інше й передавало рух далі. 5. Механік помітив, що більше колесо оберталося повільніше, а менше – швидше. 6. Завдяки цьому швидкість кінцевого виконавчого елемента можна було зробити набагато більшою, ніж була початкова. 7. У схемі також було зображено колесо з насічками, щоб зменшити тертя між гладкими поверхнями. 8. Саме такий підхід дав змогу пізніше створити складну систему із зубчастих шестерень, здатних передавати рух із різною швидкістю і в різних напрямках.

Схема водяного млина з питлем. Гравюра з книжки Г. А. Беклера Theatrum Machinarum Novum (1661)

Питель – механізм у старовинних млинах, оснащений тканинним просіювачем, що призначений для отримання борошна особливого помелу («питльованого»).

Текст 2

Без звичайної шестірні, або зубчастого колеса, важко уявити сучасні пристрої, які використовують, наприклад, у велосипедах або механічних годинниках.

Зубчасті колеса зазвичай застосовують парами з різним числом зубів, щоб перетворювати обертовий момент і швидкість обертання валу на виході. Колесо, до якого підведений обертовий

момент, називають провідним (тяговим), а колесо, з якого момент знятий, – веденим.

Якщо діаметр провідного колеса менший за діаметр веденого, то обертовий момент веденого колеса стане більшим при одночасному зменшенні швидкості його обертання, і навпаки.

Шестерні бувають різні, наприклад, прямозубі, косозубі, зовнішнього та внутрішнього зчеплення тощо. У деяких механізмах інженери навчилися використовувати дуже складну систему зубчастих коліс.

Прямозубі

Косозубі

Зовнішнього зчеплення

Комбінація з різних видів шестерень

ЗАВДАННЯ

1. Порівняй інформацію про водяні млини (текст 1) та шестерні (текст 2). Заповни таблицю щонайменше трьома фактами.

Спільне	Відмінне

2. Які види шестерень з описаних у тексті 2 було використано для конструювання водяного млина?

3. Запиши визначення термінів «провідне колесо» та «ведене колесо» відповідно до інформації в текстах.

4. Спираючись на інформацію в текстах, визнач, чи правда, що

– шестерні бувають кривозубі;

– використовувати течію води навчилися ще в Стародавньому Римі;

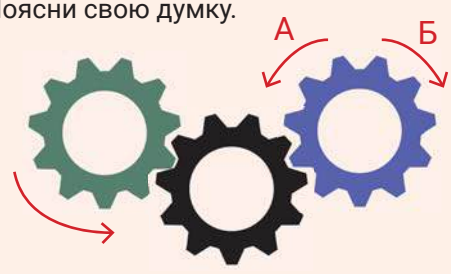
– Вітрувій описав будову шестірні;

– шестерні – це основа принципу роботи велосипеда.

5. Спробуй дати відповідь на запитання для винахідників, аналізуючи інформацію в тексті та подане зображення. Поясни свою думку.

Якщо ліва шестірня повертається в зазначеному стрілкою напрямку, то в якому напрямку буде повертатися права шестірня?

а) у напрямку стрілки А;
б) у напрямку стрілки Б;
в) в обох напрямках;
г) не знаю.

УРОК 104

ПІДСУМКОВИЙ ПРОЄКТ

На цьому уроці ти навчишся

- створювати та презентувати проєкти.

456 **Погортай підручник, починаючи з першого уроку. Обери тексти про 10 винаходів, які тобі до вподоби. Зобрази лінію часу цих винаходів.**

457 **Проаналізуй зображення й визнач, історію винайдення яких предметів ти знаєш. Попрацюйте в парі з однокласником / однокласницею й заповніть картку винаходу детальною інформацією.**

Картка винаходу

Країна походження:
Винахідник:
Прототипи (чи було щось схоже до появи цього об'єкта?):
Сучасний вигляд:
Оціни рівень важливості винаходу для людства:

458 **Підготуй логічні завдання для однокласників, з огляду на інформацію з текстів цього підручника про винаходи. Скористайся шаблонами запитань нижче.**

Шаблони запитань

459 **Переглянь тексти про винаходи в цьому підручнику й запропонуй тематичні блоки за зразком.**

Зразок. *До тематичного блоку «Транспорт» належать такі винаходи, згадані в підручнику: колесо, велосипед, машина.*

460 **Проаналізуй країни, у яких винаходили різні важливі об'єкти. Які з країн були згадані в текстах найчастіше? Як ти вважаєш, чому? Підготуй коротку презентацію про одну з таких країн.**

461 **Запропонуй об'єкт, який міг би стати винаходом майбутнього. Поясни його користь для людства. Намалюй прототип. Підготуй виступ на 3–4 хвилини, щоб розповісти однокласникам та однокласницям про свою ідею.**

ДІЄСЛОВО

ЗНАЧЕННЯ

Дія: будувати, малювати

Стан: сумувати, мріяти

ФОРМИ

незмінні:
- інфініТИв
- дієприслівник
- форми на *-но, -то*

змінні:
- способові форми
- дієприкметник

■ *що робити?* – недоконаний вид

■ *що зробити?* – доконаний вид

ГРАМАТИЧНІ КАТЕГОРІЇ

- СПОСІБ: дійсний, умовний, наказовий
- ЧАС: минулий, теперішній, майбутній
- РІД: чоловічий, жіночий, середній
- ОСОБА: перша, друга, третя
- ЧИСЛО: однина, множина

СИНТАКТИЧНА РОЛЬ

Говорити – не ціпом *махати*.

Є пропозиція (яка?) *потанцювати*.

Попросили (про що?) *допомогти*.

Зайшов (з якою метою?) *поговорити*.

ДІЄВІДМІНИ

I (-уть (-ють)): *-е* мо ш те, *-є* мо ш те

II (-ать (-ять)): *-и* мо ш те, *-ї* мо ш те

ЗНАЧЕННЯ

ознака за дією

позначений (який?) =
= якого позначили

ТВОРЕННЯ

ТюЛеНь

т — збитий
л — потемнілий
н — написаний

зрідка:

-уч- (-юч-) — ревучий
-ач- (-яч-) — дрижачий

~~вщий~~

ВЖИВАННЯ

- час
- стан

ДІЄ-ПРИКМЕТНИК

- відмінок
- число
- рід

дієприкметниковий зворот

удома ← *де?* написаний *ким?* → мною
швидко ← *як?* написаний *коли?* → вчора

СИНТАКТИЧНА РОЛЬ

означення

Прийди у *вказаний* час.

присудок

Робота є *закінчена.*

додатка

Поговори із *затриманим.*

нездійснеНа мрія (яку ще не здійснили).
дієприкметник

нездійснéННа мрія (яку неможливо здійснити).
прикметник

1. Небілена хата потріскалася.

2. Хата була не білена.
(присудок)

3. Стоїть не білена, а фарбована хата.
(протиставлення)

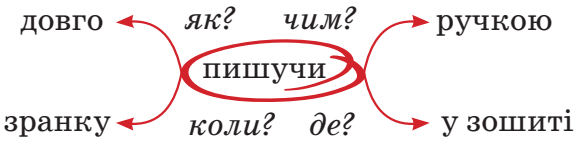
4. Давно не білена хата потемніла.
коли? (залежне слово)

НЕЗМІННА ФОРМА ДІЄСЛОВА

Не знаючи броду,
не лізь у воду.

дієприслівниковий зворот

Я подумав і сказав у відповідь.

Я, подумавши, сказав у відповідь.

~~Пливучи в човні~~, з мене злетіла кепка.

???

Пливла в човні і з мене злетіла кепка.

казна-, хтозна-, будь-, небудь-,

ДЕФІС У СЛОВІ НЕ ЗАБУДЬ!

голіруч, мимоволі, запанібрата, навпомацки, натщесерце, спідсподу

ОБЕРЕЖНО! НЕ СПЛУТУЙ:

ПРИКМЕТНИК

який? *темний* — *яке?* — світло
яка? *темна*
яке? *темне – темніше*

як?

як? *темно – темніше* світить

ПРИСЛІВНИК

як?
де?
куди?
коли?
звідки?

ПРИ**ДІЄ**СЛІВНИК

читаю

дієслово

як?	швидко
де?	вдома
коли?	щодня
навіщо?	напоказ
наскільки?	забагато
яким чином?	лежма

ПО-ПЕРШЕ
як?

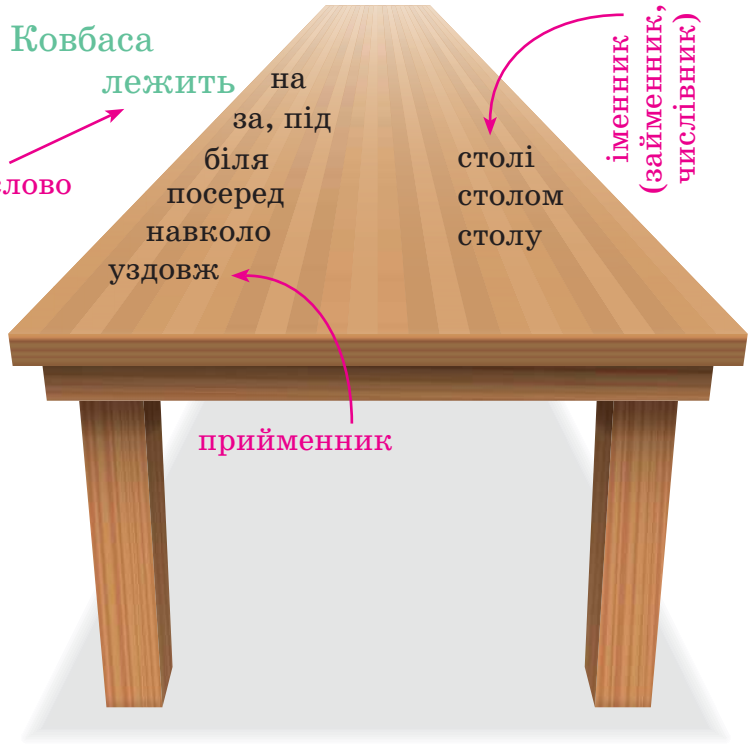
ПО ДВОЄ
по скільки?

НАДВОЄ
наскільки?

завдяки
сталося ~~дякуючи~~ випадковості іду по ~~за~~ хлібом.

через
сталося ~~із-за~~ неуважності ~~ість~~ зошит ~~з~~ із мові. ~~и~~

ПРИ + ЙМЕННИК

з, -із

через дефіс

із-за з-поза
з-під з-поміж
з-над з-посеред

окремо

згідно з,
відповідно до,
на відміну від

ОБЕРЕЖНО!

Ковбаса лежить навпроти. — прислівник

Ковбаса лежить навпроти кота. — прийменник

Перевір:

Ковбаса лежить.

Ковбаса лежить ??? кота.

дієслово + прийменник + іменник

Роби так, як усі!

бо, тому що, адже, оскільки

Роби, ~~так як~~ це наказ!

СПОЛУЧНИК ЧАЄ

ОЧР **однорідні члени речення**

ЧСР **частини складного речення**

СУРЯДНІ

і
та
але
_____ ═══ , _____ ═══
бо
хоч
якщо

ПІДРЯДНІ

1) єднальні:
і, та, й

2) протиставні:
а, але, зате, проте, однак

3) розділові:
або, чи

1) умови:
якби, якщо

2) мети:
щоб, аби

3) причини:
бо, тому що, через те що, адже

4) допустові:
хоч, дарма що

5) порівняльні:
як
мов → *немовби*
ніби → *нібито*
наче → *неначебто*

ОБЕРЕЖНО!

але (сполучник)
//
Насварили, зате потім похвалили.

Насварили за те питання.
за яке?
(прийменник + займенник)

аби
//
Прийшли, щоб спитати.

Прийду, що б не сталося.

І що воно за
частка
→ день такий!
→ частина мови така!
→ хлопченя таке!

навіть майже годі невже

ЧАСТКА

ось он ген

так авжеж

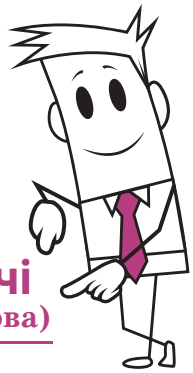
би (б), же (ж), не, ні (ані), хай (нехай)

модальні

не, ні
так, атож, авжеж
чи, хіба, невже
ось, он, ген
навіть, лише
майже, годі
тільки

формотворчі
(творять граматичні форми)

- **умовний спосіб:** *ходив* (*би*)
- **наказовий спосіб:** (*хай*) *скаже*
- **вищий ступінь порівняння:** (*най*)*вище*

-бо, -но, -то, -от, -таки,
казна-, хтозна-, будь-,
-небудь
ДЕФІС У СЛОВІ НЕ ЗАБУДЬ!

словотворчі
(творять нові слова)

абихто → аби в кого
дещо → де на чому
аніскільки → ані до скількох
будь-який → будь за ким

ОБЕРЕЖНО!

Частку можемо вилучити

Дівчина, як сонце, усміхнулася. → Дівчина як сонце.
сполучник — частка

Це гарна справа. → Допомагати – це гарна справа.
займенник — частка

на добраніч до побачення будь ласка

НЕ службова самостійна частина мови

ВИГУК

особлива частина мови

Ой!
Жах!
Цить!
Їй-богу!
Оце так!
Дякуємо!
Шубовсть!
От тобі маєш!
Здоровенькі були!

Емоції

тю, фе,
ах, овва,
гм,
жах,
ого-го

Волевиявлення

цить, марш, ціп-ціп-ціп,
щасливо, даруйте, бувай

Звуконаслідування

ляп, кляц, джик,
бабах, ха-ха-ха, ня-а-ав

етикетні слова:
щасливо, даруйте, бувай

Ой, дівчино, шумить гай … .

Ой, що це за дівчина.

ЗМІСТ

Дорогі семикласники та семикласниці!

ВСТУП

Урок 1. Мова – винахід людства 5

Уроки 2–3. Розвиток мовлення 1–2. Мовні обов'язки. Бар'єри у спілкуванні. Правила спілкування 8

ПОВТОРЕННЯ ВИВЧЕНОГО В 6-МУ КЛАСІ

Урок 4. Будова слова. Словотвір. Орфографія 12

Урок 5. Іменник. Прикметник 14

Урок 6. Числівник. Займенник 17

ДІЄСЛОВО

Урок 7. Дієслово як частина мови. Інфінітив 20

Уроки 8–9. Форми дієслова 24

Урок 10. Вид дієслів (доконаний, недоконаний) 29

Уроки 11–12. Розвиток мовлення 3–4. Поради читачам. Мета читання 31

Уроки 13–14. Дієслова **I** та **II** дієвідмін. Букви ***е (є)***, ***и (і)*** в особових закінченнях дієслів 34

Урок 15. Способи дієслів. Дієслова дійсного способу 38

Урок 16. Часи дієслів. Теперішній час дієслів 41

Урок 17. Майбутній час дієслів 44

Урок 18. Минулий час дієслів 47

Уроки 19–20. Творення дієслів умовного й наказового способів .49

Урок 21. Розвиток мовлення 5. Жанри мовлення. Інструкція . .53

Урок 22. Безособові дієслова 55

Урок 23. *НЕ* з дієсловами 57

Урок 24. Дієслово. Узагальнення 60

Урок 25. Діагностична (контрольна) робота 1. Дієслово 62

Урок 26. Розвиток мовлення 6. Створення допису в соцмережі про важливу подію 64

ДІЄПРИКМЕТНИК

Урок 27. Дієприкметник як форма дієслова 66

Урок 28. Активні й пасивні дієприкметники 68

Урок 29. Помилки під час уживання дієприкметників 70

Урок 30. Розвиток мовлення 7. Опис за поданим планом та початком 72

Урок 31. Відмінювання дієприкметників. Дієслівні форми на *-но, -то* 75
Урок 32. Дієприкметниковий зворот. Розділові знаки в реченнях із дієприкметниковими зворотами 80
Урок 33. Буква ***Н*** у дієприкметниках та букви ***НН*** у прикметниках дієприкметникового походження. . . .83
Урок 34. Написання ***НЕ*** з дієприкметниками. 86
Урок 35. Дієприкметник. Узагальнення. 88
Урок 36. Діагностична (контрольна) робота 2. Дієприкметник . .91

ДІЄПРИСЛІВНИК

Урок 37. Дієприслівник як форма дієслова 93
Урок 38. Дієприслівники недоконаного й доконаного виду. Час дієприслівника 96
Урок 39. Дієприслівниковий зворот. Розділові знаки в реченнях із дієприслівниковими зворотами 98
Урок 40. Помилки під час уживання дієприслівників. 101
Урок 41. Написання ***НЕ*** з дієприслівниками 103
Урок 42. Дієприслівник. Узагальнення 105
Урок 43. Діагностична (контрольна) робота 3. Дієприслівник .107
Уроки 44–45. **Розвиток мовлення 8–9.** Читання й аналіз тексту 109

ПРИСЛІВНИК

Урок 46. Прислівник як частина мови. Розряди прислівників за значенням. 113
Урок 47. Розрізнення прислівників й омонімічних слів. 117
Урок 48. Ступені порівняння прислівників. 119
Урок 49. **Розвиток мовлення 10.** Перетворення текстової інформації на графічну і навпаки 123
Уроки 50–51. Написання прислівників разом, окремо, з дефісом 126
Урок 52. Букви ***Н*** та ***НН*** у прислівниках 132
Урок 53. Написання ***НЕ*** та ***НІ*** з прислівниками. 134
Урок 54. Букви ***И*** та ***І*** в кінці прислівників 136
Урок 55. Прислівник. Узагальнення 138
Урок 56. Діагностична (контрольна) робота 4. Прислівник . . .141
Уроки 57–58. **Розвиток мовлення 11–12.** Творчий письмовий переказ з елементами опису зовнішності людини 143

СЛУЖБОВІ ЧАСТИНИ МОВИ. ПРИЙМЕННИК

Урок 59. Прийменник як службова частина мови 147
Урок 60. Види прийменників за будовою. Розрізнення прийменників та омонімічних слів інших частин мови 150
Урок 61. Написання прийменників разом, окремо, з дефісом 153
Урок 62. Уживання прийменників ***У, В;*** прийменника ***З*** та його варіантів ***ІЗ, ЗІ (ЗО)*** 156
Урок 63. Типові помилки у вживанні прийменників 160
Урок 64. Прийменник. Узагальнення 164
Урок 65. Діагностична (контрольна) робота 5. Прийменник . . . 166
Уроки 66–67. **Розвиток мовлення 13–14.** Жанри мовлення. Конспект 168

СПОЛУЧНИК

Урок 68. Сполучник як службова частина мови 170
Урок 69. Види сполучників за будовою. Сполучники одиничні, повторювані, парні 173
Уроки 70–71. Сполучники сурядності та підрядності 176
Уроки 72–73. **Розвиток мовлення 15–16.** Прийоми редагування тексту 180
Урок 74. Написання сполучників разом, окремо, з дефісом. Розрізнення сполучників й однозвучних слів 183
Урок 75. Сполучник. Узагальнення 185
Урок 76. Діагностична (контрольна) робота 6. Сполучник 187
Урок 77. **Розвиток мовлення 17.** Вдумливе та критичне читання текстів 189

ЧАСТКА

Уроки 78–79. Частка як службова частина мови. Групи часток за значенням 192
Уроки 80–81. Написання часток 196
Уроки 82–83. Написання ***НЕ*** та ***НІ*** з різними частинами мови 200
Урок 84. Частка. Узагальнення 206
Урок 85. Діагностична (контрольна) робота 7. Частка 207
Урок 86. **Розвиток мовлення 18.** Написання творчого тексту . . 209

ОСОБЛИВА ЧАСТИНА МОВИ. ВИГУК

Урок 87. Вигук як особлива частина мови 210
Урок 88. Дефіс у вигуках 213
Урок 89. Кома та знак оклику в реченнях із вигуками 215
Урок 90. Вигук. Узагальнення 217
Урок 91. Діагностична (контрольна) робота 8. Вигук 219

ПОВТОРЕННЯ Й УЗАГАЛЬНЕННЯ ВИВЧЕНОГО

Урок 92. **Розвиток мовлення 19.** Інтерактивна гра «Частини мови» 221
Уроки 93–94. Дієслово 223
Уроки 95–96. Дієприкметник як форма дієслова 226
Урок 97. Дієприслівник як форма дієслова 229
Уроки 98–99. Прислівник. 231
Уроки 100–101. Службові частини мови. Вигук 234
Урок 102. Діагностична (контрольна) робота 9. Повторення й узагальнення вивченого 238
Урок 103. **Розвиток мовлення 20.** Читання й аналіз прочитаного тексту 240
Урок 104. **Розвиток мовлення 21.** Підсумковий проєкт 242

ОПОРНІ СХЕМИ 244

Навчальне видання

ОНАТІЙ Анастасія Віталіївна
ТКАЧУК Тарас Павлович

УКРАЇНСЬКА МОВА

Підручник для 7 класу
закладів загальної середньої освіти

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України

Видано за рахунок державних коштів. Продаж заборонено

Підручник відповідає Державним санітарним нормам і правилам
«Гігієнічні вимоги до друкованої продукції для дітей»

Ілюстрування форзаців Діани Гошовської, наставниця – Оксана Гошовська
(Католицький ліцей святого Василія Великого)

Зображення використовуються згідно з ліцензією Shutterstock / FOTODOM UKRAINE

Аудіо- та відеоматеріали використано з навчальною метою.

Відповідальна за видання Олена Бородіна
Літературне редагування Тетяна Григоренко
Коректура Ірина Сітькова

Підп. до друку 01.04.2024. Формат 70x100/16. Друк офсетний.
Ум. друк. арк. 20,8. Обл.-вид. арк. 15,00. Наклад 41 620 пр. Зам.

Видавництво «Літера ЛТД». 03057, Київ, вул. Нестерова, 3, к. 508.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 6901 від 10.09.2019

Віддруковано у ТОВ «КОНВІ ПРІНТ».
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів
видавничої продукції серія ДК № 6115, від 29.03.2018.
03680, м. Київ, вул. Антона Цедіка, 12, тел. +38 044 332-84-73.

– Як ти навчаєшся?
– Сумлінно.

– Де розряди прислівників?
– Згори.

– Коли ти дізнався про прислівники?
– Недавно.

– Чи любиш українську?
– Дуже!

– Чи робиш помилки в їх написанні?
– Ненароком.

– Як поводишся в школі?
– Напоказ.

– Чи плутаєш їх з прикметниками?
– Жартома.

Швидше забувай ~~«пошвидше»~~!

Побілі́лий

Пожовті́лий

Посіре́лий

Почервоні́лий

Ніде правди діти, хоча весна, не розпустились віти.

ИЧ!
Який павич!

Давайте без давайте!

Наказовий спосіб

Коли втрутиться прийменник, то розломиться займенник: ні в кого

Так, коли поїси!

Мамо, ти віддаси мені телефон?